Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KÜLTÜREL BİRİKİMİN SÜREKLİLİĞİ VE KORUNMASI SORUNU: KONYA-MEVLANA KÜLTÜR VADİSİ PROJESİ ÖRNEĞİ

İbrahim ESEROĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KENTSEL DÖNÜŞÜMDE KÜLTÜREL BİRİKİMİN SÜREKLİLİĞİ VE KORUNMASI SORUNU: KONYA-MEVLANA KÜLTÜR VADİSİ PROJESİ ÖRNEĞİ

İbrahim Eseroğlu

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 201

KABUL VE ONAY

İbrahim Eseroğlu tarafından hazırlanan "Kentsel Dönüşümde Kültürel Birikimin Sürekliliği ve Korunması Sorunu: Konya-Mevlana Kültür Vadisi Projesi Örneği" başlıklı bu çalışma, 26.01.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Aysu KES ERKUL (Başkan)

Doç. Dr. Uğur Sadioğlu (Danışman)

Doç. Dr. Esra Banu SİPAHİ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

■ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26.01.2018

İbrahim ESEROĞLU

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

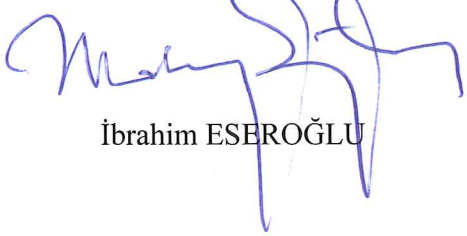
- **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

- **Tezimin 2021 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

- **Tezimin ..... tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

23/02/2018

İbrahim ESEROĞLU

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Uğur SADİOĞLU danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Arş. Gör. İbrahim ESEROĞLU

İTHAF

ÜSTÜ KALSIN

Ölüyorum tanrım

Bu da oldu işte.

Her ölüm erken ölümdür

Biliyorum tanrım.

Ama ayrıca, aldığın şu hayat

Fena değildir...

Üstü kalsın...

Cemal Süreya, Yeni Yaprak, Sayı: 13, Ocak 1990

Genç yaşta kaybettiğimiz *Merve DOĞANER ÖZLÜ*'nün hatırasına,

Ani'ye ve *O*'na:

[dünyanın en güzel -yürekli- kızına

dostluğu, samimiyeti ve diğer 'her şey' için

minnetle, şükranla, sevgiyle]

Sümeyra ÖZBEN'e,

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince bilgi, birikim ve tecrübeleri ile katkıda bulunan, akademik açıdan yol gösterici olmanın ötesinde, anlayış, yaklaşım ve içtenlikleriyle desteklerini esirgemeyendanışman hocam Doç. Dr. Uğur SADİOĞLU'na ve lisans öğrenimimden bu yana emeklerini hep üzerimde hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Esra Banu SİPAHİ'ye,

Yaptıkları çok kıymetli değerlendirmelerle çalışmanın içeriğinin zenginleşmesine sağladıkları katkılar, hoşgörüleri ve akademik titizlikleri ile örnek olarak yol gösterici oldukları için, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı Prof. Dr. M. Devrim AYDIN, Yerel Yönetimler ve Siyaset Anabilim Dalı Başkanı ve HÜYAM (Hacettepe Üniversitesi Yerel Yönetimler Araştırma Merkezi) Müdürü Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Doğan Nadi LEBLEBİCİ, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Meltem YILMAZ ve Kentleşme Teorileri, Kentsel Politikalar ve Sosyoloji alanındaki birikimlerini paylaşmaktan kaçınmayarak akademik gelişimimi özveriyle destekleyen Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Aysu KES ERKUL'a,

Eğitim öğretim yaşamım boyunca bilgi birikimleriyle bakış açımı zenginleştiren, düşünce ufkumu geliştiren ve kendimi gerçekleştirmem yönünde yüreklendiren; üzerimdeki emekleri yadsınmaz olan, başta ilkokul öğretmenim İsmail TOKLU olmak üzere bütün hocalarıma,

Süreç boyunca yanımda yer alarak, destekleriyle çalışmayı sürdürülebilir kılan ve her işimi kolaylaştıran dostlarım Araştırma Görevlileri Turgay OVALI, Mustafa Burak ÇELEBİ, Hikmet Salahaddin GEZİCİ, Yasin TAŞPINAR, Haluk KURTULUŞ, Hayati ÜNLÜ, Özgür YİĞİT, Dilek ÇELİK, Mehmet Ali MERT ve Buket TENEKE'ye,

Akademik tartışmalarla çalışma sürecinin şekillenmesinde katkıları olan mesai arkadaşlarım Araştırma Görevlileri Bayram KOCA, Eser ERGÖNÜL ve Erden Eren ERDEM ile değerli arkadaşlarım Nuray ŞAHİN ve Pınar AKPINAR'a,

Sağlığıma yeniden kavuşmamda gösterdikleri çaba, anlayış ve özverili tutumları sebebiyle İbrahim ÖZER, Pakize Evşen ATA GÖZCELİOĞLU, Ali ÇAYKÖYLÜ, Ezel Eser KOÇAK ÖZER, Ali Gökberk KÖKSAL, Ersin Hatice KARSLIOĞLU, Elvan ÖZALP, Gizem KIRMIZI, Armağan YILDIRIM, Meriç Gökçe TEMİZ, Ayşegül DURAK, Ümmügülsüm ŞAHİN, Leman GÜNDÜZ, Satı YAVUZ, Zeynep DEMİRTAŞ, Ahmet DOĞAN, Hanifi PEKUZ, Adem AYDIN, Nurettin DEMİREL, Şeyma BÜYÜKURVAY, Asuman GÜLBEK ve Çağdaş PAMUK'a,

Yaşam boyu kıymetli dostluklarını cömertçe hissedeceğime inandığım, yüce gönülleriyle yoluma hep ışık tutmuş olan değerli arkadaşlarım Hasan ATİLLA, Irmak Beril ÇAĞLI, Fatma Nur BAŞBINAR, Hayriye KÖKÜM, Emine BIÇAKÇI, Duygu ARDIÇ, Mine KARAKARTAL, Hüseyin FİNCAN, Ramazan ÇELEBİ, Soner KARA, Fazlı ERYİĞİT, Sevda AVŞAR KILIÇ, Nigar AYDOĞDU, Ahmet NAS, Yaşar YASİN, Mahmut SAĞDIÇ, Sebile SAĞDIÇ, Ahmet Doğan AKÇAY, Oruç ŞAHİN, Ali ABDELFATTAH, Tarek ALKANBAR, Saleh SALEH ile İbrahim LÂLE'ye ve LÂLE ailesine,

Âni alınan bir yolculuk kararı sonrasında gittiğim Ani'de tanıştığım iki güzide dost, iki güzel insan Sevgili Sümeyra ÖZBEN ve Sümeyye TOKYAY'a,

Son olarak, eğitim hayatımın başından bu yana kıymetli özverileri, anlayış ve destekleri, herşeyin ötesinde gösterdikleri koşulsuz sevgileri ile bugünlerin gerçek mimarları olan biricik annem ve kıymetli babama,

Her türlü sıkıntımda yanımda olup yaşamın zor süreçlerini sürur ve sükûnete dönüştüren sevgili kızkardeşime teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

ESEROĞLU, İbrahim. *Kentsel Dönüşümde Kültürel Birikimin Sürekliliği ve Korunması Sorunu: Konya-Mevlana Kültür Vadisi Projesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Kentsel sorunlar dünyanın pek çok yerinde ülkelerin karşılaştıkları sorunlardandır. Kentsel politikalar ise, yönetimlerin ortaya çıkan bu kentsel sorunlara çözüm üretme kaygısıyla geliştirdikleri; önceledikleri bir takım ilkeler bütünüdür. Ülkeler ya da yerel yönetimlerin kentsel politikalar geliştirirken hangi politikalara ve araçlara, ne tür yaklaşımlara öncelik vermeleri gerektiği durulan yer ve tercih edilen politik ideolojiye göre farklılık gösterdiğinden ihtilaflıdır. Bu tezde, kentsel politikaların yerelde şekillendirilmesinin önemine ve katılım temelli, kamu yararını önceleyen bir yaklaşımla geliştirilmesinin gereğine vurgu yapan yaklaşımlar Konya Büyükşehir Belediyesi'nin ortaya koyduğu Mevlana Kültür Vadisi Projesi örneği üzerinden tartışılmıştır. Yerel yönetimlerin kentsel sorunlarının çözümünde önemli bir yere sahip olduğu, kentsel politikalarının hem şekillenmesinde hem de toplumsal kabulünde kentliyle kurulan ilişkinin, geliştirilen yaklaşım tarzının, bir 'kenttaş' olarak verilen değerin önemli olduğu anlaşılmıştır. Kamu yararının gözetilmesinin ve katılımcı bir yerel yönetim anlayışının, -sorun alanları aynı dahi olsa- kentin farklı noktalarında yaşanan kentsel sorunlara, o alana has 'özgün' çözüm önerileri geliştirmekgerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Kentsel Dönüşüm, Kentsel Sağlıklaştırma, Kentsel Yenileme, Kentsel Yeniden Canlandırma, Konya Büyükşehir Belediyesi, Mevlana Kültür Vadisi Projesi.

ABSTRACT

ESEROĞLU, İbrahim. *Cultural Heritage's Continuity and Preservation Issue in Urban Transformation: Konya-Mevlana Culture Valley Project Case.* Master's Thesis, Ankara, 2018.

Urban problems are one of the issues that states are facing with at many parts of the world. Urban policies, on the other hand, are developed by governments with the concern of solving these emerging urban problems; a set of principles that they prioritize. When countries or local governments develop urban policies, it is controversial which policies and tools should be prioritized and which approaches are different according to the preferred political ideology. In this thesis, the approaches that emphasize the importance of urbanization in the local context and the development of the approach with an approach based on participation and public interest, have been discussed through the example of Mevlana Culture Valley Project of Konya Metropolitan Municipality. It has been understood that the value given as an 'urbanite' is important for the relationship between the local governments and their success on urban policies, as well as for the social acceptance of urban policies. Observation of the public interest and a participatory understanding of the local government have resulted in the need to develop 'original' solution recommendations specific to the urban problems that lived in different points of the city, even if the problem areas are the same.

Keywords

Urban Regeneration, Urban Rehabilitation, Urban Renewal, Urban Revitalization, Konya Metropolitan Municipality, Mevlana Culture Valley Project.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... Hata! Yer işareti tanımlı değil.
BİLDİRİM ..... Hata! Yer işareti tanımlı değil.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI Hata! Yer işareti tanımlı değil.
ETİK BEYAN ..... Hata! Yer işareti tanımlı değil.
İTHAF ..... **iv**
TEŞEKKÜR ..... **v**
ÖZET ..... **vii**
ABSTRACT ..... **viii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xiv**
GÖRSEL LİSTESİ ..... **xvi**
FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **xvii**
ÖNSÖZ ..... **xxi**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **7**
KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TEMEL ÇERÇEVESİ **7**
1.1. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI **7**
1.2. ALGILANAN KENTSEL DÖNÜŞÜM **8**
1.3. KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINA İLİŞKİN KAVRAMLAR / DEĞERLENDİRME **10**
1.4. ALANYAZINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM **12**
1.4.1. Kent, Kentleşme, Kentsel Dönüşüm ya da ‘Kentsel Dönüştürme’ 12
1.4.2. Kentsel Dönüşüm Uygulama Araçları – Dönüşümle İlgili Temel Kavramlar 15
1.4.2.1. Kentsel Koruma (Urban Conservation/Preservation) 15
1.4.2.2. Kentsel Yeniden Canlandırma (Urban Revival – Revitalization) 17
1.4.2.3. Kentsel Yenileşme/Rönesans (Urban Renaissance) 17
1.4.2.4. Kentsel Yeniden İnşa (Urban Reconstruction) 18
1.4.2.5. Kentsel Yenileme (Urban Renewal – Urban Renovation) 19

1.4.2.5.1. Kentsel Yeniden Geliştirme 20
1.4.2.5.2. Kentsel İyileştirme / Sağlıklaştırma (Urban Rehabilitation) 20
1.4.2.5.3. Entegrasyon 21
1.4.2.5.4. Yeniden Canlandırma 22
1.4.2.6. Soylulaştırma 22
1.4.3. Kentsel Dönüşümün Amaçları 24
1.4.3.1. Kentin Fiziksel Koşulları ile Yaşanan Toplumsal Sorunlar Arasında İlişki Kurma 25
1.4.3.2. Kentsel Dokuyu Oluşturan Birçok Unsurun İhtiyaç Duyduğu Sürekli Fiziksel Değişime Cevap Verme 25
1.4.3.3. Kentlinin Yaşam Kalitesini Artırıcı Yaklaşım ve Müreffeh Toplum Yaratacak Ekonomik Model Oluşturma 25
1.4.3.4. Kentsel Alanda Yaşanacak Yayılmayı Önleme, Kent Toprağını Koruma ve Etkin Arazi/Kentsel Alan Kullanımı Sağlayacak Stratejiler Geliştirme 26
1.4.3.5. Toplumların İçinde Bulundukları Durum ve Siyasal Erkin Ortaya Koyduğu Kent Politikası Yaratım İhtiyacını Karşılama 26
1.4.4. Kentsel Dönüşümün Boyutları 27
1.4.4.1. Sosyal Boyut 27
1.4.4.2. Ekonomik Boyut 27
1.4.4.3. Planlama ve Tasarım Boyutu 28
1.4.4.4. Yasal-Yönetsel Boyut 28
İKİNCİ BÖLÜM 30
'KENTSEL DÖNÜŞTÜRME'NİN TARİHSEL SEYRİ 30
2.1. DÜNYADA KENTSEL DÖNÜŞTÜRMENİN GELİŞİMİ 30
2.1.1. Sanayi Devrimi – 1929 Ekonomik Krizi (Büyük Buhran) Arası Dönem 30
2.1.2. Refah Devleti Dönemi 38
2.1.3. Neo-Liberal Ekonomik Politikalar Dönemi 39

2.2. TÜRKİYEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM **44**
2.2.1. Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi 44
2.2.1.1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm 44
2.2.1.2. 1923 – 1950 Arası: Devrim, Ulus Devlet, Modern Toplum İnşası 46
2.2.1.3. 1950 – 1980 Arası: Geçiş Dönemi 49
2.2.1.4. 1980 Sonrasından 2000'li Yıllara: Neo-Liberal Süreçler 50
2.2.1.5. 2000'li Yıllar 52
2.2.2. Türkiye'de Kentsel Dönüşüme İlişkin Hukuki Düzenlemeler 54
2.2.2.1. 775 sayılı Gecekondu Kanunu 55
2.2.2.2. Toplu Konut Kanunları 57
2.2.2.2.1. 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu 57
2.2.2.2.2. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu 57
2.2.2.3. 3194 sayılı İmar Kanunu 58
2.2.2.4. 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu 59
2.2.2.5. 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun 60
2.2.2.6. 5393 sayılı Belediye Kanunu 63
2.2.2.7. 5998 sayılı 5393 sayılı Belediye Kanunu'da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 65
2.2.2.8. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 69
KONYA'DA KENTSEL DÖNÜŞÜM: MEVLANA KÜLTÜR VADİSİ PROJESİ ÖRNEĞİ 69
3.1. KONYA VE KENTSEL DÖNÜŞÜM 69
3.1.1. Konya'ya İlişkin Genel Bilgiler 69
3.1.2. Konya'da Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları 70
3.2. ARAŞTIRMA BİLGİLERİ **71**

3.2.1. Araştırmaya Konu Kent ve Özeklerin Geçirdiği Tarihsel Süreçler 71
3.2.2. MKVP: Araştırmaya Konu Projeye İlişkin Genel Bilgiler 76
3.2.3. Araştırmaya Konu Projenin Çalışılan Alt Özekleri 78
3.2.3.1. Bedesten (TarihiGeleneksel Çarşı) Sağlıklaştırma Projesi 78
3.2.3.2. Türbe Önü Meydan Düzenlemesi 85
3.2.4. Araştırmanın Konusu 85
3.2.5. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 85
3.2.6. Araştırmanın Önemi 87
3.2.7. Araştırmanın Yöntemi 87
3.2.7.1. Araştırmanın Metodolojisi 87
3.2.7.2. Araştırma Sorusu ve Araştırmanın Temel Aldığı Hipotezler 88
3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLANMASI 89
3.3.1. Bedesten Sağlıklaştırma Çalışmasına İlişkin Bulgular 89
3.3.1.1. Koruma/Sağlıklaştırma/Yenileme Çalışmalarına İlişkin İçerik ve Uygulama Süreci 89
3.3.1.2. Ekonomik Canlandırma ve Kültürel Birikimin Sürdürülebilirliği 97
3.3.1.3. Şehir Planlama ve Mekâna Yönelik Müdahale Bağlamında Aidiyet Geliştirme 100
3.3.1.4. Erişilebilirlik, Rekreasyonel Alan ve Aidiyet (Sahiplenme) 104
3.3.1.5. Sahiplenme (Aidiyet), Bağ Kurma, Estetik Kaygı, Özgünlük Konusunda Duyulan Hassasiyet 106
3.3.1.6. Kültür Birikimin Sürekliliği ve "Pazar" 107
3.3.1.7. Güvenlik 109
3.3.2. Türbe Önü Meydan Düzenlemesine İlişkin Bulgular 110
3.3.2.1. Katılımcıların Meydan Algısı ve Bir Kentsel Planlama Ünitesi Olarak 'Meydan' 110
3.3.2.2. Bir Ritüel Mekân Olarak Meydan 113
3.3.2.3. Farklı Etkinliklere Sahne Oluşuyla Toplumsallaşmaya Fırsat Tanıyan Meydan 114

3.3.2.4. Mekânın Algınlanmasını Kolaylaştıran Bir Açıklık Olarak Meydan 115
3.3.2.5. Ulaşım Aksları Meydan İlişkisi 116
3.3.2.6. İdeoloji-Mekân İlişkisi Bağlamında Kente Müdehale Aracı Olarak Dönüşüm 119
3.3.2.7. Tarihsel Kültürel Birikime Uygunluk ve Kullanılan Malzeme Tercihi Açısından Meydan 122
3.3.2.8. Farklılıkların Karşılaşma Mekânı Olarak Meydan 123
3.3.2.9. Öncesi ve Sonrasıyla Meydan: Mekânın Yeşilden Griye Dönüşü / Rekreasyonel Kullanıma Yönelik Beklentiler 124
3.3.2.10. Dönüşüm Süreçleri – Katılım İlişkisi 127
3.3.2.11. Dönüşüm Süreçlerine İlişkin İpucu Vermesi Açısından Meydan Düzenlemesi 130
3.3.2.12. Bir Toplanma Dağılma Mekânı Olarak Meydan / Kitlesel Hareketlerin Düzlemi Olarak Meydan 132
3.3.2.13. Turizme Yönelik Dönüşüm Uygulamaları ve Turizm Politikası Eleştirisi 134
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME 136
KAYNAKÇA 143
EKLER 159
EK 1: MÜLAKAT SORULARI 159
EK 2: MÜLAKAT YAPILAN KATILIMCILARIN LİSTESİ 163
EK 3: GÖRSELLER 165
EK 4: FOTOĞRAFLAR 169
EK 5: ETİK KURUL İZNİ 202
EK 6: TEZ ORJİNALLİK RAPORU 203

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi (1983)
AVM	: Alışveriş Merkezi/Merkezleri
Bkz./bkz.	: Bakınız
BSTS	: Güzel (Bedii) Sanatlar Terimleri Sözlüğü
DOP	: Düzenleme Ortaklık Payı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GMK	: Gazi Mustafa Kemal
ha	: Hektar
HDP	: Halkların Demokratik Patisi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KOP	: Kamu Ortaklık Payı
KTS	: Kentbilim Terimleri Sözlüğü
KUDEB	: Konya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Bürosu
m^2	: Metrekare

MİA	: Merkezi İş Alanı
MKM	: Mevlana Kültür Merkezi
MKV	: Mevlana Kültür Vadisi
MKVP	: Mevlana Kültür Vadisi Kentsel Yenileme, Dönüşüm ve Gelişim Alanı Projesi/Mevlânâ Kültür Vadisi Projesi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
NY	: New York
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
ÖPA	: Özel Proje Alanı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu/Kuruluşları
TAKS	: Taban Alanı Kat Sayısı
TDK/Tdk	: Türk Dil Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
yy.	: yüzyıl

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Tarihi Konya Çarşısı'nın Lokasyonu ve Çarşı'nın kente göre konumu. 165
Görsel 2: Konya Tarihi Kent Merkezi ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı. 165
Görsel 3: MKVP Alanında Yer Alan Tarihi Yapılar ve Alanlar, Meydanlarve Ana Ulaşım Aksı. 166
Görsel 4: ÖPA 1, Tarihi Geleneksel Çarşı Koruma Planı. 166
Görsel 5: Hükümet Konağı ve Çevresi Yaya Kullanım Aksları. 167
Görsel 6: Bir İmaj Öğesi Olarak Aziziye Camii ve Rekreatif Amaçlı Kullanılan Cami Çevresini Gösterir Plan. 167
Görsel 7: Bir İmaj Öğesi Olarak Kapu Camii ve Rekreatif Amaçlı Kullanılan Cami Avlusunu Gösterir Plan. 168
Görsel 8: Büyük Ölçekli Ticari Hacimler (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç 'Avlu'lar. 168

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotograf 1a: Mevlana Caddesi ve Raylı Sistem Aksının Taşıt Yolundaki Kesiti (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 169
Fotograf 1b: Mevlana Caddesi ve Raylı Sistem Aksının Taşıt Yolu ile İlişkisi (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi)..... 169
Fotoğraf 2a: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası). 170
Fotoğraf 2b: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası). 170
Fotoğraf 2c: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası). 171
Fotoğraf 2d: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası). 171
Fotoğraf 3: Mevlana Türbesi Önü ve Karşısındaki Eski İl Halk Kütüphanesi Binası (Düzenleme Öncesi). 172
Fotoğraf 4: Mübarek Gecelerden Birinde Meydanın Kazandığı İşlev/Kullanım Amacı: İbadet. 172
Fotoğraf 5a: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu. 173
Fotoğraf 5b: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu 173
Fotoğraf 5c: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu. 174
Fotoğraf 5d: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu 174
Fotoğraf 6: Meydan ve Raylı Sistem Aksı İlişkisi. (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 175
Fotoğraf 7: Meydan ve Çevresindeki Küçük Ölçekli Ticari İşletmeler. (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 175
Fotoğraf 8: Aziziye Camii ve Çevresi (Düzenlemeden Önce). 176
Fotoğraf 9: Aziziye Camii ve Çevresi (Düzenlemeden Sonra). 176
Fotoğraf 10: Aziziye Camii ve Rekreasyonel Kullanıma Konu Olan Çevresi (Kuşbakışı Görünüm). 177
Fotoğraf 11a: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Önce)..... 177
Fotoğraf 11b: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Önce)..... 178
Fotoğraf 12a: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra)..... 178
Fotoğraf 12b: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra)..... 179
Fotoğraf 12c: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra)..... 179
Fotoğraf 12d: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra)..... 180

Fotoğraf 13a: Büyük Ölçekli Ticaret Hacimleri (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç 'Avlu'lar. 180
Fotoğraf 13b: Büyük Ölçekli Ticaret Hacimleri (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç 'Avlu'lar. 181
Fotoğraf 13c: Büyük Ölçekli Ticaret Hacimleri (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç 'Avlu'lar. 181
Fotoğraf 14a: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Önce). 182
Fotoğraf 14b: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Önce). 182
Fotoğraf 14c: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Önce). 183
Fotoğraf 15a: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Sonra) 183
Fotoğraf 15b: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Sonra) 184
Fotoğraf 15c: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Sonra) 184
Fotoğraf 16: Cephe Sağlıklaştırması (Sokak Örneği - 1). 185
Fotoğraf 17: Cephe Sağlıklaştırması (Sokak Örneği - 2). 185
Fotoğraf 18: Cephe Sağlıklaştırması (Sokak Örneği - 3). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 186
Fotoğraf 19: Cephe Sağlıklaştırması (Cadde Örneği - 1). 186
Fotoğraf 20: Cephe Sağlıklaştırması (Cadde Örneği - 2). 187
Fotoğraf 21: Cephe Sağlıklaştırması (Cadde Örneği - 3). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 187
Fotoğraf 22: Çarşı İçi Yayalaştırılan Cadde – Ana Yaya Arteri (Düzenlemeden Önce). 188
Fotoğraf 23a: Çarşı İçi Yayalaştırılan Cadde – Ana Yaya Arteri (Düzenlemeden Sonra) 188
Fotoğraf 23b: Çarşı İçi Yayalaştırılan Cadde – Ana Yaya Arteri (Düzenlemeden Sonra) 189
Fotoğraf 24: Kapasite Fazlası Kullanım (Düzenlemeden Önce). 189
Fotoğraf 25: Yaya Hareketliliğini Kolaylaştıran Kapasite Kullanımı (Düzenlemeden Sonra) 190
Fotoğraf 26a: Düzenleme Öncesi – Görsel Kirlilik. 190

Fotoğraf 26b: Düzenleme Öncesi – Görsel Kirlilik, Sokak ve İşletme Birimleri Arasındaki Yaya ve Engelli Kullanımını Zorlaştıran Kot Farkı..... 191
Fotoğraf 27: Düzenleme Sonrası – Görsel Estetik, Yaya ve Engelli Kullanımını Kolaylaştıran Eş Düzeyli Kot Uygulaması..... 191
Fotoğraf 28: Geliştirilen Estetik Dil – Kent Mobilyaları, Aydınlatma Elemanları, İşletme İsimlerinin Yer aldığı Tabelalar (1)..... 192
Fotoğraf 29: Geliştirilen Estetik Dil – Kent Mobilyaları, Aydınlatma Elemanları, İşletme İsimlerinin Yer aldığı Tabelalar (2)..... 192
Fotoğraf 29: Geliştirilen Estetik Dil – Kent Mobilyaları, Aydınlatma Elemanları, İşletme İsimlerinin Yer aldığı Tabelalar (3)..... 193
Fotoğraf 30: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Önce)..... 193
Fotoğraf 31a: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Sonra). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 194
Fotoğraf 31b: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Sonra). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 194
Fotoğraf 31c: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Sonra). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 195
Fotoğraf 32: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (1960-70 Arası)..... 195
Fotoğraf 33: Bedesten'in Devamı Niteliğinde Bir Ticaret Birimine Dönüştürülen ve Her İki Ticaret Alanının Otopark İhtiyacını Karşılamak İçin İçerisinde Otopark Alanı da Çözümlenen Eski Buğday Pazarı..... 196
Fotoğraf 34: Bedestenden Bir Sokak (Düzenlemeden Önce)..... 196
Fotoğraf 35: Bedestenden Bir Sokak (Düzenlemeden Sonra)..... 197
Fotoğraf 36: Tevfikiye Caddesi (Düzenlemeden Önce)..... 197
Fotoğraf 37: Tevfikiye Caddesi (Düzenlemeden Sonra)..... 198
Fotoğraf 38: Birer İmaj Öğesi Olan Aziziye ve Kapı Camilerinin Bedesten'e Göre Konumu..... 198

Fotoğraf 39a: Unutulmaya Yüz Tutan Mesleklerden ve Dünden Bugüne Taşınan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Son Varislerinden İki Bakır Ustasından Biri ve Çalıştığı İşlik. 199
Fotoğraf 39b: Bedestende Artık Görmeye Alışkın Olunmayan Küçük Ölçekli Üretim Yapan ya da Tamiratta Bulunan Son Kundura Ustalarından Biri ve İşliği. 199
Fotoğraf 40: Meydan Düzenlemesini Eleştiren Bir Yerel Gazetenin Meydanın Öncesi ve Sonrasına İlişkin Fotoğrafları Kullanarak Yaptığı (İnternet Sitesi'ndeki) Haber Başlığı – Salih Köprülü, Yeni Meram Gazetesi, 22 Haziran 2013 200
Fotoğraf 41: Meydanın Miting Alanı Olarak Kullanılması. 200
Fotoğraf 42: Geleneksel Sivil Mimarlık Örneklerinin Son Temsilcilerinden Bir Konut Yapısı. (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi). 201

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya ilham kaynağı olan, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı'nda takip ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Can Hamamcı'nın Kentsel Politika Çözümlemesi dersinde hazırladığım "Bütünleştirici-Ayrıştırıcı Kentsel Politikalar Bağlamında Bir Kentsel Mekân Okuma Denemesi: Ankara-Güvenpark'ın Yaşadığı Dönüşüm(ler)" başıklı ödev oldu. Kentsel mekânın şekillenmesini etkileyen kentsel politika yaklaşımlarının kent mekânının yaşadığı değişim ve dönüşümü okumak için anlamlı bir gözlük olacağı düşüncesi, -bu bağlamda beni- kentliyi sosyolojik anlamda birbirinebağlayacak; insanlararası etkileşim ve teması artıracak düzenlemeler eliyle kentlinin kent mekânını daha verimli ve 'anlamlı' bir biçimde kullanacağı, bireyleri daha mutlu bir toplum için bu tür uygulamalara yer verilmesinin gerekliliği üzerinde düşünmeye itti. Bir taraftan Türkiye'nin uzun bir süredir hem siyasal hem de kent gündemini meşgul etmesi açısından 'kentsel dönüşüm' kavramının tüketildiği gerçeğinin farkındalığı ve 15 (On Beş)[1] yıldır süren -kentsel mekânda yaşanan dönüşümü anlamak adına yeterli kabul edilebilecek bir süre olduğu düşencisi ile- Ak Parti[2] iktidarının uyguladığı neo-liberal politikaların kent mekânında kendisini nasıl hissettirdiğini anlamak adına anlamlı olacağını düşündüğüm Konya kentinin bu konunun çalışılması açısından doğru bir tercih olacağı kabulünden hareketle neo-liberal politikaların müdahale araçlarından biri olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının kenti, toplumu, mekânı, algıyı ne yönde etkilediğini araştırmak adına, Konya için bir 'vizyon proje' olarak tanımlanan Mevlana Kültür Vadisi Değişim-Dönüşüm Projesi'ni ele almayı uygun bulundu. Aynı zamanda -devam ettirilmekte oluşu açısından ilgili uygulamanın ileriki aşamalarının daha başarılıyürütülmesi ve bu yönde daha anlamlı bir

---

[1] Yerel yönetimler itibariyle düşünüldüğünde genelde Türkiye'de özelde de Konya'da Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)'nin muktedir olma süresi daha kısa olsa da -özellikle Konya özelinde düşünüldüğünde- 'Hizmet Belediyeciliği'nin siyasal açıdan öncülü durumundaki 'Milli Görüş' çizgisindeki siyasal partilerin yerel yönetimde oluşu değerlendirmenin süreden bağımsız olmasına imkân tanımaktadır.

[2] Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, parti tüzüğünde/yönetmeliğinde kendisini/partiyi bu şekilde tanımlıyor oluşu sebebiyle bundan sonraki kısaltılmış kullanımlarda adı geçen siyasi parti Ak Parti şeklinde ifade olunacaktır.

katkı sunabilmesiiçin toplumsal dönütlerin anlamlılığı düşünüldüğünde- çalışmanın bir saha araştırması ile desteklenmesinin araştırmaya zenginlik katacağı düşüncesi de özellikle alanın tamamlanan alt projeleri/uygulama alanları üzerine eğilmeyi gerekli kıldı. Dolayısıyla ilgili üst ölçekli çalışma, tamamlanan '(Mevlana) Türbe(si) Önü MeydanDüzenlemesi've Tarihi Kent Merkezi'nde yer alan ve Kentsel Koruma Planı çerçevesince dönüştürülen-büyük hacimde bir geleneksel ticaret dokusunun dönüşüme konu edilmiş olmasıyla dikkat çekici görünen- Konya Tarihi Geleneksel Çarşısı ile birlikte-yine tarihi niteliği haiz oluşunun yanı sıra rekreasyonel ihtiyacı karşılaması açısından da önemli, eski/ilk sur içikentin merkezi olan- Alaaddin Tepesi'nin Tarihi, Kültürel ve Rekreatif Amaçlı Dönüşümü'nü ele alan uygulama da dâhil edilerek 3 (Üç) alt başlıkta toplanmak istendi. Ancak, hem Alaaddin Tepesi'ne yönelik çalışmanın henüz tamamlanmamış oluşu hem de söz konusu alan dâhil edildiğinde çalışma alanının büyüklüğü itibariyleyüksek lisans tez araştırması için hacimli olacağı görüldüğünden diğer iki alanla sınırlandırılmıştır. Neo-liberal politikaların mekândaki yansımasını okuma ve tercih edilen kentsel politikaların mekâna yönelik müdahalelerinin bütünleştirici mi yoksa ayrıştırıcı mı oldukları hassasiyetiyle, somut kültürel mirasın korunmasına yönelik uygulamalarla kıyaslandığında somut olmayan kültürel mirasın/birikimin korunmasını amaçlayan/önceleyen uygulamaların daha az olduğu görüldüğünden daha çok somut olmayan birikimin sürdürülebilirliği ve bu birikimin korunması sorununu ele almayı hedefleyen bu tezin konusu böylece şekillendirilmiş oldu.

Fındıkoğlu'nun: "Türkçe'yi sala bindirip sele verdiler!"[3] veciz ifadesinden hareketle metin dilinde özellikle 'özleştirilmiş'/Öz Türkçe kelimelerin kullanımından kaçınılmış, yalnızca Keleş'in (1998:7-8) kentbilim alanındaki terimlerin 'özleştirtilmesinin gerekliliği' konusundaki hassasiyeti dikkate alınmaya çalışılmıştır. Yine de ifade olunmak isteneni en iyi şekilde anlatacağı düşünülen kelime tercihlerinde bulunan bir dil kullanmaktan da kaçınılmamıştır.

---

[3] Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'na atfedilen, dilde 'öztürkçeleştirme' denemesini eleştiren veciz ifadesi. Ayrıca, benzer düşüncedeki bir diğer edibin görüşleri için bkz. Banarlı, Nihad S. (2017). *Türkçe'nin Sırları.* İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, s. iii-v.

‘Muhafazakâr’ ve ‘muhafazakârlık’ kavramlarının gerek siyasal gerek toplumsal anlamda pejoratif bir anlam kazanmasından dolayı yerine -kavramı daha iyi karşılayacağı düşünüldüğünden evrensel ve İngilizce karşılığı olan- *‘conservative’, ‘conservativism’* yahut kelimelerin okunuşu olan *‘konzörvatif’, ‘konzörvativizm’* kelimeleri tercih edilmiştir.

Bir de ‘Tarihi Geleneksel Çarşı’ ifadesinin yerine -bir anlam kayması yaşandığından dolayı- ‘Bedesten’ terimi kullanılıyor olduğundan, bu kullanım devam ettirilmiştir. Metinde geçen bu ifadeyle -eğer bir tipoloji olan mimarlık yapısı vurgusu yoksa- asıl kastedilenin ‘Tarihi Geleneksel Çarşı’ olduğunu hatırlatmış olalım.

Bu itibarla, gerçekleştirilen bu çalışmanın gerek alanyazına gerekse halen uygulama süreci devam eden “Konya-Mevlana Kültür Vadisi Dönüşüm-Değişim Projesi”nin sonraki aşamalarına katkı sunmasının en büyük dileğim olduğunu bir kez daha vurgulamak isterim.

GİRİŞ

"Kentsel Dönüşümde Kültürel Birikimin Sürekliliği ve Korunması Sorunu: Konya-Mevlana Kültür Vadisi Projesi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı bünyesinde 2015 – 2016, 2016 – 2017 öğretim yılları ve 2017 – 2018 Güz Yarıyılı'nda hazırlanmıştır. Tez konusunun belirlenmesinde özellikle 'kentsel dönüşüm' kavramının alanyazında yer verilen şekliyle uygulamadaki karşılığının örtüşmeyişi ve -kamuoyu gündemini meşgul etme sığası düşünüldüğünde- tüketilen bir kavram olduğunun görülmesi etkili olmuştur.

Küreselleşen dünyada, girilen hızlı değişim sürecinden en çok etkilenen alanlardan biri de kentler olmuştur. Dinamik yapıları ve süreklideğişim içinde oluşları; 'bir organizma gibi davranmaları' kentleri, hem bu değişimi bir 'özne' olarak etkileyen hem de bu değişimden bir 'nesne' olarak etkilenen kılmaktadır. Plansız kentsel büyümenin başat sorun olarak öne çıktığı -özellikle gelişmekte olan- ülkeler düşünüldüğünde karşılaşılan en önemli kentsel sorunlardan birinin barınma sorunu olduğu görülmektedir. İnsanoğlunun yerleşik hayata geçtiği tarih öncesi çağlardan bu yana bu sorun, yaşanan kültürel, ekonomik, toplumsal vb. değişimlerle birlikte hüviyet değiştirerek farklı boyutlar kazansa da geçerliliğini ve güncelliğini günümüze kadar sürdürmüş ve sorunun çözümüne yönelik hep bir arayış içinde olunmuştur.

Sanayileşme süreciyle birlikte insanların kitleler halinde kentlere göç edişibarınma sorununu farklı boyutlara taşımış, 'politikasızlığınçoğu zaman çözüm olarak görüldüğü' toplumlarda kentsel mekânı -her anlamda- geri dönüşü olmayan bir sürece sokmuştur. Ucuz işgücü olarak 'kır'dan koparak kente gelen niteliksiz yığının iş alanlarının çevresinde kendi barınma sorunlarına çözüm olarak ürettikleri -artık literatüre de bu şekilde yerleşmiş olan- 'gecekondu' mahallelerinin ortaya çıkışı tam da bu döneme rastlamaktadır.[4]

---

[4] Sanayi Devrimi'nin yarattığı tesir öncelikle kırsal ilişkiler üzerinde kendini göstermiş, toprağa bağlı yaşayışın sonunu hazırlamıştır. Bunun kaçınılmaz sonucu olarak hem nüfusun hem de üretimin

Türkiye için 1950'li yıllara tekabul eden bu süreçle birlikte -özellikle daha sonraları saçaklanarak metropoliten alanlara dönüşecek olan- büyük kentlerde hem makroform olarak hem de silüet olarak kentin çehresi değişmeye başlamıştır. Esasında kentsel dönüşüm olgusunun sonraki süreçte *slum clearance,*[5,6] olarak kavramsallaşmasının sebebi de bu büyük ölçekli nüfus hareketlerinin kendi sorunlarına kendilerinin çözüm üretmek zorunda kalmış olmasıdır. Çünkü, plansız, altyapı olanaklarından yoksun ve yeni iş alanlarının çevresinde şekillenen bu asgari yaşam standartlarını yakalamaktan uzak konut alanları sonraki süreçte kent gündeminin temel tartışma konusu haline gelecek, kentsel dönüşüm, kentsel rant, kentsel mekanın yeniden üretimi, ihya ve inşa[7], bütünleştirici ya da ayrıştırıcı kentsel politikalar gibi farklı ideoloji ya da mekansal teorilerin ürünü olan kavramlarla sürekli ilişkilendirilmek zorunda kalacaktır.[8]

Kronolojik olarak süreci takip etmeye devam edecek olursak önce 1960'lı yıllarda 'barınma sorununa yönelik bir çözüm' olarak ortaya çıkan 'gecekondulaşma' sürecinin nitelik değiştirerek amacından uzaklaştığını, ticari ilişkilerle yeniden tanımlanan,

---

hareket yönü kırdan kente doğru olacak, yeni ortaya çıkan kentsel alanlarda toplumsal örgütlenme de yeniden biçimlenecektir (Yırtıcı, 2005:83).

5 **yoksul komşulukların temizlenmesi** [es. t. *sefalet mahallelerinin tasfiyesi*] [Alm. *Beseitigung verwahrlostes Viertel, Sanierung der Elendswohnungen*] [Fr. *assainissement des taudis, suppression des taudis*] [İng. *Slum clearance*]: Bir yoksul komşuluğundaki konutların, yıkılarak, biçimi değiştirilerek ya da onları yaratan koşullar düzeltilerek ortadan kaldırılması (Keleş, 1998:149-150).

6 Yoksulluk yuvalarının temizlenmesi *"slum clerance"* yoksulluk yuvalarının ve gecekonduların ortadan kaldırılması ve yoksul kitlelerin daha iyi yaşam koşullarına sahip kılınmasıdır (Keleş, 2010:188, 434, 435 ve 575).

7 İhya ve inşa:

ihya *a. (ihya:) esk.* 1. Yeniden canlandırma, diriltme. 2. Çok iyi duruma getirme, geliştirme, güçlendirme. 3. Yeni bir güç, umut, erinç verme. TDK Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr/ , Erişim: 30.12.2017.

inşa *a. (inşa:)*1. Yapı kurma, yapı yapma, kurma: *Köprü inşası* 2. *ed.* Düz yazı ve şiir kaleme alma, yazıya dökme. 3. *ed.* Düz yazı. 4. *db. esk.* Dilek kiplerine verilen genel ad. TDK Güncel Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr/ , Erişim: 30.12.2017.

8 AK Parti'nin yerel yönetim, kentleşme, kentsel dönüşüm gibi konularda geliştirdiği söylemlerde karşımıza çıkan bu ifadeler (ihya ve inşa) politik açıdan geçmişin görkemli dönemlerine atıf yapar ve o dönemlere duyulan özlemi yansıtır niteliktedir. Bu yönüyle politik iradenin ve bu iradeyi yönlendiren ideolojinin kente ve kente ilişkin kavram ve olgulara bakarken nereden esinlendiğini ve geliştirdiği söylem ve politikaları dayandırdığı esasları yansıtması açısından önemlidir.

piyasacı bir yaklaşımla ele alınan ve kullanım değeri öncelikli olmaktan çıkarak değişim değeri öncelikli 'tecimsel bir meta'ya dönüştüğü, 1980'lere gelindiğinde ise Türkçe literatüre yeni girmeye başlayan 'küreselleşme'nin beraberinde getirdiği neo-liberal ekonomik politikaların yeni yeni temayüz etmeye başladığı görülür. Sermayenin artık kendini ulus-devlet karşısında konumlandırmaya başlamasıyla toplum temelli ve bütünleştirici kentsel/ulusal politikalardan vazgeçilmeye başlanmış, kamusal hizmetlerden elini çekmeyi salık veren yeni devlet anlayışıyla birlikte de 'kamusal yarar' kavramının yerini 'bireysel çıkar', 'kullanım değeri' temelli mekânsal uygulamaların yerini 'değişim değeri' temelli 'rantsal tekil projeler' almaya başlamıştır.[9] 1990 sonrasında ve 2000'li yıllarla beraber sermayenin kendini yeniden üretme alanı olarak kenti, kentsel mekânı keşfetmesi[10,11], kentsel dönüşüme yönelik ya da 'kentsel dönüşüm adı altındaki'uygulamaları mekâna müdahale etmenin başat aracına dönüştürmüştür.[12,13] Bu noktada söz konusu müdahale alanlarından biri de elbette rant artışının en fazla olacağı 'kentsel özek'ler[14] olacaktır.[15]

---

9 Castells, 2006.

10 Swyngedouw, E., Moulaert, F. ve Rodriguez, A. 2002:542-577; Brenner, N., Marcuse, P. ve Mayer M. 2014. ve Harvey, 1989.

11 Kapitalizm, girdiği krizleri -değişen durum ve şartlara göre- kendini uyumlaştırıp dönüştürebilme kabiliyeti sayesinde yeniden üreterek; yeniden örgütleyerek; aşmayı başarmıştır (Yırtıcı, 2005:9).

12 Her ne kadar Keleş (2010), kentsel dönüşümün toplumsal, ekonomik, kültürel hatta siyasal amaçlarla kent parçalarının kullanım biçimlerine dışarıdan bir müdahale olduğunu ifade ediyor olsada (435-436.) burada kastedilen kentsel sorunların çözümüne yönelik olmaktan çok oluşacak rantın kamusal fayda ya da toplum yararı gözetilmeksizin sermaye lehine ve 'adaletsiz' bir bölüşüme tabi tutulduğu tekil, parçacıl, ayrıştırıcı ve araçsal 'proje tipi' uygulamalardır.

13 Kapitalizmin krizleri aşma yetisi, kent mekânını kendini yeniden üretmek için seçmesiyle birlikte farklı bir boyut kazanmış, 'meziyetlerini sergileyeceği bu sahneyi'; kenti; yeniden biçimlendirecekbu kudreti de böylece ilk defa açıkça teşhir olmuştur. Yırtıcı (2005:83), kapitalizmin mekâna yönelik bu müdahalelerini dört temel sermaye türü ile gerçekleştirdiğini belirtir. Bunlar: a) Sanayi sermayesi, b) Ticaret sermayesi, c) Mâli sermaye ve d) Gayrimenkul sermayesidir.

14 **kentözeği** [es. t. *şehir merkezi*] [Alm. *Innenstadt*] [Fr. *centre de la ville*] [İng. *downtown, city centre*]: Bir kentin, başlıca kamusal ve özel yapılarının, tecim, yönetim ve ekin kuruluşlarının bir araya toplandığı, çok katlı yapıları, yoğun ve devinimli nüfusu ile ilgi çekici kesimi. bkz. **özbölge, iş bölgesi, iş özeği.** Keleş, 1998:78.

15 Kent Ekonomisi alanında çalışmaları olan ekonomik coğrafyacı Christaller kentsel mekânda oluşacak rantın kademelenmesine yönelik düşüncelerini 'arz' ve 'talep' kavramları üzerinden açıklayarak, kent merkezindeki arzın sınırlı oluşundan ötürü en fazla talebin söz konusu olacağı bu

Üretim süreçlerinin parçalanması ve ulusüstü şirketlerin ulus-devletler üzerindeki etkinliğinin ve 'hegemonik' baskısının artmasıyla birlikte[16,17] özellikle hâkim küresel ekonomik sisteme eklemlenmek isteyen gelişmekte olan ülkeler neo-liberal ekonomipolitiğin gerektirdiği bir dizi ekonomik teşvik yoluna giderek adeta yabancı sermaye yatırımlarını çek(ebil)me yarışına girmişlerdir.[18] Bu durum kentsel mekâna müdahale süreçlerine de ivme kazandırmış, zayıflayan ulus-devlet yapısı, geçirgenleşen ulus devlet sınırları ve esnetilen ulusal hukuki normlarla birlikte kentler bu yeni küresel sisteme eklemlenenyeni enonomik aktörlerhaline gelmişlerdir.[19] Öyle ki ulus-devletlerin önüne geçen 'megakent'lerin büyük bir kısmının ortaya çıkışı, gelişmekte olan ülkelerdeki 'bütünkent'lerin devasa 'metropol'lere, 'metropoliten alan'lara dönüşmesi bu zaman dilimine rastlar.[20,21] Kentlerinuluslarüstü ölçekte -ulus devletten bağımsız hareket edebilen- birer ekonomik aktöre dönüştüğü böylesi bir süreç, yönetsel açıdan da -genel anlamda yerel yönetimleri, özelde de- büyükşehir belediyelerini güçlü ve tabii bir aktör haline getirmiştir.[22] Bu, aynı zamanda kentsel dönüşüm projelerini de yerel -ya da

---

alanda yaratılacak rantın maksimum olacağını ifade etmiştir. Bkz. Walter Christaller'in Merkezi Yerler Kuramı ve August Lösch'ün bu kurama eleştirel yaklaşarak geliştirdiği merkez (ler) kademelenmesine yönelik çalışması.

16 Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

17 Kentlerde dönüşüm kendini ilk defa 'yerelleştirme' politikalarıyla göstermiş, devletin gerek sosyal, gerekse ekonomik sahadaki etkinliğini azaltma yönünde bir tercihe gittiği bir dönemde kentler, -yapısal olarak da değişime uğrayan- ulusal yahut ulusüstü ölçekteki sermayece kontrol edilmeye başlamıştır. Neo-liberal politik baskıların güdümüyle birlikte kamusal örgütlerce sunulan birçok hizmet için de kâr amacı güdülmeye başlamıştır (Tümtaş, Sertaç M. 2008:56-61).

18 Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

19 Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

20 Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

21 İstanbul, Hong Kong, Seul, Taipei vb. kentlerin 'yükseliş' hikâyeleri *bu yönüyle*birbirlerine benzemektedir.

22 Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

merkezi- otoritenin kentsel mekânı dönüştürmede kullandığı en önemli araç yapmıştır.[23] Kentsel dönüşüm, ilk olarak 'gecekondu alanları'nın dönüştürülmesiyle özdeşleşse de sonrasında bütün kentsel alanlar için söz konusu olacak, yalnız -olması gerektiği gibi- bir program çerçevesince bütüncül bir yaklaşımla yürütülen, konut sorununu çözmeyi hedefleyen, kentsel sorunların yoğunlaştığı kent parçalarını yeniden kente ve kentliye kazandırmayı amaçlayan bir muhtevaya sahip olmayacaktır.[24] Yalnızca, nicelik boyutuyla (mekansal büyüklük), yaratacağı rant ve oluşacak bu rantın ne kadar adaletli bölüşüldüğüyle kent -hatta ulus- gündemini meşgul edecek olan kentsel dönüşüm kavramı, başat aktörlerden biri olan büyükşehir belediyelerini de hararetle tartışılır hâle getirecektir.[25]

Kentte yaşanan bu gelişme ve değişim sosyal aktörleri, kurumları, ilişkileri, kararları değiştirmekte ve çeşitlendirmektedir. Bu da, kentin mekânsal yapısı ve gelişimine ilişkin yeni kararları ve yatırımları beraberinde getirmekte ve kentin dokusu değişmektedir. Bu değişim yeni yerel elitler yaratmakta ve kent bu yeni sınıf eliyle şekillenmektedir. Bugün için kent ekonomik çıkarı olan ya da olmayan siyasal elitler tarafından yönetilirken, yasal-ussal çevrede varlık gösteren kurumlar yerel toplumu yönlendirmektedir. Yerel elitlerin ekonomik temeli ticarete, siyasete/bürokrasiye, endüstriye ve eğitime dayanmaktadır. Kentte hala kültürel elit olabilir, ancak siyasal güçle doğrudan ilişkisi yoktur. Ayrıca, yerel siyasetin gözden kaybolmaya başladığı ve açıkça ulusal siyasetin içinde tanımlandığı da söylenebilir (Couperus vd., 2007: xix). Artık kentin sorunları ülkenin sorunları haline gelmiştir ve ulusal düzeyde politikalara konu olmaktadır.

---

[23] Brenner, N., Marcuse, P. ve Mayer M., 2014.

[24] Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

[25] Kentlerin sorunlu bölgelerinin gelişimi ve yaşanabilir hale getirilmesi için planlanan çalışmalar artık kentel dönüşüm projeleri adıyla gerçekleştirilmektedir. Bu, kentsel dönüşüm süreçlerinin planlama ve uygulama aşamasındaki temel aktörleri büyükşehir belediyeleri ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ile birlikte özel sektörün önemini artırmıştır. Bu durum özellikle büyükşehir belediyelerinin almış olduğu -belki de kentin gelecek elli yılını etkileyecek- kararların önem derecesini artırarak, alınan kararları hem yerel ölçekte kentin hem ulusal ölçekte ülkenin tartışma gündemini sürekli meşgul eder hale getirebilmektedir (Tayfun Çınar, Uluslararası İşbölümü ve Kentsel Politikalar Dersi notları, 2015-2016 Güz, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi).

Kentte değişen üretim biçimi ile artık kullanılmayan ya da işlevi değişen mekânlar; mekânsal örüntüler olabileceği gibi, geleneksel üretim biçimi ve geleneksel toplumsal yapının korunduğu ve geleneksel kültürün yarattığı davranış ve alışkanlıkların devam ettirildiği mekânlar da bir arada, 'aynı zaman diliminde' varlıklarını sürdürebilirler. Gelişmiş ülkelerde, sanayi kapitalizmini aşmış hizmet sektörü yoğun ekonomilerde, geleneksel dokudaki ya da tarihi mekânlar hem bir kültür varlığı olarak hem de kültür turizmine girdi sağlayacağı gerekçesiyle -araçsal bir gayeyle- korunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde ise modern ve geleneksel üretimi ve onun etrafında kurgulanan kültürel ve mekânsal birikimi aynı mekânda ve eşzamanlı olarak görebiliriz.

İşte kentsel dönüşümün koruma, yenileme, sağlıklaştırma ve yeniden canlandırma uygulamalarının geçmişin bu kültürel ve mimari birikimini ve toplumsal örüntüyü koruma adına önemli işlevleri olduğu yadsınamaz. Ancak kentsel dönüşüm çalışmalarının, diğer birçok politika alanında olduğu gibi, olumlu sonuçları olduğu kadar olumsuz sonuçlarıda söz konusu olabilmektedir.[26]

Bu çalışmada, söz konusu kentsel müdahalelerin altında yatan gerçek nedenler, dönüşüm sürecinin hedeflediği temel değişikliklerin ne olduğu, ifade olunan amaçlarla dönüşüm süreci sonrasında ortaya çıkan yeni durum karşılaştırılarak söz konusu hedeflere ulaşmada ne kadar başarılı olunduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

---

[26] Her ne kadar günümüzde daha çok geçirdiği köhneme süreci sonrası birer çöküntü bölgesine dönüşmüş, işlevini yitiren konut alanlarına -özellikle gecekondu yerleşim bölgelerine- yönelik dönüşüm projeleri geliştiriliyor olsa da kentsel tarihi miras gibi somut kültürel mirasın korunmasına yönelik uygulamalarla da karşılaşılmaktadır. Aslında, -somut olmayana kıyasla- somut olanın korunmasına yönelik önceliğin ardında yatan sebeplerden biri de geçmişe öykünen, geçmişle övünen ve geçmiş (in)e özlem duyan anlayış, yaklaşım ve siyasal zihniyetin de tesiri vardır. Bu itibarla, 'conservative' siyasal görüşe mensup yerel yöneticilerin/yönetimlerin gerçekleştirdikleri dönüşüm içerikli uygulamalarda -soyut kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olanlara kıyasla- somut kültürel mirasın korunmasına yönelik olanlara çok daha fazla yer verdikleri söylenebilir. Yine bu düşünce ihya ve inşa anlayışıyla da ilişkilendirilebilir. Ayrıca bkz. Dipnot 7.
Yapılacak çalışmalar 'somut' içerikli bir mirasın korunması yönünde ise -bu aynı zamanda göz önünde bulunması da demek olacağından- bir sonraki yerel seçimde 'oy devşirilebilecek bir hizmet sunumu' olarak da değerlendirilebilmekte/görülebilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TEMEL ÇERÇEVESİ

1.1. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI

Dünyada ve ülkemizde kentler çeşitli nedenlerden dolayı yenilemeye, iyileştirmeye ya da yeniden yerleştirmeye ihtiyaç duyabilmektedirler. Bunun sebepleri farklılaşabilmekte; bu bazen sosyal gelişmişlikteki dengesizlik veya ekonomik açıdan toplumsal katmanlar arasındaki uçurum, bazen yerleşmelerin yanlış yer seçiminde bulunmaları, bazen de yaşanan doğal afetler yahut yaşanması muhtemel afet riskleri olabilmektedir.

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de kamuoyunu meşgul eden temel tartışma gündemlerinden biri kentsel dönüşümdür. Fakat kavramla ilgili -farklı nedenlerden ötürü- farklı tanımlarda bulunulmakta; geliştirilen bu çeşitli tanımlar ortaya koydukları geniş görüşlülük, vurguladıkları amaç ve öne çıkardıkları yöntemler açısından değişiklik gösterebilmektedir.

Kentsel dönüşüme konu uygulamalar 19. yy'ın ortalarından bu yana Batı ülkelerinde görülmektedir. Özellikle denetimsiz büyüyen, plansız gelişen büyük ölçekli kentlerin yapılandırılması ve yeniden tasarlanması için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Görgülü (2009:769), kentsel dönüşümü (kavram ve uygulama alanı olarak) olumladığı değerlendirmesinde, 1800'lü yılların ortasından itibaren sanayileşme sürecinin yarattığı göç dalgasının ürettiği standardı düşük konut alanlarının iyileştirilmesiyle başlayan uygulama sürecinin tarihin yaşadığı iki büyük savaşın yarattığı yıkımı aşmak için de devam ettirildiğini belirtmektedir.

Kentsel dönüşümün içerik ve algı değişimine uğradığı 20. yy'ın sonlarında ise kavramsal yapısı değişime uğrayacaktır (Demirsoy, 2006:11). Demirsoy, yaşanan bu değişimde bilgi teknolojilerine geçişin, küresel sistemin 'yerel'e yaptığı vurgunun ve klasik planlama anlayışından vazgeçilmeye başlanmasının etkili olduğunu söyleyerek

dönüşümü yeniden ele almanın bir zorunluluk haline geldiğini ifade etmektedir (Demirsoy, 2006:11-12).

İmar Terimleri Sözlüğü'nde söz konusu kavram:

> "Kamu girişimi ya da yardımıyla, yoksul komşulukların temizlenmesi, yapıların iyileştirilmesi, korunması, daha iyi barınma, çalışma ve dinlenme koşulları, kamu yapıları sağlanması amacıyla, yerel tasar ve izlenceler uyarınca, kentleri ve kent özeklerinin tümünü ya da bir bölümünü, günün değişen koşullarına daha iyi çevre verebilecek duruma getirme"

olarak tanımlanmaktadır (Ünal, Duyguluer ve Bolat, 1998:103).

Turok'a göre (2004:63) kentsel dönüşüm, kamu, özel sektör ve halk katılımını savunan, yoksul bölgelerin ıslahına ve yapı-çevre-donatı üçlüsünün iyileştirilmesine çalışan, kişilerin yaşam mekanlarının yanında ticaret ve sanayi sayesinde ekonominin de ilerlemesini amaçlayan; bununla birlikte, kent merkezlerini, günümüz yaşamına uyum sağlayabilecek niteliğe kavuşturmak açısından geliştirilmiş bir planlama çalışmasıdır.

Bir diğer tanıma göre kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına sürekli bir çözüm sağlamaya çalışan eylem olarak tanımlanmaktadır (Nolan ve Smith, 2010:62). Aynı şekilde bir başka görüşe göre de kentsel dönüşüm, çeşitli nedenlerle eskimiş, köhneleşmiş ve bozulma sürecini yaşamakta olan kentin önemli bir bölgesinin yaşama kazandırılması sürecidir (Karaman, 2003:4).

Kentsel dönüşüm kavramı temel olarak mekânsal bir dönüşüm olarak görünmekle birlikte, aslında mekân ve toplumsal ilişkiler arasında var olan diyalektik ilişki ile temellenmekte olan bütüncül bir bakış açısını ortaya koymaktadır (Demirsoy, 2006:7).

1.2. ALGILANAN KENTSEL DÖNÜŞÜM

Kentsel dönüşüm kavramının toplumda nasıl algılandığına baktığımızda çok çeşitli bir algısal örüntüyle karşılaşırız. Genel olarak ülke gündemini, yaşanılan depremlerin getirdiği acılar, ağır kayıplar ve büyük ölçekli ekonomik maliyetler sonrasında meşgul ettiğini gördüğümüz kentsel dönüşüm konusunda, toplumun yeterli bilinç düzeyine ulaşmamış olduğu dolayısıyla süreçler ve işleyiş hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı

görülmektedir (Bkz. 1999 Marmara ve Düzce, 2011 Van ve Erciş Depremleri). Yıpranan, eskiyen, köhneyen ve bir çöküntü süreci yaşayan kentsel alanların yenilenerek kente yeniden kazandırılmasından afet riski taşıyan alanların tasfiye edilerek mekânsal kurgunun tekrardan ele alınmasına, kentsel tarihi yapılı çevrenin korunmasından gecekondu alanlarının dönüşüme konu edilmesine kadar geniş bir çerçevesi olan kavramın müdahale araçları olarak adlandırabileceğimiz alt başlıkları (koruma, yenileme, sağlıklaştırma, yeniden canlandırma vb.) ve bunların aralarındaki farklar bilinmemektedir. Toplumun yapılan yasal düzenlemelerin ne(ler) getirdiği ya da ne(ler) götürdüğünden en fazla haberdar/bilgi sahibi olduğu durumlar özel mülkiyeti konu olan müdahalelerdir. Eğer özel mülkiyeti konu almıyorsa ya da -afet riski taşıyan alanların dönüşüme konu edilmesi gibi- toplumun büyük kesimini ilgilendirmiyorsa konu hakkında bilgi edinil(e)memektedir. Bu yalnızca toplumun konuya karşı duyarsız oluşuyla da doğrudan alakalı değildir. Aynı zamanda medyanın da konuyu eksik ya da tek -ya da olduğundan daha az- boyutlu olarak işlemesi, toplumu yeterli düzeyde bilgilendirmiyor oluşuyla da alakalıdır (Kes Erkul:60-63). Kentsel dönüşüm uygulamasının bir kamu politikası/kentsel politika oluşundan dahi haberdar ol(a)mayabilen toplum yalnızca kendi konutu ya da sahip olduğu taşınmaz dönüşüme konu olduğu zaman süreç hakkında bilgi edinmeye, kendisini etkileyecek yanların/yönlerin ne olduğunu anlama çabası içine girmektedir. Bir yönüyle pragmatist davranma eğilimi göstererek, dönüşüm süreci sonrası bir rant artışı söz konusu olmakta mı, olası bu rantsal artışı nasıl en iyi şekilde değerlendirebileceği, yahut dönüşüm sonrasında alanda varlığını devam ettirip ettiremeyeceği, bir mağduriyet yaşayıp yaşamayacağı, mülkiyete konu taşınmazını veberaber yaşadığı sosyal çevreyi yitirip yitirmeyeceği ile ilgilenmektedir. Bazen bunun bile mümkün ol(a)madığı, özel sektör eliyle geliştirilen/gerçekleştirilen -özellikle- konut alanlarındaki tekil uygulamalarda mülk sahipleri müteahhitin insafına bırakıl(abil)maktadır. Bütün bu durumlar insanları, ya köhnemiş, yıpranmış yapı/yapılar ve fiziki çevreden kurtulacağı için uygulama süreçleri öncesi mutlu, ya oluşacak ranttan nasıl maksimum fayda sağlayabileceği yönünde gözü açık ya da bir mağduriyet yaşamamak için tetikte bekler yapmaktadır. Konunun bu şekilde sığ bir şekilde ele alınması, bütün yönleriyle kavranamayışı, bireylerin konuyu tekil olarak kendileri üzerinden tanımlamaları gerçekleş(tiril)ecek

uygulamalar sonrası oluşacak mekânsal ve sosyal etkiyi göz önünde bulunduramamaları, oluşacak rantın nasıl bölüşüldüğünü takip ve sermayeye kaynak aktarımı olarak değerlendirilebilecek büyük ölçekli uygulamaları kontrol edememeleri, yaşanacak mağduriyetler karşısında bir kentsel muhalefet oluştur(a)mayıp kentsel siyasal hareket geliştirememeleri sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Kentsel dönüşüm bir yandan siyasal otorite tarafından üretime dayalı olmayan ekonominin devam ettirilmesi, yapılı çevrenin yeniden üretilmesi yolu ile yaratılacak istihdam ve diğer geçici ekonomik girdilerle piyasanın bir nebze nefes alması için bir araç olarak da görülebilmektedir. Üretime dayalı olmayan ekonomilerde çarpan etkisi en fazla olan sektörün inşaat sektörü olduğu düşünüldüğünde, bu anlayışın çok da iç tutarlıktan yoksun olduğu sözlenemez.

1.3. KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARINA İLİŞKİN KAVRAMLAR / DEĞERLENDİRME

Kentsel dönüşümün, uygulama boyutuna baktığımızda ise temel sorunlardan birinin uygulamanın kavramsal karşılığının tam olarak ifade edil(e)memesi olduğu görülmektedir. Yapılan uygulamanın bir sağlıklaştırma, koruma, yenileme, yeniden canlandırma, rehabilitasyon veya yeniden inşa mı olup olmadığının ortaya konul(a)maması konuyu değerlendirmeyi, eleştiri getirmeyi de zorlaştırmaktadır. Öyle ki bazı uygulamalarda hangi kavramdan yola çıkıldığı kolaylıkla anlaşılamamaktadır. Bir diğer önemli husus da söz konusu kavramların birbiri yerine birbirlerinin muadiliymişçesine ya da kentsel dönüşümün bütün bu kavramların her birini ikame ettiği düşüncesiyle onların yerine kullanılmasıdır. Oysa kentsel dönüşüm bütün diğer kavramları kapsayan bir şemsiye kavramdır (Kes Erkul, 2015:50). Böylesi bir kullanım ise kamuoyunda kavramın çok çabuk tüketilmesi sorununu beraberinde getirmektedir ki bu durum aslında çok tehlikelidir.

Uygulamalara bakıldığında ise tahmin edileceği üzere ağırlıklı olarak kentsel çöküntü alanlarının, gecekondu bölgelerinin müdahaleye konu olduğu görülmektedir. Kent içerisinde sosyal sınıfların belirli bir periyotta döngüsel olarak yer değiştirtirmeleri, bazen çeperlerdeki banliyölerin sosyoekonomik açıdan alt sınıfların, bazen de kentin

sorun ve karmaşasının kümelendiği özeğinden kaçmak isteyen daha varsıl tabakanın konut alanı olması zaman içerisinde kentin fiziksel bir yenilemeye ihtiyaç duymasını zorunlu kılmaktadır.

Yalnız bu sosyal hareketliliğin mekândaki yansımasının kent yoksullarının aleyhine işletilmesi, yerinden edilme, kentsel süzülme, mutenalaştırma gibi kavramlarla açıkladığımız süreçler sonrasında sermayenin ve müreffeh katmanın kazançlı çıkacağı müdahalelere gidiliyor oluşu bu uygulamaların kamuoyundaki tartışılırlığını daha da artırmaktadır. Bazen bu 'yerinden etme'lerin etnik temelli olduğu, belirli bir zümreyi doğrudan hedef aldığının görülmesi uygulamaların yalnızca sosyoekonomik temelli olumsuz sonuçlar doğurmadığını göstermesi açısından da önemlidir. Özel sektörün inisiyatifine bırakılan müdahalelerde oluşacak ranttan mülk sahiplerinin yeterli ölçüde ve olması gerektiği oranda pay sahibi olamadıkları, kiracıların ise daha büyük mağduriyetler yaşayarak yaşadıkları mekândan içinde var oldukları sosyal çevreyi ve anılarını/hafızalarını da kaybettirecek bir tasfiyeye maruz kaldıkları, süreç sonunda önemli ölçüde kazançlı çıkanın kentli ya da yurttaş olmayıp, sadece dönüşümü gerçekleştiren 'el' olduğu görül(ebil)mektedir.

Kentsel tarihi dokuda, geleneksel kent merkezlerinde yürütülen uygulamalarda karşılaşılan en büyük sorunlardan birinin ise 'kimliksizleştirme' sorunu olduğu söylenebilir. 'İhya ve inşa' gibi söylemlerle mekânın geçmişteki ruhuna yeniden kavuş(turul)acağı gibi populist söylemlerle insandan arındırılan, günün belirli saatlerinden sonra terkedilmiş ve ıssız alanlara dönüşen dolayısıyla gün içerisinde belirli bir süre yaşanan, kullanıcısı ve mekânla bir aidiyet bağı kuran -gerçek- sahiplerinin uzaklaştırıldığı, imitasyon ağırlıklı eklemelerde bulunulan uygulamaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu tür uygulamaların en büyük tehlikesi 'imitasyonal' dokunuşun mekânın gerçek kimliği gibi algılanması ile beraber bellek ve hafızalarda karşılığı olan 'tarihi mekân' ve 'mekânın tarihsel kimliği'ne yönelik oluşan/oluşması beklenen algının da değişecek olmasıdır. Bir diğer tehlike de yaratılacak bu kimliksizleştirme ve kullanıcısından arındırılmış olması sebebiyle bu tür mekânların sürdürülebilirliğinin tehlikeye girecek olması riskidir.

1.4. ALANYAZINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM

1.4.1. Kent, Kentleşme, Kentsel Dönüşüm ya da 'Kentsel Dönüştürme'

Kentler ilk oluştukları günden bu yana değişen ihtiyaçlar doğrultusunda -tıpkı bir organizma gibi değişip dönüşerek- devingenliklerini sürdürmüşlerdir. Tarih boyunca her zaman yaşanan değişimlere konu olma vasfını sürdüren kentler bu yönüyle hep müdahaleye uğrayan, değişip gelişen ve dönüştürülen yerleşmeler olmuştur (Huot vd., 2000:11-19). Bir anlamda aslında kentler, 'kültür ve medeniyet'ler için bir yaşam sahasıdır. Kültür ve medeniyet ancak kentte ortaya çıkar, gelişir, farklılaşır, dönüşür, hinterlandını etkiler; çevresini etkisi altına alır ve -zamanı geldiğinde de- kentte yiter, kaybolur ve ölür. Aslında kentlerin ölümüdür beraberinde kendisini üreten kültür ve içinden çıktığı medeniyeti de ortadan kaldıran, yok oluşuna sebep olan… Dolayısıyla kentlerin, bu kültür ve medeniyetin temsilcisi; bu değerleri üreten 'kentliler' ve onların yaşamları üzerindeki tesiri de tartışılmazdır.

Avcı toplayıcı toplulukların yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte ilk yerleşmelerin ortaya çıktığını hepimiz biliyoruz. Her ne kadar bu ortaya çıkan ilk yerleşmeleri kent kabul etmiyor; bir yerin kent olabilmesi için gerekli bir takım koşulların varlığını arıyorolsak da bu yeni yaşam biçiminin getirdiği/ürettiği 'yeni kültür' arkeoloji, antropoloji ve kent tarihi ve kent içerikli disiplinlere yönelik çalışmalar açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Yerleşik yaşamın ne olduğunu; kentli kültürün(ün) nasıl farklılaştığını anlayabilmek için kentin tarihsel yapısıyla, kendisinden kaynaklanan -ve bunlara sonradan eklene(bile)cek yeni- işlevler birbirinden ayrılmalıdır (Mumford, 2013:14).

Tarihsel süreç içerisinde; yerleşik yaşama geçişle birlikte; tarımsal faaliyetler, tarımsal faaliyetlerin gelişimiyle şekillenen ticari faaliyetler, tarımsal alanlara yönelik girişilen mücadeleler (mülkiyet ya da işletim hakkı elde etme mücadeleleri, savaşlar vb.), coğrafi keşifler, işgaller/fetihler vb. yeni yerleşim alanlarının oluşmasına, yeni kentlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu süreçte maruz kalınan her değişim/müdahalede kentler 'dönüştür(ül)me'ye konu edilen alanlar olarak karşımıza çıkar. Bu yüzden -kentlere ister bölgesel ister küresel ölçekte anlam yüklenmiş olsun- kentsel mekân her

zaman önemini koruyagelmiştir. Yine bu durum, kentin farklı disiplinlere konu edilmesi hususunu beraberinde getirmiştir.[27] Biraz da bu yüzden herkesin üzerinde uzlaştığı bir kent tanımında bulunmak güçtür. Çünkü kavramı tamamıyla içine alacak -eskilerin tabiriyle- 'efrâdını câmî, ağyârını mânî'[28] bir tanım getirmek mümkün değildir. Farklı disiplinlerden kimselerin yaptıkları farklı tanımlar alanyazında sayısız tanımlamayla karşılaşılması durumunu beraberinde getirmiştir. Aynı durum kentleşme kavramı için de geçerli olup bu kavrama yönelik yapılan temel tanımlardan birisi Keleş'indir. Keleş kentleşmeyi dar anlamda "kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun giderek artması" olarak tanımlar. Geniş anlamıyla ise "sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumsal yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci" şeklinde tanımlamaktadır (Keleş, 2010:27; 1998:80).

Yeniden kent kavramına dönecek olursak, alanyazında kentin -az önce açıkladığımız- 'kentleşme' ile bir arada zikredildiği görülmektedir. Birbiriyle ilişkili olan bu iki kavramdan kenti KTS'de Keleş: "Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan vetoplumun, yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibigereksinimlerinin karşılandığı, pek azkimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olanve küçük komşuluk birimlerindenoluşan yerleşme birimi."şeklinde tanımlar (Keleş, 1998: 75). Karaküçük ve Gürbüz (2007:55) bu iki kavramın ayrıldıkları yönü, birbirinden biraz farklı olduğu ve birinin diğerine göre daha geniş bir muhtevayı karşıladığı; dolayısıyla daha kapsamlı olduğu; şeklinde açıklamaktadırlar.

Bunlarla (nüfus büyüklüğü, mekânsal ölçek/yayılmışlık, yoğunluk kademelenmesi vb.) beraber, üretim biçimindeki farklılaşma, yasal, ekonomik, toplumsal vb. unsurlar da

---

[27] Bu disiplinler, Topoğrafya'dan Coğrafya'ya, Ekonomi'den Ekoloji'ye, Sosyoloji'den Psikoloji'ye, Tarih'ten Mimarlık'a -ve tabii elbette Kent Planlaması'na- kadar geniş bir yelpaze oluşturur.

[28] 'Efrâdını câmî, ağyârını mânî' ifadesi 'fertlerini, bileşenlerini cem eden, toplayan, bir araya getiren; gayrısını, kendisine dâhil olmayan özellik, nitelik ya da bileşenleri dışarıda bırakan' anlamına gelen günümüz lisanıyla bir kelimenin kavramsallaşma sürecinin anlatımını karşılayacak Osmanlı Türkçesi bir ifadedir.

kent ve kentleşme kavramlarının tanımlanmasında önemlidir. Bu yüzden hep kentleşme "tarımsal üretim biçiminden daha ileri düzeybir üretim biçimine geçiş"le ilişkilendirilir (Erten, 1999:31).

Üretim, tüketim ve *değişim*[29] kavramları üzerinden kent açıklanmaya çalışıldığında, üretim biçimi ve üretimi sağlayan teknoloji, üretim teknolojisinin belirlediği tüketim alışkanlıkları ve bütün bunların mekâna, sosyal yapıya ve kültüre yansımasıyla birlikte yaşanacak bir değişimden de bahsetmek gerekecektir. Bu bağlamda mekânın, değişen üretim biçimleri ve üretim araçlarındaki farklılaşmanın şekillendirdiği tüketim biçimi ve bunun sosyo-mekânsal yansıması üzerinden bir değişime ve dönüşüme uğrayacağı gerçeğini de göz ardı etmememiz gerekir. Bu yönüyle bir anlamda kentler sermaye temelli üretim ilişkilerinin yeniden tanımlandığı emeğin, sermayenin ve ürünlerin değişime sokulduğu bir pazara dönüşmüştür (Göksu, 2005:9).

Sanayi Devrimi'nin ardından yaşanan bu derin değişim, insanların yaşam biçimlerinde ve yaşam biçimleriyle örtüşen; bu yaşam biçimlerini bütünleyen/tamamlayan; kentsel mekânların yapısında dönüşümlere yol açmıştır (Yırtıcı, 2005:9). Gerek fizik mekânda gerekse toplumsal düzlemde yaşanan bu farklılaşmaların birbirini besleyen, birbirini tetikleyen dönüşümleri de beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Kent tarihi dediğimiz şey de bir bakıma bu döngüyü yansıtmaktadır (Mumford, 2013).

Esasında sermayenin girdiği krizleri aşmasında da kentlerin önemli bir rolüolduğu; yaşanan bu karşılıklı/döngüsel 'dönüştürme'lerin bir nesnesi olması sebebiyle; değişimin toplumsal ve mekânsal yansımalarının sanki beyaz perdede izlermişçesine kentler üzerinden kolaylıkla okunabileceği söylenebilir. Harvey, mekânı 'dönüştürme'ye yönelik bu (kentsel) müdahaleleri açıklarken iki aşamada ele almış ve bu aşamaları, kapitalizmin girdiği krizleri aşmak için araçsallaştırdığı uygulamalar olarak nitelendirmiştir. Sermayenin "üçüncü ve dördüncü çevrimi" olarak adlandırılan

---

[29] Burada sözü edilen değişim kavramıyla, üretim ve tüketim süreçleri arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan ve hem süreç olarak üretimi hem tüketimi, hem de sınıfsal olarak üretici/emekçiyi ve sermayedar/burjuva(y)ı etkileyen döngüsel ve karşılıklı bir etkilenme durumu ifade edilmek istenmektedir. Castells, 2014 ve Poulantzas, 2014.

bu kırılma noktalarının ilkinde "banliyöleşme[30] sonucu kent mekânına yönelik yatırımlar", ikincisinde ise "kentsel yapılı çevrenin dönüştürülmesi/yerleşik dokuya yönelik müdahaleler" sermayeyi kendini yeniden üretme krizlerinden çıkarmıştır. Harvey sermayenin içine düştüğü bu krizlerin müsebbibi olarak Batı'daki "refah devleti uygulamaları"nı görür (1985:4-11).

Kent toprağında yaşanan kentleşmenin en önemli amili yaşanan göçler olup, söz konusu süreç 'kentsel özek'ten çok 'kentsel periferi'degerçekleşmektedir. Günümüz kentlerine bakıldığında ise sürecin çok daha karmaşık hale geldiği, 'Küresel Ekonomik Ağ'a eklemlenme yarışı içinde olan kentlere bakıldığında yaşanan bu 'dönüştürme'nin/değişimin çok aktörlü ve boyutlu olduğu, kentsel mekânın yeniden tanımlandığı ve inşa edildiği görülür. Yeniden yapılandırılan kent mekânı -sermaye eliyle sermaye lehine- potansiyel rantsal alana dönüş(türül)mektedir (Gürler, 2002:613). Bunu sağlamak için farklı dönemlerde farklı müdahale biçimleri ve bu müdahaleleri sağlayacak farklı kentsel politikalar tercih edilmiştir.

1.4.2. Kentsel Dönüşüm Uygulama Araçları – Dönüşümle İlgili Temel Kavramlar

Bu bölümde, kentsel dönüşüm kavramıyla ilgili diğer kavramlara açıklık getirilmiş, bir 'galat-ı meşhur' haline gelen bu kavramların birbirinin yerine kullanılması durumunun önüne geçmek amacıyla aralarındaki farklar sarih bir biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Yine ifade edildiği gibi kavramın tanımından başlayarak kentsel dönüşümün amacı, yöntemleri, uygulanış süreci, fiziki, sosyolojik ve ekonomik boyutları ele alınmıştır.

1.4.2.1. Kentsel Koruma (Urban Conservation/Preservation)

Koruma kavramı, son zamanların populer dolayısıyla tüketilmeye en açık kavramlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlükteki anlamını Uydaş vd.

---

[30] Keleş, bu kavramı 'yörekent' olarak özleştirmiştir: **yörekent** [es. t. *banliyö*] [Alm. *Vorort, Vorstadt, Aussenstadt*] [Fr. *faubourg, périphérie*] [İng. *suburb*]: Genellikle oturma alanı niteliğinde olan, kentin özeğinden uzakta ya da sınırlarına yakın yerlerde bulunan kent bölümü (1998:152).

(1993:6): "Kaybetme korkusunun tepkimesinden kaynaklanan ve sahip olma güdüsüyle gelişen bir duygudur." şeklinde açıklar. Kentbilim açısından koruma kavramı ise genel olarak, yasal düzenlemelere riayet ederek, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının 'özelliklerinin muhafazasının sağlanması'dır (Çavdar ve Sayan, 2003:463). Kentbilim Terimleri Sözlüğü (KTS)'nde Keleş (1998:93) korumayı 'değerlerden bugün olduğu kadar, gelecek kuşakların da yararlanması' ve bunu sağlamak için 'her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması' şeklinde tanımlar.[31] Keleş (2010:373), 'plansızlığın denetlenmesi' ve 'aşırı nüfus birikiminin önlenmesi' üzerinden geliştirdiği tanımda *işlevlerini yerine getirmeyi sürdüren yapıların içinde yer aldıkları alanlarda ve onlarla birlikte* korunması gerektiğini belirtir. Bu aynı zamanda, yapıların içinde yer aldıkları tarihi, mimari ve kültürel değeri olan alanların da korunması demektir. Karavelioğlu (2004:229)'nun ise, söz konusu 'değerlerin tarihi çevre içinde' krounması vurgusunda bulunduğu görülür. Kocamemi (2016:14)' de; 'yapı ve yapı gruplarının özgünlüğüne zarar vermeden -özgün niteliği ile-' korunması ile 'ekonomik kullanımının devamlılığını sağlama adına "karakterin" ve "ölçeğin" değiştirilmeden günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde -sınırlı değişim-' kısmi müdehalelerle korunması şeklinde iki tür korumanın varlığından bahseder. Bunlardan 'özgün niteliği ile' olanının yabancı literatürdeki karşılığı *'preservation'*, 'sınırlı değişime izin veren'inin ise karşılığı *'conservation'*dır.

Bütün bu açıklamalardan hareketle aslolanın, her şeyin 'gelecek kuşaklardan ödünç alındığı' gerçeğinin unutulmaması; tarihi niteliği haiz değerlerin korunarak yaşatılması, kültürel mirasın özgünlüğünü koruyacağı bir çevre yaratarak bu değerleri 'geleceğe' taşımak olduğudur. Çünkü tarihi ve kültürel özgünlüğü korunarak 'medeniyet'lerin ürettiği kentleri -olması gerektiği şekilde- miras bırakabilmek varisler için -özellikle- manevi açıdan çok önemlidir. Oysa daha fazla getirisi olacağı; rant yaratacağı

---

[31] **koruma:** [es. t. *muhafaza*] [Alm. *Aufbewahrung*] [Fr. *conservation*] [İng. *conservation, preservation*]: Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel ve yapıtasarcılık değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğal güzelliklerin -kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması (Keleş, 1998:93).

gerekçesiyle bu alanları yıkarak yok etmek tarifsiz bir bellek yitimine sebep olacak bu da düşünsel açıdan 'geleceği' hatırlamayan yapacaktır.

1.4.2.2. Kentsel Yeniden Canlandırma (Urban Revival – Revitalization)

Keleş (2010:373) canlandırmayı 'bir gereksinme' olarak görerek, 'yapıların -sağlam olmalarına rağmen- özgün işlevlerini yitirdikleri, türlü nedenlerden ötürü değer azalımına uğradıkları' durumlarda ortaya çıktığını belirtmektedir. Kentsel yeniden canlandırmayı 'yapıları yıkarak yeniden yapmak yerine koruma yoluyla yapılan bir kentsel müdehale' olarak değerlendiren Oruç ve Giritlioğlu (2005:386)'ndan başka Özden (2001:256) de:

> "Sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel alan parçalarının, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması veya değiştirilmesi sonucu, o alanın tekrar hayata döndürülmesi, canlandırılması."

şeklinde tanımlamaktadır. Burada asıl amaçlanan 'yaşamsal ve mekânsal' standartların yükseltilmesi olup, yerleşim alanları ve kentsel altyapının iyileştirilmesiyle birlikte 'ekonomik rekabeti geliştirmek' ve 'sosyo-ekonomik koşulları düzeltmek' de ekonomik canlandırmanın ölçütlerinden biri olarak görülür (Özden, 2008:168).

Yerliyurt (2008:21), yeniden canlandırmayı sağlıklaştırmaya tercih nedenini, fiziki, fonksiyonel ve ekonomik eskimenin daha fazla oluşu nedeniyle daha geniş ölçekti ve yüksek düzeyli müdehale gerekliliği ile açıklar.

1.4.2.3. Kentsel Yenileşme/Rönesans (Urban Renaissance)

Erbey (2004:80) Kentsel Rönesans'ı, sosyal, ekonomik, çevresel ve fiziki şartların iyileşmesini amaç edinen 'bütüncül ve bütünleştirici' yaklaşım ve uygulamaların tamamı olarak görür. Kent merkezlerinin mekâna, topluma ve çevreye ilişkin sorunlarını ortadan kaldırarak bu alanların 'insansızlaşması'nı, 'süzülme'ye[32] maruz

---

[32] **süzülme kuramı** [Alm. *Filterkonzeption*] [Fr. *concept de filtration*] [İng. *filtering concept*]: Kimi ailelerin, oturduklatı konutları türlü nedenlerle bırakıp gitmeleri sonucunda, bu konutların, daha

kalmasını -ya da nüfusunun azalmasını- önlemek isteyen kentsel rönesans, *kentsel yenileme (urban renewal)* yerine önerilen bir kavramdır. AB (Avrupa Birliği)'nin '80 öncesi kent politikalarında adı sıkça geçen *kentsel yenileme* kavramı, anlam itibariyle 'yıkarak yeniden yapma' demek olduğundan, sonrasında '*kentliyi mekânla birlikte ele alan, kentin yerleşik değerlerini ölçü ve oranlarına riayet ederek muhafaza eden, mekânın tanımını ve taşıdığı anlamı korumayı sürdürerek kent kültürü ve kent yaşamının yeniden canlandırılmasını hedefleyen*' 'kentsel rönesans'a evrilmiştir (Özden, 2008:53; Gürler, 2002:18). Bu yaklaşım, küresel ölçekteki kentleri yeniden yapılandırmayı, kentlerin kültürel ve tarihsel dokularına yönelik inşa programları ortaya koymayı benimser (Gürler, 2002:18). Bu yolla, çöküntü alanları haline gelen kentsel alanlar -gereken müdehalelerden sonra- bilakis içinde bulunmaktan keyif duyulan alanlar haline gelecek, özenilen mekânlara dönüşecek diyen Birsel, Polat ve Yılmaz (2003:53), özgünlük ve önemlerini yitiren tarihi çevrelerin, günün koşullarına göre uyumlaştırılıp yeniden yaşanabilir hale getirilmesini, tümüyle yıkarak yenilemek yerine -bir tür koruma olan- bu yolla gerçekleştirmeyi aynı zamanda kent ve kentli kültürünü yeniden kazanmak olarak görür (2003:53). Nitekim bu kapsamda Avrupa Konseyi'de -1980 sonrasında- 'Avrupa Kentsel Rönesans Kampanyaları' adıyla kentlerde -bu yönde müdehale öngören- bir dizi çalışma başlatmıştır (Budak, 2006:100). Kentli yaşamını iyileştirmeyi ve yaşanabilir bir çevre inşa etmeyi -sorunları ortadan kalkmış- amaçlayan bu kavramın (kentsel rönesans) hayata geçirilmesi, yerel yönetimlerin elini taşın altına koyarak sorumluluk almasını kolaylaştırmak için, bu noktada 'yerel'e öncelik verilmesi, yerelin güçlendirilmesi gerekir.

1.4.2.4. Kentsel Yeniden İnşa (Urban Reconstruction)

Kentsel yeniden inşa kavramını Özden (2008:177), "önceden inşa edilen bir alanda istimlâk ederek, temizlemede (*slum clearence)* bulunup yeniden yaparak ve arazi kullanış ve nüfus dağılımını değiştirerek ve alanı elden geçirerek" mekânı yeniden ele almayı amaçlayan müdehale olarak görür. Yine bu müdehaleyi -uzun dönemde- arazi

---

aşağı gelir dilimlerindeki ailelerce paylaşılması ve bu süreç içinde, kentlerde konutların el değiştirmek zorunda olduğunu varsayan kentbilim kuramı (Keleş, 1998:112).

kullanış ve nüfus politikalarıyla ilişkilendir. Yerliyurt (2008:21) ise bunun nazım imar planına dayalı olması gereken bir genişletme ve yeniden inşa etme yaklaşımı olduğunu vurgular. Keleş ise temizleme sorması kazanılan alanı 'yeni kullanışlara tahsis etme olarak görür. Amacını ise -sınırları önceden tanımlanmış- belirli alanların -hem yapısal hem de bölge ölçeğinde- bir bütün olarak, yitirilen toplumsal ve ekonomik değerleriyle beraber fiziki yeterliğe kavuşturulması olarak tanımlar (Keleş, 2010:373).

Koruma ve rehabilitasyon kavramının yeterli olmadığı, ihtiyaçları karşılamadığı durumlarda *kentsel yeniden inşa* tercih edilir.

1.4.2.5. Kentsel Yenileme (Urban Renewal – Urban Renovation)

Kentin eskiyen, çöküntü alanı haline gelen bölgelerine zamanın sosyo-ekonomik koşullarının gerektirdiği şekilde müdehalede bulunulmasıdır (Özden, 2008:43). Kocabaş (2006:2) bunun, belirli bölgelere yönelik olabileceği gibi kentin tamanını kapsayacak şekilde de olabileceğini ve 'bilinçli, planlanmış ve sistematik bir eylem' olduğunu belirtir. Kentsel mekânın yeniden şekillendirilmesi, bu yaratılan yeni mekânların canlandırılarak sürekliliğinin sağlanması açısından bu kavram önemlidir (Couch ve Fraser, 2003:17). Kavramın temel amaçlarını Keleş, yoksulluk 'yuvalarının temizlenmesi,[33] kentsel bölgeler arası (ekonomik canlılık açısından) eşitsizliğin giderilmesi ve yerel yönetimlerin mali kaynak ihtiyaçlarının giderilmesi' olarak üç madde halinde sıralar (2010:447). Yerliyurt (2008:20) fiziksel açıdan yenileme işlemini, 'alt yapı ve üst yapı'nın büyük oranda -veya tamamen- kaldırılıp, alanın yeniden düzenlenmesi olarak görür. Uygulamalarda mekâna yönelik fiziksel bir müdehalenin yanında, fonksiyonel yenilik kazandırmaya yönelik bir arayış da söz konusu olabilmektedir. Bu, alandaki hâkim işlevin büsbütün yahut büyük ölçüde değişikliğe uğraması şeklinde karşımıza çıkabilir (Yerliyurt, 2008:21).

---

[33] **yoksul komşuluklarının temizlenmesi**[es. t.] [Alm. *Beseitigung verwahrlostes Viertel, Sanierung der Elendswohnungen*] [Fr. *assainissement des taudis, suppression des taudis*] [İng. *slum clearence*]: Bir yoksul komşuluğundaki konutların, yıkılarak, biçimi değiştirilerek ya da onları yaratan koşullar düzeltilerek ortadan kaldırılması (Keleş, 1998:149-150). Ayrıca bkz. Dipnot 6.

Konuya ilişkin Genç'in, kavramın -İngilizce'deki- hem *renewal* hem de *regeneration*'un yerine kullanıldığını belirttiği ifadesiyse şu şekildedir:

> "Kentin zaman içerisinde çeşitli nedenlerle çöküntüye uğramış kısımlarının yıkılıp yerlerine yenilerinin yapılmasını ifade eden ve yenilenme anlamına gelen *renewal* ile kentin tümüyle bozulmuş, yok olmuş, köhneleşmiş dolayısıyla çöküntü bölgesi haline gelmiş alanlarında yeni bir dokunun yaratılması veya mevcudunun iyileştirilmesi ile bu alanların kente kazandırılmasını ifade eden ve yeniden oluşum anlamına gelen *regeneration* kelimelerinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır." (2003:415).

Dört farlı uygulama yöntemi bulunan kentsel yenilemenin ilgili uygulama alanlarına göre farklılaşan bu yöntemleri; yeniden geliştirme, kentsel iyileştirme/sağlıklaştırma, entegrasyon ve yeniden canlandırmadır.

1.4.2.5.1. Kentsel Yeniden Geliştirme

Daha çok gelişmekte olan ülkelerde 'konut koşullarını iyileştirmek' ve 'kent merkezlerinin yeniden modernizasyonu' için tercih edildiği görülen bu yöntemin ilk dikkat çeken yönü maddi açıdan külfetli oluşudur. Aynı zamanda, kamulaştırma maliyetleri, altyapı yatırımlarının gerektirdiği gider kalemleri ve sosyal donatıların, kamu yapılarının tamamlanması için gereken bütçenin fazlalığı bu yöntemin tercih edilmesini zorlaştırmaktadır.

Bu yöntem esasında, ekonomik açıdan ömrü sonlanmış, bozulmaya maruz kalmış ve değerini kaybetmiş yapıların bulunduğu kentsel alanlar için kullanılır. Genelde yerleşim bölgesinde yaşayanların kentin bir başka tarafında yerleştirilmesi öngörülür. Özellikle bu durum, -ister kiracı, ister konut ya da işyeri sahibi olsun- mukimlerin sosyo-ekonomik kayıplarını artıracak bir etkendir.[34]

1.4.2.5.2. Kentsel İyileştirme / Sağlıklaştırma (Urban Rehabilitation)

Keleş kavramı KTS'de:

---

[34] Bkz. Derya Karadağ (Der.), Ocak 2008, http://v3.arkitera.com/g67-kentsel-donusum.html?year=&aID=793 , Erişim Tarihi: 27.01.2018.

> "Bir yerleşim yerinin tümünü ya da bir bölümünü, işlevlerini gereği gibi yerine getiremez durumdan kurtarmak, özellikle oturabilirlik niteliklerini yitirmiş ve eskimiş konut alanlarını daha üstün işgörü ölçünlerine kavuşturmak."[35]

şeklinde tanımlamaktadır (1998:49). Bu yöntem, zamanla yıpranarak çöküntü alanına dönüşen kentin planlı gelişmiş bölgelerine yeniden değer kazandırılmasını sağlar. Genelde, yapıya ilşkin koşulların iyi durumda olduğu fakat bakımsızlık sebebiyle fonksiyonunu/işlevini kaybeden alanlar için tercih edilen bir yöntemdir. Bu yolla, sorunlu kentsel alanlar çağdaş donatılar eklenerek standartları kabul edilebilir düzeye yükseltilmiş alanlara dönüştürülür (Ergun, 2005:25).

Yerliyurt da kavramı fiziksel ve işlevsel olarak ikiye ayırır. Fiziki sağıklaştırmayı, altyapı ve üstyapıyı esaslı onarımda bulunarak (sağlamlaştırılarak/bütünlenerek/ yenilenerek/temizlenerek) tekrar kullanılabilir hale getirmek, işlevsel sağlıklaştırmayı da işlevini yitiren yapılara yeni işlevler yükleyerek, yeniden kullanılabilir kılmak şeklinde tanımlamaktadır. Fiziksel ve işlevsel sağlıklaştırma birlikte değerlendirilip bir bütün olarak ele alındığında ilgili kentsel alanın ekonomik anlamda da sağlıklı bir yapıya kavuşması mümkün olacaktır (2008:20).

1.4.2.5.3. Entegrasyon

Bu yöntem kullanılarak kentlerin tarihi kimliklerini korumak; mevcut yapılarla oluşturulacak yeni yapılar arasında bir bütünlük kurulması amaçlanmaktadır. Bu yöntemin en önemli getirisi yaşayanlarının -bu alanlardan- uzaklaştırılmayıp söz konusu yenileme sürecine katkı sunmasıdır (Gökbulut, 1996:34).

---

[35] Keleş, 'özleştirmeci' bir anlayışla kavramı 'esenleştirme' olarak adlandırmıştır. Dolayısıyla sözlükte ilgili kavram aranırken esenleştirme maddesine bakılması salık verilir: Bkz. Keleş, 1998: 49.

1.4.2.5.4. Yeniden Canlandırma

Bu yönten, kentin işlevini kaybeden, çöküntü bölgesi olarak tanımlanabilecek alanlarında buna sebep olan 'faktör/nedenlerin ortadan kaldırılması' yoluyla bölgenin yeniden yaşam bulmasını sağlamaktır.

1.4.2.6. Soylulaştırma

Bu kavram, kentbilim içerisinde belki de en fazla kelime ile karşılanmaya çalışılan kavram olması itibariyle dikkat çeker, ötekilerden ayrışır. Bu yüzden farklı akademik metinlerde farklı ifade edilmiş şekilleriyle karşılaşılabilir. Bunun içeriğin tam anlamıyla ifade olunamayışından kaynaklandığına vurgu yapan Özden (2008:169), karşımıza "mutenalaştırma", "seçkinleştirme", "centrifikasyon", "nezihleştirme", "burjuvalaştırma" ve "janti(y)leşme" şeklinde çıkabildiğini söylemektedir. Son zamanlarda gecekondu alanlarına yönelik uygulamalarla adını sıkça duymaya başladığımız bu kavramla, kentsel dönüşüme yönelik uygulamaların amaçları sıralanırken, uygulanacak çalışmaların muhtevasın arasında ve sonrasında ortaya çıkacak/çıkan durum betimlenirken karşılaşılmaktadır. Yerliyurt'un (2008:22) tanımında:

> "Sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, fiziksel çevresi bozulmuş kentsel mekânların-özellikle tarihi kent merkezlerinin yenilenmesi için- sosyal yapısının değiştirilmesi."

şeklinde ifade olunan bu kavramın genel olarak tarif etmek istediği şey ayrışmadır. Bu mekânsal bir ayrışma olabileceği gibi sınıfsal bir içeriğe de sahip olabilir. Öyleki bu durumun ayrışmadan daha ileri giden bir boyut olduğunu ifade Marksist söylem yaptığı sınıf temelli analizlerde bunu bir tür "fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal işgal" olarak tanımlar. Bu durum "işçi sınıfının mukimi olduğu yerleşim alanlarının -ya da farklı grupların paylaştığı-, sakinlerinin yerlerinden edilmesi -ya da sürülmesi- yolu ile orta veya yüksek gelir gruplarınca ele geçirilmesidir (Uysal 2006:80). Bu durum kimilerine göre ise döngüsel bir sürecin sonucudur ve önceden mekânın yaşadığı

eskime, yıpranma, köhneme ve 'süzülme'[36] vb. süreçler sonrası bölgeyi terk eden kentsoylu -ya da orta- sınıfın, gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının ardından (özellikle kent özeğine ya da kent özeğine yakın) yeniden cazibe odağı haline gelen eski yaşam çevrelerine geri dönüşü şeklinde yorumlanmaktadır (Bıçkı, 2010:198).

Fakat Enlil kavramı -ve bu yer değiştirmeyi- şöyle açıklar:

> "Soylulaştırma geniş kapsamlı bir toplumsal dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Kentsel alanların çeşitli müdahale biçimleriylegerek işlevini koruyarak, gerekse yeniden işlevlendirerek kente yeniden kazandırılmalarını ifade etmektedir. Ancak, burada esas olan çoğu kez düşük gelirli kullanıcıların dışlanmaları, söz konusu alanları her iki durumda da terk etmek zorunda kalmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında, küresel yeniden yapılanmanın kentteki en görünür mekânsal izdüşümlerinden biri olan soylulaştırma, bir bakıma kent merkezlerinin yeniden ele geçirilmesi anlamına gelen bir sınıfsal proje olarak düşünülebilir (2000:46)."

Kentsel dönüşümle alakalı kavramlara ortak ve farklı yanlarını mukayese etmek için baktığımızda;

- *kentsel koruma*nın tabii ve kültürel taşınmaz varlıkların -düzenlenen yasal altlıklar uyarınca- korunması, tarihi yapılı çevrenin muhafazası ve bugünle bütünlüğünün sağlanamasını arzu ettiği görülür.
- *kentsel yeniden canlandırma,* yaşadığı köhneme sürecini tamamlayarak çöküntüye uğrayan -ve işlevini yitiren- alanlarda baş gösteren sorunları çözüme kavuşturarak söz konusu alanların yeniden canlandırılması amacını taşır.
- *kentsel rönesanas* ise özellikle kent özeğini konu alan ve bu alanlarda yaşanacak nüfus değişikliklerine -azalma; yaşayanların çeşitli sebeplerle bu alanları terk etmesinin önüne geçme- müdahale etmeyi amaçlar.
- *yeniden geliştirme* ile kentin 'çöküntü alanlarında yer alan konutların' ve bu alanlara ilişkin diğer yaşamsal koşulların 'standartlarının yükseltilerek kente kazandırılması' beklenmektedir (Üstün, 2009:6).
- *Soylulaştırma*nın ise -bir çeşit- toplumsal katmanlar arası yer değişikliği yaratan, çöküntü alanlarının yeniden eski görkemini yakalamasıyla, kentin olumsuz koşullarını hissetmekten kaçınarak kent çeperinde yer seçen toplumsal sınıfların

---

[36] Bkz. Keleş, 1998:112. Ayrıca, 'süzülme kuramı' ile ilgili bu kavram için bkz. dipnot 32.

-bu yenilemenin getirdiği rantsal artışın maliyetini karşılayabilmenin getirdiği- yeniden -eskiden olduğu gibi- merkeze dönüşlerini sağlayan süreç olduğu görülmektedir.

Tanımların gösterdiği üzere, amaçlalarına göre farklı adlandırılsalar da her bir müdahale biçiminin ortak ereği kentsel alanları, yaşadığı eskime, köhneme ya da bu süreçler sonunda uğradığı çöküntüden kurtarmaktır. Her bir kavram bu noktada söz konusu alanları kente kazandırıp kentle bütünleştirmeyi amaçlıyor oluşuna karşına aralarında müdehale yöntemleri arasından farklılıklar vardır. Yine kentlerin planlı bir biçimde gelişimini öngeren bu kavramlar arasında ortaya koyacakları uygulamaların, nitelik ve kapsamları ile uygulama süreçleri sonrasında ortaya çıkacak sonuçlar açısından da farklılıklar söz konusudur.

1.4.3. Kentsel Dönüşümün Amaçları

Kentsel dönüşüm kavramı, farklı zaman dilimlerinde beş farklı amacı gerçekleştirmek için ortaya atılmıştır. Akkar (2010:30)'a göre bunlar:

- *Kentin fiziksel koşulları ile yaşanan toplumsal sorunlar arasında ilişki kurma,*
- *Kentsel dokuyu oluşturan birçok unsurun ihtiyaç duyduğu sürekli fiziksel değişime cevap verme,*
- *Kentlinin yaşam kalitesini artırıcı bir yaklaşım, müreffeh bir toplum yaratacak ekonomik model oluşturma,*
- *Kentsel alanda yaşanacak yayılmayı önleme, kent toprağını koruma ve etkin bir arazi/kentsel alan kullanımı sağlayacak stratejiler geliştirme,*
- *Toplumların içinde bulundukları durum ve siyasal erkin ortaya koyduğu kent politikası yaratım ihtiyacını karşılama*

şeklindedir. Bu amaçları ayrıntılı bir şekilde ele alacak olursak:

1.4.3.1. Kentin Fiziksel Koşulları ile Yaşanan Toplumsal Sorunlar Arasında İlişki Kurma

Kentsel dönüşüme ihtiyaç duyulmasının başlıca sebebi kent mekânının uğradığı eskime, köhneme ve buna bağlı olarak yaşadığı çöküntüdür. Bunun sebebinin ne olduğu araştırıldığında ise karşımıza toplumsal yapıda yaşanan değişim ve bozulmalar çıkar. İşte, temelde kentsel dönüşüm uygulamalarının fonksiyonlarından biri burada işlerlik kazanır. Yaşanan bu toplumsal çöküşün nedenlerine odaklanan kentsel dönüşüm, bunun sebeplerini ortaya koyarak bir önleyici öneriler paketi geliştirir.

1.4.3.2. Kentsel Dokuyu Oluşturan Birçok Unsurun İhtiyaç Duyduğu Sürekli Fiziksel Değişime Cevap Verme

Kentlerde karşılaşılan en büyük sorun alanlarından biri fiziksel koşulların yarattığı; buna bağlı olarak gelişen barınma ve altyapı içerikli sorunlardır. Kentlerin giderek artan oranda göç almalarının getirdiği -veya başka nedenlere dayalı- nüfus artışı, kentin mekânsal anlamda -genişlemeye dayalı- büyümesi ve bunun getirdiği kent mekanınında yaşanan değişiklikler, kentsel dokuda yaşanan bozulmalar farklı ihtiyaçlar doğurur. İşte kentin ihtiyaç duyduğu bu fiziki, sosyolojik, ekolojik, ekonomik ve altyapı sorunlarına yönelik müdehalelere, söz konusu kentsel alanların yeniden ele alınarak geliştirilmesine kentsel dönüşüm süreçleri imkan tanır.

1.4.3.3. Kentlinin Yaşam Kalitesini Artırıcı Yaklaşım ve Müreffeh Toplum Yaratacak Ekonomik Model Oluşturma

Bir alanın çöküntü bölgesi olması, yalnızca fiziki ya da toplumsal bozulma süreci içerisinde oluşuna bağlı omayıp aynı zamanda ekonomik olarak da mekânın canlılığını yitirmesi de bunu hızlandırıcı ve pekiştirici bir etki yaratır. Bu yüzden kentsel dönüşüm içerikli uygulamaların mekânın ekonomik açıdan -yeniden- devingenliğini sağlayacak arayışlar içinde de olması beklenir. Öyle ki, bu noktada geliştirilecek stratejiler yaşam kalitesine de katkı sağlayıp kentlinin refah düzeyini de olumlu etkileyecektir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile gelişmişlik düzeyi yüksek olmayan kentlerin sanayi ve ticaret

sektörlerini geliştirerek canlandırmak da önemli bir amaç olarak görülmeli/değerlendirilmelidir.

1.4.3.4. Kentsel Alanda Yaşanacak Yayılmayı Önleme, Kent Toprağını Koruma ve Etkin Arazi/Kentsel Alan Kullanımı Sağlayacak Stratejiler Geliştirme

Toprak -her ne kadar öyle düşünülmüyor olsa da- dünyanın en kısıtlı kaynaklarından biridir. Özellikle kentsel alanlardaki toprak çok sınırlı olması açısından çok daha değerlidir. Sürdürülebilir tarımsal içerikli faaliyetler için bile kent toprağını olabildiğince verimli kullanmak gerekir. Öyle ki, bugün kendisini tarımla birlikte andığımız; sektörel açıdan üretimin ağırlıklı olarak tarımdan sağlandığı; kentler[37] bile yayılmanın etkisiyle sürdürülebilir tarım kapsamındaki politikaları bile tehlikeye atmaktadır. Bu yüzden işlevini yitiren ve atıl hale gelen kent parçalarının bu yönde değerlendirilerek yeniden kente kazandırılması, kentli kullanımına açılması oldukça önemlidir. Bu durum, kentsel büyüme ve kentsel yayılmanın da sınırlarını belirleyecek, sürdürülebilir bir kentsel planlama anlayışının da tanımlanmasını sağlayacaktır.

1.4.3.5. Toplumların İçinde Bulundukları Durum ve Siyasal Erkin Ortaya Koyduğu Kent Politikası Yaratım İhtiyacını Karşılama

Kent mekânına yönelik geliştirilen yaklaşım ve politikalar, bu cümleden olmak üzere 'kent mekânının üretimi'[38], kamunun, özel sektörün, özellikle Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve toplumun çeşitli kesimlerinin katılımına imkân tanıyacak bir planlamanın ürünü olmalıdır. Böyle bir politika üretim mekanizması toplumun ortaya konacak uygulamaları kabulünü, içselleştirmesini, geliştireceği aidiyet ve memuniyet düzeyininde artışı beraberinde getirecektir. Bu da yerel yönetimlerin çalışmalarında

---

[37] GAP Projesi'nin henüz %100'lük bir oranla uygulamaya geçmeden, Şanlıurfa kentinin bu tarımsal alanın yaklaşık %35'inin betonlaşmasına sebep olacak bir yayılmayla genişlemiş olduğu gerçeği/iddiası. Bkz. 21. Yy. İçin Planlama Seminerleri 2016 Bahar - II, *Kent ve Kentliler*, 5. Oturum, Anadolu Kentleri, Kentliler ve Bilim Kentleri, Doç. Dr. Mithat Arman Karasu'nunŞanlıurfa kentine ilişkin sunumu, 2-3 Haziran 2016, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Mülkiye Şeref Salonu (https://youtu.be/Ie25Y2p25Yk , 43:52 – 1:04:37 dk'lar arası. Erişim: 20.01.2018).

[38] Bkz. Lefebvre, 2014a:21-30 ve Harvey, 2015:17-45.

meşruiyet sorununu en aza indirecek en etkin yoldur. Ayrıca kısa erimli çalışmalar yürütme kaygısı içinde olmaları da, bu yolu izlemelerini pragmatik açıdan çok daha tercihe açık kılacaktır.

Kentsel dönüşüme konu uygulamaların tercih ve yürütülmesi sürecinde söz konusu alanların güçlü yönleri ve fırsatlar, sahip oldukları potansiyeller uyarınca yukarıda sıralanan amaçlardan yalnız biri yahut birkaçı öne çıkabilmektedir.

1.4.4. Kentsel Dönüşümün Boyutları

Kentsel dönüşüm uygulamaları kapsamlı bir sürecin nihai ürünüdür. Bu kapsamın bileşenleri, ilgili alanda yaşayanlar, bu toplumsal tabakanın sosyo-ekonomik ve kültür özellikleri, uygulamanın ekonomik boyutu ve karşılaşılan hukuki ve idari sorunlardır. Bu bileşenler birlikte ele alınmalıdır. Çünkü kentsel dönüşüm 'çok boyutlu' bir olgudur. Özden (2003:79-80) bu boyutlar arasında dönüşümü doğrudan etkileyenleri, sosyal boyut, ekonomik boyut, planlama boyutu ve hukuki-idari boyut olmak üzere dört temel başlık altında sıralamaktadır. Bu boyutlar açıklanmak istenirse:

1.4.4.1. Sosyal Boyut

Özden (2003:80): "Dönüşüm alanlarında alınacak olan kararlar ve bu doğrultuda oluşturulacak stratejiler, yerel-toplumsal özellikler ile sıkı bir ilişki içindedir." diyerek konunun sosyolojik boyutuna dikkat çeker. Yaşayanların kökenleri; geldikleri coğrafi orijin; ekonomik durumları, sahip oldukları kültürel kodlar, sürdürdükleri ananeler ve görenekler, bilinç seviyeleri, mekânın kullanıcı yelpazesindeki çeşitlilik, uygulama süreçlerinin başından sonuna dek alınacak kararları etkileyerek biçimlendirir ve süreç buna göre yönlenir (Özden, 2003:80-81).

1.4.4.2. Ekonomik Boyut

Kentsel dönüşüm temelli uygulamalar bakıldığında ekonomik açıdan büyük harcamalar gerektiren yönü ile cesaret gerektirir. Ancak unutulmaması gereken husus, doğru bir uygulama neticesinde söz konusu maliyetin geri kazanımının çok da zor olmadığıdır.

Bu nedenle Özden (2003:81): "Bir alanın 'dönüşüm alanı' olarak ilanından önce, fayda-maliyet analizleri yapmak, toplam maliyetin kesin hesabını çıkartmak ve elde edilecek rantın[39] da projeksiyonunu ortaya koymak bir zorunluluktur." der.

1.4.4.3. Planlama ve Tasarım Boyutu

Kentsel dönüşüm olgusunu 'kent planlamasının temel unsurlarından biri' olarak gören ve ondan bağımsız düşünülemeyeceğini vurgulayan Özden:

> "Hükümetlerin dönüşüm politikaları ve programlarının uygulanma aracı olarak planlama, kentsel dönüşümü somutlaştıran bir olgudur. Kentlerin canlandırılmasında, planlamanın ve tasarımın bütüncüllüğü, sürdürülebilirliği, yaşam kalitesini arttırıcı tedbirler getirmesi ve özgünlüğü gibi ilkeler önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir bir kentsel gelişim ve yeniden yapılanmanın planlama eksenini, kentsel dönüşüm tamamlamaktadır."

demektedir (2003:81-83).

1.4.4.4. Yasal-Yönetsel Boyut

Yine konuyla ilgili olarak Özden:

> "Kentsel dönüşüm yasal sistem içinde düzenlenmedikçe, bunu hayata geçirmek oldukça zor, belki de imkânsızdır. Dönüşüm faaliyetini tam anlamıyla hayata geçirilebilmek için, ilgili yasaların her birinin birbiriyle örtüşür ya da birbirini tamamlar durumda olması gerekmektedir (2003:84)."

diyerek öncesinde hukuki normların düzenlemesinin gerekliliğine ve ilgili yasal altlık tamamlanmadan sürecin devam ettirilmesinin zorluğuna dikkat çekmektedir. Bu süreci aynı zamanda 'yönetsel yapının kapasitesi, sahip olduğu kaynaklar ve vizyonu' ile de ilişkilendiren Özden (2003:84), yasal düzlemde 'yönetsel yapının düzenlenmesi'nin ve -özellikle- 'yetki paylaşımı'nın ne şekilde olacağına karar verilmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

---

[39] Keleş bu kavramı, diğer kentbilim terimlerini de özleştirdiği çalışmasında 'tekelci toprak geliri' şeklinde tanımlamıştır. Bkz. Keleş, 1998:118.

Farkına varılacağı üzere kentsel dönüşüm olgusu, sosyal, ekonomik, planlama ve tasarım ile yasal-yönetsel boyutun birlikte ele alınmasını gerektiren oldukça kapsamlı, karmaşık ve iç içe geçen bir yöntem/süreç içerir.

İKİNCİ BÖLÜM

‘KENTSEL DÖNÜŞTÜRME’NİN TARİHSEL SEYRİ

2.1. DÜNYADA KENTSEL DÖNÜŞTÜRMENİN GELİŞİMİ

Bu süreç ele alınırken; kronolojik bir sıra takip edilerek; ‘kentsel dönüştürme’;

- Sanayi Devrimi – 1929 Ekonomik Krizi (Büyük Buhran) Arası Dönem
- Refah Devleti Dönemi
- Neo-Liberal Ekonomik Politikalar Dönemi

şeklinde üç döneme ayrılarak değerlendirilmiştir.

2.1.1. Sanayi Devrimi – 1929 Ekonomik Krizi (Büyük Buhran) Arası Dönem

Bu dönem esasında, dünya tarihi açısından da büyük kırılmaların, değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, gelişme ve ilerlemelerin kaydedildiği bir dönem olarak kabul edilebilir/edilmektedir. Öyle ki Sanayi Devrimi’nin yaşattığı değişim, insanlık tarihinde geri dönüşü olmayan değişim ve dönüşümler yaratmış; sosyolojik, kültürel, ekonomik, teknolojik açıdan yaşanan bu değişimler; insanların ve toplumların yaşam biçimleri üzerinde de etkisini hissettirmiştir. Bu değişimin kentler üzerindeki etkisi ise yaşanan bu devrimin baş döndürücü hızı ile -kentlerin önceki halleri düşünüldüğünde- eskiyle kıyaslanamayacak farklılaşmalar şeklinde kendini göstermiştir. Bu süreçle birlikte kentler -Castells’in de dediği gibi- “emeğin kendisini yeniden ürettiği mekân”[40] olarak algılanmaya başlamıştır.

Yaşanan bu hızlı sanayileşme-Amerika ve Avrupa’da- hızla büyüyen sanayi kentlerini beraberinde getirmiştir. Sanayileşen kentlerde meydana gelen yoğun nüfus artışı ile birlikte hızlı bir kentleşme sürecide yaşanmaya başlamıştır. Yoğun nüfus artışına sebep olan göçlerin yanı sıra sanayi kentlerinin ortaya çıkışını hazırlayan bir diğer etken de

---

[40] Castells, 2014.

üretim biçiminin farklılaşarak -bugün fordist üretim biçimi olarak tanımladığımız- büyük ölçekli üretime geçilmesi olmuştur.

Sanayileşme ile birlikte, üretilen ürünlerin taşınması için yahut sanayi alanlarında çalışanların bu bölgelere ulaşımını sağlamak adına oluşturulan kentler arası ve kent içi ulaşım ağları ile banliyöleşme de bu süreçte görülen diğer gelişmelerdir (Thorns, 2004:17). Sanayi alanlarının çevresinde ortaya çıkan işçi kentleri ilk defa bu dönemde görülmeye başlanmıştır (Bozdayı, 2005:8). Bu kentlerin daha çok işçiye barınma olanağı sağlamak amacıyla bitişik, sık ve aralıksız/açıklıksız konut yapılarından oluştuğu söylenebilir. Yine daha çok konut yapımına fırsat vereceği için bırakılan kanal mekân açıklıklarının da dar olduğu görülür ki bu durum aydınlanma ve diğer doğal iklimlendirme (rüzgârın yaratacağı hava akımı, güneşin sağlayacağı ısınma ve insanın biyolojik döngüsünün sürekliliği vb.) olanaklarından yeteri kadar yararlanıl(a)madığını gösterir.[41] Emeğin barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik oluşturulan konutyoğun alanlar, herhangi bir kamusal hizmetin sunulmasından uzak, sosyal donatılar açısından yetersizve plansız, gelişigüzel bir biçimde gelişmiş olmalarıyla dikkat çekicidir.

Bu düşük standartlı ve sağlıksız yaşam koşullarının söz konusu olduğu alanlar beraberindefarklı sorunları da gündeme getirmiştir. Özellikle buhar gücü elde etmek için kullanılan kömürün yarattığı yoğun hava kirliliği ve diğer kötü koşullar bir takım salgın hastalıklara neden olacaktır. Solunum yollarına ilişkin ve raşitizm gibi hastalıkların bu dönemde sıklıkla görülmeye başlandığı ve kolera gibi salgın hastalıklarla önceye kıyasla daha çok karşılaşıldığı vakidir. Yine kentsel kamusal hizmetlerin sunulmasından uzak olunması yaşanan durumun şiddetini artırmaktadır.

O dönemi tasvir eden romanlarda ve diğer sanat yapıtlarındaki hâkim betimlemeler arasında kentin üzerini adeta bir sis bulutu gibi kaplayan gri bir tabakanın anlattığı hava kirliliği, emek sınıfının içinde bulunduğu yoksunluk ve yoksulluğu gösteren nöbetleşe uyunan kalabalık yatakhaneler dikkat çekicidir (Bkz. *Büyük Umutlar*, Charles Dickens;

---

[41] Bkz. Kira Kışlaları, dönemin İngiltere'sinde ortaya çıkan Yatakhane Kentler (Dorm Cities). Bkz. 'yatakhaneşehir' Hasol, 1979:536; 'uydu kent' Hasol, 1979:282; 'kent' Hasol, 1979:280-282.

Germinal, Emile Zola; *Home Sweet Home*, Dianne Dengel; *Cliff Dwellers*, George Wesley Bellows). Yine Engels'in Almanya'daki üniversite eğitimi sonrası "modern kapitalizmin merkezinde, modern dünyadaki ciddi devrimci güç olarak kabul ettiği İngiliz proletaryasına yakın olmak için"[42] döndüğü Victoria Dönemi İngiltere'sindeki endüstriyel işçi sınıfının içinde bulunduğu olumsuz koşulları kendi gözlemlerine dayanarak anlattığı ve ilk defa 1845 yılında Almanca olarak yayımlanan meşhur eseri "İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu"nda sanayi kentinde yaşananlar ayrıntılı bir biçimde betimlenmektedir (*aktaran* Kurtuluş, 2008:27).

Yılmaz (2004:10), bu dönemde kapsayıcı bir devlet yapısının görülmesi ve kurumsal otorite kavramının önem kazanması ile 'hukuk devleti' anlayışının kabul görmüş olmasının ekonomiye ağırlık verilmesini, sanayi ve ticaretin daha da yaygınlık kazanmasını sağladığını belirtmektedir. Yine bu dönem, Avrupa ve Amerika'da yüzyıl sonunda ve yeni yüzyılın (20. yy) başında yaşanan kentsel gelişmelerin, kent çalışmalarına ivme kazandırdığı bir dönem olarak karşımıza çıkar.

Devrim ve devrimin getirdiği yeni üretim biçimiyle birlikte üretimin boyutunda/ölçeğinde yaşanan değişimler geleneksel/bilinen kent makroformunu /yapısını/biçimini derinden etkileyecektir. Edebi metinlere ve diğer sanat eserlerine de yansıyan şekliyle sanayi kentinin üç temel bileşeni olarak görülen demiryolu, fabrika ve sağlıksız şartların hâkim olduğu konut çevreleri 'dönemi simgeleyen' öğe/imgelerdir. Kentte yaşanan bu sosyal bozulma ile fiziksel köhneme ve çöküntüyü önlemeye dönük çözüm arayışları da kentin bu yeni imajına karşı bir tepki olarak doğmuştur (Bozdayı, 2005:35). 'Dönüştürme/kentsel dönüşüm' ilk olarak *'slum clearence'*[43], sefalet mahallelerinin yenilenmeleri ve yeniden yapılandırılmalarına yönelik programlarla gündeme gelmiştir (Thorns, 2004:18). Sanayi kentlerinde insan yaşamını olumsuz etkileyecek seviyelereulaşan çevre kirliliği, standartları düşük yaşam ve konut alanları, yetersiz kentsel altyapı, sanayinin yer seçtiği kentsel alanlardakigelişigüzel ve plansız

---

[42] http://www.kitapyurdu.com/kitap/ingilterede-emekci-sinifin-durumu/32556.html *Kitap tanıtım yazısı*. Erişim Tarihi: 19.01.2018.

[43] Bkz. Dipnot 5 ve 6.

yapılaşma, çöküntü alanlarına dönüşen mahallelerin yeniden geliştirilmesinin gerekliliğikenti dönüştürmeye yönelik uygulamalarımecbur kılmıştır (Akkar, 2006:30). Kenti bir bütün olarak ele alan ve kapsamlı planlama yaklaşımı çerçevesindegeliştirilmesinde kent plancı ve mimarların etkili olduğu bu müdahalelerde, gerek kent periferisinde gerekse de kent özeğinde yer alan yerleşmelerin yeniden yapılandırılması hedeflenmekteydi (Kalkan vd., 2004:797). Gürler, ortaya konan ilk dönüşüm uygulamaları ile öncelikli olarak söz konusu bölgelerdeki kamusal kullanıma konu alanların artırılması yönünde bir düzenlemeye gidildiğini ifade etmektedir (2003:115).

Avrupa özelinde düşünüldüğünde 19. yy. ortalarında gerçekleştirilen en önemli dönüşüm uygulaması Paris'in yeniden yapılandırılmasına yönelik müdahalelerdir. Kenti yeniden yapılandırmayı amaçlayan Baron Haussman, kent merkezine ulaşan ışınsal geniş bulvarlar açabilmek için geleneksel dokunun bir parçası olan birçok yapıyı yıkarak kentsel mekânın kimlik ve karakteristiğinin bir parçası olan yapı stoğunu yok etmiştir (Benevolo, 2006:178; LeGates ve Stout, 2011:299-302).[44] Bir anlamda, yeni üretim biçiminin ve onun ihtiyaç duyduğu gereklilikleri karşılayacak mekânsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesiyle birlikte Paris yeniden yorumlanmış/inşa edilmiştir. Haussmann'ın ortaya koyduğu bu çalışma bir "yaratıcı yıkım" uygulaması oluşuyla öne çıkmakta ve kentsel tarihi özeği yok etmeye yönelik bu tür uygulamalar artık adı geçen valinin ismiyle anılmaktadır.[45]

Bu kentsel dönüşüme konu müdahaleler eliyle Paris'in ve diğer Avrupa kentlerinin biçimi/makroformu kalıcı bir şekilde değişmiş olmuştur (Benevolo, 2006:178). Yine bu uygulamaların kamusal ve özel mülkiyeti kesin bir şekilde ayırıyor oluşu; kamusal alan

---

[44] Demokrat Parti iktidarı döneminde (1950-60) İstanbul'da yapılan uygulamalar da bir yönüyle Haussmann'ın Paris'indeki uygulamalara benzetilir. Dönemin başbakanı A. Adnan Menderes'in kararı ve İstanbul yerel yönetimi eliyle İstanbul'da açılması kararlaştırılan Vatan ve Millet Caddeleri de tıpkı Paris örneğinde olduğu gibi geleneksel kent dokusunun bütünlüğünü yok edecek şekilde eski kentsel yerleşim alanlarının ortasından geçirilmiştir. Bu yönüyle söz konusu uygulama sürekli eleştiriye maruz kalmış; geleneksel dokunun bozulmasıyla kalmayıp, kalan mahalle altı ölçekteki nitelikli doku ya da doku parçalarının da günümüze kadar ulaşmayışına zemin hazırladığı gerekçesiyle; kentin dününü bugüne taşımaya mani ol(un)duğu gerekçesiyle suçlanmıştır.

[45] Bkz. Benevolo, 2006:174-192.

ile özel alan arasına katı bir çizgi çekmesi eski kent ile yeni kent arasında kolay çözülemeyen bir ilişki doğurdu, bir zıtlık yaratmıştır (Benevolo, 2006:178-182). Kamusal hizmetlerin sermayenin mekândaki taleplerini, mekâna yönelik girişimlerini karşılayamayışıyla birlikte bu hizmetlerin sunumunda da bir gerileme yaşandı. Kentin çevresinin bu uygulama sonrası daha kötü bir hal aldığı vakidir (Benevolo, 2006:182-184).

Kentsel mekânın yıkılarak ortadan kaldırıldığı bir uygulama oluşu Lefebvre tarafından da olumsuzlanmış ve 'devlet egemenliğinin mekândaki soyut karşılığı' olarak nitelenen bir devlet müdahalesi olarak değerlendirilmiştir (*aktaran* Gottdiener, 2001:254).

Castells, kentsel planlamanın toplumsal işlevine değinirken bu yönde bir müdahalenin gösterişli olduğu ve toplum tarafından yoğun tepkiler alacak nitelikte olduğuna dikkat çekmiştir.[46]

Paris, Modernitenin Başkenti isimli eserinde Harvey bu 'dönüştürme' eylemini sermaye ve sermayenin girdiği krizi aşmak için kullandığı bir manivela olarak değerlendirir. Kaynak aktarımını kente yönelten sermaye 'kendisini yeniden üretme' sorununu yatırımlarını kente yaparak, kenti yeniden inşa ederek çözmüştür. "Haussmannlaştırma" uygulamalarının bir diğer eleştiriye maruz kaldığı husus ise 'yerinden etme' sorunudur. Şengül, bu yıkımların kentin çöküntü bölgelerine yönelik olduğunu ve burada yaşayanların yerlerinden edildiklerini belirtmektedir (2009:21).

Kente yönelik bu uygulamalar kentin çehresini değiştirdiğinden her ne kadar fiziki manada görkemli ve gösterişli kabul edilse de toplum nezdinde tepkiyle karşılanmıştır. Kentsel planlama yaklaşımını önemli ölçüde etkileyen bu türden iyileştirme içerikli müdahaleler 'toplumsal amaçlar arasındaki dengenin' ortadan kalkmasına zemin hazırlamıştır.

Hızlı sanayileşmenin getirdiği kontrolsüz kentleşmenin temel müsebbip olduğu kentsel sorunlara çözüm üretme amacı taşıyan iyileştirme eksenli arayış/uygulamalara

---

[46] Ayrıntılı bilgi için bkz. Castells, 2014:107-147.

bakıldığında, ruhsuz mekanik yaklaşımlara tepki olarak ortaya çıkan, -reformist hareketler arasında sayabileceğimiz- 'Park Hareketi' önemli bir yer tutar. Kentin 'kır'dan -eskiye kıyasla- daha da uzaklaşmasının bir sonucu olarak insanın da 'doğa'dan koptuğu tespitiyle uzak kalınan bu 'doğa'yı kente taşımayı isteyen bu hareket, kent özeklerinde geniş bulvarlar açılmasını öngören yeni projeler üzerinde çalışmıştır. *Ütopia*'nın[47] tesiriyle İngiliz işçi sınıfına yönelik 'kendi kendine yetecek kapalı bir yerleşim' planı ortaya koyan ilk ütopist Robert Owen'dır. Sonrasında Ebenezer Howard, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright gibi ütopistlerin geliştirdiği -isim sırasına göre- Bahçekent, Radiant Kent, Broadacre Kent gibi mekânsal ütopyalar/kentsel tasarımlar üzerinden dönemin 'ideal kent'inin nasıl olması gerektiği sorgulanmıştır (Duru ve Alkan, 2002:107-122).

Bellamy'in kaleme aldığı *Geçmişe Bakış*[48] isimli ütopik eserden hayli etkilenen Howard'ın sanayi kentinin yarattığı bu yeni toplumsal/mekânsal/kentsel anlayışa yönelik 'yeni bir kentsel yaşam' önerisi getirme kaygısıyla ortaya koyduğu 'Bahçekent/şehir Modeli', özlemi duyulan o kırsal unsurları/doğayı kente yeniden kazandırma çabası olarak görülür. Bu yeni mekânsal form/kentsel biçem 'kır'a ait iyi olanı 'kent'e ilişkin olumsuzlukları bertaraf etme amacıyla yeniden kente dâhil etmeyi isteyen bir amaç taşıyordu. Yaklaşım, düşünce ve kentsel planlarını *Yarının Bahçe Kentleri* isimli kitabında toplayan Howard'ın bu ütopyası, Dünya'da -ve hatta ülkemizde de- rağbet görmüş, aynı -ya da benzer- ismi taşıyan birçok kentsel projeye de

---

47 Sir Thomas More'a Sokrates'a benzetilme onuru kazandıran, alanının ve türünün öncüsü bir çalışma. *Tanıtım yazısından* bkz.

http://www.kitapyurdu.com/kitap/utopia-ciltsiz/21269.html&filter_name=ütopya%20thomas%20moore) , Erişim: 12.11.2017.

48 Türkçe'de *Geçmişe Bakış: 2000'den 1887'ye* adıyla yayımlanan eser ilk olarak 1888'de ABD'de yayımlanmıştır. "… Bellamy, ütopyacı yazarları fazlasıyla etkilemiş, hatta pek çoğuna doğrudan esin kaynağı olmuştur. Birçok düşünür sosyalizmin teorisiyle ya da onu eleştirmekle meşgul olurken, Bellamy kaleme aldığı bu ütopya-roman sayesinde insanlara sosyalist bir toplumda yaşamanın nasıl bir şey olacağını zihinlerinde canlandırma fırsatı sunmuştur. Emek-sermaye çelişkisini aşmış bir toplumda yönetim, üretim, dağıtım ve bölüşüm sorunlarının nasıl çözülebileceği ve sosyal yaşamın ne tür bir form alacağı üzerinde durmuştur." *Arka kapak yazısı* bkz. http://www.idefix.com/Kitap/Gecmise-Bakis-2000den-1887ye/Edward-Bellamy/Felsefe/Felsefe-Bilimi/urunno=0000000353147 , Erişim: 12.11.2017.

ilham kaynağı olarak kendi kendine yeten bir takım konut alanlarının, kentsel alt parçaların üretilmesini sağlamıştır.[49]

Sonradan bir kentbilim kuramı olarak adlandıracağımız Le Corbusier'in "*Radiant Kent*/*Kuleler Kenti*"(i)ne baktığımızda kentsel mekânı daha iyi kullanma, toplumun rekreasyonel ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilme kaygısıyla kentsel işlev alanlarının bir kulede/kulelerde toplandığı; dolayısıyla farklı işlev alanları (konut, iş, ticaret, eğlenme-dinlenme vb.) arasında hareket edebilmek/geçiş için gerekecek bütün maliyetlerin (altyapı, ulaşım/ulaştırma; taşıma/nakliye, zaman vb.) sıfırlanmasını/minumuma düşürülmesini sağlayacak; bir 'ideal kent' arayışı içinde olduğunu görürüz. Avangard bir mimar olan Le Corbusier'in bu ütopyası Stuyvesant – NY'da uygulanma fırsatı yakalamış olup sonraları -mimarlık ve şehirciliğin önemli metinlerinden biri olan- Atina Antlaşması[50] ile birlikte karşımıza yeniden çıkacaktır.

Bir diğer ütopist Frank Lloyd Wright ise *"Broadacre City"* adını verdiği tasarımı, 'bireysel bağımsızlık sağlayan bir alternatif yaratma' ve "Büyük Buhran" sonrası yaşanan krizin toplumsal etkilerini ortadan kaldırma hassasiyetiyle ele almıştır (Duru ve Alkan, 2002).

---

[49] Bkz. Türkiye için Bahçeşehir ya da Bahçelievler isimleriyle ortaya konan mahalle tasarımları. Özel olarak, -bilinen bir örnek verilecek olursa- Ankara'nın Eryaman Semti'nin bu anlayışın ürünü olarak ortaya çıktığı/tasarlandığı söylenebilir.

[50] "Atina Anlaşması, bir grup mimar tarafından 1933 yılında kaleme alınan, modern mimarlık ve şehircilik için adeta bir anayasa hükmünde olan metindir. Açıklamalarıyla birlikte 95 şehircilik yasasından oluşmaktadır. Konaklama, boş zaman, iş, dolaşım, tarihsel miras gibi konularda gözlemler, öneriler, ilkeler ve yasalardan oluşan Anlaşma, Avrupa ve ABD'nin 33 şehrinde yapılan araştırmaların ortaya koyduğu olumsuz tablonun etkisiyle, kötü gidişata dur demek amacıyla hazırlanmıştı. Bugün, arkeolojik bir kazıda bulunmuş, çok eski zamanlara, başka uygarlıklara ait tarihsel bir metin olarak görünüyor ne yazık ki. Modernizm ve Atina'nın anlaşması çoktan feshedilmiş durumda. Atina Anlaşması'nda çizilen ütopik, modern şehir, şu an yaşadığımız şehrin içinde bir yerlerde gizli yine de. Le Corbusier'nin 1942'de gözden geçirerek yayımladığı metin, modern şehrin (sanayi kentinin) ortaya çıkış serüveninin, nerede hata yapıldığının anlaşılması, içinde yaşadığımız çevrenin, mahallenin, semtin bileşenlerinin ve birbirleriyle ilişkilerinin son derece kesin çizgilerle ayrıldığının görülebilmesi ve bu kayıp şehrin bir an için bile olsa görünür kılınması açısından hâlâ geçerliliğini koruyor." Bkz. http://www.kitapyurdu.com/kitap/atinaanlasmasi/127341.html&filter_name=le%20corbusier%20atina , *Atina Antlaşması kitaplaştırılmış metin tanıtım yazısı* , Erişim: 20.10.2018.

Harvey'in eserlerinin ütopyaları -ve ütopyaların somutlaşmasını- ele aldığı sayfalarında günümüz kentleri ile 'gelişigüzel (mekânsal) yayılma'ları açısından bir benzerlik olduğunu dile getirmektedir (2011:202-213; 2012:202-205).

Adı geçen bu üç kuramcının da kent(ler)in farklı işlev alanlarını ve bu farklı işlev alanlarını birbiriyle bağlayacak ulaşım ağı üzerinde düşünerek ortaya koydukları kentsel organizasyonu yeniden yapılandırmaya dönük kentsel planlar/tasarımlar sanayi kenti üzerine gerçekleştirilen ilk çalışmalar olarak literatüre geçmiştir.

Bu arayışların dışında Robert Owen, Saint Simon ve Fourier gibi Sanayi Devrimi sonrası süreci sınıf mücadeleleri üzerinden okumayı tercih eden/açıklayan kuramcıların varlığından da bahsetmek gerekir. More'un Ütopia'sından etkilenen sosyalist ütopistFourier'in 'komünal yaşam ve üretimin hakim olduğu' bir kenti idealize etme arayışının izlerini taşıdığını gördüğümüz *Versailles Sarayı*'ndan yola çıkarak geliştirdiği planı ve Chambless'in -bir çok ütopistte de görüleceği üzere- geleneksel kentsel gelişim desenini terk ederek ulaşım aksları doğrultusunda 'lineer' gelişmeyi öngören 'Yolkent'i dönemin kenti 'dönüştürme'yi amaçlayan diğer önemli çalışmalar arasında gösterilebilir (Harvey, 2011:200-201).

Aynı dönem için gözlerimizi Kıta Avrupa'sından Yeni Dünya'ya çevirdiğimizde aynı şekilde 'Haussmannvari' uygulamalarla karşılaşmaktayız. Dönemin anlayışını yansıtması açısından 'yıkarak yeniden yapma'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için de geçerli olduğu söylenebilir. *"Güzel Kent (City Beautiful) Hareketi"* adıyla yürütülen bu çalışmaların kentli nüfusun tamamamının kullanımına yönelik oluşuyla kamusal faydayı gözettiği ve bireylerin hayatına pozitif bir şekilde yansıyacağı iddia olunmuştur (Rossi, 2006:72-73).

Chicago Okulu'nun ortaya koyduğu *"Kentsel Ekolojik Kuram"* mekânın tanımlanmasına yönelik geliştirilen ilk Kent Sosyolojisi kuramıdır. Bu kuramda, kentsel büyüme ile mekânsal ayrışma arasındaki sorun temel alınarak, kente yönelik öngörülerde bulunulmuştur. Kentsel iyileştirme, I. Dünya Savaşı'na kadarki süreçte kendisini kent(ler)in kapsamlı imar hareketleriyle şekillenmesi şeklinde göstermiştir. Böylece, emeğin ve hizmetlerin mekân üzerindeki geçişliliğine ve hareketine izin veren

bu uygulamalarla modern toplum mekânsal olarak da inşa edilmiştir (Kurtuluş, 2008:28). Sanayi kapitalizminin toplumsal, mekânsal, yönetsel ve ideolojik etkileriylemodernite, ulus devletin oluşumu ve kentleşme birbirlerini destekleyen unsurlarolarak ortaya çıkmıştır. Sanayinin hızlı gelişimi, artan kent nüfusunun etkin vekontrollü bir biçimde düzenlenmesi için kentlere yönelik modern mimari örneklerbirçok ülkede uygulanmıştır (Kurtuluş, 2005: 11-12). Kentsel planlamaya ilişkin ilk yasa olanKent Plancılığı Yasası 1909'da İngiltere'de yürürlüğe girmiş olup - bekleneceği üzere- Sanayi Kenti'nin temel sorun alanlarından olan barınma ve sağlık şartlarına yönelik düzenlemeler yasanın içeriğinde önemli bir yer tutmuştur. Söz konusu sorunları aşmak için yerel yönetimlere kentsel plan yapma yetkisi verilen yasalar yürürlüğe girmiştir. Yasaların içeriği, konut alanlarını ve kentsel mekânsal organizasyonunu yeniden kurgulama amaçlı 'zone'lara (bölgelere) ayırma, çalışma koşulları ve saatlerini düzenleme, atık su ve çöp imhasına ve restoranları düzenlemeye yönelik vb. şeklinde karşımıza çıkar (Thorns, 2004: 180-181).

1930'lu yıllardaki (1929 Ekonomik Buhranı) ekonomik krizin yol açtığı sorunlar kentlerin plansız büyümelerine hız kazandırmış ve bu da beraberinde çevresel sorunlarda artışa sebep olmuştur (Özden, 2007: 199). Ayrıca, yaşanan savaşların getirdiği büyük yıkımlar kentlerin yeniden yapılandırılmasını temel gündem konusu yapmış, bu da kentler için hazırlanacak yeniden yapılandırma politikalarına önem kazandırmıştır (Akkar, 2006:31).

2.1.2. Refah Devleti Dönemi

Keynesyen ekonomipolitiğin güdümündeki sosyal refah devleti dünyanın gördüğü en büyük yıkıma maruz kalan Avrupa kentlerinin II. Dünya Savaşı sonrası yeniden ayağa kaldırılmasının zeminini hazırlamıştır (Kurtuluş, 2008:29). Büyük 'temizleme'lerin yapıldığı kentlerin yeniden inşa sürecinde postfordist ekonominin yönlendirmesi ile sermayenin kentleştiği bir sürece girilmiştir. Hızlı nüfus artışının baskı unsuruna dönüştüğü kentsel mekânda, kentleşme sürecinin de 'kendine özgü' ve 'kontrolsüz' bir hal aldığı görülür. Çöküntü alanları yahut gecekondu bölgeleri mekânsal müdahaleler eliyle önem kazanmıştır. Kentsel mekâna yönelik temel müdahale biçimi olarak

terkedilmiş/köhneme süreci yaşayan kentsel alanları ‘yeniden canlanlandırma’ya dönük uygulamalar tercih edilmiştir. Ketsel periferideki alanlar -tıpkı fordist üretim döneminde olduğu gibi- kent planları aracılığıyla temel standartları haiz toplu konut üretimine olanak sağlayacak şekilde imara açılmıştır. Refah Devleti dönemi, kentleşme politikaları açısından olumlu geçirilen bir dönem olarak nitelenmektedir/nitelendirilebilir. Başta emekçi kesimler olmak üzere ücretli çalışan toplumsal sınıfların yaşam standartlarını yükseltecek ortak tüketime olanak sağlayan mekânsal uygulamalarla bireysel çıkarın geri plana atıldığı toplumsal bütünleştiriciliği sağlama işleviyle öne çıkan kentsel planlama anlayışı doğmuştur (Doğan, 1999: 62). Kentsel dönüşüme yönelik uygulamalarla kent özeğindeki tarihi dokunun iyileştirilerek korunmasına önem atfedilmiştir (Gürler, 2003: 115-117).

Bu dönemde, yenileme ve iyileştirmeye dönük kapsamlı politika örnekleri 1930’lu yıllarda gündeme gelmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı’nın ardından 1979 Petrol Krizi’ne (genel olarak 1970’li yıllar denebilir) kadar devam eden bu döneme, kapitalist ekonomik modelin birikim ve meşruiyet temalı kaygıları ve işçi sınıfının politik, ekonomik ve toplumsal içerikli talepleri doğrultusunda Keynesyen ekonomipolitik ve ‘Refah Devleti Anlayışı’ hâkim olmuştur. Keynesyen dönemde de kentsel sorunlara etkin çözümler üretilememiştir. 1940’lı ve 1950’li yıllar eskiyen yapıların yerine yenilerinin yapıldığı; kentleri yeniden inşa etmeye yönelik uygulamaların müdahale aracı olarak benimsendiği bir kentsel gelişme süreci şeklinde geçirilmiştir.

Kapsamlı planlama anlayışının kurumsallaşmasını sağlayan

2.1.3. Neo-Liberal Ekonomik Politikalar Dönemi

’80 sonrası Avrupa’ya baktığımızda merkezi otorite ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin farklı bir sürece girdiğini görürüz. Kolektif tüketimin desteklediği kentlerdeki bütüncül mekânsal gelişmenin yerini toplumsal ayrışmayı besleyen bir mekânsal kurgu almaya başlamıştır. Bu yönüyle, ‘refah devleti’ anlayışından uzaklaşılırken diğer taraftan da yerel yönetimler için bir özerkleşme sürecinin yaşanmaya başladığı söylenebilir. Merkezi otoritenin sağladığı kaynaklarda da bir azalmanın mevzu bahis olduğu bu yıllar, neo-liberal politika tercihlerinin de güç kazandığı yıllardır (Ersoy,

2001:32). Keynesyen ekonomipolitiğin miadını doldurduğu bu zaman dilimi aynı zamanda Batı'da yerel yönetimleri bu 'ekonomik yeniden inşa dönemi'nin önemli aktörlerinden biri haline getirmiştir. Özellikle, sermaye ile kurulan ortaklıklar bu etkinliği pekiştirmiş; özel sektör – yerel yönetim ortaklıkları yeni bir dönüştürücü güç olarak kendini göstermeye başlamıştır (Şengül, 2009:175). Ekonomik büyümeyi esas alan politika tercihleri öne çıkmaya başlamış, toplumsal refah temelli devlet anlayışı terk edilmeye başlanmıştır. Pek çok alan için ilişkilerin uluslararasılaştığı, devingen bir süreç yaşayan yerelleşme temayüllerinin kentleri ve kentlerin yönetimi olması hasebiyle yerel otoriteleri daha önemli hale getirmiştir. Özdemir, bu dönemin yarattığı yapıyı 'tüketim merkezli ve yeniden dağıtım mekanizmalarının belli sınıflara göre planlandığı' bir yapı olarak tanımlar (2006:387).

Emeğin yeniden üretimi yerine sermayenin yeniden üretimini merkeze alan bu yeni yönetim anlayışı kent düzleminde de kendisini 'yönetme(k) -administrate-' yerine 'işletme(k) -manage-' şeklinde göstermiştir (Şengül, 2009:175). Söz konusu bu yeni dönüşüm ve yeniden inşa politikalarının etkisiyle Thatcher İngilteresinde yeni bir yerel yönetimler yasası yürürlüğe girmiş, kentlerin gelişimine yönelik uygulamalarda yerel yönetimlerin etkisini azaltarak kente ilişkin karar süreçlerinde özel sektörün varlığını ve belirleyiciliğini güçlendirmeyi amaçlayan bu yasa ile 'kente ilişkin olan/olması beklenen' uluslararası bir rekabete açılmıştır (Thorns: 2004:188; Ersoy, 2001: 41).

Kentlerin rollerinin/kimliklerinin yeniden tanımlandığı bir sürece girildiğinin göstergesi olan bu yapısal değişim ve dönüşümün yansımalarını elbette en iyi kentsel fiziki mekân üzerinden okuyabiliriz. Ortaya konan tartışmalar ekseninde bu aksi/yansımayı en net görebileceğimiz ayna ise, kentsel tarihi doku ve köhnemiş konut dokusu ile bu alanlara yönelik geliştirilen uygulamalar olacaktır. Güvenlikli siteler, spor ve kongre merkezleri ile yer değiştiren bu çöküntü alanları ve 'eski'miş merkezler bir anlamda küresel sermayenin kentte yer tutmaya başladığının; mekansal yeniden yapılandırma sürecine dâhil olduğunun göstergesidir (Kurtuluş, 2005:15; Thorns, 2004:195; Sipahi, 2012). Bu durum yalnızca mekânsal ölçekle, fizik mekânla sınırlı kalmayacak aynı zamanda kentsel kamusal hizmetlerin sunumunda da küreselleşmenin tesirini ve neo-liberal ekonomipolitiğin hâkimiyetini görmemize sebep olacaktır. Thorns bunu: " … devletin

hizmet koşullarının ve müdehale düzeyinin pazar temelli ekonominin kontrolü altına girmesi…" şeklinde açıklar (Thorns, 2004:195-196). Küreselleşmeye bir süreç olarak bakılması kavramın politik-ekonomik sonuçlarının farklı alanlardaki yansımalarının sürekli olarak tartışma gündeminde kalmasını kolaylaştırmıştır. David Harvey, küreselleşme olgusunun 'zaman ve mekân' üzerindeki tesirini; onları nasıl değiştirip farklılaştırdığını *Postmodernliğin Durumu* adlı eserinde ele almıştır.[51] Yine küreselleşmenin tesirini ortaya koyan bir diğer önemli çalışma da *Komünist Manifesto*'dur.[52]

Şengül, 1980'li yıllarla birlikte ortaya konan sosyal ve ekonomik politikaların "sermayenin kentleşmesi"ni doğurduğunu ifade eder (2001:86). Dünya ekonomik piyasaları ile eklemlenerek sermaye birikim sürecine engel olan her etkenin bertaraf edilmesinin hedeflendiği, ülkelerin bunu sağlayacak hukuki ve siyasal dönüşümler yaşayarak yeni 'ağ'a uyumlaştı(rıldı)klarının görüldüğü '80 sonrasında neo-liberal politik düşünce kentsel mekânda istediği dönüşümü yaratmak/biçimlendirmeyi sağlamak için kentsel dönüş(tür)üm uygulamalarına başvurmuştur (Şen, 2008:36). Bu doğrultuda devlet eliyle kentsel mekânda gerçekleştirilen müdehaleler sermayenin yeniden üretimine zemin hazırlamıştır. Mekâna yönelik geliştiriren politikaların temelinde emeğin yeniden üretimi yerine, sermaye birikim sürecini kolaylaştıracak uygulamalar yer almaya başlamıştır. Kentler, yarışmacı bir anlayışla küresel sistemden en fazla payı alma; ekonomik yatırıma konu olma çabası içine girerlerken bu konuda yerel yönetimlere düşen görev, 'dış kaynaklı' yatırımları kendilerine çekebilmek için -özel sektör işbirliği ile- mıknatıs etkisi yaratmaya dönük mekâna cazibe kazandırmak olmuştur. 80'den bu yana hep sermayenin isteği doğrultusunda kentlerin sorunlu -yahut sorun atfedilen- alanlarını ortadan kaldırma görevi üstlenen yerel yönetimler, bu alanların -söz konusu doğrultuda- yeniden geliştirilmesine de 'kentsel dönüşüm' demeyi tercih etmişlerdir (Şengül, 2009:176-178).

---

51 Bkz. Zaman-Mekân Sıkışması için Harvey, 1989:260-283.

52 Marx ve Engels'in, Komunistler Birliği'nin programı olarak kaleme aldıkları bu metin 1848 Şubat'ında yayımlanmış olup küreselleşmeye yönelik analizlerini, küreselleşmenin sebep olduğu olumsuzlukları ele alan çalışmalardan biri olarak önemini korumaktadır. Ayrıltılı bilgi için bkz. Engels, F. ve Marx, K. (2017). *Komünist Manifesto*. C. Üster (Çev.). İstanbul: Can.

Değişen ve dönüşen hususlardan biri de ‘banliyö’ ya da ‘banliyöleşme’ kavramlarında yaşanacaktır. Daha önce kentsel özeğin rantını karşıla(ya)mayan kent yoksulları ve emekçi sınıfın barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik mekânsal kolektivizmi ve kentsel planlama gerekliliklerini sağlamaya dönük olan bu ‘yörekent’leşme neo-liberal ekonomik ve mekânsal politikaların hâkimiyet kazandığı dönemde ise kentteki görece daha müreffeh yaşayan varsıllarının kent özeğinin olumsuzluğundan kurtulmak için kendilerine inşa ettikleri ‘güvenlikli sitelere kaçış’ biçimine dönüşmüştür (Sipahi, 2011:80-145; Sipahi, 2012; Doğan, 2002:83). ‘Ortak tüketim’ anlayışının ve kent planlamasının devre dışı kaldığı son dönemdeki bu değişimle birlikte, kentsel hizmetlerin sunumunda -bir anlamda pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek- dezavantajlı grupların yararını gözeten anlayıştan vazgeçilerek tamamıyla piyasacı bir yaklaşım benimseyerek, minimum maliyeti esas alan bir yaklaşım geliştirme yoluna gidilmiştir.

Bu durum bütün yerel yönetimler için geçerli olup, kentsel hizmetlere yönelik olsun olmasın kente yapılan bütün yatırımlar -bir anlamda sermayeye kaynak aktarımı sağlayacak şekilde- ihaleler yoluyla özel sektörce gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Şengül, 2009:177). Bu mekânsal yeniden yapılan(dır)ma beraberinde yaratılan kentsel rantın yeniden bölüşümünü de getirmiştir. Bunun için, rehabilitasyona muhtaç kentsel alanlar belirlenirken devlet-sermaye -mekânsal- etkileşimi belirleyici olmuştur (Kurtuluş, 2008:31).

Kentsel mekâna müdahale araçlarından en önemlisi olan kentsel dönüşüm içerikli projeler eliyle kentlerin köhneyen, eskimeye maruz kalan, çöküntü alanı haline gelen bölgeleri yeniden canlandırılmak istenmiştir. Akkar, bu amaçla İngiltere başta olmak üzere gerek Kıta Avrupa’sında gerekse Kuzey Amerika’da pek çok uygulamanın hayata geçirildiğini söylemektedir (2006:31-32). Bu projelerle birlikte hem kentlerin hem kentlerin sermayeye açılmasının önemi daha da artmıştır. Kentler yatırım çekmek için cazibe yarışı içine girerek pazarlanan bir metaya dönüşürken bir yandan da yıkılıp yeniden inşa etmenin getirdiği ‘yok oluş’la da yüzleşmek durumunda kalmışlardır. *Planet of Slums* isimli eserinde Davis, dünyanın farklı yerlerinde olsalar da söz konusu kentsel gelişmelerin benzer süreçler takip ettiğini; yıkımların giderek artıp,

sosyoekonomik alt sınıfların yaşam alanlarından uzaklaştırıldığını söylemektedir (Davis, 2006:78-80). Söz konusu gelişmeler kentsel mekânın artık kullanım değeri üzerinden değil de değişim değeri üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Artık kentsel mekâna yönelik alınan plan kararlarının, üretilen kent planlarının artık bu minvalde şekillendiği, büyük ölçekli AVM'ler, binlerce kişinin aynı anda toplanmasına imkân tanıyacak kongre merkezleri, stadyumlar gibi, spor tesisleri gibi yatırımcının dikkatini kente çevirecek, gayrimenkul sektöründe hareketlilik yaratacak, çarpan etkisi büyük kentsel projelerin uygulamaya geçtiği bir döneme girilmiştir. Kamu-özel sektör ortaklığında yürürlüğe giren bu projeler, tekel oluşuyla bir anlamda kaynak aktarımı işlevi görecektir. Özellikle yıpranan tarihi dokunun ağırlıkta olduğu kent merkezleri ve gecekondu alanları bu açıdan bir kat daha kıymete binmiştir. Bu ortaklıkta kamuya düşen rol, altyapıyı hazır hale getirme, toprak arzı yaratma ve yatırım yapılması için ilgili alanları sermayenin taleplerine göre cezp edici kılmaktır (Akkar, 2006:32).

1980'li yıllar kentsel yeniden yapılandırma için milat kabul edilmektedir. Avrupa ve Kuzey Amerika kentlerinde gerek ekonomik gerekse politik değişimlerin başladığı bu yıllar sosyo-mekânsal dönüşümler içinde muharrik olmuştur. Geleneksel kent özeklerinin yerini finans ve üretim faaliyetlerinin yoğun olduğu özekler almıştır (Sassen, 1994:53-70). Kentsel hizmetlere bakıldığında ise alt gelir grubuna yönelik sübvansiyonlar şöyle dursun soysal içerikli hizmetlerin sunumundan da el çekilmeye başlanmıştır (Şengül, 2009:139).

Tarihin akışı devam edip 1990'lara geldiğimizde ise kenti 'dönüştürme'ye matuf uygulamaların kent özeklerine, tarihi kentsel dokulara ve kentsel çöküntü alanlarına yoğunlaştığını görmekteyiz. Bu alanların yeniden canlandırılması, rehabilite edilmesi ve standartlarının iyileştirilmesi gibi gerekçeler üzerinden müdahalelerde bulunulmuştur (Thorns, 2004:200). Farklı ülkelerin farklı kentlerinde gerçekleştirilen uygulamalar ulusal ve uluslar arası emlak piyasasının kent toprağının rantının maksimize edilmesine yönelik talepleri doğrultusunda mekânı sermayenin birikim aracına, kenti de kendini yeniden ürettiği alana dönüştürmüştür (Türkün ve Yapıcı, 2008:49). Bunu sağlamaya yönelik en yaygın müdahale şekli ise kentsel dönüşüm projeleridir. Uygulamalar çok sektörlü ve çok aktörlü olarak ortaya konmaya başlanmış, yerel yönetimlerde kente

ilişkin planlama süreçlerinde daha etkin bir rol edinmişlerdir (Akkar, 2006:32). Üretim ve arz orijinli bir kentleşme modeline geçilerek tüketim ve talep odaklı kentleşme anlayışından uzaklaşılmıştır. Ulus devletin etkin olduğu kentleşme politikaları terk edilerek, küresel ölçekte rekabet edebilmeyi sağlayacak, üretim merkezli kentsel politikalara yönelinmiştir (Şengül, 2009:315). Kentsel dönüşüme konu alanlarda yeni kurumsallaştırmalara gidilmiş, bölgesel ölçekte örgütlenme modelleri geliştirilmiştir. Neo-liberal politikalar çerçevesinde kentler arz merkezli bir anlayışla ele alınarak kurgulanıp yeniden tasarlanmıştır (Akkar, 2006:32).

2.2. TÜRKİYEDE KENTSEL DÖNÜŞÜM

2.2.1. Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde kentsel dönüşümün tarihsel seyri Türkiye özelinde dört bölüm altında ele alınmıştır. Bunlar:

- Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm
- 1923 – 1950 Arası: Devrim, Ulus Devlet, Modern Toplum İnşası ve Kentsel Dönüşüm
- 1950 – 1980 Arası: Geçiş Dönemi
- 1980 Sonrasından 2000'li Yıllara: Neo-liberal Süreçler
- 2000'li Yıllar

2.2.1.1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kentsel Dönüşüm

Türk Modernleşmesi'nin ilk dönemini oluşturan Tanzimat, Avrupa'yı derinden etkileyen Endüstriyel Devrim ve Modernleşme Süreçleri'nin Osmanlı'ya da yansıdığı dönemdir. Ekonomik ve diğer pek çok alanda görülen bu yansımaların mekânsal aynası da kentler olmuş, 19. yy.'ın ortalarından sonra 'liman kentleri' bu değişimin merkezi haline gelmiştir. Devletin ekonomik yapısında yaşanan farklılaşmanın bir yansıması olarak Batı ile temasının artmasıyla kent özeklerinde yeni işlevi haiz (otel, işhanı, banka vb.) yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır (Tekeli, 1998:2). İstanbul için modern planlama

anlayışının şekillendirdiği uygulamaların ortaya çıkması da bu döneme rastlar. Devletin başkenti olması ile beraber aynı zamanda bir liman kenti oluşu ve belirli ölçüde bir sermaye birikiminden bahsedilebiliyor oluşu bu yaklaşımları doğuran sebepler olarak sıralanabilir (Kurtuluş, 2005:12). Kentlerdeki mevcut etnisite (Türk, Rum, Ermeni, Yahudi vb.) ve inanç/mezhep gibi cemaat/topluluk (gemainschaft) temelli (Müslüman, Hristiyan-Ortodoks, Hristiyan-Katolik, Musevi/Yahudi vb.) yer seçimini de etkileyen bu değişim artık kent mekânında varsıl ve yoksulların farklı yerlerde mukimi oldukları 'mahalle'ler ortaya çıkarmıştır (Bozkulak, 2005:239).

Kentlerin tamamını kapsıyor olmasa da planlı bir iyileştirmeden bahsedilebilecek bu dönemde, yaşanan modernleşme sürecine paralalel olarak kurumsal anlamda bir uyumlaştırma çabası içine girildiği, Batı'daki muadillerine benzer kurumlar üretildiği görülür (Bkz. 6. Daire-i Belediye'nin ortaya çıkış süreci). Savaş sonrası yaşanan (bkz. '93 Harbi olarak bildiğimiz 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı) yoğun göç dalgasının getirdiği büyük ölçekteki nüfusun yerleştirilmesi de bir plan dâhilinde gerçekleştirilmiştir.

Tekeli (1982:37), kentlerin dokusunda yaşanan büyük değişmelerin sebeplerinden biri olarak 'ahşap' malzeme kullanımının yaygınlığını görür.[53] Özellikle yangın gibi öngörülemeyen afetler ve malzeme olarak ahşabın yangın(lar)ın yayılmasına olanak tanıması geleneksel dokunun bir çırpıda yok olmasına, bu kentlerin her yangından sonra çehresinin ve dokusunun değişmesine ve somut ya da soyut kültürel belleğin kısa erimli kalmasına zemin hazırladığı söylenebilir.

Kente yönelik ilk uygulamalar -bekleneceği üzere- devletin gözbebeği 'payitaht'ta karşımıza çıkar. Belki de dönemin bir anlayışı olarak, 'yıkarak yeniden yapma' esasına dayalı kent ölçeğindeki uygulamalarının İstanbul için de geçerli olduğu görülmektedir.

---

[53] Çalışma alanının alt özeklerinden birini oluşturan Konya Bedesteni'nin geçirdiği yangınlar düşünüldüğünde de ilgili geleneksel ticaret ve konut dokusunun bugüne ulaşamadığını, mekânın büyük ölçüde mimari kararteristiğini kaybettiğini, özgünlüğünden uzaklaştığını bunun da somut kültürel birikimin korunması ve sürdürülebilirliği açısından büyük riskler oluşturduğu, korumaya yönelik uygulamalarda yangın gibi afetlere yönelik risklerin de dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

Tekeli, yüzyıl ortasından sonra kentlerin planlanmasına yönelik müdahalelerin İstanbul dışında da görülmeye başladığını söylemektedir (2009:109).

Son bir cümle ile konu tamamlanmak istenirse, Tekeli'nin de ifade ettiği gibi, ekonomik değişimin lokomotifi konumundaki liman kentlerinde etkisini daha çok hissettiren bir kentsel gelişme, bu dönüşümün getirdiği yapısal ve toplumsal değişim, küçük ölçekli mevzi imar planları ile sınırlı bir kent planlaması ve bir kurum olarak 'zayıf da olsa bir belediye'nin varlığından bahsedildiği zaman dönem özetlenmiş olacaktır (1998:3).

2.2.1.2. 1923 – 1950 Arası: Devrim, Ulus Devlet, Modern Toplum İnşası

Devrim sonrası süreçler hep 'diğer' zamanlardan farklı olmuştur. Dolayısıyla 'Modern Türkiye'nin kuruluş sürecinde de bu farklılığı hissederiz. Yeni bir toplum inşası iddiasıyla 'karakteri gereği' tepeden inmeci bir anlayışın hâkim olduğu süreçte büyük ölçüde 'mekânı değiştir, toplum değişsin' anlayışının hâkim olduğu, devlet eliyle - Ankara'nın yoktan var edilen bir kent olmasının da avantajıyla (created city)[54], ki başkent ilan edilmesi de bilinçli bir lokasyonal tercihin ürünüdür;- modern bir toplum, dolayısıyla modern bir mekân kurgusu/kent yaratım sürecine giri(şi)ldiği görülür. Ulus devlet bilinci inşası için de yeni bir mekânsalkurguya ihiyaç duyulması bu süreci daha da pekiştirecektir. Devlet eliyle yeniden yapılanmanın, bir 'kimlik arayışı'nın kent mekânına yansıdığını gördüğümüz bu dönemde toprak ve mülkiyet sisteminde farklılaşmaya gidilerek 'ulus-devlet düzenine' geçilmiştir (Şengül, 2009:103). Bozkulak (2005:240), bu yaratım sürecini gerçekleştirmek için gereken kaynağı devletin 'arazi satarak' sağlama yoluna gittiğini söyler.

Kentsel gelişme de etkili olan bir diğer husus da -özel sektörün tamamlayıcı olduğu- devletin 'ithal ikameci endüstrileşme/sanayileşme' politikalarıdır. Osmay (1998:140) bu dönemde ekonominin içe kapalılığını, sanayileşme girişimleri, altyapının iyileştirilmesi (ekonomik), "Büyük Buhran" ve II. Dünya Savaşı'na bağlar.

---

[54] Bkz. Dipnot 97.

Dönemin yapılaşmaya dönük politikası ve uygulamaları yeni elitlere; bürokratlara/memurlara/kamu personeline; yönelik konut üretimiyle sınırlı kalmış, bunun aynı zamanda devlet otoritesi ve 'yeni ideoloji'nin üretmek istediği yaşam biçimini -birinci elden- çalışanları eliyle ve onların yaşam alanları üzerinden mekâna yansıtma girişimi olduğu da söylenebilir. Yine bu, kırsal kökenli 'profil'in kentlileştirmesi istencinin de bir yansımasıdır. Vurgulanması gereken bir diğer husus da toplumun büyük çoğunluğunun tarım sektöründe çalıştığı, kırda yaşadığı ve hem kentleşme oranının hem de kentleşme hızının oldukça düşük olduğudur. İnşası hedeflenen bu yeni toplum arayışının devamı olarak, yaratılacak bu kitlenin yaşayacağı kentsel mekânın ve gelişiminin düzenlenmesine yönelik bir dizi hukuki düzenlemeye gidilmiştir.[55] Tabii en önemli husus hem başkent, hem de 'devrim'in kendisini yansıttığı düzlem ve girişilen 'toplum mühendisliği'nin sergi alanı olması sebebiyle Ankara'nın mekânsal kurgusu ve inşası (Tekeli, 1998:5-6), tercih edilen yapılar ve kent mekânında yer verilen sembol/simge ve anıtsal ölçekteki 'imaj öğeleri' büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla mekân ve ideoloji arasındaki güçlü bağa ve bu karşılıklı etkileşime, kentteki yansımalarına ilişkin ilk gözlemler bu dönemde ortaya çıkacaktır.

Öyle ki 'yeni ideoloji'nin, kendi mimari üslubunu mekâna hâkim kılabilmek için -Mimar Kemaleddin ve Mimar Vedat Tek Bey'lerin öncülük ettiği- 1. Mimarlık Dönemi'nin üslubunu ve mekândaki karşılığı olan yapıları bile ötekileştirdiği, yabancı mimarlar eliyle gerçekleştirilen -ve 'yeni' ve 'kendine özgü (ideoloji)' bir mimarlık anlayışının ürünü olması istenciyle- 'modern' üslubutercih etmiş ve onun ürünlerine mekânda yer vermeyi seçmiştir.[56] Yine mekânın planlanmasına yönelik girişimlerde de iktidarın güçlendirilmesi ve otoritenin mekânda baskın bir şekilde temsili için

---

[55] 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı Umûmî Hıfz-ı Sıhhâ(t) Kanunu (Toplum Sağlığının Korunması Hakkında Kanun şeklinde günümüz Türkçesiyle ifade edilebilir.), 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu, 2033 sayılı Belediye Bankası Kuruluş Kanunu, 2722 sayılı Belediye İstimlâk (Kamulaştırma) Kanunu, 2763 sayılı Belediyeler İmar Heyetinin Kuruluşunailişkin Kanun gibi kent ve kentleşmeye ilişkin hukukidüzenlemeler bu dönemde gerçekleştirlmiştir. (Detaylı bilgi için bkz. Tekeli, 1978:50-67.) Yine İmar Bankası ile Emlak Eytam Bankası'nın da bu dönemde kurulduğu görülür.

[56] Buna tepki, daha sonra 2. Milli Mimarlık Akımı olarak adlandırılacak üslubu doğuracaktır.

mimarlığın olduğu gibi kent planlaması da önemli bir propaganda aracı olarak görülmüş ve bu yönde kullanılmıştır.

Her ne kadar Berlin'den esinlenerek geniş bulvarlar ve geniş ölçekli kentsel yeşil alanlara yer verdiği ifade olunsa da (Cengizkan, 2004) Ankara için yapılan ilk mekânsal plan olan Lörcher Planı, 'rejimin' siyasi emellerini gerçekleştirmek ve arzuladığı; inşa etmek istediği 'model'i kalıcı kılmak için otoriter temayüller de taşır. Bazıları aynı zamanda bunu "anti-modernist" olarak da niteler.[57] Bu durum, dönemin Almanya'sının politik yapısının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Lörcher'in bu planından 8 yıl sonra ortaya konan yine bir Alman müellifin gerçekleştirdiği Jansen Planı da Lörcher'in Planı'nı temel almıştır. Avrupa kentlerini otomobilin icadı sonrası ulaşım/taşım işlevini sağlama açısından zor durumda bırakan geleneksel kent dokusunun otomobil ölçeğine izin vermedeki sınırlılığından kaynaklanan sorunların, Ankara'da yaşanmaması adına ve bu öncelikle ortaya konan plan, Atatürk Bulvarı'nı esas alan bir ulaşım omurgası üzerine asılan tali yollar üzerinden ulaşım ağını kurgulamayı hedeflemiştir. Yine plan kent içi konut alanları ile sürekliliği ve kademelenmesi olan bir yeşil doku ve parklar zincirine (Gürler, 2003:125) yer veriyor oluşuyla bilinir. Elit (Memur/Bürokrat/Kamu Çalışanı) zümre ile emek sınıfını mekânda ayrıştıran; konut alanlarını bir arada çözümlemeyen yanı eleştiri konusu edile(bile)cek olsa da, kentsel açık alan ve 'yeşil' ağırlıklı kurgusuyla bu ayrışmanın aşılabileceğini öngörebileceğimiz bir mekân tahayyülü söz konusudur.

Bugün de varlığını sürdüren yeni adıyla 15 Temmuz Kızılay Milli İrade Meydanı'nda kesişen iki ana arter üzerinde kurgulanan ve kentsel işlev alanlarını ayrıştırmasıyla bir tür 'zone'ing (bölgeleme) uygulaması olan bu kent tasvirinin yalnızca Atatürk Bulvarı kısmının hayata geçirilebildiğini ve en fazla 300 bin nüfus için taşıma kapasitesi oluşturacak bir 'başkent' öngörüsüyle tasarlandığını hatırlatmış olalım. Yine planın insan ölçeğinin korunduğu bir kent yaratma kaygısı taşıdığı da söylenebilir. Dönemin 'karakter'i gereği fiziksel boyutu ağır basan; mekâna tahakküm etme güdüsünün

---

[57] Bkz. Detaylı bilgi için Levent Uluiş, "Lörcher'in Ankara'sı" http://www.mimdap.org/?p=22066 , Erişim: 28.01.2018.

mekânın sosyal boyutunu gölgelediği; kentsel dönüş(tür)üm uygulamaları ile birlikte kent mekânına ilişkin söylenebileceklerden biri de Avrupa'da ortaya çıkan bazı kent ütopyalarının uygula(n)ma fırsatı bulduğudur (Tekeli, 2009:115). Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki bu kente yönelik dönüş(tür)üm uygulamaları daha çok Ankara ile sınırlı, yurdu 'başkent'e bağlayan demiryolu yatırımları ve orta ölçekli sanayi tesislerinin Anadolu için birer ateşleyici unsur olması için memlekete serpiştirilmesi ile 'bölgesel' ölçekli kalmıştır.

2.2.1.3. 1950 – 1980 Arası: Geçiş Dönemi

1950'lerle birlikte ülkenin sanayileşmeye başlayışı kentlerdeki nüfusu artırmış ve beraberinde kentler mevcut yerel yönetim sınırlarını aşan bir gelişme göstermeye başlamıştır (Osmay, 1998:142). Bu yıllar, bölgelerarası eşitsizliği gidermeyi önceleyen düzenlemelerin kaybolmaya başladığı, sermayenin ülke ekonomisi üzerindeki tesirinin hissedilmeye başlandığı dönemdir. Bu doğrultuda tarım sektörünün modernizasyonu lokomotif olmuş ve savaş (II. Dünya Savaşı) öncesi dönemde içe kapanan ülke ekonomisinin dışa açılmaya başladığı bu 'dönüşüm' sürecinde sermaye sahipleri/özel sektör güç devşirmiştir. Karayolu ağırlıklı ulaşım yatırımları öne çıkmaya başlamıştır. Makineleşme ile birlikte tarımsal alandaki üretimin ölçeği farklılaşmış, büyümüştür (Tekeli, 1998:12). Tarım sektörünün daha az işgücüne ihtiyaç duymaya başlaması ve kentlerde yeni iş sahalarının gelişmesi kırdan kente doğru büyük bir göç dalgası doğurmuştur.

Hem bu yaşanan kontrolsüz göç hem de devletin tercih ettiği 'yeni' ekonomik model emeğin kentleşmesini beraberinde getirmiş, aynı zamanda da sanayi temelli ekonomik politikalar eliyle kentler müdahale konusu olmaya başlamıştır.

Kentsel tarihi dokunun, kentsel yeşilin yok edilmesi sonraki süreçte farklı disiplinlerden pek çok insan tarafından eleştiriye konu olmuş bu doğrultudaki müdahalelerin kentsel rant yaratımı düşüncesiyle gerçekleştirildiği iddia edilmiştir. Açılan yeni bulvarlar, genişletilen caddeler eliyle büyük ölçekli kentsel doku değişerek dönüşmüş, geleneksel mahallelerin bir kısmı yok olmuştur. Bütün bunlar, kentlerin artık otomobil eksenli olarak planlanmaya başladığının birer göstergesidir.

1960'lı yıllara 27 Mayıs 1960'da gerçekletirilen darbe damga vurmuş, kısa süreli 'gerçek demokrasi' deneyimi kesintiye uğramış, çok partili sistemin yarattığı alternatifli siyaset yerini tahakküm ve 'toplum' mühendisliği temelli, sonradan Türk Siyasi Hayatı'nda görmeye alıştırılacağımız askeri vesayete bırakmıştır.

Darbe sonrası süreçte kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) gibi kurumlar bu sürecin daha sonradan 'planlı dönem' olarak nitelenmesini sağlayan en önemli unsurlardandır.

Her ne kadar 1970'lerin ortasında kısa süreli olarak (1973-1977 arası) refah devleti dönemi kentlerinde görülen kentsel müdahale ve hizmet anlayışının şekillendirdiği kentleşme modelinden izler taşıyan uygulamalarla karşılaşılsa da kentlerin büyümesi yaşam kalitesini azaltacak biçimde sürmüş, kent özeklerindeki tarihsel ve kültürel değerlerin tahribata uğraması devam etmiştir. Yine bu sürecin kaybedenlerinden biri de kentsel yeşil alanlar olmuştur. Aynı zamanda, 'kondu' sahiplerine bir 'güvence' sağlaması beklenen kanunun (775 sayılı Gecekondu Kanunu) çıkarılması ve 'kondu' yapımının barınma sorununa çözüm olmaktan çıkıp rantsal bir yatırım aracına dönüşmesi de bu döneme rastlar (Tekeli, 1998: 16, 19).

2.2.1.4. 1980 Sonrasından 2000'li Yıllara: Neo-Liberal Süreçler

Tekeli 1980'li yılları Dünya için büyük geçişlerin önemli değişikliklere yol açtığı yıllar olarak niteler. Sanayi toplumununun farklılaşarak bilgi toplumuna dönüştüğü, ulus devlet anlayışının değişerek küresel dünya anlayışına evrildiği, fordist üretim biçiminin kırılarak parçalı/esnek birikim sürecine geçilen bu dönem (2009:209) Türkiye için de köklü değişimlerin yaşandığı yıllar olarak kayıtlara geçer. Kentleşme alanında da yeni gelişmelerin yaşandığı; tarımda makineleşmenin hız kazandırdığı 1950 sonrası artan göç ve buna bağlı nüfus hareketlerinin baskıladığı yoğun kentleşmenin duraklama yaşadığı görülmektedir. Sosyal devlet anlayışının giderek geri plana itilmeye başlandığı bu yıllarda neoliberal politikaların etkisi de yavaş yavaş kendisini göstermeye başlamıştır. Kentlerin küresel sermayenin güdümünde yeniden yorumlanmaya başladığı bu dönemde altyapı yatırımları önemli ölçüde kaynak aktarımında bulunulan alanların başını çekmektedir.

Serbest piyasacı zihniyetin yerel yönetimlere de sirayet etmeye başladığını gördüğümüz bu süreçte belediyelerin görevlerine ve hizmet alanlarına yönelik şirket kurabilmelerine imkân tanıyan hukuki düzenlemeler aynı zamanda belediyelerin merkezi otoritenin kontrolünden sıyrılmasına da imkân tanımıştır.

Bu süreçte kentlerin önemini artıran bir diğer unsur da küreselleşme sürecinin getirdiği yerelleşme uygulamaları olmuştur. Kentsel dönüş(tür)üm uygulamalarının önemini artıran şey ise yerel yönetimlerin ulusal ölçekli olanların yanı sıra ulusüstü ölçekteki firmalarla da birlikte hareket etmeye başlaması olmuştur.

O güne dek izlenen ithal ikameci kalkınma modelinin terk edilip ihracata dönük kalkınma modeline geçilmeye başlanması beraberinde küresel ekonomi ile bütünleşme gerekliliğini doğurmuştur (Tekeli, 2009:130). Bu yeni ekonomik düzenlemelerle birlikte kentlerde ve kentleşme süreçlerinde artık sermaye başat aktör haline gelmeye başlamıştır (Şengül, 2005:138). Kentler arasındaki sermaye çekebilme yarışı pek çok tavizi de beraberinde getirmiş; kentin -özellikle soyut- bileşenlerinin birer meta olarak algılanıp tüketime konu edilmesi ve tahribata uğrayıp yok olmasını beraberinde getirmiştir.

TOKİ'nin kurulmasının konut sektörüne kaynak aktarımını hızlandırarak büyük ölçekli sermayenin bu alana yönlendirilmesinin pekiştirildiğini ifade eden Tekeli (2009:92), devletin konut alanındaki rolünün farklılaşarak mevcut aktörlerin ve aktör adaylarının yeni duruma adaptasyonunun TOKİ vb. araçlarla kolaylaştırıldığını vurgulamaktadır (2009:132). Kamu yararı kavramının etkinliğinin ortadan kaldırılarak, üretim dışı kazancın ana kaynağı olan rantın artışını kolaylaştıracak düzenlemelerin dikkati çektiği bu dönemde, gecekondu alanlarına yönelik sorunlar da ıslah imar planları eliyle ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nin yeniden demokrasiyi akamete uğratmasının ardından gerçekleştirilen ilk seçimlerde tek başına iktidar ipini göğüsleyen ANAP'ın gerçekleştirmeye çalıştığı yerel yönetimlerin özerkleşmesini sağlamaya dönük uygulamaları kentlerde imar felaketlerine yol açtığı gerekçesiyle eleştiriye tabi tutulsa da her şeye rağmen merkezi otoritenin ilk defa yetkilerinden feragat göstererek yerel

yönetimlere yetki devrinde bulunması açısından önemlidir. Gecekondulara kentsel ranttan pay alma olanağı sunan bu alanlara yönelik peş peşe çıkarılan aflar ve kentsel imar planlarını (Nazım ve Uygulama İmar Planları) amiyane tabirle 'yamalı bohça'ya dönüştüren ıslah imar planları eliyle kent planlaması yüklenmesi beklenen anlamını iyiden iyiye yitirmiştir (Tekeli, 1998:23). Bu insan ölçeğindeki, salt barınma sorununun çözümüne yönelik oluşturulan 'kondu' alanları böylelikle yüksek katlı apartmanlara dönüşmüştür. Dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın soy ismine atıfla 'Dalan Operasyonları' şeklinde anılan kentsel mekânı dönüştürmeye yönelik müdahaleler süreci en iyi betimleyen örnekler arasında zikredilebilir (Örneğin Talatpaşa Bulvarı'nın açılması ile söz konusu alandaki nitelikli kentsel dokunun bütünüyle yitirilmesi vb.)

Takvimler ilerletilerek 1990'lı yıllara gelindiğinde küresel ağın yeniden tanımlandığını ve bu ağın en önemli bileşenleri olan kentler arasında yeniden bir rol paylaşımına gidildiği görülür. Değişen üretim biçimi ile birlikte sanayi alanları kentsel dönüşüm operasyonlarının ana gündem konusunu oluşturur hale gelmiştir. Bununla birlikte kent merkezleri de bu uygulamalar için aynı önemlerini korumayı sürdürmüşlerdir. Kentsel dönüştürmede kullanılan en etkin model olan kamu-özel sektör ortaklıkları eliyle gecekondu alanlarında gerçekleştirilen uygulamalar, rantsal açıdan maksimum getiriyi hedefleyen emsal değerleri kullanılarak hayata geçirilen yapıların 'yerden ot biter gibi' çoğalmasını beraberinde getirmiştir (Örneğin, AVM'ler, yüksek katlı ofis blokları vb.).

2.2.1.5. 2000'li Yıllar

2000 yılından sonra Türkiye'nin küresel ekonomik sisteme daha güçlü bir biçimde eklemlenme iradesi ortaya koyması, kapitalist ekonomik modeli daha çok içselleştirme ve bütün yönleriyle ekonomisini dönüştürme arzusu elbette kentsel mekâna da yansımış; 'küresel ağ'a tutunmak için köklü bir takım düzenlemeler ve dönüşüm süreçleri yaşamıştır. Ekonomik disiplinin dış yatırım endeksli olması, yatırımları sürekli kılmak ve karlılığın devamlılığını sağlamak adına küresel ölçekli sermayeye daha çok açılmayı gerektirmiş bunun için de sürekli olarak sermayenin istediği doğrultuda ve beklediği karlılık ve verimliliği sağlayacak yasal düzenlemelerin hazırlandığı bir

döneme şahit olunmuştur. Bütün bunlar beraberinde en büyük, en uzun vb. gibi başında ‘en’ olan devasa ölçekte ve maliyette tekil ve proje temelli mekânsal uygulamaları beraberinde getirmiştir. Mekânsal bütünlük, sosyolojik yapı, gelir dağılımındaki farklılık, ekonomik sınıflar arasındaki -günden güne artan- uçurum, toplumsal sınıfların etrafında bir araya geldiği değer, yargı ve olguların farklılaşmasının getirdiği toplumsal yalıtım ve polarizasyon vb. husus ve değişkenlerin çok da fazla göz önünde bulundurulmadığı bu türden uygulamalarla kentlerin çehresi büsbütün değişmiştir. Temelde düşeyde yükselme olarak kent mekânında kendini gösteren bu durum beraberinde getirdiği pek çok fiziksel ve sosyal sorunu da kent gündemine dâhil etmiştir.

Yalnızca rant yaratımının öncelendiği dönemin ‘dönüş(tür)üm’ uygulamaları bölgesel ölçekli eşitsizlikleri azaltmak ya da büsbütün ortadan kaldırmak yerine daha da artırmış, ekonomik açıdan güçlü olan illerin ülkenin yalnızca bir bölgesinde (Marmara Bölgesi) yoğunlaşmasına neden olmuş ve böylece bölgeler arası nüfus geçişliliğini ve dağılımını negatif yönde etkilemiştir. Bu dönemde kentsel dönüş(tür)üm, gecekondu alanlarının ortadan kaldırılması, kültürel ve tarihi zenginliklerin -özellikle ‘koruma ve yenileme’ adı altında- tüketime konu edebilme uğruna tahribata uğraması, tarım ve orman alanlarının yapılaşması, rekabet düzeyi yüksek kentlerin tecimsel bir meta olarak görüldüğü uygulamalarla kente müdahale aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyükşehir belediyeleri tarihi kent merkezlerini ve koruma alanlarını ticarete konu ederek turizm vb. sektörler için tüketim malzemesi haline getirme eğilimine girmişler ve sosyo-ekonomik açıdan varsıl kesimlerin kent merkezlerine dönüşlerini kolaylaştıracak ‘soylulaştırma’ temelli uygulamalara yönelmişlerdir. Bu durumdan gecekondu alanları da nasibini almış, belediyeler kent ölçeğinde bu alanların rantsal getirisini artıracak farklı bir takım konut projelerine yer vermişlerdir. Bu alanlarda oluşacak rantın dağılımında belirleyici olmaya başlayan belediyelerin söz konusu müdahaleleriyle farklı bir mekânsal planlama anlayışı gelişmeye başlamıştır. Toplumsal sorunların çözümü bu mekânsal uygulamaların ve ‘kâr maksimizasyonu’ anlayışının gölgesinde kalmıştır.

2.2.2. Türkiye'de Kentsel Dönüşüme İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Kentlerin istendik bir biçimde, planlı, gelişimi için kentin hem mekânsal hem de farklı içerikteki sorun alanlarında bir takım iyileştirmelerde bulunulması gerekir. Kentin ister mekânsal ister mekânla ilgili ya da doğrudan mekânla bağıntılı olmayan sorunları çözülmeden; kentin bütünlüğü sağlanmadan; planlı ve geleceğe yönelik bir projeksiyona dayalı gelişimden bahsetmek pek mümkün olamaz. Bunu sağlayacak araçlardan birinin de kentsel dönüşüm uygulamaları olduğu düşünüldüğünde, kentsel dönüşümün önemi bir kez daha artacaktır. Yalnız bu uygulamaların başarıya ulaşması biraz da yapılacak yasal yönetsel/hukuki idari düzenlemelere bağlıdır. AB uyum süreci çerçevesinde kentsel dönüşüme yönelik uygulamalarda artık 'eylem planlaması' dönemini çoktan geçmiş olan Türkiye, kentsel planların uygulanması sürecinin belirleyicisi yasal altlığı/hukuki düzenlemeleri tamamlamıştır (Ünal, 2008:301).

1980'li yıllarla birlikte -özellikle bu on yılın sonlarında- kent gündemini meşgul eder hale gelmeye başlayan kentsel dönüşüm olgusu, kentlerin planlı gelişimini sağlayacak bir araç olarak düşünülmüştür. Yerel yönetimler eliyle hayata geçirilecek uygulamalarla, işlevselliği ortadan kalkarak birer çöküntü bölgesi haline gelen kentsel parçalar iyileştirilecek ve sağlıklı, yaşanabilir koşullarda bir yaşam çevresi yaratılacaktı (Uzun, 2006:50). En azından bu amaca hizmet etmesi için tasarlanmıştı. İşte bunu sağlayacak dönüşüm uygulamalarının hukuki mesnetleri ve diğer bazı yasalarla ilişkileri bu çerçevede ele alınacak olup, söz konusu yasal düzenlemeler yürürlüğe giriş tarihleri uyarınca; kronolojik olarak; aşağıdaki şekliyle sıralanmıştır:

- 775 sayılı Gecekondu Kanunu
- Toplu Konut Kanunları
- 3194 sayılı İmar Kanunu
- 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu
- 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun
- 5393 sayılı Belediye Kanunu

- 5998 sayılı 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun
- 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun

Adı geçen hukuki düzenlemeler kentsel dönüşüm olgusu çerçevesinde sırasıyla ele alınacaktır.

2.2.2.1. 775 sayılı Gecekondu Kanunu

Gecekondu kavramının ilk defa yer verildiği kanun olması açısından da önemli bir kanundur. Bu kanuna, kısa erimli politikaların -özellikle barınma temelli- sorunlara çözüm üretmekte yetersiz kalışı ve gecekondu alanlarının artık büyüyen bir probleme dönüşmesi sebebiyle ihtiyaç duyulmuştur. 1966 yılında yürürlüğe konan 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar yapılan 'kondu'lar affedilip, ilgili alanlara yönelik bir tasnif geliştirilmiştir. Keleş (1983:221) gecekondu alanlarına yönelik geliştirilen bu tasnifin, gecekondu tasfiye bölgeleri, gecekondu ıslah alanları ve gecekondu önleme bölgeleri şeklinde olduğunu belirtir.

Kanun, mülkiyet sahibi olunmayan arsa yahut araziler üzerinde mülk sahibinin iznine başvurulmadan inşa edilen yapıların söz konusu olduğu alanlar için çıkartılmış ve sadece bu alanlara yönelik müdahaleler kapsam içinde tutulmuştur (Ülger, 2010:188). Kanunda, gecekondu yapımını önlemeye yönelik olarak 'gecekondu önleme bölgeleri'nin belirlenerek ilanı yoluna gidilerek, söz konusu alanlarda planlı ve sağlıklı bir yapılaşma düzeni geliştirilmek istenmiştir (Kalabalık, 2002:482). Bu kanunla, gecekondu alanlarındaki yapıların iyileştirilmesi (yaşanabilir hale getirilmesi), bunun mümkün olmadığı durumlarda bu 'kondu'ların yıkılarak buralarda yaşayanlara arsa tahsisinden teknik ve maddi yardım sağlamaya kadar bir takım desteklemelerde bulunulması öngörülmüştür (Üstün, 2009:113).

Yasada geçen tasnifteki "iyileştirme bölgeleri/ıslah alanları"na yönelik ifadeyi Akdemir (1998:35), yaşayanlarca iyileştirme umudu kalmayan, durumu düzeltilecek nitelikteki gecekondu bölgelerinin devlet eliyle veya yerel yönetimlerce gerçekleştirilecek

müdahalelerle, ilgili ‘kondu’ sahiplerini yerleştirecek olanaklara kavuşturulması şeklinde açıklar.

“Önleme” ise zaman üzerinden iki erimde tanımlanmıştır. Kısa erimli önleme düşüncesinin ise olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrıldığını görürüz. Olumsuz olanı, kolluk güçleri eliyle ya yapım aşamasındayken ya da yapıldıktan sonra bu ‘kondu’lara müdahalede bulunulması; yapımına engel olunması, yapılanların yıkılması şeklinde kendini gösterir. Olumlu olanıysa, kamu destekli yardımlar sağlayarak, ‘sosyal konnut’ arzını artırmaya yönelik çeşitli politikalar geliştirerek barınma ihtiyacını gidermek için ‘kondu’ yapmaktan öte çözüm bulamayan sosyal katmanların, kanuni yollardan konut edinmesini sağlamaktır (Kalabalık, 2002:482). Uzun erimli önlemeye baktığımızda ise, sorunun kökten ele alınıp, nüfus artış hızını kontrol altında tutmaya dayalı bir çözüm üretme arayışı içinde olunduğu görülür (Keleş, 1983:221).

“Tasfiye/ortadan kaldırma” ise, -adı üstünde- ıslah çalışmalarına imkân tanımayacak durumda olan gecekondu alanlarının bütünüyle yıkılıp ortadan kaldırılması durumudur. Böylece sağlıklı çevresel şartlara kavuşturularak yaşanabilir kılınması mümkün olmayan yapı stoğundan kurtulunarak, kentsel mekânda daha nitelikli konut üretimine yönelik ‘alan’ yaratılmış olacaktır.

Tekeli (2009:248) 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile ‘kondu’ların, barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik bir çözüm olarak üretilen ‘barınak’ hüviyetini yitirerek bir çeşit ‘yatırım aracı’na ve ‘çok katlı apartman’lara dönüştüğünü ifade etmektedir. Yine bu kanunun, ‘kondu’ sahiplerine kent yaşamı içerisinde bir tür güvence sağladığı, mahallelere varan büyüklüklere ulaşan gecekondu alanlarındaki konut kalitesinde iyileştirilmesi ve ilgili alanların altyapılarının güçlendirilmesine imkân tanıdığı görülmektedir. Yasaklayıcı olmakla, meşruiyet kazandırıcı olmak arasında kaldığı eleştirilerine muhatap olan söz konusu düzenleme, kentlerdeki bu yetersiz barınma koşullarının hüküm sürdüğü hukuki olmayan yollarla üretilmiş konut bölgelerinin yasallaşmasını sağlamaktan daha fazlasını yapamamıştır. Çünkü bu kanun düzenlemesi, ‘kondu’ yapımını önlemek şöyle dursun, yarattığı yasallaştırmayla süreci meşrulaştırarak ‘gecekondulaşma’nın devamlılığını sağlayıp, sorunun günümüzde

kentsel dönüşüm uygulamalarına konu edilerek çözüme ulaştırılması beklentisini doğurmuştur.

2.2.2.2. Toplu Konut Kanunları

2.2.2.2.1. 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu

Toplu konut alanlarına yönelik çıkarılan ilk kanun sayılabilecek olan 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu'dur. Kanunun temel amacı, konut sorununa çözüm bularak halkın barınma ihtiyacını karşılamak ve bunu sağlamaya yönelik olarak büyük ölçekli konut üretimlerini desteklemek şeklinde özetlenebilir. İlgili kanunda, konut talebinin toplu konutlar yoluyla karşılanması gerektiği ifade edilmiş, konut üretecek olanlarla konut talebi olanlar için bağlayıcılığı olan usul ve esasların düzenlenmesi, devlet desteği için Kamu Konut Fonu'nun oluşturulması ve bu fonun nasıl kullanılacağına yönelik hususlara yer verilmiştir.

2.2.2.2.2. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu

2985 sayılı toplu konut kanunu, bir önceki kanun ihtiyaçları karşılayamadığı için 1984 yılında yürürlüğe konmuştur. Toplumun duyduğu konut ihtiyacının planlı bir biçimde karşılanmasını sağlamak amacıyla Başbakanlığa bağlı Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi (TOKİ) kurulmuştur. Yasanın amaç ve kapsamı birinci maddede ortaya konmuş olup şu şekilde ifade edilmiştir:

> " Konut ihtiyacının karşılanması konut inşaatını yapanların tabi olacağı usul ve esasların düzenlenmesi, memleket şart ve malzemelerine uygun endüstriyel inşaat teknikleri ile araç ve gereçlerin geliştirilmesi ve devletin yapacağı desteklemeler bu kanun hükümlerine tabidir."

Yine, TOKİ'nin gelirleri, harcamaları ve denetimine açıklık getiren ikinci maddede:

> "…gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup, yenilenmesine yönelik projelere kredi verilmesi ve kredilerde faiz sübvansiyonu yapılması, … konut alt yapıları, okul, karakol, ibadethane, sağlık tesisleri, spor tesisleri, postane, çocuk parkları, benzeri tesisler ve konut sektörü sanayiini teşvik için yatırım ve işletme kredisi verilmesi, … Afet mahallerinde konut yapımının teşvik ve desteklenmesi."

ifadelerine yer verilerek kaynakların hangi amaçlar için kullanılacağına açıklık getirilmiştir. Görüleceği üzere tarihi ve kültürel birikimin korunması, sağlıksız koşulların hâkim olduğu yaşam alanlarının ortadan kaldırılması, gecekondu alanlarının dönüştürülerek yaşanabilir kılınması için alt yapının iyileştirilmesi istenmektedir. Donatı alanı eksiklerinin giderilerek donatıların erişilebilir kılınmasının arzu ediliyor oluşu da yaşanabilirliğin artırılması istencini pekiştiren ifadelerdir. Hem afet bölgelerindeki hem de sektörel olarak konut üretiminin teşvik edilerek desteklenmesi ve bütün bunları sağlamaya dönük projelere uygun şartlarda finansman sağlanması da yasanın amaçları arasında zikredilmektedir.

2.2.2.3. 3194 sayılı İmar Kanunu

Kentsel mekânı ‘dönüştürme’ye yönelik uygulamaların temel dayanağının halen yürürlükteki ilgili imar kanunu olması beklentisine karşın, kentsel alanı dönüştürmede bir araç olarak değerlendirilebilecek ve halk arasında ‘18 geçti’ şeklinde dile getirilen kent toprağına yönelik müdehalenin kaynağı olan kanunun 18. maddesi en önemli maddedir. Arsa ve arazi düzenlemesi başlığı altında yer verilen maddenin:

> “İmar hududu içinde bulunan binalı veya binasız arsa ve arazileri malikleri veya diğer hak sahiplerinin muvafakatı aranmaksızın, birbirleri ile, yol fazlaları ile, kamu kurumlarına veya belediyelere ait bulunan yerlerle birleştirmeye, bunları yeniden imar planına uygun ada veya parsellere ayırmaya, müstakil, hisseli veya kat mülkiyeti esaslarına göre hak sahiplerine dağıtmaya ve re'sen tescil işlemlerini yaptırmaya belediyeler yetkilidir. Sözü edilen yerler belediye ve mücavir alan dışında ise yukarıda belirtilen yetkiler valilikçe kullanılır.
>
> Belediyeler veya valiliklerce düzenlemeye tabi tutulan arazi ve arsaların dağıtımı sırasında bunların yüzölçümlerinden yeteri kadar saha, düzenleme dolayısıyla meydana gelen değer artışları karşılığında "düzenleme ortaklık payı" (DOP) olarak düşülebilir. Ancak, bu maddeye göre alınacak düzenleme ortaklık payları, düzenlemeye tabi tutulan arazi ve arsaların düzenlemeden önceki yüzölçümlerinin yüzde kırkını geçemez.”

şeklindeki ilk iki fıkrası bize, planlama yolu ile mekânın dönüştürülmesine imkan tanındığını gösterir. Yine mülkiyet dokusundan, iyelik sahiplerinin yaratılan rantı nasıl bölüşeceklerine kadar mekânda yaşanacak dönüşümü yaratacak kararların dayanağı oluşu söz konusu maddenin önemini artırmaktadır. İlgili maddenin, kentin neresinde yetkili merciin kim olduğunu, mülkiyete konu alanların düzenleme öncesi ve sonrası

mekânsal büyüklüklerinin birbirine oranının en fazla kaç olabileceğini belirtmesi gerçekleştilecek dönüştürmenin öznesini ve uç sınırını ortaya koyması açısından önemlidir.

2.2.2.4. 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu

5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin TOKİ ile birlikte yürüttüğü büyük ölçekli bu projeyi konu edinen bu kanunun amacı:

> "Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesi"

şeklinde tanımlanmıştır. Belediyenin alana ilişkin yetkileri tanımlanarak projeye ilişkin esasların belirtildiği kanunda:

> "Alan sınırları içindeki her tür ve ölçekteki plânlar, inşa edilecek resmî ve özel her türlü yapı, alt yapı ve sosyal donatı düzenlemeleri ve kamulaştırma işlemleri ile Projenin amacına uygun gerçekleştirilmesine yönelik usul ve esasları kapsar."

denilerek ikinci madde ile kanunun kapsamı ortaya konmaktadır. Madde 4'te:

> "Proje alan sınırları içindeki tüm gayrimenkuller, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce mevzuata uygun olarak yapılmış ve onaylanmış herhangi bir ölçek ve türdeki imar plânı kapsamında kalsalar dahi, bu Kanuna göre yapılacak plân hükümlerine tâbi olurlar."

ve Madde 5'te:

> "Belediye, Proje alan sınırları içinde bulunan binalı veya binasız arsa ve arazilerde yeni yapılacak imar plânlarına göre düzenleme yapar."

denilerek önceden sahip olunan bütün imar haklarının geçersiz hale geldiği, yeni imar planına göre bu hakların yeniden belirleneceği ifade olunmaktadır.

2.2.2.5. 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun

Kentsel tarihi merkezleri dolayısıyla kültürel mirasın korunmasını ilgilendiren en önemli hukuki düzenlemelerden biri olan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kentsel dönüşüme yönelik uygulamalara hususiyetle yer veren kanun bir anlamda, işlevini kaybetmiş alanların ve eskiyen kentsel dokunun yenilenerek iyileştirilmesini sağlayacak çerçeve metin hükmündedir.

Kanunun amaç ve kapsamı Madde 1'de:

> "… yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması …"

ve

> "… belirtilen amaçlar doğrultusunda oluşturulacak olan yenileme alanlarının tespitine, teknik altyapı ve yapısal standartlarının belirlenmesine, projelerinin oluşturulmasına, uygulama, örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin usûl ve esasları kapsar."

şeklinde tanımlanmıştır.

Uygulama alanlarının nasıl belirleneceği kanunun ikinci maddesinde şu şekilde ifade olunmaktadır:

> "Yenileme alanları; il özel idarelerinde il genel meclisinin ve belediyelerde belediye meclisinin üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenir. İl özel idaresinde il genel meclisince ve büyükşehirler dışındaki belediyelerde belediye meclisince bu konuda alınan kararlar, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi ile

Bakanlar Kuruluna sunulur. Büyükşehirlerde ise ilçe belediye meclislerince alınan kararlar, büyükşehir belediye meclisince onaylanması üzerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi ile Bakanlar Kuruluna sunulur. Bakanlar Kurulu projenin uygulanıp uygulanmamasına üç ay içinde karar verir.

Bakanlar Kurulunca kabul edilen alanlardaki uygulama bir program dâhilinde etap etap projelendirilebilir. Etap proje ve programları, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ve belediyelerde belediye başkanının, il özel idarelerinde valinin onayı ile uygulamaya konulur.

Belirlenen alan sınırları içindeki tüm taşınmazlar, belediyece ve il özel idaresince hazırlanacak yenileme projelerinin kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanmasını müteakip bu Kanuna göre yapılacak yenileme projesi hükümlerine tâbi olurlar. Büyükşehir belediye sınırları içinde büyükşehir belediyelerinin yapacaklarının dışında kalan yenileme projeleri, ilçe ve ilk kademe belediyelerince hazırlanması ve meclislerinde kabulünden sonra büyükşehir belediye başkanınca onaylanarak yürürlüğe girer. Buna göre kamulaştırma ve uygulama yapılır.

Yenileme alanlarının teknik altyapı ve yapısal standartların oluşturulması, bu alanların yönetimi ile örgütlenme ve uygulama alanlarında bulunan hak sahiplerinin veya bölge halkının katılımına dair usûl ve esaslar yönetmelikte belirlenir."

Uygulamaların nasıl olacağı ve kimlerce yürütüleceği Madde 3'te:

"Yenileme alanları olarak belirlenen bölgelerde il özel idaresi ve belediye tarafından hazırlanan veya hazırlatılan yenileme projeleri ve uygulamaları ilgili il özel idareleri ve belediyeler eliyle yapılır veya kamu kurum ve kuruluşları veya gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine yaptırılarak uygulanır. Bu alanlarda Toplu Konut İdaresi ile ortak uygulama yapılabileceği gibi, Toplu Konut İdaresine de uygulama yaptırılabilir.

Büyükşehirlerde, büyükşehir belediyeleri tarafından başlatılmayan uygulamalar ilçe ve ilk kademe belediyelerince tek başına veya müşterek olarak yapılır veya yaptırılır."

şeklinde açıklanmaktadır.

Taşınmaz kullanımının kısıtlanması hususuna ve kamulaştırma işleminin nasıl yapılacağına ise Madde 4'te:

> "İl özel idaresi ve belediye, yenileme alanı ilan edilen yerlerdeki taşınmazlar üzerinde, her türlü yapılaşma, kullanım ve işletme konularında proje tamamlanıncaya kadar geçici kısıtlamalar uygulayabilir.
>
> Kamu hizmeti için ayrılan alanlar hariç olmak üzere, yenileme alanı sınırları içinde toplu yapı olarak sınırları imar ve parselasyon plânlarında belirlenmek kaydıyla, yapılı veya yapısız imar parsellerine belediye veya il özel idaresi ve diğer ilgili kurullar tarafından tasdik edilen mimarî projelere uygun olarak 23/6/1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanununun toplu yapıya ilişkin hükümlerine göre toplu yapı olarak tek bir kat mülkiyeti tesis edilebilir. Belediyeler ve il özel idareleri; bu alanlar içindeki parsel maliklerinin sosyal altyapı ve tesisleri, ortak kullanım yerleri, sosyal tesis ve hizmetlere ilişkin alanları kullanma ve yararlanma şartları ile masraflarına katılma usullerine ilişkin işletme projeleri hazırlayarak tapu sicilinin beyanlar hanesinde belirtmelerini isteyebileceği gibi, hazırlanmış olan restorasyon ve restitüsyon projelerine uygun olarak irtifak hakkı tesisi veya parselasyon plânları yapılmak suretiyle 634 sayılı Kanunun 12 nci maddesinde belirtilen belgelerin toplu yapı ilişkisini gösterir şekilde hazırlanıp 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uyarınca ilan edilmesinden ve kesinleşmesinden sonra kat mülkiyeti ve kat irtifakını re'sen tapu siciline tescil ettirmeye yetkilidir Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Anlaşma sağlanamayan hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabilir. Bu Kanun uyarınca yapılacak kamulaştırmalar 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kamulaştırma sayılır. Tapuda mülkiyet hanesi açık olan taşınmazlar ile varisi belli olmayan, kayyım tayin edilmiş, ihtilaflı, davalı ve üzerinde her türlü mülkiyet ve mülkiyetin gayri aynî hak tesis edilmiş olan taşınmazlar için de aynı madde hükümlerine göre kamulaştırma işlemleri yürütülür. Kamulaştırma işlemlerinin yürütülmesinde il özel idareleri ve belediyeler veraset ilamı çıkarttırmaya, kayyım tayin ettirmeye

> veya tapuda kayıtlı son malike göre işlem yapmaya yetkilidir. 9461 İl özel idareleri ve belediyeler taşınmaz mülkiyetinin kamulaştırılması yerine, uygun gördükleri takdirde satın alma, kat karşılığı ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun ilgili maddelerinde düzenlenen intifa hakkı veya üst hakkı kurulması yolu ile sınırlı aynî hak tesis edebilirler."

şeklinde açıklık getirilmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları tarafından sit alanı olarak ilan edilen ve ilgili kurullarca tescil olunan yerlerde ve bu alanların korumaya konu bölgelerinde uygulanan 5366 sayılı kanunun kapsamı dâhilindeki bu bölgelerde gerçekleştirilen projeler yine Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları denetimindedir (Ülger, 2010:193).

Ünal, kanunun koruma ağırlıklı olarak düzenlendiğini belirterek sit alanları ve sit alanları içerisindeki koruma alanları dışında kalan taşınmazlara yönelik gerçekleştirilecek fiziki müdahaleler ve inşaat faaliyetleri ile proje ve parsel ölçeğindeki uygulamalara ilişkin hükümler içermediğini ifade etmektedir (2008:139).

2.2.2.6. 5393 sayılı Belediye Kanunu

Kentsel dönüş(tür)üm uygulamalarının temel çerçevesini çizen 5393 sayılı kanunun amacı Madde 1'de:

> "… belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esaslarını düzenlemektir."

şeklinde ifade olunmaktadır. Adı geçen kanunun belediyeler ve kentsel dönüşüm uygulamaları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ilgili maddelerinden birinde:

> "Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapılı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu

> konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir. …"

denilerek belediyelerin düzenli kentleşmeyi sağlamak amacıyla kent toprağı arzı yaratımını nasıl sağlayacağı ve bunu ne şekilde ortaya koyacağı açıklanmıştır (Madde 69).

Yine bir başka maddede:

> "Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya bir kaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır. … Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacak kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin her ölçekteki imar planı, parselasyon planı, bina inşaat ruhsatı, yapı kullanma izni ve benzeri tüm imar işlemleri ve 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmaya büyükşehir belediyeleri yetkilidir."

ifadeleriyle hangi durumlarda büyükşehir belediyelerinin ne tür mekanlar yaratmak için hangi uygulamalara yer verebileceği, hangi karar organlarınca buna ilişkin karar alınacağı ve büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında dönüşüm süreçlerinde nasıl bir yetkilendirmenin olduğu; ikili yapı arasındaki ilişki ile yetkinin hangi kanun tarafından sınırlandırıldığı ortaya konmuştur (Madde 73).

Yine aynı maddenin devamında:

> … Belediye, kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini gerçekleştirmek amacıyla; imar uygulaması yapmaya, imar uygulaması yapılan alanlardaki taşınmazların değerlerini tespit etmeye ve bu değer üzerinden hak sahiplerine dağıtım yapmaya veya hâsılat paylaşımını esas alan uygulamalar yapmaya yetkilidir. Kentsel

> dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanması sırasında, tapu kayıtlarında mülkiyet hanesi açık olan veya ayni hakları davalı olan taşınmazlar doğrudan kamulaştırılarak bedelleri mahkemece tayin edilen bankaya belli olacak hak sahipleri adına bloke edilir. Belediye kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulama alanında bulunan taşınmazların kamulaştırılması sırasında veraset ilamı çıkarmaya veya tapudaki kayıt malikine göre işlem yapmaya yetkilidir."

denilerek uygulama sürecine ilişkin detaylı açıklamalara başvurularak belediyenin bu yetkileri tanımlanmış olup, mülkiyet desenini ne yönde tesir edebileceği de ortaya konmuştur.

2.2.2.7. 5998 sayılı 5393 sayılı Belediye Kanunu'da Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

Bu yeni kanuni düzenlemeyle bir önceki kanunun 73. Maddesi yeniden düzenlenmiştir:

> "Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Bir alanın kentsel dönüşüm ve gelişim alanı olarak ilan edilebilmesi için yukarıda sayılan hususlardan birinin veya bir kaçının gerçekleşmesi ve bu alanın belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması şarttır. Ancak, kamunun mülkiyetinde veya kullanımında olan yerlerde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilan edilebilmesi ve uygulama yapılabilmesi için ilgili belediyenin talebi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca bu yönde karar alınması şarttır. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilecek alanın; üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5 en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri münhasıran belediye meclisinin yetkisindedir. Toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir. Büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projesi alanı ilan etmeye büyükşehir belediyeleri yetkilidir.

Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacak kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin her ölçekteki imar planı, parselasyon planı, bina inşaat ruhsatı, yapı kullanma izni ve benzeri tüm imar işlemleri ve 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmaya büyükşehir belediyeleri yetkilidir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan gayrimenkul sahipleri ve belediye tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanları içinde yer alan eğitim ve sağlık alanları hariç kamuya ait gayrimenkuller harca esas değer üzerinden belediyelere devredilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili vergi, resim ve harçların dörtte biri alınır. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarındaki gayrimenkul sahipleri ve 24/2/1984 tarihli ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanuna istinaden, hak sahibi olmuş kimselerle anlaşmaları halinde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanında hakları verilir. Anlaşma sonucu belediye mülkiyetine geçen gayrimenkuller haczedilemez. 2981 sayılı Kanun kapsamına girmeyen gecekondu sahiplerine enkaz ve ağaç bedelleri verilir veya belediye imkânları ölçüsünde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı dışında arsa veya konut satışı yapılabilir. Bu kapsamda bulunanlara Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile işbirliği yapılmak suretiyle konut satışı da yapılabilir. Enkaz ve ağaç bedelleri arsa veya konut bedellerinden mahsup edilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilen yerlerde belediyelere ait gayrimenkuller ile belediyelerin anlaşma sağladığı veya kamulaştırdıkları gayrimenkuller üzerindeki inşaatların tamamı belediyeler tarafından yapılır veya yaptırılır. Belediye ile anlaşma yapmayan veya belediyece kamulaştırılmasına gerek duyulmayan gayrimenkul sahiplerinden proje alanında kendilerine 3194 sayılı Kanunun 18 inci maddesine göre ayrı ada ve parselde imar hakkı verilmemiş olanlar kamulaştırmasız el atma davası açabilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yapılacak alt yapı ve rekreasyon harcamaları, proje ortak gideri sayılır. Belediyelere ait inşaatların proje ortak giderleri belediyeler tarafından karşılanır. Kendilerine ayrı ada veya parsel tahsis edilen

gayrimenkul sahipleri ile kamulaştırma dışı kalan gayrimenkul sahipleri, sahip oldukları inşaatın toplam metrekaresi oranında proje ortak giderlerine katılmak zorundadır. Proje ortak gideri ödenmeden inşaat ruhsatı, yapılan binalara yapı kullanma izni verilemez; su, doğalgaz ve elektrik bağlanamaz. 9494-1 Dönüşüm alanı sınırı kesinleştiği tarihte, bu sınırlar içindeki gayrimenkullerin tapu kütüğünün beyanlar hanesine kaydedilmek üzere tapu sicil müdürlüğüne, paftasında gösterilmek üzere kadastro müdürlüğüne bildirilir. Söz konusu gayrimenkullerin kaydında meydana gelen değişiklikler belediyeye bildirilir. Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilen yerlerde; ifraz, tevhit, sınırlı ayni hak tesisi ve terkini, cins değişikliği ve yapı ruhsatı verilmesine ilişkin işlemler belediyenin izni ile yapılır. Belediye, kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini gerçekleştirmek amacıyla; imar uygulaması yapmaya, imar uygulaması yapılan alanlardaki taşınmazların değerlerini tespit etmeye ve bu değer üzerinden hak sahiplerine dağıtım yapmaya veya hâsılat paylaşımını esas alan uygulamalar yapmaya yetkilidir. Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanması sırasında, tapu kayıtlarında mülkiyet hanesi açık olan veya ayni hakları davalı olan taşınmazlar doğrudan kamulaştırılarak bedelleri mahkemece tayin edilen bankaya belli olacak hak sahipleri adına bloke edilir. Belediye kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulama alanında bulunan taşınmazların kamulaştırılması sırasında veraset ilamı çıkarmaya veya tapudaki kayıt malikine göre işlem yapmaya yetkilidir. Büyükşehirlerde büyükşehir belediye meclisinin, il ve ilçelerde belediye meclislerinin salt çoğunluk ile alacağı karar ile masrafların tamamı veya bir kısmı belediye bütçesinden karşılanmak kaydıyla kentin uygun görülen alanlarında bina cephelerinde değişiklik ve yenileme ile özel aydınlatma ve çevre tanzimi çalışmaları yapılabilir. Cephe değişikliği yapılacak binalarda telif hakkı sahibi proje müelliflerine talep etmeleri hâlinde, değiştirilecek cephe veya cephelerin beher metrekaresi için bir günlük net asgari ücret tutarını geçmemek üzere telif hakkı ödenir. Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi hâlinde, büyükşehir belediyesi içindeki ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde bu fıkrada belirtilen iş ve işlemleri yapabilir. Bina cephelerinde değişiklik ve yenileme ile özel aydınlatma ve çevre tanzimi çalışmaları için yapılması gereken iş, işlem ve yetkilendirmeler, kat maliklerinin arsa payı çoğunluğu ile verecekleri karara göre yapılır. Büyükşehir belediyelerince, kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilen alanlar ile 5366 sayılı Kanuna göre yenileme alanı ilan edilen alanlarda veya bu Kanunun 75 inci

> maddesine göre kamu kurum ve kuruluşları ile protokol yapmaları hâlinde, büyükşehir belediye meclisi kararı ile, yıkılan ibadethane ve yurtların yerine veya ihtiyaç duyulan yerlerde ibadethane ve yurt inşa edilebilir. …"

2.2.2.8. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun

Kanunun amacı Madde 1'de:

> "Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir."

şeklinde tanımlanmaktadır. Konuya ilişkin olarak Türkün'ün düşünceleri aşağıdaki şekildedir:

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONYA'DA KENTSEL DÖNÜŞÜM: MEVLANA KÜLTÜR VADİSİ PROJESİ ÖRNEĞİ

3.1. KONYA VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

3.1.1. Konya'ya İlişkin Genel Bilgiler

Konya, tarihi MÖ 14. yy.'lara dayanan sırasıyla Hitit, Frig ve Lidya Medeniyetlerine ev sahipliği yapmış, dolayısıyla farklı kültürlerin mirasçısı, zengin bir birikimin varisidir. Frig, Yunan-Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı kültür katmanlarının üst üste; birbiri üzerinde yer aldığı, kadim ve 'uygarlıklar beşiği' bir kenttir. MS 1097-1308 yılları arasında başkentliğini yaptığı Selçuklu Medeniyeti'nden günümüze ulaşan dönemin kültürel birikiminin zenginliğini gösterir eşiz ve sayısız esere ev sahipliği yapan ve bir 'başkent' oluşuyla sahip olduğu bütün bu soyut ve somut kültürel mirası katlayarak artıran ve bu eşsiz tarihiyle göz dolduran kent, aynı zamanda ipek yolunun geçtiği dönemin önemli merkezlerinden biri ve 'güvenli' ticaretin ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin bu noktadaki hassasiyetiyle müreffeh bir yaşamın ve güçlü bir ekonominin göstergesi olan 'han'ların/kervansarayların düğüm noktasındadır. Anadolu'nun yurt oluşunu hazırlayan süreçlere, bir 'varolma mücadelesi'ne de sahne olan kent ilk iki Haçlı Seferi ve Miryakefalon Savaşı'nın yaşandığı bir coğrafyada kuruludur.

Dünden bugüne zaman şeridi hızlandırılacak olursa, 6360 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu ile hizmet alanı 20 kata çıkan, böylece Türkiye'nin yüzölçümü açısından en geniş kenti oluşunun zorluklarını yaşaması muhtemel olan Konya, 2.130.544 (2015, Aralık) kişilik nüfusa 805.521 hane üzerinden ev sahipliği yapan ve 41.050 km^2'lik yüzölçümü ile gelişmekte olan ülke ekonomisinin de önemli kentlerinden biri konumundadır.

3.1.2. Konya'da Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Uygulamaları

Konya'da gelişen imar hareketleri Türkiye için örnek teşkil edecek niteliktedir. Planlı gelişimini 1963 - 69 yılları arasında belediye başkanlığı görevini yürüten A. Hilmi Nalçacı'nın övgüyle söz edilen gecekondu önleme temelli ve planlı gelişim içerikli mekânsal bir politika yürütmesine borçlu olan kent, hukuk dışı yapılaşma olsa da mülkiyet açısından hazine arazilerinin ya da iyelik sahibi olunmayan alanların talana ya da işgale uğramadığı ya da barınma sorununa çözüm üretmek için 'kon'ulan yerleşim alanlarının olmayışıyla 'Gecekondusu Olmayan Kent' ünvanını ziyadesiyle hak etmiştir/etmektedir.

Ülkede yaşanan değişim ve dönüşümlerin de kente yansıdığı; 1980 sonrası yaşanan gelişmelerden bir fiil etkilenen kent olarak Konya, belediye öncülüğünde gerçekleştirilen konut arzı konusundaki başarılı'kooperatifleşme' süreç(ler)iyle konut edindirme sürecinin de başarılı temsilcilerinden biri olmuştur. Belki de bu dönüşüm süreçlerinde bir tek eksiği olan kent, kent özeğindeki geleneksel dokunun köhneme süreçlerine müdahale etmeyerek eski dokunun ortadan kalkmasına seyirci kalma -belki de dönemin dönüşüm anlayışına ayak uydurarak kurban etme- hatasında bulunmuş olsa da, -diğer kentlerin yaşadığı 'betonlaşma' süreçleri düşünüldüğünde yine de- insan ölçeğini koruma mücadelesi vermekte oluşuyla dikkat çekicidir.

Kamusal hizmet alanları ve kentsel yeşile bu dönüşüm süreçlerindeyeterli oranda yer vermeyişi de eleştiri konusu edilebilir. Bunun gerekçesi olarak da, mülkiyet dokusuna olabildiğince az müdahale etmek, DOP (Düzenleme Ortaklık Payı) ve KOP (Kamu Ortaklık Payı) oranlarını aşan oranda bir kesintiye giderek hem kamulaştırma maliyetlerini artırmamak hem de iyelik sahiplerini oluşacak ranttan olabildiğince yararlandırma kaygısıyla sürece ilişkin ya da süreç sonrasında da toplumun memnuniyet düzeyini koruma düşüncesi gösterilebilir. Yine de kentsel 'dönüştürüm' süreçlerini özel sektöre bırakması, mülk sahiplerinin müteahhitin 'vicdan'ıyla baş başa bırakılması -her ne kadar dönemin anlayışı gereği olsa da- koşulsuz desteklenecek bir tutum değildir.

3.2. ARAŞTIRMA BİLGİLERİ

3.2.1. Araştırmaya Konu Kent ve Özeklerin Geçirdiği Tarihsel Süreçler

"Konya, insanı ya bir sıtma gibi yakalar, kendi âlemine taşır,

yahut da ona sonuna kadar yabancı kalırsınız. …

Konya tıpkı Mevlevilik gibi bir nevi 'initiation'[58] ister."[59]

Konya gibi, öncesinde Roma ve Bizans için önemli, sonrasında Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış 'kadim' bir kent için tarihi ve kültürel çevre açısından 'kısır' bir yapıyla karşılaşılmayacağı aşikârdır. Tarih öncesi süreçlere ilişkin kalıntıları (Çatalhöyük)[60]; onlara beşiklik edişi, Anadolu'da ortaya çıkan ilk medeniyetlerden izler taşıyışı hiç bahse konu edilmese bile… Uzun yıllar boyunca yerel yönetimlerin Mevlâna Müzesi üzerinden sahip olunan turizm potansiyelini yerel ekonomiye kazandıracak bir takım turizm yaklaşımları; kapsamlı ve bütüncül bir politika geliştirememiş olmalarını ve bir slogan olarak yalnızca: "Gez Dünya'yı, Gör Konya'yı!" ifadesiyle yetinmelerini böylesine tarih ve kültür zengini bir kent için nasıl okumalıyız? Bu, son on yılın tüketilen akademik kavramları ile 'güçlü' yanları ve 'fırsat'ları etkili kullanıp 'zayıf' yanları ve 'tehdit'leri bertaraf edememiş olmakla mı açıklanmalıdır? Uzun yıllardır 'Hizmet Belediyeciliği'nin etkin olduğu; özellikle liberal ekonomik politikalara kolay eklemlenme becerisi ile öne çıktığı son on beş yıl düşünüldüğünde, kentin mevcut

---

58 **initiation:** (Fr.) Yol gösterme, irşad (Ayvazoğlu, 2016:295).

59 Tanpınar, 2016:107.

60 Çatalhöyük, günümüzde Konya'nın Çumra ilçesine bağlı, tarihi MÖ 9. binyıla dayanan dünyanın en eski yerleşmesidir. Sonrasında Şanlıurfa'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan Göbekli Tepe'nin 12.000 yıllık olduğu belirlenmiş olsa da ilgili alanın bir yerleşim yerinden çok bir ritüel mekan; bir tapınak oluşundan dolayı Çatalhöyük bu unvanını halen korumaktadır. Çatalhöyük hakkında detaylı ve kapsamlı bilgi için bkz. Hodder, I. (2017). *Çatalhöyük - Leoparın Öyküsü: Türkiye'nin Antik "Kasaba"sının Gizemleri Günışığına Çıkıyor*. D. Şendil (Çev.). İstanbul: YKY.

turizm potansiyelinin ekonomik kazanca dönüştürülememesi üzerinde önemle düşünülmesi gereken hususlardan biridir. Önceki slogana bir de "Konya'yı geçmişi kadar büyük ve görkemli bir geleceğe hazırlıyoruz!" sloganı eklenmiş; ancak 21. Yüzyılın ikinci on yılının başına kadar yalnız 'Modern Türkiye'nin Planlı Gelişen Kenti' daha öncesinde de 'Gecekondusu Olmayan Kent' vecizeleriyle nitelenmekle yetinilmiştir.

Oysa Lefebvre'e (2014a) göre, mekân edilgen değildir. Bir başka ifadeyle mekânı yalnızca nesne olarak algılamak mümkün değildir. Çünkü mekân üzerinde bulunulan tasarruftan etkilendiği gibi bunu sağlayan düşünceyi, ilgili uygulamaları ortaya koyan'el'i de kontrol edendir. Bu bağlamda Lefebvre mekâna 'toplumsal bir ürün' gözüyle bakar. O'na göre bir toplumsal ürün olarak mekân, toplumun değerlerine ve ürettiği anlamlara dayanır ve kendisine (mekâna) yönelik algı ve uygulamaları belirler. Kent mekânının yeniden tanımlanıyor oluşu bir anlamda toplumun kendini yeniden üretmesi anlamına gelir ki bu noktada Lefebvre her üretim biçiminin kendi mekânını ürettiğini, sosyal sistemlere göre de bu biçimin farklılaştığını vurgular. Ortaya konan yeni mekânların beraberinde yeni toplumsal ilişkiler yarattığı düşünüldüğünde hâkim ideolojinin, ekonomik ya da düşünsel sistemin 'kent aynası'ndaki yansıması inşa ettiği kendine özgü yapılı çevre olacaktır. Kent mekânında kendisini temsil eden bu yapılarla toplumsal ilişkilerin karşılıklı etkileşiminden de mekâna dönük uygulamalar ortaya çıkacaktır. İşte bu yüzden Konya'daki kentsel dönüşüm uygulamalarının işletilişindeki farklılaşmayı bir başına kendi içsel değişkenleriyle açıklamak mümkün değildir. Merkezi yönetimle aynı siyasal ideolojiyi paylaşma, hâkim ekonomik paradigma, mekânın kulanım değeri yerine değişim değeri üzerinden tanımlanan bir 'meta'ya dönüşmesi, soyut değerlerin ve somut olmayan kültür varlıklarının da tüketime konu edilir hale gelişi içsel dinamiklerle birlikte değerlendirilmesi gereken olgu, kavram ve yargılardır. Konya'da yaşanan bu yaklaşım değişimi ancak bu bakışla açıklanabilir.

Mekânın, değişen üretim biçimleri ve bu üretim araçlarındaki farklılaşmanın şekillendirdiği tüketim biçimi ve bunun sosyo-mekânsal yansıması üzerinden bir değişime ve dönüşüme uğradığını görmezlikten gelemeyiz. Bu durumda artık kullanılmayan ya da işlevi değişen mekânlar ile geleneksel toplumsal yapı ve

alışkanlıkların devam ettirildiği mekânlar aynı ‘zaman’ diliminde bir arada varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Konya, topoğrafik açıdan eğimsiz, düz bir coğrafyada gelişen; üzerinde anıtsal bir öğe olarak bir devrin (Anadolu Selçuklu Devleti) simgesel anlamda mekândaki temsilcisi olan Alâeddin Camii’nin (ve tarihi saltanat yapısı (II. Kılıçarslan Köşkü) kalıntısının) olduğu -eski bir höyük olan- yine aynı adı taşıyan tepenin çevresinde gelişmiştir. Kent, Alâeddin Tepesi ve bu tepenin merkez olduğu tarihi çekirdek içerisinde yer alan ticaret odaklı alt merkezden oluşan *‘karakteristik ışınsal bir yapı’*ya (Önder ve Aklanoğlu, 2002) sahiptir. Ortaçağ’da tepe etrafında yer seçmiş bir ticaret kenti hüviyetindeki kent (Önder ve Aklanoğlu, 2002; Uysal, 2010) 1077 yılında BüyükSelçuklu Devleti’nce fethedilmiş, dönemin bilim, kültür, sanat ve idari açıdan başkentliğini yapmıştır. Konya’nın bugünkü gerek sosyo-siyasal, gerekse ‘fiziki doku’sunun ve ‘kent silüeti’nin biçimlenmesinde etkisi olan bu dönem, tarihte yaşadığı en görkemli dönem olup (Topçu, 2011:141); en önemli ‘kentsel karakteristik kimliği’ -o dönem- sahip olduğu 12 sur kapısının etrafında yoğunlaşan -ve her bir kapıyı birer ticaret odaklı mahalleye dönüştüren- mekânsal yapısıdır (Ergenç, 2012).[61,62] Bu 12 kapının etrafında kurulan pazarların dışarıdan gelenlerle kent sakinlerinin ‘etkileşim’e geçmesi açısından önemli olduğu; pazarın bir ‘alışveriş mekânı’ (Topçu, 2011:141) olmakla birlikte; toplumun farklı kesimlerini karşı karşıya getirmesi nedeniyle de bir kültürel alışveriş de sağladığı açıktır.[63] Bu dönemde ticari yoğunluğun sur içinde -kentin doğusunda-, yani günümüzde Bedesten’in olduğu yerde olduğu; bu alanda yer seçerek geliştiği söylenebilir (Durukan, 1997; Aktaş-Yasa, 1998; Uysal 2010). Selçuklu dönemine ilişkin ticari alanlar ve çarşılara yönelik bilgiler sınırlıdır. Özcan (2007)’a göre ilgili dönemin

---

61 Daha detaylı ve kapsamlı bilgi için bkz. Ergenç, 2012:31-35.

62 Ortaçağ Kentlerinin ticaret kentine dönüştüğü, kentin sahip olduğu ilk suru aşıp artık ikinci bir sura ihtiyaç duyduğu ve ticaret sermayesinin palazlanmaya başladığı bu dönemini daha iyi anlamak için bkz. Pirenne, H. (2011). *Ortaçağ Kentleri: Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*. Ş. Karadeniz (Çev.). İstanbul: İletişim ve Prienne, H. (2015). *Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. U. Kocabaşoğlu (Çev.). İstanbul: İletişim.

63 Bu noktada çalışma alanının bir parçası olan Bedesten’in bir alışveriş mekânı olmanın yanı sıra bir takım kültürel somut olmayan birikimin sürdürüldüğü mekân olduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır. Bu yönüyle söz konusu alanın çalışmaya dâhil edilmesi anlamlıdır.

'ticaret dokusu'nun mekânsal açıdan değerlendirilmesi yapılacak olursa, uzmanlaşmış çarşı ve pazarların ve '*transit ticarete bağlı olarak gelişen hanların ve sıralı dükkânların oluşturduğu sokak düzeninde uzmanlaşmış çarşıların varlığından*' söz edilebilir. Bu noktada aynı hüviyetin belli ölçüde korunduğunu; geleneksel arasta kesiminde halen daha -üretimsel niteliği değişip pazarlamaya dönüşse de- aynı sektörel alanda uzmanlaşmış -aynı yerde yer seçmiş, günümüzde çarşı ölçeğinde olmasa da sokak ölçeğinde- yapıların varlığını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Özellikle aynı mekânda yer seçmiş olmak, aynı sektörden ya da birbirine yakın sektörlerden iş alanlarının birbirlerine yakın yerde yer seçmiş olmaları -özellikle üretim yapılan alanlarda- örtük bilginin aktarımı/paylaşılması ve çalışan dayanışması, çalışanların örgütlenmelerini kolaylaştırması açısından önemli görülebilir.[64] Bu durum aynı zamanda hem belirli bir üretim kültürünün oluşmasına, hem de belirli bir tüketim kültürünün şekillenmesine de etki edecektir. Nihai olarak da bir alışveriş kültürünün oluşması açısından arastaların ve bedesten türü geleneksel ticaret mekânlarının öneminin inkâr edilemez olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan, Bedesten'in ismiyle müsemma bu kültürün devam ettirildiği bir yer olup olmadığını anlamak ve ilgili müdahalelerle bu birikimin devam ettirilmesine imkân sağlayıp sağlamadığını gözlemlemek anlamlı bir çıktı oluşturacaktır.

Öte yandan, MS 1229 yılında kentin manevi mimarlarından biri olarak kabul gören Hz. Mevlana'nın Horasan'dan Anadolu'ya süren yolculuğunun hitama ererek kendisinin Konya'ya yerleşmesiyle kent daha çekici bir hal almış, göçün çekici nedenlerinden biri haline gelen bu yeni süreçle birlikte '*dönemin ilim ve düşünce adamları kente akın etmeye başlamıştır*' (Topçu, 2011:142). Çevre kentlerden de farklı ereklerle kente yönelişin artmasıyla birlikte, daha önce sur içiyle tanımlı olan kent artık -daha çok din/inanç temelli/merkezli oluşan yeni yerleşim alanlarıyla birlikte- sur dışına doğru da büyüme eğilimine girmiştir. Böylece kurulduğu günden bu yana kentin merkezi olma

---

[64] Bu durumun Türk kültür ve ekonomik tarihi açısından değerlendirildiğinde Lonca Sistemi'nin kurulması, işletilmesi, ticaretin düzenlenmesi, Ahilik Teşkilatı'nın gelişip büyümesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Çalışma alanı ile ilişkili olması açısından ve ahilik-bedesten/geleneksel çarşı ilişkisi bağlamında detaylı bilgi için bkz. Cihangir İ. S. ve Karakaya K., 2016:110-122.

özeliliğini sürdüren eski merkez (iç kale ve çevresi)[65] ile yarışan 'yeni bir merkez' doğmuştur.[66,67]

Söz konusu yeni merkez -daha çok sosyal manada- gelişerek ticari fonksiyonları da cezbedip, Geleneksel Konya Çarşısı[68] ile bütünleşmiştir (Erdem ve ark. 2003 *aktaran* Topçu, 2011:142).[69,70]

Osmanlı dönemine[71] gelindiğinde Konya, ticari, sosyal ve kültürel işlevi haiz üç farklı odak etrafında gelişmiştir (Ergenç, 2012:32). Bu merkezler, mevcut çalışma alanımızı oluşturan iki alt merkezin (Bedesten ve Mevlana Müzesi merkezli alan) yanı sıra bir üçüncü merkez olarak -projenin henüz devam eden alt proje alanlarından ve aynı zamanda eski/ilk sur içi kent olan- Alâeddin Tepesi'nin yakınında ve kentin Kuzeydoğu'sunda yer seçen -artık mevcut olmayan- İbrahim Bey İmareti ve Hanı,

---

65 Kentin eski sur kapılarının yakınlarında bir takım çarşı ve pazarlar oluşmuşsa da Alâeddin Tepesi'nin doğusunda kalan ticaret alanı merkez işlevini sürdürmeye devam etmiştir (Baş, A. ve Bozkurt, T., 2003:510; Özkan Ter, Ü. ve Özbek O., 2005:531).

66 Çalışmanın, bu yeni merkezi konu alıyor oluşu -ve söz konusu alanla sınırlı tutulması- farklı çalışmalarla kıyaslanacak olduğunda tarihsel süreç açısından ne yönde bir değişim ve dönüşüm yaşandığının ortaya konmasını hem kolaylaştıracak hem de anlamlı kılacaktır.

67 Sur içinde yer alan -ve Alâeddin Tepesi'ne yakın ticari alanlar merkez işlevi görüyor olsa da, kent kapılarının hemen yanı başında; gerek sur içinde gerekse sur dışında gelişen ticaret dokusu da küçümsenmeyecek denli bir yer işgal etmektedir (Şahinalp, M. S. ve Günal, V., 2012:58).

68 Selçuklu döneminde ticaret fonksiyonunu üstlenen bu alan Osmanlılar döneminde de aynı işlevini koruyarak sürdürmüş, -hatta- yeni eklemelerle giderek genişleyip kentin ticari önemini çok daha öne çıkarmıştır.

69 Bu durumu, Ortaçağ Kent Tarihi üzerinden okuyacak olursak mevcut siyasal otorite ile yeni gelişen ticaret temelli sosyal sınıfın kent mekânında farklı yerlerde yer seçtikleri, Batı versiyonundan farklı olarak inanç temelli manevi gücün mekânda sosyo-ekonomik otoriteye yakın yer seçtiği görülmektedir. Bu durum doğrudan her iki otorite (siyasal-ekonomik) arasında bir çatışma olduğu çıkarımında bulunmayı mümkün kılmasa da yine de güç odaklarının kentin farklı yerlerinde yer seçtiği gerçeğini göstermesi açısından önemlidir. Ortaçağ Kentleri'nin bu yönünü daha iyi kavramak için bkz. Ağaoğulları, M. Ali ve Köker, L. (1991). *Tanrı Devletinden Kral-Devlete*. Ankara: İmge.

70 Bu merkezin özeğini oluşturan ticari faaliyetlerin yürütüldüğü alanın gelişiminde kent kapıları ve bu kapıların bağlantılı olduğu yol ağının büyük bir payı olduğu muhakkaktır. Bkz. Harita 1.

71 Osmanlı dönemine gelindiğinde kentin gelişiminin, XV. ve XVIII. yy. arasında Alâeddin Tepesi'nin doğusuna, XVIII. ve XIX. yy. arasında ise Tepe'nin güney ve güneydoğusuna doğru olduğu görülür (Şahinalp, M. S. ve Günal, V., 2012:158).

Unkapanı ile -kentin bir diğer nirengi noktası olan- Karatay Medresesi[72] (Çini Eserler Müzesi)'nden oluşmaktadır (Ergenç, 2012:32-34). Selçuklu döneminde sadece Bedesten'den oluşan merkezlerden birine artık -hala daha varlığını koruyup- kentin önemli 'imaj öğelerinden' ikisi olmayı sürdüren İplikçi (Ebu'l-Fazl) Camii[73] ve Şerafeddin Camii[74] de eklenmiştir. Şimdi müze olarak işlev gören o dönemin Mevlana Dergâhı da artık tekâmülünü tamamlamış -artık bir külliyeye/komplekse dönüşmüş-, yanı başına yapılan Sultan Selim Camii ile birlikte -artık mevcut olmayan- Kiremitli Han (Sultan Beyazıt Hanı)[75] ile birlikte ikinci bir merkezi oluşturmuştur.[76]

Daha önceki dönemde Bedesten ile birlikte bir merkez olan Mevlana Dergâhı artık bağımsız bir merkez haline gelmiştir ki bu durum kentin gelişip büyüdüğüne işaret ediyor olmanın yanı sıra kent özeğinin büyük ölçüde korunarak farklılaşmadığına ve hala daha kentin erişim mesafesinde bir büyüklüğe ve tek merkezli olduğuna işaret eder. Esasında bu durum günümüz için de geçerli olup, Konya denildiğinde akla söz konusu alt merkezler gelmektedir. Bu durum adı geçen merkezlerin hala var olduğunu ve belli ölçüde günümüze kadar korunduğunu gösterir. Nitekim bu çalışmanın odağını oluşturan merkezler de bu alt merkezlerdir ki bu durum aynı zamanda üst ölçekte MKVP için de geçerlidir.

3.2.2. MKVP: Araştırmaya Konu Projeye İlişkin Genel Bilgiler

Mevlana Kültür Vadisi Kentsel Yenileme, Dönüşüm ve Gelişim Alanı Projesi (MKVP) farklı birçok alt bileşenden; Özel Proje Alanı (ÖPA) olarak belirlenen farklı işlev ve niteliği haiz alt bölgelerden, tarihi kent merkezini oluşturan farklı kent parçalarından, gerek sivil mimarlık örneği gerek anıtsal nitelikli tekil yapılardan gerek doku

---

72 Bkz. Konyalı, İ. H., *Konya Tarihi*, s. 851,*aktaran* Ergenç, 2012:47.

73 Bkz. Ergenç,2012:44.

74 Bkz. Ergenç, 2012:45.

75 Bkz. Konyalı,1964:1042; Önder, 1971:444. *aktaran* Ergenç, 2012:36-37.

76 Kent planlaması için önemli birer ünite olan bu yapılar ve söz konusu yapıların planlama ile ilişkisini kavramak için bkz. Ergenç, 2012:53-57.

ölçeğindeki yapı adalarından, kentsel altyapı sorunlarının çözümünden kent mekânına eklenecek yeni anıtsal öğelere, karakteristik simgeler ve kent tarihine atıfta bulunan 'imaj'lara, kültürel ve turistik tesislerden bir takım mekâna ilişkin düzenlemelere, tarihi mekânların yeniden canlandırılması, restorasyon ve röleve çalışmaları ile bütün bu yerleşik dokuya ve çalışmalara ekle(mle)necek müze ve sergi salonları gibi tamamlayıcı kültür tesislerinden oluşmaktadır.

Bu bağlamda tarihi kent merkezinde -esasında bu merkezi de içine alacak daha da üst ölçekte- 395 ha'lık (3.950.000 m^2'lik) bir alanda yukarıda sıralanan farklı alt başlıklarda 400 kadar yapısal argüman konu edilmiştir. Bu projenin amaçları şöyle sıralanmıştır:

- Yıpranan tarihi ve turistik mekânların röleve çalışmaları ile birlikte restorasyonlarını yapmak,
- tarihi kentsel mekânları yeniden düzenleyerek tarihi kent merkezinde Selçuklu mimarisiyle barışık yeni modern (!)yapılar[77] ortaya koymak,
- tarihi dokuyu içerisinde bir çok müzenin yer almasına imkan tanıyacak veya mevcut yapıların rehabilite edilmesiyle dokuyu konut, turizm, ticaret ve sosyal donatı işlevi ile yeniden kullanımını sağlayacak şekilde yapılandırmak,
- tescilli anıtsal yapıları ve sivil mimarlık örneklerini restore etmek, başarılı çevre düzenlemeleri ile bu kentsel simge değeri taşıyan yapıları öne çıkarmak, korunmasını sağlamak ve yaşatarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak,
- proje alanında güvenlik problemi çözülmüş, sağlıklı, yaşanabilir yeni yaşam alanları, turizm odaklı yeni mekânlar oluşturmak,

---

[77] Selçuklu mimarisiyle barışık yeni modern yapılar ortaya koymak ifadesi hem muğlâktır hem de bu muğlâklığın getirdiği bir engel, bir tehlike söz konusudur. Bu noktada yapıların modern oluşu 'çağdaş mimari akımlar'la ilişkilendirilerek, eskinin mimari üslubunun yeniden yorumlanmasının mimarlık bilimi üzerinden gerçekleştirilmesi ise bunda hiçbir beis yoktur. Ancak burada geçen modern ifadesi yalnızca yapıldığı 'zaman'la ilgili ise; yani bir mimari üslup yaratamıyorsa; sorun var demektir. Nitekim bu proje alanına ilişkin görüşlerine başvurduğumuz Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Meltem Yılmaz'a göre, bu durum kent kimliklerinin korunmasında büyük engel teşkil etmektedir. Yapı malzemesi ve taşıyıcı sistem itibariyle betonarme olan ancak, Selçuklu ya da Osmanlı dönemine ait olduğu iddiası ve söylemiyle birkaç detay, ya da yapısal unsur eklenerek ortaya konan bu yapılar bu noktada esasında bir tür yozlaşma göstergesidir. Öyle ki kendisine her çıkma eklenen, -cephelerinde- her sekizgen yıldız form kullanılan bina tarihi olma iddiası taşıyor. Böyle bir iddia olmasa bile, bunun toplum tarafından tarihi olarak nitelenmesi 'tarih ve tarihi mekân algısının -olumsuz yönde- etkilenerek değişmesi' açısından tehlikelidir.

- yerel hizmetlerin kalitesini artırarak kentle bütünleşen nitelikli bir kentsel altyapıyı haiz bir kentsel mekân üretmek yer almaktadır.

İlgili projenin 2004 yılında başladığı ve 2023 yılına dek aşamalı ve parçacıl bir şekilde devam ettirilerek tamamlanacağı düşünüldüğünde, zamana yayılan ve tamamlandığında bütüncül bir mekân organizasyonunun ortaya çıkarılmasının hedeflendiği söylenebilir.

2013 yılı Kasım ayı itibariyle 30.000.000 ₺ harcanan ve bir kısmı tamamlanan proje için toplamda 1.000.000.000 ₺ 'lik bir yatırım öngörülmektedir.

3.2.3. Araştırmaya Konu Projenin Çalışılan Alt Özekleri

3.2.3.1.Bedesten (TarihiGeleneksel Çarşı) Sağlıklaştırma Projesi

Tarihi Konya Çarşısı (Bedesten), Mevlana Celâleddin-i Rumî'nin türbesinin (Mevlana Müzesi) de yer aldığı kompleksin/külliyenin hemen batısında yer almakta olup bu alan içerisinde Sultan Selim, Kadı Mürsel, Aziziye, Kapı, Şerafeddin, İplikçi, Sahip Ata Camileri Şems-i Tebrizi Camii ve Türbesi ile Şeker Fürûş ve Sırçalı Mescitleri gibi bir kısmı Selçuklular Dönemi'ne ait çok sayıda dini açıdan önemli kabul edilen yapı bulunmaktadır. Yine bu alanın yakınında Selçuklulardan kalma hem sanatsal hem de anıtsal anlamda aynı niteliği haiz Karatay ve Sırçalı Medreseler ile İnce Minareli Medrese de bulunmaktadır (Şahinalpve Günal, 2012:162).

Bir terim olarak 'çarşı' "Cihar-Suk"[78] tamlamasından/terkibinden bozularak üretilmilmiş bir kelimedir (Muşmal, 2008:97). Ergin'in (1997:360) ise, "Çar'şu" kelimesinin '*Bizans Dönemi'nden kalma eski bir bedestenin kapısının karşısında 4 (dört) sokağın bulunması ve zamanla buranın ismini almasıyla oluştuğunu*' savunduğu görülür.[79] Çarşıyı, Özdeş (1998:7) gibi Aydın (1989:20) ve Küçükkömürcü (2005:24)

---

[78] *Cihar* Farsça'da 4 (dört), *Suk* ise Arapça bir kelime olup 'sokak, cadde' anlamlarına gelmektedir. Bkz. Şahinalp, M. S. ve Günal, V., 2012:149.

[79] Geçmişteki örnekleriyle açısından çarşıların, ya medrese ya da cami gibi farklı işlevleri haiz yapılarla birlikte yahut bir başka yapının altında açık veya kapalı yahut da bir sokak üzerinde karşılıklı ve ya bitişik nizamda, düzenlenmiş oluşlarına göre çeşitli gruplar altında sınıflandırılmaktadır. Bkz. Uslu, 2006:21.

de '*alışveriş yapılan ve iki yanında dükkanlar olan, üstü açık/kapalı alan*'lar olarak tanımlamaktadır. Bu tanım çarşının tek bir yapıdan ibaret olmadığını; birçok yapının bir araya gelişiyle oluştuğunu gösterir. Aydın (1989:25), Çarşı dendiğinde akla yerleşik ticaretin yapıldığı merkezlerin akla gelmesi gerektiğini ifade eder. Çarşıyı, merkezinde bedestenin olduğu ve etrafında çeşitli sektörlere mensup esnaf gruplarına ait dükkânların, imalathanelerin, han, hamam, imaret[80], cami ve hastanenin yer aldığı bir yapı (lar) grubu olarak tanımlayan İnalcık (1997:120 *aktaran*Şahinalp ve Günal, 2012:150)'ın bu tanımı, coğrafik olarak bir kentte veya bir kentin uzak ve yakın hinterlandında/çevresinde yaşamakta olanların, bir takım sosyo-ekonomik ihtiyaçlarının karşılanabildiği -ağırlıklı olarak ticaret işlevi taşıyan ve MİA (Merkezi İş Alanı)'yı da içinde barındıran- kompleks bir sistem olan çarşı tanımına en yakın tanım olarak kabul görmektedir (Şahinalp ve Günal, 2012:150). Yine Osmanlı şehir çarşılarının 'kentsel mekân analizini' ortaya koyan Şahinalp ve Günal, '*Osmanlı şehircilik anlayışı ve kültürünün çarşı sistemine yansımaları*' ile '*bunun neden ve sonuçları*'nı Coğrafya bilimi içerisinde ele alıp, "Şehir Coğrafyası" açısına vurgu yaptıkları çalışmalarında, Osmanlı şehirlerinde kültürel yapıların, çoğunlukla çarşı sisteminin dış çemberinde yer aldığına vurgu yapmaktadır (2012:162). Bu kültür alanları, aynı zamanda konut alanlarına geçiş bölgesinde yer aldığından, kentliler ve kentin çevresinden gelenlerce kullanılıyor/ziyaret ediliyor oluşu fazladan bir ticari potansiyel yaratmış ve bu alanların etrafında oluşan ticaret işlevli dokuyla mevcut ticaret alanlarının eklemlenmesini, iki farklı merkezin böylece tek bir merkeze evrilmesini sağlamıştır. Bu durumun halen daha geçerli olduğu görülür. Konya için olduğu kadar Erzurum, Diyarbakır ve Şanlıurfa gibi birçok şehrin geleneksel tarihi merkezi için de geçerli olduğu vurgusunda bulunan Şahinalp ve Günal (2012:162), geleneksel ticaret alanlarının kültür alanlarının hemen yakınında yer aldığını ifade etmektedirler (Harita 1).

Bu açıdan baktığımızda, esasında çarşıların kendilerinin de belli ölçüde bir 'kültürel alan' olduğu kolaylıkla görülebilir. Her ne kadar günümüzde çarşı ve pazarların, şekil

---

[80] **imaret:** Klasik çağdan sonra yoksullara yemek dağıtılan yer. Aşyeri anlamına kullanılmış olmakla birlikte başlangıçta herhangi bir dinsel yapıyı belirtmek için kullanılmıştır (Keleş, 1998:65). Ayrıca bkz. 'aşevi' ve 'aşhane' için Hasol, 1979:52; 'imaret' için Hasol, 1979:238, 'kalenderhane' Hasol, 1979:254.

ve düzen itibariyle, satışa sunulan ürünlerin türü, çeşitliliği ve tefrişi/sergilenmesi açısından geleneksel olanlarla arasında büyük farklılıklar olduğunu biliyorsak da (Muşmal, 2008:98), yerine getirdikleri fonksiyon ve hizmet ettikleri amaç açısından önemli değişmeler söz konusu değildir.[81] Çünkü çarşı ve pazar denildiğinde aklımıza insanların gıda başta olmak üzere bir takım ihtiyaçlarının karşılandığı, insanların alışveriş için kullandığı; buna yönelik işlevlen(diril)miş yapı ve alanlar gelir (Tuş, 1998:41). Bu durum tarihsel süreç içerisinde de bu şekilde olagelmiştir. İhtiyaçların doğurduğu talepler ve bu taleplerin karşılanmasının gerekliliği çarşı ve pazar kavramları ile bu kavramların mekândaki karşılığı olan yapı ve alanları ortaya çıkarmıştır. Dönemin taleplerinin yönlendirdiği bu mekânsal organizasyon, ihtiyaçların nicelik ve niteliksel açıdan uğradığı değişimler, sunulan hizmetler, mevcut imkân ve şartlar (mimari, malzeme, estetik, kültür, teknoloji vb.), artan ya da azalan nüfus vb. faktörlere bağlı olarak farklılaşmış, çeşitlenmiş ve uzmanlaşma eğilimi göstermiştir. Yaşanan bu değişimler -özellikle uzmanlaşma- aynı ya da yakın alanlarda/sektörlerde hizmet sunan yahut aynı ya da benzer içerikli mal/ürün satışı yapan kişi ya da ticari birimleri/yapıları bir araya getirmiştir. Hatta bu durum farklı hizmet alanlarının doğmasına, farklı ve yeni ticari ürünlerin de bu özelleşmiş alanlarda yer bulmasına olanak sağlamıştır. Talebin niteliği çeşitliliği sağlarken, niceliği de söz konusu ticari alanların mekânsal büyüklüğünü ve üretim hacmini/kapasitesini belirlemiştir.[82] Ticari alanların bu çeşitliliğinde -veya uzmanlaşmasında- yahut bu alanlardaki üretici ya da tacir sayısında yalnızca ihtiyaçların yarattığı talepler etkili değildir. Bu çarşılardaki mal ya da hizmet sunumunu kolaylaştıran ve bunu sürdürülebilir kılan başka faktörler de söz konusudur. Daha önce sıralanan etkenlere, mevcut yer altı ve yerüstü kaynaklarının zenginliği ya da çeşitliliği ile kentin coğrafi konumu ve iklimi de eklenebilir (Tuş, 2001:184). Söz

---

81 Geleneksel Türk-Osmanlı çarşı yapıları ve günümüzdeki alışveriş merkezleri üzerine bir inceleme için bkz. Küçükkömürcü, B.,2005; Günümüz Konya çarşıları ve Konya'daki alışveriş merkezlerinin özellikleri hakkında bkz. Uslu, 2006:24 vd.; Semt pazarları hakkında bir örnek için bkz. Tunçel, 2003:49-70 *aktaran* Muşmal, 2008:98.

82 Bu hususta Özcan (2006:29-30), kentlerde aynı türden üretim faaliyetleri içinde olan esnaf ve zanaatkârın türdeş mekanlarda toplandığını; çarşı-pazar, han yahut -ortak kullanım alanları da yaratan- dükkanlarda, bu yapıların içinde veya çevresinde örgütlendiğini ifade eder. Bu örgütlenme, yapılan üretimin ölçeğine, kullanılan hammaddenin ihtiyaç duyduğu mekânsal büyüklüğe, hizmet sunulan kitleye, -alışverişe konu eşya veya emtianın pahasının gerekli kıldığı- güvenlik faktörüne bağlı olarak sur içinde ve/veya sur dışında olabilmekte; üretime konu faaliyetler bu sebeplerden ötürü kent içinde veya kent dışında gerçekleşebilmektedir.

konusu mekânsal örgütlenme, birbirine bağlı olarak gelişen sektörlerin ürettiği mal ve hizmetlerin daha kolay üretilip satılabilmesi/pazarlanabilmesine de olanak sağladığından, kentin farklı alanlarında bu üretim birimlerinin, meslek kollarının ve zanaat alanlarının kümelendiği görülür.[83] "Neticede çarşı ve pazarlar, şehir veya kasabalarda birbirlerinden çok kopuk olmadan, yan yana, sırt sırta, karşı karşıya veya yekdiğerine kısa mesafelerde kurulmuş ve gelişim göstermiştir." diyen Muşmal (2008:98), böylece temelde aynı işlevi görmekle birlikte fiziksel özellikleri ve içerisinde satılan malların farklılığı nedeniyle birbirinden ayrılan saf, sûk, han, arasta veya bedesten gibi isimlerle anılan ticarî mekânların ortaya çıktığını söylemektedir (Aydın, 1989:21 *aktaran* Muşmal, 2008:99).[84] Muşmal aktarımını şöyle sürdürmektedir:

> "Günümüz Anadolu şehirlerindeki bazı çarşı ve pazarlar, şehrin kuruluş dönemiyle birlikte ortaya çıkmış olan ticarî mekânların bir devamı niteliğindedir. Söz konusu mekânların bir kısmı zamanla tarihî kent dokusunun dışına kaymış, isimlerini değiştirmiş veya tamamen eski ticari merkezlerden uzaklaşmış olabilir. Bu durum büyük ölçüde, eski çarşıdaki dükkânların, yeni taleplere karşılık verememesi başta olmak üzere birçok nedenden kaynaklanmıştır. Nitekim tarihî süreç içerisinde deprem, yangın gibi afetler veya zaruri bazı durumlar, çarşı ve pazarların yenilenmesine, yakın mesafelerde yer değiştirmesine veya tamamen başka bölgelere nakledilmesine sebep olmuştur (Önder, 1971:417 *aktaran* Muşmal, 2008:99). Sonuç nasıl olursa olsun, ticarî mekânlar genellikle kuruldukları yerlerde süreklilik göstermişler, tarihî isimlerini muhafaza etmişler ve hatta birçok tesire rağmen eski mevkilerini korumuşlardır."

Muşmal'ın bu ifadelerinin Geleneksel Konya Çarşısı (Bedesten) için de geçerli olduğu pekâlâ söylenebilir. Tarihi kent merkezindeki konumunu -ileride değinilecek bir takım değişim ve gelişim süreçlerine rağmen- korumayı başaran bu geniş ölçekli ticari doku aynı zamanda MKVP'nin de özeğini oluşturması açısından önemlidir.

---

83 Üretimle uğraşan meslek erbabı, işlerinin gerektirdiği yerlerde yer seçerler ve yaptıkları işin ihtiyaç duyduğu aletleri kullanırdı. Kötü kokuya sebep olacağı ve/veya başka sakıncalar sebebiyle bir takım mesleklerin, mukim olunan mahallerden/konut alanlarından uzak yerlerde icrası gerekmekteydi (Konya'da Debbağların sur dışında uygun bir yere taşınmaları gibi). Ayrıca, birbirleri ile üretim ilişkileri olan mesleklerin varlığı da, örneğin debbağların kasapların veya saraçların birbirine yakın olmaları gibi durumlar, bu üretim alanlarının ya da çarşıların bir arada bulunmalarında; kentin çeşitli yerlerinde kümelenmesinde etkili olmuştur (Baykara, 1998:39 *aktaran* Muşmal, 2008:98).

84 *Arasta, Han, Bedesten, Çarşı, Dükkân* gibi ticari yapıların işlevleri ve fiziksel özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Küçükkömürcü, 2005:20-32, *aktaran* Muşmal, 2008:99.

Bu büyük proje alanıiçerisinde (MKVP) bizim çalışma alanımızın büyük bir kısmını teşkil eden Tarihi Konya Bedesteni'ne yönelik Sağlıklaştırma Projesi'ne baktığımızda, öngörülen bütüncül mekânsal yapının ve hedeflenen tarihi kent merkezinin canlandırılması olgusunun en önemli parçası olduğu görülmektedir. Mevcut turizm potansiyelinin yalnızca Mevlâna Müzesi'ni ziyaret eden turist sayısının oluşturduğu niceliksel veri ile sınırlı olmaması; hâlihazırda ziyaretçi sayısı bakımından Türkiye'nin Topkapı Sarayı'ndan sonra ikinci müzesi konumunda bulunan bu müzeye sahip olmanın yarattığı çekimin ekonomik bir çarpan etkisine dönüştürülmesi gerektiği düşüncesi Tarihi Konya Bedesteni Sağlıklaştırma Çalışmasını çok farklı bir yerde konumlandırmamızı gerektirmektedir. Yerel yönetimin "Mevlâna Kültür Vadisi Projesi'nin bir vitrini olarak gördüğü bu çalışma, ekonomik geri dönüş sağlaması bakımından hem bütün çalışmanın toplumsal kabulünü ve meşruiyetini sağlayacak hem de mevcut turizm potansiyelinin yerel ekonomiye kazandırılmasının temel sacayaklarından en önemlisinioluşturacaktır. Öyle ki yapılan açıklamalarda bu alanda yer alan esnafın cirosunun 3-4 kat artacağı, üretilen katma değerin 150-200 milyon liralardan yarım milyar dolarlara çıkacağı savunulmaktadır.

Konya Büyükşehir Belediyesi'nce hayata geçirilen Tarihi Konya Bedesteni Sağlıklaştırma Projesi 95.000 m^2'lik toplam alanda yürütülmüş olup çalışmanın gerçekleştirildiği kapalı mekân alanı ise toplamda yaklaşık 1.777.797 m^2'yi bulmaktadır. 66 yapı adası ve 945 parselden oluşan bu çalışma alanında 3 adet iç ve 4 adet dış olmak üzere toplam 7 cadde yer almakta olup bunlar da rehabilite edilmiştir.

Çalışma alanında 381'i tescilsiz, 138'i tescilli olmak üzere toplam 519 yapı bulunmaktadır. 40 adet sokak 84 adet sokak cephesi ile birlikte toplam 2.687 adet ticari birimde düzenlemeye gidilmiştir. Müdahaleye konu olan yapılar arasında Konya tarihi açısından önem taşıyan -ve bir kısmı kentsel imaj öğesi (Lynch, 2016) kapsamında değerlendirilebilecek- Kapı Camii, Aziziye Camii, Bulgur Dede Mescidi, Mecidiye Han, Ahmet Efendi Hamamı, Nakip Hacı İbrahim Han gibi tescilli nitelikli mimarlık örnekleri de yer almaktadır. Projenin toplam maliyeti ise 96.451.739,64 ₺ 'yi bulmuştur.

Konya Bedesteni'nin asıl bulunduğu yerin bugün 1. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin Konya'daki erken tarihli uygulamalarından biri olarak kabul edilen Sanayi Mektebi'nin bulunduğu yer olduğunu belirten Kuş (2012) yazısında şöyle diyor:

> "...Mektebin bulunduğu arsa üzerinde daha önce Konya Bedesteni bulunuyordu. Dokuz kubbeli klasik Osmanlı bedestenlerinin tüm özelliklerini taşıyan Konya Bedesteni, Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığı sırasında müftü ve kazasker olan Mevlâna Kadri Çelebi tarafından 1538 yılında yaptırılmıştı. 19. yüzyılın sonlarında eski eser deposu olarak kullanılan bedesten, yerine Sanayi Mektebi inşa edilmek amacıyla 1898 yılında yıktırıldı. 1898 yılında Konya Valisi Avlonyalı Mehmed Ferit Paşa, Belediye Reisi ise Burhanzade Seyit Rıfat Paşa idi. Yıktırılan bedestenden günümüze sadece inşa kitabesi ve birkaç fotoğrafı ulaştı. Bedestenin inşa kitabesi halen Mevlâna Müzesi'nde sergilenmektedir."[85]

Tarihi çarşıların en büyük düşmanı yangınlardır denilebilir. Esasında, özgün dokusu, geleneksel malzeme yapısı ve strüktürü/taşıyıcı sistemi, ticari ya da mesleki uğraş dağılımı, ürün çeşitliliği, üretim biçimi bakımından bu tür alanların günümüze kadar gelmelerinin önünde pek çok engel vardır. Ancak bunlar arasından eskiye dönüşün en zor olanı, maddi açıdan en çok zarar vereni şüphesiz yangınlardır. Başkentlik yaptığı süreç itibariyle Selçuklular'dan bu yana gelişim göstermesi pek tabi olan Konya Çarşısı dazaman zaman bu felaketlere maruz kalmıştır. Buna ilişkin olarak Muşmal (2008:97) şu bilgiyi vermektedir:

> "…bugün bilinen yangınlar arasında en büyüğü 1867 yılında yaşanmış olanıdır. Adı geçen yangın 27 Eylül 1867 Cuma gününü 28 Eylül 1867 Cumartesi gününe bağlayan gece, sabah saat 7 sıralarında Kapı Camii civarında başlamıştır. Yangını söndürmek maksadıyla büyük bir gayret gösterilmişse de gerek yangın söndürme malzemelerinin yetersizliği ve gerekse rüzgârın şiddetiyle alevler kısa sürede çarşının geneline yayılmıştır. Konya ahalisinin çoğunun bu mevsimde yaylalarda ve Meram'da olan bağlarında bulunmaları, şehirde su şebekesinin bulunmaması ve mevcut suyun yeterli gelmemesi nedeniyle yangın kısa sürede bastırılamamıştır. Yaklaşık 4 saat süren yangın neticesinde 872 adet küçük ve büyük dükkân, üç adet ev ve iki adet cami kül olmuştur. Diğer taraftan 1867 yangını geleneksel Konya çarşısında mekânsal ve fiziksel açıdan önemli bir dönüşüme zemin hazırlamıştır. Çarşının 2/3'ü yandığından 19. yüzyıldan önceki ticarî bina örneklerinin önemli bir bölümü sonraki dönemlere ulaşamamıştır. Bununla birlikte 1867 yılından itibaren Konya çarşısındaki dükkânlar yapı malzemeleri açısından bir dönüşüm geçirmiştir."

---

[85] Daha detaylı ve kapsamlı bilgi için bkz. Ergenç, 2012:36-37.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere çarşının bu yangından sonra organik dokusunda birtakım farklılıklar yaşanmış; sokak dokusunda, yerleşim özelliklerinde, kullanılan malzemelerin tür ve çeşitliliğinde değişiklikler söz konusu olmuştur. Yine yanan kısmın mevcut alanın 2/3'üne tekabül ettiği; 1900'lü yıllara ulaşan doku düşünüldüğünde bile çarşının özgün dokusunu oluşturan karakteristik özelliklerini büyük ölçüde yitirdiği ifade edilebilir. 1900'lü yılların ortalarına doğru geçireceği yeni yangınlarla birlikte (Uysal, 2010) günümüze kadar ulaşabilmesi söz konusu dönem yapılarının ancak yapı malzemesi taş olan ya da geniş hacimli kamusal nitelikteki yapılar olduğu kolaylıkla söylenebilir.

Tarihsel süreç içerisinde bedesteni ele aldığı çalışmasında Uysal (2010), dükkânların sokak ile olan ilişkisini, yaya ölçeğinde oluşunu, saçak genişliklerini ve malların sergilenişini geleneksel karakterde bulmaktadır. Yine Kapı ve Aziziye Camileri, Mevlâna Müzesi ve Hükümet Konağı gibi anıtsal yapılar etrafında gelişen çarşı yapısının güçlü bir fon oluşturarak bu anıtsal yapıların etkisini artırdığını ifade etmektedir.

Bedesten'e ilişkin çalışmalardan bir diğerinde Özcan (2009), Tarihi Konya Bedesteni'nin geçmişten gelen ticari bir potansiyelinin bulunduğunu; Konya Tarihi Kent Merkezi'nin dönüşüm sürecinde ortaya konacak analizlerde bu potansiyelin güçlü bir yan olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Yine turizme dayalı ekonomik katma değer yaratımı açısından da güçlü bir odak ve çekim merkezi olduğunu, aynı zamanda tarihi kent merkezinin dönüşüm sürecinde mekânsal entegrasyonunun da güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bir diğer çalışmada ise, sürdürülebilir kentsel koruma açısından ilgili çalışma alanı içerisindeki rekreasyon alanlarının yeniden tasarlanarak kentli kullanımına kazandırılmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Özcan, 2008).İlgili alana yönelik çalışmalardan bir diğerinde ise fiziksel altyapının iyileştirilmesi, geleneksel kültürün korunmasının gerekliliği, rekreasyon alanlarının yeniden tasarlanarak kullanıcının tasarrufuna sunulmasının önemine vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda mekânın kullanımını etkin kılabilmek için bir kısmının yayalaştırılması, mekânsal sürdürülebilirlik ve bütüncül bir mekân yaratımı için arasta, hanlar ve çarşılar kısmının

kendi içlerinde ayrı ama Tarihi Kent Merkezi'nin tamamı düşünüldüğünde birlikte ele alınması gerektiği yönünde ifadelere rastlanmaktadır (Tunçer, 2006).

Bu çalışmada ise doğrudan proje alanına gidilmiş, projenin tarafları, kullanıcıları, yararlanıcıları ve vatandaşlarla görüşülmüştür. İlk ağızdan, alandan toplanan verilerle ve sağlıklı değerlendirme yapmaya yeterli uygulama süresinin de geçmesiyle ayrıntılı analizler yapılmıştır. Konya Bedesten dönüşüm projesinin sonuçları kültürel birikimin sürekliliği, kimlik muhafazası ve aidiyet geliştirme boyutlarıyla değerlendirilmiştir.

3.2.3.2.Türbe Önü Meydan Düzenlemesi

Toplam 17.000 m^2'lik alanda yürütülen çalışma neticesinde toplam 17.000.000₺ 'ye mal olan meydan düzenlemesi, Konya'nın 2. en büyük meydanı oluşuyla da dikkat çeker. Aynı zamanda Konya Tarihi Kent Meydanı'nın ardından yapımı tamamlanan 2. meydandır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Konya Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan 17.04.2009 tarihli protokol gereğince Kültürpark içerisinde Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından yeni bir kütüphane binasının yapılması ve mevcut kütüphane binası ile karşılıklı tahsisen teslim edilmesi karara bağlanarak 01.11.2011 tarihinde 1978 yılından beri hizmet verdiği binadan taşınan (aynı bina daha önce Mevlana Tetkik Enstitüsü adıyla hizmet vermekte idi.) İl Halk Kütüphanesi ile 580 m^2 büyüklükteki toplam 17 işyerinin kamulaştırılarak meydanadâhil edilmesi ile türbe önündeki alan genişletilmiş ve meydanın bugünkü büyüklüğe ulaşması sağlanmıştır. Ayrıca Mevlana Meydanı'nda bulunan Osmanlı Dönemi eserlerinden ve kentin önemli imaj öğelerinden biri olan Sultan Selim Camii'nin zemin güçlendirmesi gerçekleştirilerek yapı, koruma altına alınmıştır.

3.2.4. Araştırmanın Konusu

3.2.5. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu tez çalışmasında, dönüşüme uğrayan alandaki hak sahipleri, kiracılar, mekânın kullanıcıları, etkilenen diğer toplumsal yapılar, dönüşüm sürecinin sahipleri; yerel yönetim çalışanları, müellif, uygulamadan temsilciler ile yapılan yarı yapılandırılmış

mülakatlardan yola çıkılarak dönüşüm projelerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin kuramsal bir katkı sunulmuştur. Ayrıca, uygulamaya yönelik çözüm arayışı içinde olunarak -bir kısmı devam etmekte olan- mekânsal düzenlemenin nasıl daha iyi sonuçlar verebileceği sorgulanmıştır. Kentsel dönüşüm kavramının kullanımıyla ilgili karışıklığın giderilmesi için -birbirinin yerine ikame edilerek kullanılan- diğer kavramlarla arasındaki farkın ortaya konulduğu "Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Kültürel Birikimin Sürekliliği ve Korunması Sorunu: Konya-Mevlana Kültür Vadisi Projesi Örneği" isimli bu çalışmada; kentsel dönüşüm süreçleri sonrasında ortaya çıkan sorunlardan mülkiyet dokusunun farklılaşması, yerinden edilme, toplumsal fayda vb. kavramlara da açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Kentsel planlama bütünlüğünü bozan uygulamalara da eleştirel yaklaşılarak kentlinin toplumsal birlikteliğini sağlamaya yönelik yaklaşımlar ortaya konulması gerektiği vurgusunda bulunulmuştur.

Bu çalışmanın ilk kısmında, **Mevlana Kültür Vadisi Kentsel Yenileme, Dönüşüm ve Gelişim Alanı Projesi (MKVP)**'nin bir parçası olan ve **Tarihi Mekânların Yeniden Canlandırılması** alt başlığı içerisinde yer verilen **Tarihi Konya Bedesteni Sağlıklaştırma Projesi** üzerinden, projenin öngörülen fiziksel yenileme, ekonomik mekânı canlandırma, kültürel birikimin sürekliliği, kimliğin korunması ve aidiyet geliştirme gibi amaçları gerçekleştirmede ne denli başarılı olup olmadığı üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Bu çerçevede, bu büyük ölçekli ticaret işlevi taşıyan dokunun dönüşümü, mekânın kullanımı ve yeni bir anlam kazanması analiz edilmiştir. Yine adı geçen projenin bir diğer alt başlığını oluşturan, bir parçası olarak gerçekleştirilen ve bir 'kentsel açık alan yaratımı kaygısıyla' ortaya konan **(Mevlana) Türbe(si) Önü Meydan Düzenlemesi** bu çalışmanın ikinci kısmını oluşturmaktadır. Söz konusu düzenlemenin alanyazındaki 'meydan' kavramı üzerinden değerlendirilerek, siyaset-meydan, siyaset-din, ideoloji-din, kent/kentli-meydan, kent planlaması-meydan, ritüel mekan-ideoloji, ritüel mekan-din, ulaşım aksları-meydan, ölçek-meydan, kültürün korunması ve malzeme seçimi-meydan vb. başlıklar etrafında bütüncül bir kentsel mekân organizasyonu yaratma ve bütünleştirici bir kentsel politika ortaya koymada nerede durduğu tartışılacaktır. Yine meydan kullanımın öncesi ve sonrası ile karşılaştırılarak değişen anlamı ve etkinliğinin ortaya konduğu çalışmada,

kullanıcıların mekânın söz konusu değişimine nasıl baktıkları ve bu dönüşüme ilişkin memnuniyet durumları da irdelenmektedir.

3.2.6. Araştırmanın Önemi

Bu tez çalışması, yerel yönetimlerin kent merkezlerini dönüştürme anlayışlarını ve bu yönde ortaya koydukları uygulamaları ele almayı amaçlamıştır. Tarihi kent merkezlerinde, geleneksel merkezi iş alanlarınıda (MİA) içine alacak şekilde gerçekleştirilen dönüşüm içerikli uygulamaları araştıran -akademik düzeyli- çalışmalar yetersizdir. Bu bağlamı Konya örneği üzerinden ele alan çalışma, bütünlükçü bir yaklaşımla gerçekleştirilmeye çalışılmış olup 'Kültür Vadisi' adı verilen çalışmanın -somut olanlarla birlikte- soyut kültürel mirası korumada ne kadar başarılı olduğu uygulamayı öncesi ve sonrasıyla birlikte ele aldığından özgün olduğu düşünülmektedir. Halilazırda uygulanma süreci devam etmekte olan projeye bir erken geri dönüş sağlayacak olması açısından da yerel yönetimlerin bundan sonra ortaya koyacakları uygulamalara katkı sunması beklentisini artırmaktadır.

3.2.7. Araştırmanın Yöntemi

3.2.7.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma kapsamında Konya İlinde bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırma, Konya-Bedesten Dönüşüm Projesi örneği üzerinden uygulamanın ekonomik, sosyal ve mekânsal sonuçlarını analiz etmek için tasarlanmıştır. Araştırmanın temel sorusu, uygulamanın ekonomik, sosyal, mekânsal sonuçlarının "Kültürel Birikimin Sürekliliği", "Kimlik Muhafazası" ve "Aidiyet Geliştirme" kavramları bağlamındaki etkilerinin neler olduğuna yöneliktir. Araştırmanın kapsamı, Mevlâna Kültür Vadisi Projesi'nin bir parçası olan Bedesten dönüşüm uygulamasını "mekânın kullanıcıları" ve "projenin tarafları" üzerinden değerlendirmeyi içerir.

Araştırma nitel bir çalışma olup birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Saha çalışmasına dayandırılançalışmanın birincil kaynaklarını

kentsel dönüşüme konu olan alandaki muhataplarla/paydaşlarla (belediye yöneticileri, yerel siyasetçiler, sivil toplum kuruluşları, ilgili diğer uygulayıcı kurumlar, mülkiyet sahipleri ve kiracılar vb.) yapılan derinlemesine mülakatlardan elde edilen veriler oluşturmaktadır. Bu, aynı zamanda araştırmanın temel yöntemi olarak belirlenen niteliksel analiz için gereken girdiyi sağlamaktadır. Alan araştırmasında derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış olup katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilmiş, gerçekleştirilen mülakatlar için yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır (Ek 1: Mülakat Soruları). Saha çalışması 17 - 30 Nisan 2017 tarihleri arasında yürütülmüş olup, büyükşehir belediye yönetiminden (idari müdürler/memurlar/diğer personel) 5, söz konusu alanın mahalle muhtarı, projenin müellifi ve uygulayıcı mimarlık ofisinin sahibi ile süreçten etkilenen/sürecin bir parçası olan/süreci gözlemleyen/sürece şahit olan ve katkıda bulunan yerel aktör ve toplumun diğer kesimlerinden 76 olmak üzere toplamda 83 kişiyle görüşmede bulunulmuştur. Tezin ikincil kaynaklarını ise literatür taraması ve konuyla ilgili diğer araştırmaların sonuçlarından elde edilen bulgular oluşturmaktadır. Yine araştırmada kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası süreçleri değerlendirirken nicel yöntemlerle elde edilen verilere de yer verilmiştir.

Çalışma iki koldan devam ettirilerek, -bir yandan yerel yönetim mensuplarıyla görüşülürken diğer yandan yerel aktörler ve diğer katılımcılarla görüşmeler sürdürülmüş- katılımcıların her iki kanadının da fikirlerini eş zamanlı karşılaştırma imkânı yaratılmıştır.

3.2.7.2. Araştırma Sorusu ve Araştırmanın Temel Aldığı Hipotezler

Alan araştırmasının hipotezleri aşağıda sıralandığı şekildedir:

Hipotez 1: Kentsel dönüşüm projelerinde somut olmayan kültürel mirasın korunması yönünde bir hassasiyet güdülmemektedir, bir hassasiyet söz konusu olsa bile bu birincil amaçlardan değildir.

Hipotez 2: Tarihi kent merkezilerinde gerçekleştirilen dönüşümler tarihi dokuyu koruyup öne çıkararak gelecek kuşaklara aktarmaktan çok toptancı ve populist bir anlayışla gerçekleştirilmektedir.

Hipotez 3: Somut kültürel mirası koruma iddiasındaki dönüşüm uygulamaları neo-liberal politikaların kent mekânını dönüştürmek için kullandığı birer araçtır.

Hipotez 4: Kent kimliğini koruma iddiası taşıyan dönüşüm uygulamaları genellikle kentsel rantınen üst seviyede olduğuya da dönüşüm sonrası büyük oranda artış göstereceğikentsel dokuda yer seçmektedir.

Hipotez 5: Kentsel mekânı dönüştüren uygulamaların ve bu uygulamaların arkasındaki kentsel politikaların merkezi ya da yerel otoritenin ideolojisinden bağımsız olduğu düşünülemez.

Hipotez 6: İdeoloji ve ideolojinin ortaya koyduğu uygulamalar kentsel mekâna yansır ve mekânı bu doğrultuda dönüştürür.

3.3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLANMASI

Araştırma kapsamında kültürel birikimin sürekliliği, kimlik muhafazası ve aidiyet geliştirme konularına odaklanılmış olsa da bunları da içeren daha çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bu çerçevede ekonomik canlandırma, şehir planlama ve mekâna yönelik müdahale, uygulama süreci, erişilebilirlik, rekreasyonel alan, aidiyet (sahiplenme), bağ kurma, estetik kaygı, özgünlük, kültürel birikimin sürekliliği ve güvenlik konusunda duyulan hassasiyet alt başlıklarında elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

3.3.1. Bedesten Sağlıklaştırma Çalışmasına İlişkin Bulgular

3.3.1.1. Koruma/Sağlıklaştırma/Yenileme Çalışmalarına İlişkin İçerik ve Uygulama Süreci

Bedesten projesi Konya Büyükşehir Belediyesi Başkanı'nın talebiyle başlayan bir süreçle şekillenmiştir. Projenin hızlı tamamlanması için uygulama işi de proje sahibi

ofise verilmiştir. Süreç içerisinde projede ortaya çıkacak değişikliklere uyum göstermek için böyle bir tercih öne çıkmıştır. Proje öncesinde danışmanlık hizmeti alınmak istenmiş, ancak verim alınamadığı için işletilmemiştir. Genel olarak projenin maliyeti yüksek olmuş, bu da Belediyenin konuyu titizlikle takip etmesini sağlamıştır (K81, ?, K).

Tarihi kent merkezinin korunması önemli bir amaç olarak öne çıkmaktadır. Konya Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Bürosu (KUDEB) koruma çalışmasında önemli bir birimdir. KUDEB, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında ve bu varlıkların bulunduğu alanlarda yapılacak olan basit onarım vb. uygulamalar öncesinde, uygulama sürecinde ve uygulama sonrası süreçlere ilişkin karar ve denetim birimidir. KUDEB'in görevleri arasında; ilgili koşulları incelemek, izin evraklarını tesis etmek, uygunluk denetiminde bulunmak, yapıyı inceleyip yapılacak onarıma ilişkin koşulların neler olduğunu belirten onarım ön izin belgesini düzenlemek, projenin eğer varsa koruma planına uygunluğunu denetlemek, kullanım iznini oluşturmak, ilgili taşınmazı konu edinen alanın çevresindeki parsellerdeki yapılacak uygulamalara izin vermek ve uygunluk denetiminde bulunmak, onarımı gerçekleştiremeyecek durumdaki mülk sahiplerine kaynak aktarımı düzenlemelerini gerçekleştirmek, ilgili alanlardaki uygulamaların koruma mevzuatına uygun ilerlemesini sağlamaya çalışmakgibi çok sayıda sorumluluk vardır.

Konya Bedesten alanı doğrudan KUDEB'in tasarrufu içerisinde değildir. Tarihi kent merkezi ve çevresine yönelik ortaya konan, Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında ele alınan bu alan, tarihi kent merkezinin özeğini oluşturmakta olup, Kentsel Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Özel Proje Alanı (ÖPA)1 olarak belirlenen alana bakıldığında -plan notunda da belirtildiği üzere (Geleneksel Bedesten / Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi)- doku özellikleri açısından ağırlıklı koruma bölgesi olarak ele alındığı görülmektedir. Bu bölgede sağlıklaştırma, onarım ile cephe ve doku özelliklerini bozucu eklentilerden arındırma gibi geleneksel dokuyu ortaya çıkaracak koruma ve geliştirme projelerinin hazırlanması öngörülmekte, silueti bozacak yapılaşmalara izin verilmeyeceği ifade edilmektedir. Bu projelerin kentsel tasarım, rölöve, restitüsyon, restorasyon, sokak sağlıklaştırma, altyapı, peyzaj, kentsel dış mekân öğeleri gibi tasarım

projeleri olacağı ve gerektiği takdirde mimari ölçekte hazırlanarak düzenleneceği belirtilmektedir. Zemin kaplamasından vitrin boyutlarına, tabela tasarımından kent mobilyası (bank, aydınlatma elemanı, çöp kutusu vb.) tasarımına, yapıların kaçak ve görsel kirlilik oluşturan kesimlerine müdahale edebilecek projeler geliştirilmesi öngörülmektedir. Yine çevre kalitesini olumsuz yönde etkileyen elektrik direkleri, kablolar, levha, tabela, panolar ve antenler kaldırılarak, geliştirilmesi beklenen endüstriyel tasarım projesi doğrultusunda çevre kalitesi denetim altına alınmak istenmektedir. Alandaki ticari işlevi haiz yapılardaki -yapılan işin gereği olan- tabela yahut panoların tarihi kentsel dokuyu olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde, Büyükşehir Belediyesi'nin "Şehir Estetiği, Reklam, Tanıtım ve Tabela Yönetmeliği" esasları çerçevesinde ve kentsel doku ile uyumlu görünüşte olması yönünde bir hassasiyetin de söz konusu olduğunu bilmekte fayda vardır. Bedesten dokusunun bulunduğu alanda, müdahalede bulunulan ada ya da parseller hariç, mevcut geleneksel sokak dokusu ve cephe hatlarının korunması da bir diğer hassasiyet konusudur (K77, ?, K).

Planın, projenin, alt projelerin ve amaçların olumlu yönde olması yanında, yine uygulamadan ve konunun uzmanı bir katılımcının değerlendirmeleri eksik olanları ve önerileri göstermektedir (K80, ?, K): İlk olarak, dönüşüm çalışması genel anlamda yetersiz bulunmakta ve başarısız görülmektedir. Bunun en önemli sebebi alanında uzman profesyonellerden yeterli ölçüde yararlanılmamasıdır. Örneğin, bu tür uygulamalarda "restoratör mimar" kullanılması gerekirken bu yönde bir tercihin söz konusu olmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.[86] Buna ek olarak,

---

[86] Bu proje alanına ilişkin sonuçlar görüntüler ile Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde sunulmuştur. Prof.Dr. Meltem Yılmaz'ın sunum ve görüntüler üzerine yaptığı değerlendirmeye göre; "böyle tarihi mekânların sağlıklaştırılması ya da yenilenmesinde muhakkak restoratör mimarlardan yararlanılmalıdır. Türkiye'de ODTÜ, MSGSÜ ve İTÜ'de bu uzmanlık alanı mevcuttur ve yeterli düzeyde restoratör mimar bulunabilir. Ayrıca bu tür çalışmalarda muhakkak yerel vakıflar, üniversiteler ve yerel yönetimler işbirliği içerisinde olmalıdır. Yine, bu çalışmalar aceleye getirilmemeli, masraflar göze alınarak özverili bir şekilde yeterli malzeme kullanılarak proje yürütülmelidir. Yenilemelerde aslına uygun bir çalışma görülmemekte, tarihi olmayan yapılar tarihi gibi sunulmaktadır. Yapının var olduğu şekilde yenilenmesine ihtiyaç vardır. Bu şekilde tüm dönüşüm çalışmalarında birbirine benzer yapıların ortaya çıkarılması kentlerin özgünlüğünü bitirmektedir. Yapılar tek tek yenilenmelidir. Burada bazı gecekondu niteliğindeki yapıların dahi dönüştürüldüğü görülmektedir."

üniversite ya da diğer akademik / tatbik yetkinliği olan kurum, kesim ya da kimselerin sürece pek dâhil edilmemesi projenin zayıf yönleridir. Proje sonuçta devam etmektedir, bitirilen aşamaları vardır ama bu tür projelerin "yangından mal kaçırır gibi" yapılmaması gerekmektedir. Bedesten gibi bir mekânsal büyüklük ya da kapalı mekân alanı için istendik ölçüde bir nitelikli çalışma gerçekleştirmek bu kadar sürede mümkün görülmemektedir. Çünkü yalnızca mimari açıdan değerlendirildiğinde bile sürecin pek çok aşaması (rölöve, restitüsyon vb.) vardır. Gerçekten Konya için kent kültürünü korumak ve kentsel tarihi mirasa sahip çıkmak istenmiş olsa mimari uzmanlığa ve süreçlere riayet edilmesi gerekirdi.

İlgili projenin müellifi ve uygulayıcısı mimar (K82, ?, E) ise, tarihi süreç, mekânların planları, yapı adalarının restitüsyonlarının ortaya çıkarılması için iyi bir araştırma süreci gerçekleştirdiklerini dile getirmiştir. Restitüsyon planlarının hazırlanması için yapılan çalışmalarda Roma Dönemi surlarına ulaşılması, üstteki mülkiyet dokusu ya da dükkân birimlerinin büyüklüğünün korunması gerektiğinden ve ellerinde dönemin yapılarına ilişkin yeterli veri bulunmadığından restitüsyon planlarının hazırlanması çoğu zaman mümkün olmamıştır. Her bir birim için bir plan ortaya konamamış olsa da yapı adası ölçeğinde bir yaklaşım geliştirilmiş; eldeki veriler ölçüsünde bir plan birliği yakalanmaya çalışılmıştır. Rölöve çıkarırken kullanılan malzemeden kaynaklanan zorluklarla karşılaşılmış ve mülkiyet değişikliği vb. sebeplerle planı farklılaşmış, kullanım alanı değişikliğe uğramış (azalmış ya da artmış) birimlerle karşılaşılmıştır. Çalışmalar buradaki yapıların büyük bir kısmının nitelikli ya da tarihi olmadığını göstermiştir. Yine de tescilli olmayıp nitelikli olanlarla ilgili tescil önerisinde bulunulmuştur. Süreç içerisinde farklı ruhsatlandırmalardan kaynaklı durumlar, esnafın muvafakat vermemesi, kot sorunu, alt yapı ve üst yapıya ilişkin yapılması gerekenler, cepheye ilişkin düzenlemede esnafın farklı tercihleri, bir çarşı yönetiminin olmayışı, muhataplık sorunu gibi zorluklarla karşılaşılmıştır. K82'nin konuya ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

> "… Çok iyi bir araştırma süreci gerçekleştirildi (tarihsel süreç, mekânların planları, yapı adalarının restitüsyonlarının ortaya çıkarılması için). … Taşıyıcı sisteme müdahale etmeyi gerektiren uygulamalar oldu. … Kimi yapıların yıkılarak yeniden yapılması gerekti. … Temel güçlendirmesi için bazı yapılar temizlendikten sonra temele kadar inildi. … Restitüsyon planları hazırlamayı gerektiren alanlardaki

kazılarda veya temel kotuna inilen müdahalelerde Roma Dönemi surlarının temelleri ortaya çıkarıldı.(Bunun bir kısmını Kapı Camii'nin önündeki dükkânların zemin altındaki hacimlerinde (bodrum katlarında) açık şekilde (üzerini örtmeden) koruduk, sergilemeye açık şekilde bıraktık. … Üstteki mülkiyet dokusunun ya da dükkan birimlerinin büyüklüğünün korunması gerektiğinden ve elimizde dönemin yapılarına ilişkin yeterli veri bulunmadığından restitüsyon planlarının hazırlanması çoğu zaman mümkün olmadı. Her bir birim için bir plan ortaya konamamış olsa da yapı adası ölçeğinde bir yaklaşım geliştirmeye; eldeki veriler ölçüsünde bir plan birliği yakalamaya çalıştık (dükkân birimleri için).Röleve çıkarırken bile zorlandığımız durumlar oldu. Hakikaten kullanılan malzemeden kaynaklanan (kullanılmaması gereken atık materyallerle (teneke, pvc, alüminyum, sunta, ahşap vb.) kaplanmış taşıyıcılar, ayırıcılar (duvar) vb.) mülkiyet değişikliği vb. sebeplerle planı farklılaşmış, kullanım alanı değişikliğe uğramış (azalmış ya da artmış) birimlerle karşılaştık. Kullanılan malzemelerde bir tutarlılık yoktu. … Üzerindeki örtü kaldırıldığında elimizde kalan duvarlar, taşıyıcı ya da ayırıcı elemanlar (duvarlar) karşımıza çıktı. Böyle olunca çatı örtüsü kaldırıldığında kaybolan bir yapı ile karşılaştık; duvar diye bir şeyin olmadığını gördük, yapı bütünüyle çöktü. … Korunması mümkün olamadığı için (yangınlar vb. sebeplerle özgün dokunun büyük ölçüde yok olması sebebiyle) buradaki yapıların büyük bir kısmının nitelikli ya da tarihi olduğunu söylemek çok güç. Ona rağmen tescilli olmayıp nitelikli olanlar için tescil önerisinde bulunduk. … Arasta için betimleyici olan (arasta denince olmazsa olmaz kabul edilen, niteleyen) saçakları koruduk. Yine esnafın sokak dokusunun üstünün kapatılması talebinin arastanın ruhuna ykırı olması, bedesten kavramının ve açık alan alışveriş kültürünün bir parçası olamayacağı, hatta bu duruma aykırı düşeceği düşüncesiyle bunu reddettik. Sadece bir sokakta bunu çağrıştıran bir geçiş kullandık. Sokağın tamamını kapatmayacak şekilde bir çatı / örtü uygulaması gerçekleştirdik. … Esnafın, kendi mülkü olsa da olmasa da dükkânına yatırım yapmadığı; tescilli olmasından kaynaklı olsun ya da kullandığı birim tescilsiz olsun herhangi bir bakım, onarımda bulunmadığı gerçeğiyle yüzleştik. İnsanlar herhangi bir yatırım ya da fiziksel iyileştirmeye gitmeden aynı kazanç düzeyini korumayı bekliyorlar. Mekânın bir kısmında köhnemenin de ötesinde bir tahribata maruz kalmış ve âdete bir yıkıntıya dönüşmüş yapılar söz konusuydu. … Malzeme olarak doğal taş gerektiren yerlerde doğal taş kullandık. Öyle ki taşıyıcı elemanın taş olduğu belli olmayan yapılar söz konusuydu. Üzeri farklı bir takım malzemelerle kaplandığı için dışarıdan baktığınızda -özellikle dış cephede- malzemenin ne olduğunun ayırdına varamıyordunuz. Bunları yeniden ortaya çıkarıp doğal taş kullanarak kapladık. … Kepenk olarak geleneksel kepenk dediğimiz ahşap malzemeden iki yana açılan katlanır kepenk uygulamasında bulunmak istedik anacak esnaf bunu kullanamadı. (Ama yine de Kapı Camii'nin altındaki dükkânlarda buna benzer bir kepenk kullanımını sağlamaya çalıştık.) Biz de alüminyum malzemeden, mekânın dokusu ile uyumlu, ahşap görünümlü mevcut kepenkleri tercih ettik. … Farklı dönemlerde yapıldıklarından ve farklı dönemlerin yerel yönetimlerince ruhsatlandırıldığı için kot yükseklikleri aynı değil. Tek kattan dört kata kadar yapı ile karşılaşabilirsiniz aynı alanda. Bu yüzden mevcut kotları koruyarak, mülkiyete müdahalede bulunmamaya çalışan bir düzenlemeye gittik. Eğer kullanım dışı ise; esnaf o katı kullanmıyor ve artık yapı için, taşıyıcı sistem için bir yük haline gelmişse o katı kaldırıp, kot yüksekliğini aşağı çektiğimiz uygulamalar da oldu. Ama kaçak yapılmış herhangi bir hacme izin vermedik. O birimler ruhsata uygun olacak şekilde yeniden düzenlendi. … Hâkim kot yüksekliği ya da bedesten için öngörülen / uygun olan kot yüksekliği belirlenerek bunu aşan yapılarda bunu gösterdik. Yapı ömrü sona erdikten sonra yeni yapılacak

> yapının bu kot yüksekliğini geçmemesi ya da olması gereken kot yüksekliğini belirtmek adına bunu yapıların üzerinde bir hat ile belirttik. … Muvafakat ile yapıldığı için zorlandığımız hususlar oldu. Öncesinde muvafakat vermeyen esnaf proje hayata geçemeye başlayınca sürece dâhil olmak istedi, yerel yönetimler üzerinde baskı oluşturmaya çalıştı. Bu geç gelen muvafakatlerle proje alanı genişlemiş oldu. Süreç bir ölçüde uzamış gibi göründü. Sürece başlandıktan sonra gelen muvafakatlerin konu olduğu alanlar içerisinde çok daha fazla emek ve müdahale gerektirenler oldu. … Altyapı üzerinde çok duruldu. Kablolar, elektrik direkleri vb. çevre kalitesini ve görselliği olumsuz etkileyen bütün unsurlar altyapı çözümlemesinin ardından ortadan kalkmış oldu. Yine drenaj ve suya ilişkin bütün altyapı sorunları giderildi. Kaplama malzemesi kullanılırken malzemenin yönlendiriciliği ve sınırlandırıcılığından / tanımlayıcılığından da yararlanmaya çalıştık. … Muvafakat süreçlerinde esnafın kendi beğenisine göre yüksek maliyetli malzeme kullanarak gerçekleştirdiği düzenlemelerin değiştirilmemesi yönünde büyük direnç gösterdiği durumlarla karşılaştık. Cepheye ilişkin düzenlemelerde de aynı sorunlarla karşılaştığımız örnekler oldu. … Yine en büyük problemlerden biri bir çarşı yönetiminin olmayışı oldu. Hem yerel yönetim hem biz sürecin yönetiminde zorlandık; bir taraf ya da muhatap bulamamak karar alma süreçlerini farklı açılardan olumsuz etkiledi. Belirli ölçüde sektörel bazlı bir inisiyatif var gibi görünse de bunun daha görünür kılınması ve bir bağlayıcılığının olması gerekir.

Konuyu sadece Bedesten dönüşüm uygulaması üzerinden değil, kent içerisinde yer alan konut alanlarının tabi tutulduğu dönüşüm süreçleri üzerinden düşünmekte fayda vardır. Geleneksel konut dokusunun nispeten de olsa mahalle altı ölçekte, tekil yapı ya da doku ölçeğinde, bir şekilde 1990'ların sonlarına kadar var olan mahalleleri/semtleri düşünüldüğünde (Sedirler, İşgalaman, Dolav, Aziziye Mahalleleri vb.) nasıl bir dönüşüm süreci yaşandığı anlaşılabilir. İhtiyaç duyulacak yeni kamusal donatılar için alan yaratılmadan ya da sosyal donatı alanlarında bir artışa gitmeden genellikle "emsal" ya da "Taban Alanı Kat Sayısı" (TAKS) artırımı ile bir rant yaratılıp, özel teşebbüs eliyle bu geleneksel ve insan ölçeğindeki dokunun nasıl apartmanlaştırıldığı ve insan ölçeğinin üzerine çıkma eğiliminde betonarme bir doku oluşturulduğu görülebilir. Oysa bu mekânlar eski kent merkezine, bu çalışmanın konusunu oluşturan tarihi kent merkezine yürüme mesafesinde olan; Mevlana Müzesi merkez kabul edilecek bir daire çizilecek olursa eski Konya'yı (1960'lar) oluşturan dokunun birer parçasıdırlar. Ama uygulamalar, köhneme sürecine müdahalede bulunulmadan beklenip, süreç sonunda burada yaşayan belli ölçüde kentsoylu kabul edilecek kullanıcının mekânı terk etmesini beklemek üzerine kurulmuştur. Mekânın kullanıcıları, mülk sahipleri, belli ölçüde eski bir tabirle 'eşraf' kabul edilecek bir sosyolojik yapı burayı terk etmek zorunda kaldıktan, bu alanların geleneksel dokusu, malzemesiyle, tipolojisiyle, kullanıcısıyla ötekileştirildikten sonra müteahhit eliyle dönüşüm uygulamalarının önü açılmıştır.

Aslında mekânbir anlamda yaşanılan köhnemeye terkedilmiştir. Köhneme sürecinde il içerisindeki kır-kent arası göç ile kente gelen dışarıdan göç etkili olmuştur. Dönüşüm uygulamasının bu unsuru ve sonuçlarını dikkate alması beklenmiştir (K80, ?, K).

Ancak, bir politik tercih olarak yerel yönetimler dönemin popüler yaklaşımı olarak bu -eski- dokudan kurtulmak istemiştir. Dönemin yerel yönetimlerinin -hatta şimdikilerin de- öncülüğünde birçok toplu konut projesi başlatılmıştır. Ve bu konut arzına konu olan alanlar kentin eski konut dokusu üzerinde yer seçmiştir. Bireylerin, mülk sahiplerinin konformist tercihleri de bu noktada belirleyici olmuştur. İnsanlar ortaya çıkan ranttan elbette yararlanmak isteyecektir. Örneğin, mevcut evi ve 800 m^2 bahçesi karşılığında birileri gelip bir şekilde 2 daire veriyorsa mülk sahibi bunu değerlendirmek istemiştir. Zaten kişiler mekânın ilk kullanıcısı değilse, mülkiyet el değiştirmişse, kişinin bir aidiyeti veya mahallelilik kültürünün getirdiği bir bağ, bir sahiplenme duygusu bulunmuyorsa, miras yoluyla bir el değiştirme yahut farklı bir şekilde jenerasyon/kuşak değişikliği söz konusuysa oluşan rantı değerlendirmek için insanlar daha kolay hareket edeceklerdir (K80, ?, K). Bu bir gerçekliktir ve dönüşüm çalışmalarında -özellikle koruma alanlarına yönelik uygulamalarda- başarısızlığa yol açmakta ya da estetik sorunları beraberinde getirmektedir.

Bedesten'de gerçekleşen kentsel dönüşüm projesinin aslında ne olduğunu araştırmaya katılanların ifadeleri çeşitlendirmektedir. Eskimiş, yıpranmış, alt yapı sorunları olan yapıların ve alanın yenilenmesi, kullanışlı hale getirilmesi (K41, 56, E) tam anlamıyla sağlıklaştırmadır. Katılımcıların özellikle altyapı ve drenaj sorununa yönelik çözüm üretilmiş olmasını memnuniyetle karşıladıkları ve söz konusu yenilemeyi desteklemek için bunu yeterli bir sebep olarak gördükleri söylenebilir:

> "Kendi adıma söyleyeyim; pırıl pırıl oldu bedesten, dört dörtlük yaptılar, eskiden bir yağmur çiselese şuradaki esnafın çoğunun gözü tavana bakardı. ... Yenilemenin kötüsü mü olur! Eskiden kablolar yer üstünden geçmekteydi, hem görüntü kirliliği hem hayati risk oluşturuyordu. … Şimdi tavanım aktı mı, dükkânı su basacak mı derdi tamamen ortadan kalkmış oldu. … (K73, ?, E)"

Yine diğer bir katılımcı (K43, ?, E), proje kapsamında yapılan düzeltmelerin mimari niteliğinin olmadığını, çoğunun niteliksiz değişiklikler olduğunu, ortaya çıkan yeni yapıların Konya geleneksel yapılarının orijinal malzeme (kerpiç) özelliklerini

taşımadığını söyleyerek eleştirmiştir. Bu eleştiriler Bedesten'deki dönüşümün sivil mimarlık örneği, nitelikli yapı, mülkiyet deseni, geleneksel malzeme, geleneksel konut gibi yapı kimliğini koruyucu özelliklerinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Konya'da Bedesten örneğindeki projenin kentsel yeniden üretimi hedeflemediği anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmalar muhakkak görsel olarak eskiye göre iyi kabul edilmektedir. Ancak, bunun için yapılan harcamalar ve projenin toplam maliyetinin çok yüksek olduğu; bu maliyetlerle katma değeri yüksek istihdam yaratıcı yatırımların yapılabileceği düşünülmektedir (K31, 49, E). Bir başka katılımcı da:

> "Memnun olduğum noktalar var, olmadığım noktalar var. İyi oldu hoş oldu da çok para gitti; bu kadar harcama yapmaya ne gerek vardı. Konya'da o kadar aç, fakir ilaç insan var. Bu paralarla onlara bir iş kurulsaydı (istihdam yaratılmasını arzu ediyor) daha iyi olmaz mıydı? Evine ekmek götürülsün demiyorum bak buraya dikkat et (Sosyal yardımda bulunulması istemediği kastıyla)! … Ama şöyle bakınca da adamın gözünü okşuyor; köhnemiş, eski yerlerden alışveriş yapmak ister mi insan?! …"

diyerek aynı doğrultuda görüş bildirmiş ve katma değer yaratacak yatırımların önemine dikkat çekmiştir (K67, 45, E). Alınan bu yanıtlardan, alanda yürütülen **Sağlıklaştırma**nın kendisinden çok rahatsız olunmadığı; hatta büyük ölçüde memnun olunduğu; çıkarımında bulunulabilir. Ancak öncelikli bir iş olmadığı yönündeki ifadeler, önceliklerin farklı olması gerektiği eleştirileri, yerel yönetimlerin hizmet önceliği sıralamasında bulunması gerektiği vurgusu dikkate alınmalıdır. Ayrıca, bir mekâna yönelik kapsamlı dönüşüm çalışmalarında toplu ulaşım muhakkak düşünülmelidir.

Belediye yönetimi bu projeyi gerçekleştirmiştir, ancak projenin sürdürülebilir olması hem esnafın hem de müşterilerin/ziyaretçilerin belirli davranış kalıplarını değiştirmesini gerektirmektedir. Örneğin, belediye güvenlik için gereken aydınlatmanın maliyetinindükkân sahiplerince karşılanması yönünde bir çözüm bulmuşvebuna göre dükkânların saçakları altında yer verilen lambaların akşamları alışveriş saati sonlandığında açık bırakılması istenmiştir. Ancak, esnaf akşam dükkânını kapatıp giderken ışığı söndürüp gitmeyi tercih etmiş, belediyenin bu önerisine uymamıştır. Yani böylesine büyük bir yatırım yapılmasına ve bir 'dil' geliştirilmek istenmesine karşın karşılaşılan sorunlar beklenendençok farklı olmuştur. Esnaf sadece bu aydınlatma

maliyetine bile katlanmak istememiştir. Yine, bir karar alınmış ve ilgili alandaki dükkânların kullanması için alternatiflitabelalar oluşturulmuştur. Esnafa yük olmaması için bu uygulamanın maliyeti de düşük (20-30 ₺ gibi) tutulmuştur. Belediye, esnafı bu anlaşılan marangoz, mobilyacı ya da ahşap doğrama işi yapan esnaf komşusuna yönlendirmiş ancak, işletmeciler bundan bile imtina etmişlerdir. Bu tür mekânın kalitesini koruyacak ya da artıracak küçük masraf kalemlerinden bile kaçınan esnaflarla karşılaşılmıştır. Esnaf -eski usul- yazıcıdan A4 boyutunda bir çıktı alıp önceki tabelanın üzerine ya da işletmenin camına yapıştırmayı tercih etmiştir. Kullanıcılar da benzer tepkiler geliştirmiştir. Mesela, önceden olduğu gibi aracını alışveriş yapacağı dükkânın önüne götürmek isteyen müşteriler söz konusu olmuştur. Alanın dışında bırakmak, yaya olarak mekâna giriş yapmak bazı müşterilerin zoruna gitmektedir. Esnaf aynı şekilde günün her saatinde dükkânına mal indirmek istemiş ve bunun için yolun araç trafiğine açılmasını talep etmişdirler (K81, ?, K). Bu tür alışkanlıklar süreç içerisinde belediye yönetimini zorlamış, esnaf ile sorunlar yaşanmasına yol açmış ve dönüşüm çalışmasında amaçlanan hedeflerde aksamalara neden olmuştur. Bir anlamda belediye yönetimi de yorulmuştur. Bu tür kapsamlı ve yüksek maliyetli projelerde yararlanıcıların da maliyetlere katlanması ve süreçlere destek olması gerekmektedir.

Proje müellifi ve uygulayıcı mimar da esnafın tutumundan yakınmıştır (K82, ?, E):

> "Esnafın, kendi mülkü olsa da olmasa da dükkânına yatırım yapmadığı; tescilli olmasından kaynaklı olsun ya da kullandığı birim tescilsiz olsun herhangi bir bakım, onarımda bulunmadığı gerçeğiyle yüzleştik. İnsanlar herhangi bir yatırım ya da fiziksel iyileştirmeye gitmeden aynı kazanç düzeyini korumayı bekliyorlar. Mekânın bir kısmında köhnemenin de ötesinde bir tahribata maruz kalmış ve âdete bir yıkıntıya dönüşmüş yapılar söz konusuydu."

Bu durum dönüşüm, koruma, sağlıklaştırma ya da yenileme sonrası mekânın yararlanıcılarına büyük bir sorumluluk düştüğünü göstermektedir. Kısa bir süre sonra aynı köhnemenin yaşanmaması artık kullanıcıların elindedir.

3.3.1.2. Ekonomik Canlandırma ve Kültürel Birikimin Sürdürülebilirliği

Konya-Bedesten dönüşüm projesindebaşat amaçlarından olan ekonomik canlandırma konusunda olumlu ve olumsuz değerlendirmeler olmuştur. İlk olarak, özellikle yayalaştırma çalışmasının sonucunda esnafın dükkânlarına uğrayan müşterilerin arttığı

ve bunun kazanç artışı sağladığı belirtilmiştir (K16, 48, E). Bu doğrultuda görüş belirten bir diğer esnaf da:

> "Ekonomik olarak beni olumlu etkiledi; benim dükkânın önünden araba geçmeyince (yayalaştırılınca) müşterilerin dükkânıma uğrama şansı arttı, kazancımızda da biraz artış oldu tabi!"

demiştir (K61, ?, E). Bu söylenenlerden hareketle dönüşüm sürecininmekânın farklı alanlarına farklı tesiri olduğu; rantın mekânsaldağılımında farklılıklar görüldüğü söylenebilir.

İkinci olarak, dönüşüm çalışmasının diğer ekonomik amacı olan turizm potansiyelini kullanma ve buradan ekonomik fayda sağlama tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Bedesten'de satılan malların sıradan ve iç müşteriye yönelik tüketim ağırlıklı ürünler oluşu bu potansiyelden yeterli düzeyde istifade edilememesine sebep olmuştur (K28, 37, E). Bu doğrultuda görüş beyan eden bir başka katılımcı da (K52, 40, E):

> "Valla gardaşım turis (turist) bura(ya) gelip ne alacak; alacağı bana 200 gr fıstık, fındık; arada iğde veya ne biliyim (bileyim)keçiboynuzu filan (falan) da aldıkları oluyor tabi merak edip de."

Buradan anlaşılan sektörel anlamda turiste yönelik olmayan alanların turizmden pay alamadığıdır. Örneğin bir katılımcının şuifadesi durumu çok daha iyi özetlemektedir:

> "Şimdi şöyle söyleyeyim bu iş başlayalı bu yana 3 sene oldu am(m)a benden şimdiye kadar bir Avusturalyalı kadın turis (turist) üstünde; şöyle ön tarafında; İstanbul yazan bir tişört aldı torununa diyerek(ten)." (K33, 46, E).

Bu alt başlık altında, turiste hitap eden yöreye özgü nitelikli ürün satılmadığı, süreç öncesi ve sonrasında müşteri profilinde bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır.

Mahalle Muhtarı'nın (K83, 55, E) tespitleri de aynı yöndedir:

> "Turistin buraya gelmesi çok olası değil. Yolunu kaybetmesi lazım buraya gelmesi için. Zaten tur şirketleri yalnız bırakmıyorlar ki (serbest zaman tanımıyorlar) turist gezip gelebilsin. Onların götürdükleri yerler belli: Türbe (Mevlâna Müzesi), İnce Minareli Medrese (Taş ve Ahşap Eserler Müzesi), Karatay Medresesi (Çini Eserler Müzesi) falan filan. Turist Konya'da kalmıyor ki gezip görsün, yolu Bedesten'e düşsün. En fazla götürecekleri yer Sille (İlçe belediyelerinden biri tarafından aslına uygun olarak kentsel yenilemeye tabi tutulan, kent merkezine yakın eskiden

> Karamanlılarla[87] birlikte yaşanılan bir köy). Hem turist gelse bile nerede yemek yiyip içecek; bir yeme içme mekânı yok. Hala daha esnafa yönelik lokantalar, çay ocakları var hizmet veren. Burada turisti tutacak araçlar söz konusu değil. Haa, belediye başkanı (büyükşehir) Yılanlı Medrese Pasajı'ndaki çay ocaklarına (dönüşümden sonra bir kısmına bu şekilde işlev kazandırılmış) gitmiş, çay içmiş. Tamam, da bu neyi değiştirecek. Hangi ihtiyacı karşılayacak. İnsanların nefesleneceği (alışveriş esnasında ya da alışveriş dışı kullanım için; rekreatif amaçlı) bir yer yok."

Üçüncü olarak, Bedesten'e uğrayan yerli nüfusun çok değişmediği, onların aynı tüketici davranışlarına sahip olduğu ve bunun da ekonomik sonuçları çok değiştirmediği belirtilmiştir (K13, 34, E).Bedesten'deki esnafın gelir durumunda ekstrem bir değişme olmadığı, hitap edilen sosyo-ekonomik sınıfın aynı ve orta-alt gelir grubuna mensup olduğu, geleneksel alışveriş kültürünün sürdüğü görülmüştür.

Bedesten'de geçmişten gelen yerinde üretim, usta-çırak ilişkisi, üretimden doğrudan vatandaşa sunum gibi kültürel esnaf birikiminin sürdürülmesinin zor olduğu görülmüştür. Ayrıca, geleneksel sanatlar açısından da usta yetiştirmenin çok zayıfladığı tespit edilmiştir (K28, 64, E). Geleneksel üretim biçimi ve teknolojisinin zamana yenik düştüğü, bazı mesleklerin/zanaat alanlarının yok olduğu ya da yok olmaya yüz tuttuğu, kitlesel üretimle birlikte çalışan yapısının da değiştiği sonucu çıkarılmıştır.

Bedesten'de sadece perakende satış ya da küçük esnaf bulunmuyor, toptan satış yapan ticaret kesimi de yer almaktadır. Bu kesimin de satışlarında ya da kar oranlarında ciddi bir artış olmamıştır. Bunun aksine büyük ölçekli iş yapan tacir kesimi Bedesten'e ticari araçların dahi sokulmamasını eleştirmişlerdir. Bu durumun işletmelerine mal tedarik etmede sıkıntıya yol açtığını belirtmişlerdir. Ana yoldan Bedesten'e insan gücü ile mal taşımanın sıkıntısı dile getirilmiş ve Belediyenin bu konuya çözüm bulması istenmiştir (K37, 45, E):

> "Valla bize bir katkısı olmadı (ekonomik). Biz burada toptancıyız. Ama aldığımız sattığımız bir (aynı, değişmedi). Benim bir tek ricam bu belediye yetkililerine söyle madem sen. Buraya araç sokmamıza izin versinler, dükkâna mal indiremiyoruz. Mal getirtemiyoruz(Günün çok büyük bölümünde bölgeye araç girişine izin

[87] Karamanlılar Türk olmalarına ve Rumca bilmemelerine karşın konuşma dilleri olan Türkçeyi Yunan Alfabesi ile yazmaları ve özellikle Ortodoks – Hıristiyan olmaları sebebiyle Lozan Antlaşması sonrası ilgili antlaşma hükümleri gereği Türk – Yunan nüfus mübadelesine tabi tutulmuş Türk dilli halktır.

> verilmiyor. Ana arterlerden inen malı belediye elemanları tekerlekli taşıyıcılarla bedestenin içine; esnafın dükkânına taşıyor ya da taşınması için yönlendiriyor.)."

Belirli bir saatten sonra da -örneğin 19.00'dan sonra- esnafın mal indirebilmesi için alana araç girişine izin veriliyorolmasına karşınesnaf istediği vakitte ya da gün içerisinde mal indiremediği için genel olarak şikâyetçi görülmüştür. Esnafın, belediyenin mekânın ve alışverişin niteliğini artırmaya, buraya yaptığı yatırım sonrasında birtakım değişikliklere giderek kurallar belirleyerek mekânın önceki sosyal ya da fiziksel süreçleri tekrar yaşayıp yeniden köhnemesinin önüne geçmek için almak istediği önlemlere yönelik bir direnç göstermesi, eski davranış kalıplarını ve alışkanlıklarını sürdürme isteği olarak yorumlanmaktadır.

K64'te turizme yönelik kentsel dönüşüm, kentsel koruma ya da sağlıklaştırma uygulamalarında bulunurken daha nitelikli bir ürün ortaya koy (abil)mak için daha derinlikli bir çalışma yapmak gerektiğini söylemiştir (K64, ?, E):

> "Şimdi burası tarihi bedesten öyle mi? Buna kargalar bile güler. Haa! Bilmeyen öyle sanır (zanneder), inanır. Yeni nesili (nesli) filan (falan) buna inandırabilirsin tabi. *Gülerek* Bedesten deyince çizgi film kahramanı Ben10 (okunuş: benten)'in akrabası falan sanan çocuklarımız çıkabilir tabi! Lakin işin aslı öyle değil. Şu binaya bak! (Eliyle Mevlana Caddesi üzerindeki 4 katlı bir yapıyı işaret ederek) Sen hiç bedestende (Mimari anlamda belirli bir plan ya da forma yönelik tahayyülle) 4 katlı bina görebilir misin kardeşim!? Göremezsin çünkü bedesten dediğin yerde küçük ölçekli bölümlerden oluşan imalathanelerin ya da dükkânların yer aldığı yapı adaları olur. Mesela kundura üretiminin olduğu eski tabirle bir pabuççular arastası[88] düşün mesela. Geleneksel anlamda arasta dediğimiz yer esasında bu tarif ettiğimiz küçük ölçekli imalathane ve üretilen bu işçilik yoğun nitelikli ürünlerin satıldığı dükkânlardan oluşur. Hiç öyle 3-4 kata da ihtiyaç duymazsın zaten bu tür bir üretimde bulunmak için. Bu farklı bir üretimkültürünün yapısıdır. …"

3.3.1.3. Şehir Planlama ve Mekâna Yönelik Müdahale Bağlamında Aidiyet Geliştirme

Bedesten dönüşüm projesi ile alanın trafiğe kapatılması, daha yeni bir mekân görüntüsü oluşturması, tarihi mekânın yenilenmesi ve rekreasyonel alanın oluşturulması vatandaşların Bedesten'e erişebilmesini kolaylaştırmış ve bir aidiyet geliştirme ortaya

---

[88] **arasta:** Far. (araste süslenmiş) 1. Eskiden çarşılarda aynı çeşit mal satan esnafın bulunduğu kısım. 2. Üstü örtülü veya dükkânlarının önü saçaklı çarşı. Eskiden arasta, külliyelerin bir bölümünü meydana getirirdi. (Hasol, 1979:43)

koymuştur (K44, 73, E). Dönüşüm öncesi durumda vatandaşın dar yolda güvenli bir şekilde hareket etmesinin zor olduğu, yine esnafın kaldırıma mal yığmasının -kapasite fazlası kullanım- vatandaşı yoldan yürümeye mecbur bırakması olumsuz anılmıştır. Mevcut yeni durumda ise yolun araç trafiğine kapatılması ve esnafın mal sergi alanının denetlenmesi yaya kullanımını iyileştirmiştir (K30, 25, E). Bedesten dönüşümü sonrasında ana yaya arterinin oluşturulması, yayalaştırma politikası, trafik güvenliğinin sağlanmış oluşu mekânın kullanıcılarının mekânı algılamasını değiştirmiş ve aidiyeti güçlendirmiştir. Bu düşünceleri olumlayan ve bir önceki katılımcıyı destekler nitelikte konuşan K42 de şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Hocam, şimdi buradan eskiden geçerken önüme arkama bakacağım diye yorulurdum; zaten yol dar, bir de üstüne üstlük kaldırımlara esnaf malı yığardı mecbur yaya da yoldan gitmek zorunda!.. Şimdi hem araç yok hem böylece yol da genişlemiş gibi oluyor aslında (yaya kullanımı açısından ana arterlerden birinin yayalaştırılmasına yönelik olarak). … (K42, 33, E)"

İkinci olarak, dönüşümle birlikte Bedesten'de rekreatif kullanıma yönelik alanların iyileştirilmesi kullanıcıların yalnız alışveriş veya ticaret için değil, ritüel mekân olarak kullanmalarında ve ibadet alanlarının avlularından daha çok yararlanmalarındaetkili olmuştur. Öyle ki bu düzenlemeler, mekânın alışveriş ya da ticaret dışı amaçlarladaha çok ziyaret edilmesini sağlayacak düzeye gelmiştir (K27, 63, K). Bu durum, ticari ya da üretim amaçlı mekânların sosyal ve kültürel donatılarla desteklenmesinin aidiyet geliştirmeye olumlu katkısı olacağını göstermiştir.

Diğer taraftan, yayalaştırma uygulamasının olumlu yansımaları olsa da, bunu tamamlayacak otopark alanının yetersiz olmasından dolayı eleştiriler getirilmiştir. Yine Bedesten'de müşterilerin tüketim tercihinin dikkate alınmaması Bedesten'e olan ilgiyi zayıflatıcı etkenler olarak görülmüştür (K22, 67, E).Yine Osmanlı Dönemi'nden kalan eski buğday pazarında yürütülen arkeolojik kazıların tamamlanmasının ardından alanın -hem eskiden sahip olduğu işlev olması bakımından, hem de bedestenin mekânsal açıdan devamı niteliğinde olduğundan anlamlı kabul edilebilecek- ticari işlev taşıyan bir çarşıya dönüştürülecek olmasının otopark ihtiyacını artıracağı görülmektedir. Ancak gerek bu yeni çarşının gerekse de bedestenin otopark ihtiyacını karşılamaya yönelik bu alanda 800 araçlık bir otoparkın da yapılacak olmasının bütün bu taleplere yeterli ölçüde cevap vereceği düşünülmektedir (K20, 50, E).

Bedesten'in sınırları içerisinde yer aldığı Mahallenin Muhtarı'na (K83, 55, E) göre, Bedesten'in yaklaşık %70'i mülk sahibi, kalan %30'u ise vakıf malıdır. Mülk sahiplerinin %80'i de kendi dükkânında oturur ve dükkânını kendisi işletir. Mülk sahibi olup da dükkânını kiraya veren çok azdır. Bu dönüşümün esasında oldukça maliyetli olduğu, özellikle taşıyıcı sistem için kullanılan metallerin gereğinden fazla maliyet arz ettiği, belirtilmiştir. Muhtar, bu dönüşüm çalışmasının gereksiz bir şekilde daha maliyetli hale getirildiğini, birilerinin bu projelerden çıkar sağladığını ancak bunun esnaf olmadığını vurgulamıştır. Nitelikli ve yüksek maliyetli malzemeyle yenileme çalışmalarının yapıldığı görülünce, öncesinde dükkânının projeye dâhil edilmesi için muvafakat vermeyen esnaf da sürece dâhil olma yönünde talepte bulunmuştur. Bu durum bütün Bedesten'in uzun bir süre şantiyeye dönüşmesine sebep olmuştur. Muhtar'a göre, normal şartlarda daha kısa sürede bu işler görülebilecekkendönüşüm sürecinin uzaması esnafın dükkânının aylarca kapalı kalmasına yol açmıştır. Bu kadar uzun süre dükkânının kapalı kalmasının, esnafın mevcut borçlarını ödeyememesine ve bir ekonomik dar boğaza girmesine sebep olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple mağduriyetler yaşanması olumsuz bir sonuç olarak görülmektedir. Proje tamamlandıktan sonraki sürece ilişkin olumlu geri dönüşlerin olduğu, esnafın işinde küçük de olsa bir hareketlenme yaşandığı; ancak bunun kayıpları ne ölçüde telafi edeceğinin bilinemeyeceği belirtilmiştir. Mekânın daha temiz (yapıların dış cephelerine yönelik müdahaleler) ve nitelikli hale getirilmesinin müşterinin burayı tercihinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Bedesten dönüşümü sonrasında herhangi bir esnafın dükkânından taşınmak zorunda kaldığı görülmemiştir. Ama kiralarda bir miktar artış olduğu, artış yapılmayan dükkân sahiplerinin de bir artışta bulunmak istediği belirtilmiştir. Kiralardaki artışın bazı sektörlerin Bedesten'den uzaklaşmasına yol açması mümkün gözükmekte, ancak çoğu esnaf burada mülk sahibi olduğu için büyük ölçüde ticari yapının/sektörel desenin korunacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan, geleneksel üretim yapan sobacılar içinde iki dükkân kalmış, bunların da soba imalatı yapmadığı belirtilmiştir (K83, 55, E). Bedesten artık küçük ölçekli bir üretim, ya da üretimle satışın aynı anda olduğu ticari işletmelerin yer aldığı merkez değildir. Yine, Kunduracılar sanayide üretimlerini yapmakta ve burada satmaktadırlar. Burası bir anlamda pazara dönüşmüştür. Geleneksel

olarak bir kültürü vardır, insanlar alışveriş için hep buraya gelmektedir. Ancak, eskisi kadar müşteri potansiyeli de pek kalmamıştır. Daha çok konzörvatif yaşam tarzına sahip olanlarla kırsal kesime mensup, alışveriş için köyden gelen insanların tercih ettiği bir mekân hüviyeti kazanmıştır. Ürünlerin, fiyatlarının çok ucuz olmamasına rağmen bu kesimin zevk ve beğenilerine hitap ediyor oluşu söz konusu mekânın tercih edilmeye devam edilmesini sağlamaktadır.

AVM'ler heryerde olduğu gibi öne geçmiştir. AVM'ler ile Bedesten esnafının rekabet etmesi mümkün görülmemektedir. Bedesten'i tercih eden müşterinin ya maddi durumunun iyi olmadığı ya da AVM'den pahalıya ürün almak istemeyen müşteri olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, dönüşüm sonrasında dahi, Bedesten'i üretici-satıcı olarak kullananların pek değişmediğini, müşteri olarak tercih edenlerin de geleneksel olarak var olan ve yeniden gelmesi arzu edilmeyen toplumsal kesimler olduğunu göstermektedir. Müşteriler açısından bir aidiyet sorunu görülmektedir.

Mahalle Muhtarı'na göre (K83, 55, E), geleneksel olarak Bedesten esnafının Belediye yönetimi üzerinde etkisi vardır. Mekâna yönelik proje geliştirilmesi ve müdahale edilmesi esnafın isteğiyle olmuştur. Ancak, gerçekleşen dönüşümün "geleneksel dokuya yönelik bir dönüşüm olup olduğu, Konya'ya özgü malzeme kullanılıp kullanılmadığı, geçmişin kültürel birikimini yaşatıp yaşatmadığı" tartışmalıdır. Dönüşüm olarak ifade edilenin aslında sadece bir dış cephe sağlıklaştırması olduğu belirtilmiştir. Buradaki dükkânların çoğunun niteliksiz ve tescilli olmadığı; yapılan uygulamalarla nitelikli gibi görünmesinin sağlandığı belirtilmiştir. Bu bulgu, mekânın kültürel birikiminin sürdürülebilirliği noktasında "gerçekten bir kültürel birikim var mıydı, kalmış mıydı?" sorusunu önümüze getirmektedir.

3.3.1.4. Erişilebilirlik, Rekreasyonel Alan ve Aidiyet (Sahiplenme)

Anadolu şehirlerinde bir gündelik yaşantı vardır ve bu yaşantı içerisinde özellikle erkekler için "kahvehane" (Kıraathane) kültürü[89] çok önemli bir yer tutmaktadır. Burada ağırlıklı olarak mahallenin erkekleri çay ya da kahve içerek, kitap ya da gazete okuyarak, tavla, kâğıt vb. oyunlar oynayarak vakit geçirirler. Bu mekânlar ağırlıklı olarak mahallenin emekli ya da işsiz erkeklerini ağırlar, hafta sonu ise hemen hemen her yaş grubundan kişi burada vakit geçirir. Fakat bu mekânların bir kısır döngü olarak işsiz ya da çalışan kişileri çekmesi olumsuz görülmeye başlamıştır. Kahvehanenin ikame mekânı daha çok çarşı, pazar, camii, bugünlerde AVM olarak karşımıza çıkmaktadır. Emekli ya da çalışmayan kesim için dönüşüm projelerinin boş vakit geçirme, sosyal ilişki kurma ve ihtiyaçlarını gidermek için kolaylıklar sunması beklenmektedir. Bedesten projesinin bu yönde katkısının olduğu belirtilmiştir. Özellikle Kapı Camii'nin avlusu yakın yerleşim yerlerinden ziyaretçileri çekmekte, insanlar burada ibadetlerini yaptıktan sonra sosyal ilişki geliştirmekte ve günlük alışverişlerini yaptıktan sonra evlerine dönmektedirler (K44, 73, E). Bu durum özellikle yoğun yerleşimin olduğu kent merkezlerine yakın mahallelerden gelen ziyaretçiler için bir ihtiyacı gündeme getirmiştir. Hemşerilerin evlerine yakın pazar ve çarşıya gittiklerinde bu tür rekreasyonel mekânlara kavuşması kenti sahiplenmeyi güçlendirmektedir. Belirli sosyal gruplar akranlarıyla bu tür mekânlarda bir araya gelmektedir ve hayatlarını kolaylaştıran mekânları beğenmektedirler. Bu durum aynı zamanda kentin erişilebilirliğini de güçlendirmektedir. Bir başka katılımcının şu ifadeleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir (K48, 77, E):

> "Şimdi yengen evden kovalıyor. Bizde ne yapalım bu yaştan sonra eşle dostla ancak burada; çarşıda-pazarda görüşebiliyoruz (Kapı Camii'nin avlusu). Kahve köşelerinde vakit geçirmek -bu yaştan sonra- bize yakışmaz. Ne yapacaksın? İki yarenlik ediyoruz. İşte iki vakit namazı kılıyoruz (Öğle ve ikindi namazlarını kastederek). Akşamda elimize şonu şunu (öteberi gibi bir anlamı var) dakıp (almak manasında) götürüyoruz. 1 kg ıspanak, marul, tere, maydanoz… (Bu kişinin evi bu mekâna yürüme mesafesinde, özellikle akranlarıyla görüşebileceği yer olması

---

[89] Kıraathane kültürünü yurtdışına çalışmaya giden yurttaşlarımız yabancı ülkelere de taşımışlardır. Anadolu kıraathanesine benzer yapılar ve donatıları Türklerin yoğun olarak yaşadığı bazı Almanya, Hollanda, Belçika kentlerinde ya da mahallelerinde de görmek mümkündür.

> açısından burayı kullandığını, yaşı itibariyle de uzun süre ağır bir şey taşıyamayacağı için taşıyabileceği ağırlıkta hafif bir şeyler alıp akşam evine döndüğünü söyledi.)"

Araştırma bulguları Bedesten'i ziyaret eden ve mekânı kullananlar arasında sadece erkeklerin değil kadınların da olumlu bir izlenime sahip olduğunu göstermektedir (K27, 63, K): Genel olarak Bedesten ve özellikle Kapı Camii'nin avlusu çok güzel bulunmaktadır. Avludaki oturma yerleri beğenilmekte, akşam saatlerinde dahi mekânın ziyaret edilebiliyor olması güven vermektedir. Örneğin, Ramazan ayı boyunca aile olarak hatimle teravih (Kur'an'ın bütün bir ay boyunca parça parça okunarak tamamlanması ile kılınan teravih namazı) kılmaya gelenler, teravihten çıkınca da camii avlusunayakın fırından bir simit alıp oturup yemekten memnun olmuşlardır. Yine bir başka kadın katılımcı (K40, 58, K):

> "Bu düzenleme pek iyi oldu hay guzum (kuzum, sevgi anlatır bir ifade). Hacı amcanlan filan Ramazan'da sahurdan sonra burada sabah namazını kılıp öyle gidiyorduk arada bir. Sahuru da burada yapma fırsatımız oluyordu hem; bir değişiklik yani bizler için. …"

diyerek mekânın yalnızca akşam hava karardıktan sonra değil -dönemsel olsa da- gece geç saatlerde de -ya da geç saatlere dek- kullanıldığını, böylece yaşayan ve canlılığını günün 24 saatine yaklaşan bir süre sürdüren bir yapıya kavuştuğuna işaret etmektedir.

Bu örnekler insanların kentlerde çok küçük dahi olsa bir rekreasyonel alana duydukları ihtiyacın şiddetini göstermesi açısından önemlidir. Her kentin sosyal dokusu, mekânın şekillenişi ve işlevine verilen anlamı etkilemektedir. Bedesten örneğinde dönüşüm çalışması özellikle Ramazan ayında yerel topluluğun mekânı anlamlandırmasına cevap vermiş gözükmektedir.

Mekânın kullanıcısından koparıldığı yönündeki düşünceler üzerinde durulduğunda; özellikle toplu taşıma terminallerinden birinin zayıflatılması ya da bazı hatlar için toplu taşıma güzergâhlarında değişikliğe gidilmesi, mekânın bir kısmının araç trafiğine kapatılarak yayalaştırılmasının ve hatta raylı sistemin mekâna ulaştıran ana aksın ortasından geçirilmesinin getirdiği mekânsal parçalanma göz önünde bulundurulduğunda haklı yanların olduğu düşünülebilir. Ancak, Bedesten'in hala güçlü bir yaya ilişkisi ile beslenen mekân olduğu vurgulanmıştır. Yapılan bu düzenleme neticesinde mekânın kullanıcısında da birtakım değişiklikler olmasını beklemenin

mümkün olduğu değerlendirmesinde bulunulmuştur. Çünkü mekânın niteliğindeki artış belirli ölçüde hem burada yer seçen sektörleri hem de kullanıcı profilini etkileyecektir. Belki de ilerleyen süreçte mekâna toplu taşıma kullanımının bağımlı değişken olmadığı bir kullanıcı profili hakim olacaktır (K81, ?, K).

3.3.1.5. Sahiplenme (Aidiyet), Bağ Kurma, Estetik Kaygı, Özgünlük Konusunda Duyulan Hassasiyet

Bedesten dönüşüm projesinin mekâna duyulan aidiyet, mekâna yönelik geliştirilen sahiplenme duygusubağlamında olumlu yönlerinin yanında olumsuz unsurlarının da varlığı tespit edilmiştir. Özellikle mekânın kullanıcılarının dönüşümün projelendirilmesi ve yürütülmesine katılımında yetersizlikler yaşandığı görülmüştür. En azından kent mobilyaları tasarlanırken ya da -tasarlanan alternatifler arasından- seçilirken mekânın kullanıcılarına danışılması beklenmiştir. Örneğin, mimarlık öğrencisi olan katılımcı:"…bir çöp tenekesi, bir aydınlatma elemanı, bir oturma elemanı tasarlamak isterdim." diyerek eleştirisini dile getirmiştir. Yine bu tür tarihi mekânlara yönelik dönüşüm çalışmalarında yarışma usulünün faydalı olacağı söylenmiştir. Özellikle dükkân isimlerinin yer aldığı ahşap tabelaların tasarımı yetersiz ve tekdüze bulunmakta; esnafın ısrarla elektrikli tabela kullanmak isteyişi ya da bir kâğıdaişletmenin ismini yazıp cama yapıştırması buna bağlanmaktadır (K36, 20, E). Bir başka katılımcının şu ifadelerinin de K36'nın yaklaşımına yakınolduğu söylenebilir:

> "Hocam, genel olarak olumlu buluyorum. Ama en azından bizlere de bir fırsat tanınabilirdi. Ne bileyim, biz dükkân sahibiyiz mesela; fark etmez kiracı da ol (un)abilir; iş bittikten sonra burayı kullanacak yine biziz haddizatında. Tamam, bir takım standartlar belirleyerek arasından bize seçim şansı verdiler dükkân (lar)ın içinin tefrişinde falan ama yine de bize danışılması hoşumuza giderdi açıkçası. Sana danışılsa memnuz kalmaz mıydın?! *gülerek*... (K25, ?, E)"

Projenin hazırlanması, içeriğinin belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde özellikle kullanıcıların tercihlerinin dikkate alınması aidiyeti, mekânla bağ kurmayı, estetik algıyı ve özgünlüğü güçlendirecektir.

Bedesten dönüşüm öncesi ve sonrasında sunduğu kent işlevi, kolaylıklar, mekâna duyulan ihtiyaç ve hemşerilerin buraya yükledikleri anlam bakımından önemli değişim geçirmemiştir. Özellikle düğün arifesinde çeyiz alışverişi için birçok insan Bedesten'e

uğramaktadır. Bedesten'de geleneksel alışveriş kültürü, geleneksel alışkanlıklar, aynı davranış kalıplarını sergileme gibi hususlar dönüşüm olsa da olmasa da mekâna bağlı bir kitlenin varlığını göstermekte ve aidiyeti etkileyen temel faktörün mekânın işlevi olduğu anlaşılmaktadır (K23, 63, K).

3.3.1.6. Kültür Birikimin Sürekliliği ve "Pazar"

Ekonomik canlandırma, sağlıklaştırma, kültürel mekânı koruma amaçlı girişilen Bedesten projesinin sonuçları tarihsel bir olguyu teyit etmektedir. O da kentte pazarın yeri ve önemidir. Pazar hem üretim alışkanlıklarının hem ekonomik ilişkilerin (takas ekonomisinin), hem tüketim alışkanlıklarının hem de toplumun mekân algısının birikimini sergileme merkezi olduğunu tüm dönemlerde göstermiştir. Bedesten, modern dönem öncesi ve sonrasında bu tarihi rolünü sürdürmektedir. Kentin büyümesi ve değişmesi, üretim biçiminin ve tüketim tercihlerinin değişmesi bu tür mekânları işlevsizleştirmekte ve hatta toplumsal hafızadan silmektedir. Bir anlamda koruma amaçlı çalışmaları yönlendiren ana sebep de bu kaygıdır. Koruma ve sağlıklaştırma çalışmalarının olumlu veya olumsuz yönleri bir kenara bırakıldığında, Bedesten örneğinin pazar işlevi üzerinden kültürel birikimin sürekliliğini sağladığı söylenebilir. Örneğin, Anadolu'da, büyükşehirleşme ve metropoliten kültüre rağmen, düğün alışverişi ciddi bir seremoni olarak korunmakta ve düğünün tarafları bu süreçte önemli düzeyde harcama yapmaktadırlar. İşte bu harcamalar, kültürel birikime ve geleneklere uygun olarak Bedesten gibi tarihi çarşılarda yapılmaya devam etmektedir. Bu alışverişlerdeki hemen hemen tüm ürünler bu pazarlarda sunulmaktadır (K24, 43, K). Buradan mekânın birtakım sektörler ya da alışveriş alanları için özellikli olduğu, kült niteliği taşıdığı ve burada alışveriş yapmanın kendisinin bir ritüel olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel alışveriş kültürü ve alışkanlıkları sürdürme mekânda anlam bulmakta ve devam etmektedir. Özel birtakım sebeplerle mekânda bulunma ve mekânın özgün birtakım ürünler pazarlaması kültürle şekillenmektedir. Bu çerçevede mekân kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarıldığı yaşayan bir 'hafıza'dır. K24 gibi başka kadın katılımcıların da aynı düşüncede oldukları şu ifadelerden anlaşılmaktadır (K38, ?, K; K39, 65, K):

> "Kadın(lar)ın yaşı sorulur muymuş? (Not etmek için yaşını sorduğum için *gülerek*). Ben damadın annesiyim. İşte alışverişe geldik. Nişan elbisesini aldık. İşte ayakkabısı, çantası… Elbiseye girdik yani. (Kastettiği, geleneksel kültürde evlilik öncesi gelinlik kız için yapılan kıyafet alışverişi) Daha altını falan duruyor (Kız tarafına vaat edilen altın ziynet eşyası). Buradan da kına için gerekenleri almaya gideceğiz. Kına sepeti, elinin eldiveni falan (kına yakıldıktan sonra gelin kızın giyeceği eldiven)…"

> "… Valla kuzum ben ne diyeyim. Yaşım 63, bildim bileli Konya'da çeyiz alışverişi hep buradan yapılır. Kız tarafı, oğlan tarafı birlikte çarşıya çıkarlar. Her şeylerini buradan alırlar. Onlar dükkândalar (diğer akrabalar). Kaç ben ne yapacağım (ne işim var anlamında; bana ne gerek gibisinden)! Azıcık oturayım şuraya diye girmedim. Pek yoruldum ah kuzum! … Ben oğlanın (damadın) babaannesiyim. Aslında benim gelmem falan ayıplanır eskiden olsa. Ama biliyorsun düğün alışverişinde bizde çok ayrılmalar olur (istenilenlerin alınmaması ya da alınması istenilenlerin tutarının erkek tarafınca karşılanması mümkün olmayacak bir meblağı bulması sebebiyle tarafların aralarındaki nişanı atmaları). O yüzden orta yolu bulacak bir büyük olsun başımızda diye beni de peşlerine taktılar. …"

Bedesten'de dönüşümden sonraki durumun devam ettirilebilmesi için buraya özel bir zabıta birimi oluşturulmuştur. Öyle ki daha sonra bu mekâna yönelik oluşturulan bir 'atlı zabıta' birliği de bu birime eklenmiştir. Mekânın ve burada oluşturulmaya ya da korunmaya çalışılan bileşenleriyle kültürün 'devamlılığı'nın sağlanması için büyük bir çaba gösterildiği belirtilmiştir. Dönüşüm projesinin amaçlarıyla uyuşmayan, esnafın eski bir takım alışkanlıklarını ve davranış kalıplarını sürdürme yönündeki direncinin zamanla kırılarak yapılmaya çalışılan şeylerin öneminin daha iyi kavranacağı düşünülmektedir (K81, ?, K).

Büyükşehir Belediyesi artık oluşturulan bu mekânsal kalitenin, alışveriş kültürünün korunarak sürdürülmesi ve yeni bir köhneme sürecine maruz kalmaması için bir çarşı yönetiminin oluşturulmasını düşünmektedir. Bütün bu çarşıya ilişkin iç işlerin bir yönetim oluşturularak yürütülmesi planlanmaktadır. İhtiyaçların karşılanması, taleplerin aktarılması, karar süreçlerinin oluşması ve bu süreçlerin hızlandırılması, bir oto kontrol mekanizmasının sağlanması, bütüncül bir yaklaşım ve bir aidiyet ve içselleştirme/sahiplenme geliştirmek adına bunun oldukça önemli bir adım olacağı belirtilmiştir. Yani bir başına mekânıngece saatlerinde güvenliğinin sağlanması için bile bunun önemli olduğu kanaatinde olunduğu ifade edilmiştir (K81, ?, K).

3.3.1.7. Güvenlik

Suç Korkusu: Türkiye Kentlerinde Bir Alan Araştırması isimli çalışmasının ilgili kısmında kent, kentleşme ve suç ilişkisine de yer veren Sipahi (2016:34-39), kentlerdeki güvenlik zafiyetlerinin suç korkusuna yol açtığını, güvensizlik hissi yarattığını ve mekânın 'tekinsiz' olarak anılmasına yol açtığını ifade eder. Bu noktada, Zumbardo'nun 1969'da yaptığı deneyden etkilenerek Wilson'un Kelling'le birlikte 1982'de ortaya koyduğu *Kırık Camlar Kuramı*'na (Broken Windows Theory) da yer vermek gerekir ki, mekânda yaşanacak en küçük bir düzensizlik suç bakımından 'tehlikeli alan' olarak bakılması sonucunu doğuracak, algı olarak mekâna böyle bir etiketin yapıştırılmasıyla sonuçlanacaktır.[90]

Konya Bedesten'de gerçekleştirilen dönüşüm projesi sadece bir sağlıklaştırma amacı ile gerçekleşmemiştir. Araştırmada ulaşılan bulgular (K13, 34, E), mekânın iyileştirmeler sonucunda hem vatandaşların beğendiği ve ziyaret ettiği bir hale kavuştuğunu, hem de güvenli bir mekân oluştuğunu göstermektedir. Dönüşüm öncesinde özellikle akşam saatlerinde ne ziyaretçiler ne de esnaf bu alanda kalmayı tercih etmezken; esnaf dahi çok geç saatlere kalmadan işlerini tamamlayıp mekândan ayrılırken; dönüşüm sonrasında daha güvenilir ve daha uzun süre canlı kalan bir mekân üretilmiştir. Özellikle mekânın rekreasyonel alan ve ibadet yapılarını kullananlar ile esnaf akşam geç saatlerde Bedesten'de olabilmeyi güvenlik kaygısının olmayışı ile ilişkilendirmiştir. K13'le benzer düşünceleri paylaşan K21'de şu ifadeleri kullanmıştır:

> "Valla ben yapılan işi çok takdir ediyorum. Burayı bu kadar sürede bu hale getirmek emek ister. Mekân nezih hale geldi; önceden akşam belirli bir saatten sonra burada durmak imkânsızdı. Öyle ki esnaf bile kaçarcasına kepenk kapatır, hava kararmadan buradan ayrılırdı (K21, 41, E)."

Önceden ciddi bir güvenlik açığının olduğu bu kent alanı dönüşümden sonra nezih bir hale kavuşmuş görülmektedir. Sadece alışveriş ve sürekli ziyaret edenler açısından değil, bazı kent sakinleri misafirlerini de artık gönül rahatlığıyla tarihi kent merkezine

---

[90] Bkz. detaylı bilgi için Sipahi (2016:53) ve 'Broken windows theory' by Adam J. McKee, https://www.britannica.com/topic/broken-windows-theory , Erişim: 28.11.2018.

götürdüklerini belirtmişlerdir. Misafirlerin bu tarihi dokuyu görmeleri, havasını teneffüs etmeleri ve kültürel birikimi tanımaları önemli sonuçlar olarak görülmektedir. İnsanların sadece alışveriş için değil tarihi mimari estetiği görmek ve hissetmek için güvenli alanlara ihtiyaç duyduğuna dikkat çekilmiştir (K78, ?, E). K78'nin hassasiyet gösterdiği konulara işaret eden bir başka katılımcı da:

> "Ben çok başarılı buluyorum. Önceden belirli bir saatten sonra pek çok kişinin girmeye dahi cesaret edemeyeceği alanlar, güvenlik problemi çözülmüş, nezih mekânlar haline getirildi. Önceden Konya dışından bir misafiriniz geldiği zaman nereye götürürdünüz: İşte, Meram Bağları'na falan… Şimdi bir de hemen türbenin yakınında, tarihi bir dokunun içerisinde; tarihi kent merkezinde misafirinizi götürüp gezdirebileceğiniz yeni bir alternatifiniz daha oluştu. Ben mekânın kullanıcısı değilim; oradan alışveriş yapmam. Ki bu uygulama sonrasına kadar da nereden baksan bir 10 senedir uğramamışımdır. Ama bu düzenlemeden sonra, daha nezih, daha kaliteli bir hale geldikten sonra gidip ziyaret edebiliyorsunuz. Misafirinizi götürüyorsunuz, o havayı teneffüs etmesini, o kültürü, o tarihi dokuyu görmesinin istiyorsunuz. Belki misafirinizde alışveriş yapmıyor ya da doğrudan bu amaçla gitmiyor ama en azından o mimari estetiği görmüş, hissetmiş oluyor. Gidiyorsun, bir çay içiyorsun; oturup sohbet ediyorsun seni çevreleyen bu kültürün, bu tarihi dokunun ortasında (K34, 27, E)."

diyerek uygulamadan duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir.

3.3.2. Türbe Önü Meydan Düzenlemesine İlişkin Bulgular

3.3.2.1. Katılımcıların Meydan Algısı ve Bir Kentsel Planlama Ünitesi Olarak 'Meydan'

Mevlana Meydanı ile ilgili düşünceleri sorulduğunda katılımcı, iki taraftan her biri birer 'kentsel imaj öğesi' olan Sultan Selim Camii ve Yusuf Ağa Kütüphanesi[91] ile Mevlana

---

[91] "İslam Âlemi'nde din, fıkıh, felsefe, kelam, tasavvuf gibi çeşitli konularda yazma eserler istinsah edilmiştir. Her biri sanat değeri taşıyan bu yazmalar muhtevası bakımından önem arz ettiği gibi hat ve tezyinat açısından da değerlidir. Bugün Türkiye'nin sayılı yazma ve eski harfli basma kütüphanelerinden biri olan Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi hat ve tezyinat açısından önemli yazma eserlere sahiptir. Kütüphane 1209 H. (1794 M.) yılında III. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan'ın kethüdası Yusuf Ağa'nın hayratı olarak kurulmuştur (Cunbur, 1963:203*aktaran* Güney, 2014:2). Kütüphanenin inşası Konya Selimiye Cami'nin (M.1558-1570) batı duvarına bitişik olarak 12 Rebîülevvel 1209/ 7 Ekim 1794'te başlanmış, 17 Safer 1211/ 22 Ağustos 1796'da bitmiştir. Yusuf Ağa kendisine ait olan toplam 750 cilt kitabı kütüphaneye vakf ederek buradaki kitapların korunması ve okuyucuya sunulması için de bir hâfız-ı kütûp tayin etmiştir (Yörük,2008: 8*aktaran* Güney, 2014:2). Konya kütüphaneleri arasında, Yusuf Ağa Kütüphanesi gerek bina, gerekse koleksiyon bakımından önemli bir yere sahiptir. Bugün kütüphanede 3186 adet yazma, 8649 adet basma olmak

Müzesi tarafından kısmen tanımlanmış bu meydanın yapısı itibariyle kendi memleketindeki cami avlularını hatırlattığını; lakin oradaki camilerin tanımlı birer avluları olduğunu ifade etmiştir (duvarlarla çevrili). Yine aynı görüşmeci meydanın aynı zamanda son cemaat mahfili[92] gibi kullanılıyor olduğunu gözlemlediğini belirtmiştir. Katılımcının bu söylediklerinden bahsettiği -memleketindeki- caminin tıpkı Mevlana Müzesi'nin batı tarafında yer alan ve meydanı güney yönden tanımlayan Sultan Selim Camii gibi 'selâtin cami'[93] olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonradan Suriyeli bir mülteci olduğunu öğrendiğim katılımcının yeni geldiği kente, yeni katıldığı topluma uyum sağlamasında meydan ve çevresindeki tarihi kültürel yapıların önemli bir yeri olduğu, aynı zamanda meydanın bir dini tesisle tanımlı olmasının kentsel mekânla bağ kurmasını kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğu görülmüştür (K1, 36, E).[94] Farklı bir

---

üzere toplam 11835 adet kitap bulunmaktadır. Kütüphanenin vakfiyesi ise, Türk kütüphane hizmetlerinin, yönetim ve düzen tarihinin tesbiti bakımından üzerinde durulması gerekli bir belgedir." (Güney, 2014:2). Ayrıca bkz. Güney, 2014: 9, Not 1.

Zaman zaman -çalınarak yurtdışına kaçırılan eserlerin tekrar yurda getirilmesi vb.- farklı nedenlerle de gündeme gelebilmektedir. Bkz. medyaya yansıyan haberlerden bazıları için:

http://www.memleket.com.tr/medeniyet-hazinelerimiz-tekrar-ait-oldugu-yerde-675578h.htm, Erişim: 23.01.2018 ve

http://t24.com.tr/haber/devlet-el-yazmasi-eserlerin-pesini-birakmadi-hirsiz-memura-16-yillik-faizi-haric-20-milyon-dolar-ceza,337029 , Erişim: 24.01.2018.

92 Son cemaat mahfili, namaza geç kalan insanların namaz kıldıkları, camilerin giriş kısmında yer alan üzeri örtülü alan. Bkz. detaylı bilgi için "son cemaat yeri" Hasol, 1979:461.

93 **selâtin:***ç. a. esk.* Sultanlar. Güncel Türkçe Sözlük, Tdk. Bkz. www.tdk.gov.tr

Sözlükteki karşılığı 'sultanlar' olan ifadenin yanına cami gelmesiyle ifade olunmak istenen -kültür ve medeniyet tarihimizde birçok eski büyük caminin banisi olduğu düşünüldüğünde- bir sultan/padişah/hünkar/hükümdar/melik tarafından inşa ettirilen camidir. Eskiden büyük camilerin sultanlar tarafından inşa ettirilmiş olmasından hareketle günümüzde daha çok 'büyük ölçekli ibadet tesislerini/camileri' ifade etmek için kullanılır.

94 Özellikle Cuma günleri -yağışın olmadığı mevsimlerde ve hava sıcaklığının müsait olduğu durumlarda- meydanın hemen tamamının Cuma namazına gelen cemaat tarafından doldurulduğu, bu cemaatin bir kısmının da Suriye ya da farklı ülke kökenli Müslümanlar ya da Müslüman mülteciler olduğu gözlemlenmiştir. Günlük yaşamlarını, aralarındaki ilişkileri dini inançları çerçevesinde sürdüren, ibadetlerini bu doğrultuda gerçekleştiren -özellikle- Arap kökenli Müslümanların Cuma namazlarını selâtin camilerde (diğer bir ifadeyle Cuma Camii) kılmaları gerektiği düşüncesine göre hareket ettikleri görülür. Bu da, insanları -mümkün olduğunca- Cuma namazlarını kentin en büyük camisinde/camilerinden birinde kılmak için o gün mobilize eder. Bu durum meydanın sadece Türkler ya da T.C. vatandaşları için değil farklı kökenden Müslümanlar ve Müslüman mülteciler için de bir anlamda caminin uzantısı olarak işlev görmesi ve/veya algılanması demektir.

toplumdan, farklı bir etnisiteden olsa da insanların mekâna ilişkin bir aidiyet geliştirme ya da özdeşlik kurmaları açısından ortak kültür bileşenlerinin önemli bir payı olduğunu görmek ziyadesiyle şaşırtıcı bir tespit oldu.[95] Aynı katılımcının söylediklerinden çıkarılabilecek bir diğer şey de, İslam Dini'nin şekillenmesinde etkili olduğu medeniyetin parçası olan Doğu toplumlarının yarattığı geleneksel kentlerde Batılı anlamda bir meydan kavramının gelişmediğini, bunun da Doğu kentlerinin önceden planlanarak bir seferde yaratılan/üretilen kentler olmadığı, kendiliğinden -ve zamana bağlı olarak organik bir biçimde- geliştikleri gerçeğidir.[96,97] Bir diğer husus da meydan kabul edilebilecek ölçekteki açıklıkların selâtin camileri ya da bu camilerin içinde yer aldıkları komplekslerle/yapı gruplarıyla[98] ilişkilendirilebildiği tespitidir. Bu da söz

---

[95] Özellikle İstanbul'daki büyük camilerden özellikle Fatih Cami'si gibi geniş avlulu camilerin kullanımına ilişkin gözlemlerimde, hem söz konusu camilerin kapalı alan hem de avlu kullanımına ilişkin olarak Arap mültecilerin tercihlerinin Türklere göre farklılık gösterdiği, bir buluşma yeri olarak kullanıldığı gibi rekreatif amaçlı da kullanılabildiği, cami iç mekânının da namaz vakitleri dışında sohbet etmek, herhangi ders ya da konu hakkında mütalaa da bulunmak, sosyalleşmek ya da dayanışma için kullanıldığını gözlemledim. Oysa genelde T.C. vatandaşı kullanıcı yalnızca ibadet için geldiği mekânı -eğer namaz sonrası katılmak isteyeceği bir cenaze töreni yoksa- çabucak terk etmektedir. Her ne kadar söz konusu mekân bir avlu kullanımı olanağı sağlamıyor, sert zemine dönüştürülmesi, yeşilden arındırılması -halk tabiriyle kürdan olarak kullanılabilecek bir çöp (bitki, ağaç; kürdan manasında) dahi bırakılmaması!- bunu engelliyor olsa da yine de meydanın ibadethane ile ilişkili olması, ibadet için burayı tercih edenleri -ya da turistleri- mekânda daha fazla tuttuğu gözlemlenmiştir.

[96] Bu noktada vurgulamak istenilen Batı medeniyetinin ürettiği meydan kavramı ile bir Doğu toplumu üyesi olan bu Suriyeli mültecinin zihnindeki meydan kavramına karşılık gelen düşüncenin aynı şey olmadığıdır. Çünkü bu ölçekte bir meydanı cami avlusuyla ilişkilendirmesi, bir anlamda siyasal karşıtlıkların buluştuğu ve Marksist kuram uyarınca tez-antitez-sentez sürecinin şekillendiği ve siyasal toplumsal yahut kentsel siyasal hareketlere ev sahipliği yapan/yapacak nitelikte bir meydan düşüncesi ile örtüşmemektedir. Konunun daha iyi anlaşılması ve daha detaylı bilgi için bkz. Castells, M. (2014). *Kent, Sınıf, İktidar*. Ankara: Phoenix ve Poulantzas, N. (2014) *Kapitalist Devlette Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar*. Ankara: Epos.

[97] "Bilindiği gibi, şehircilik ve bölge planlaması ile uğraşanlar, şehirleri çeşitli açılardan sınıflandırırlar. Bir sınıflamaya göre şehirler ikiye ayrılır: a) Spontaneous: Kendiliğinden gelişmiş şehirler, b) Created: Bir hükümdarın veya yönetim grubunun emriyle belli bir plân dâhilinde kurularak sonradan gelişen şehirler (Bkz. Hourani, A. H. *The Islamic City in the Light of Resent Research*, Islamic City. Ed. Hourani-Stern, London 1971, s.9 *aktaran* Ergenç, 2012:53). … Konya, sözünü ettiğimiz iki sınıftan birincisine girmektedir." (Ergenç, 2012:53 Dipnot 237).

[98] Doğu toplumları ya da İslam Medeniyeti'nin ürünü olan kentler için bunun adı 'külliye'dir.

külliye: (Mimarlık) Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane gibi çeşitli yapıların tümüne verilen ad. BSTS (Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü), Tdk. Bkz. www.tdk.gov.tr . Ayrıca detaylı bilgi için bkz. "külliye" Hasol, 1979:321.

konusu toplumların ibadethane merkezli kentler -geleneksel kentler- ürettikleri[99] anlamına gelir. Çünkü alan yazındaki karşılığı meydan olan ve Batı literatüründe kent merkezinin tanımlandığı açıklık sadece ve ancak Cami yapısı ile ilişkilendirilebilmektedir.[100] Bu da bir başka tartışmaya kapı aralar ki bu da İslam toplumlarında siyasal toplumsal etkileşim ya da herhangi bir kentsel toplumsal harekete imkân tanıyacak bir mekânsal düzenlemenin olmadığı yönündeki eleştirilerdir.[101] Bu noktada İslam toplumlarında (ya da konzörvatif siyasetin), özellikle siyasal hareketlerin (kentsel toplumsal hareketlerin zaten hiç olmadığı iddiasıyla) cami avlularına sıkışan bir yanı olduğu savı da dikkat çekicidir.

3.3.2.2. Bir Ritüel Mekân Olarak Meydan

Meydana ilişkin görüşlerde öne çıkan hususlardan biri katılımcıların meydana yükledikleri anlam olmuştur. Bu noktada katılımcıların meydanın Mevlana Türbesi (Mevlana Müzesi) ile ilişkilendirilmesini önemli buldukları, böyle bir 'dinsel imaj'ın yanında oluşturulan meydanın toplanma dağılma mekânı olmasından çok, yapıyla ve yapının taşıdığı anlamla ilişkilendirildiği görülmektedir. Kandil ya da bayram geceleri gibi dini açıdan değer atfedilen gecelerde Konya ve Konyalı -hatta bütün dünya- için

---

99 İslam kentleri cami merkezli kentler olup camiyi tamamlayan diğer önemli yapılar ve mekânlar imarethane (aşyeri) vb. sosyal devlet anlayışının işletildiğini gösteren vakıf yapıları, pazar ve bir de hamamdır. Bkz. Detaylı bilgi için Cansever, T. (2014). *İslâm'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş.

100 Batı medeniyetinin ürettiği kentlerle kıyaslandığında mekânsal büyüklük açısından ona en yakın kentsel açıklık ancak bu avlular olarak karşımıza çıkar. İslam Medeniyeti'nin ortaya çıktığı yıllar düşünüldüğünde nüfus ve mekânsal ölçek itibariyle organik gelişmeye müsait ve insan ölçekli bir gelişme modelinin hâkim olduğu görülür ki bu nüfus ve mekânsal hacim için Batıcıl/Batılı ölçekte meydana esasında ihtiyaç da yoktur.Daha detaylı bilgi için bkz.Cansever, T. (2014). *İslâm'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş veCansever, T. (2013). *Osmanlı: Şehri Şiir'den Şehir'e*. İstanbul: Timaş.

101 Bu eleştirilerde kastedilen meydan kavramı ve yerine getirdiği işlev 'sosyal sınıf' temelli, mekânı 'emek-sermaye' karşıtlığı üzerinden okuyan metinler üzerinden daha iyi anlaşılacağı için bkz.Castells, M. (2014). *Kent, Sınıf, İktidar*. Ankara: Phoenix. vePoulantzas, N. (2014) *Kapitalist Devlette Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar*. Ankara: Epos. Söz konusu hususu anlamak için ilgili kitaplardan yararlanılabilir. İslam toplumlarının itaat temelli olduğu, daha çok 'gemainschaft' temelli (cemaat) bir toplumsal örüntünün varlığının da (ya da birey temelli/bireyci bir toplumsal örüntünün tam anlamıyla görül(e)memesinin yaşattığı bir eksiklik) toplumu kontrol etmede kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğu, 'ulul emre itaat' söylemi (hadis) üzerinden otoriteye karşı rıza gösterme ve mutlak boyun eğmenin salık verilmesinden kaynaklandığını söyleyen eleştiriler de söz konusudur (Can Hamamcı, Kentsel Politika Çözümlemesi Dersi notları, 2015-2016 Bahar, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi.).

önemli olan bir şahsiyetin (Mevlana Celâleddîn-i Rumî) yakınında bulunmak, onu ziyaret etmek, onu aracı kılarak dua etmek ve meydanın bir parçası olan camide (Sultan Selim Camii) ibadet etmek daha makbul görülmektedir. Bu noktada, oluşturulan alanın ziyaretçiler için daha anlamlı olduğu; mekânda daha çok vakit geçirmelerine imkân tanıdığı, artık -kalabalıktan kaynaklanan- ziyaret süresini kısa tutarak mekânı daha erken terk etmeleri gerekmediği görülmektedir. Bu yönüyle meydanın dini açıdan bir ritüelmekân[102] işlevi yüklendiği de söylenebilir. Toplumda zaten mevcut olan bir talebe cevap vermiş olması açısından yapılan uygulama destek görmektedir.

Meydanın dönüşüm sürecine ilişkin olumlu görüşlerden birinin de taşıma kapasitesinin artmış olmasına yönelik düşüncelerdir. Hem meydan olarak alanın bir miktar genişlemiş oluşu, hem de alanın 'son cemaat yeri' işlevi görmesi olumlu karşılanmıştır. Özellikle düzenlemenin kentlinin Cuma günü ibadet için daha rahat/yer bulma kaygısı taşımadan meydandaki camiyi tercih edebilmelerine imkân tanıyor oluşu, olumlu bulunma gerekçelerinden biri olarak dikkat çekicidir.

3.3.2.3. Farklı Etkinliklere Sahne Oluşuyla Toplumsallaşmaya Fırsat Tanıyan Meydan

Meydanın zaman zaman -özellikle Ramazan aylarında- gerçekleştirilen bir takım sosyal etkinliklere ev sahipliği yaptığı; güneşin çekildiği akşam saatlerinde ve insanların geceyi dışarıda geçirmelerine imkân tanıyan mevsim, iklim koşulları oluştuğunda; kullanıcıların meydanı farklı amaçlar için de ziyaret edebildiği görülmektedir. Kitap fuarlarından, imza günlerine, bir takım söyleşilerden daha farklıetkinliklere ev sahipliği yapmasının meydanın işlevselliğini artırdığı söylenebilir.[103] Meydanın bu tür

---

[102] Ritüel mekân ve farklı mekânsal karşılıklarını anlamak için bkz. Arslan, 2013:7-36.

[103] Mevlana'yı Anma Etkinlikleri çerçevesinde Aralık ayında Konya'ya gelen -özellikle- İranlı ziyaretçilerin Fars kültüründen kesitler sunması; müzik ve dans gösterisinde bulunmaları, Konya ile özdeşleşen ve geleneksel hale gelmeyi başarmış Mistik Müzik Festivali için gelen ziyaretçilerin sokak gösterileri sunması; sıra dışı ve aşina olunmayan enstrümanlarla müzik icra etmeleri önemli bulunmaktadır.

faaliyetlere ev sahipliği yapması -kent kültürünü zenginleştirdiği düşüncesiyle- kabul görmekte ve beğeni toplamaktadır (K56, ?, K).

3.3.2.4. Mekânın Algınlanmasını Kolaylaştıran Bir Açıklık Olarak Meydan

Meydanın insanların mekânı algılamasına önemli katkıları olduğu ifade edilmiştir. Özellikle türbenin önünde yaratılan bu açıklığın türbenin algılanmasını kolaylaştırdığı; daha çok da turistlerin mekândaki hareketini yönlendirecek ve kolaylaştıracak, mekânı daha iyi algılamalarını sağlayacak nitelikte bir işlev yüklendiği; vurgusunda bulunulduğu görülmüştür (K54, 37, E; K57, 44, E; K68, 48, E; K46, 40, E).

Oluşturulan bu meydan ve müze giriş çıkış kapılarının yerinin farklılaştırılması ile bir tür deponi (depolama) işlevi de görmektedir. Turistlerin Aslanlı Kışla Caddesi üzerinden müzeye girişlerini sağlayacak şekilde bir değişikliğe gidilmesi ve müzeden çıkışların meydana açılan kapıdan sağlanması önemli oranda olumlu bulunmuştur. Turistlerin daha çok kafileler ve gruplar halinde türbe/müzeyi ziyarete geldikleri de göz önünde bulundurulduğunda, ziyaret sonrasında toplanmaları, grubun diğer üyeleri beklenirken mekânı daha iyi algılamaları ya da tanımalarını sağlayacak zaman bulmaları yahut kendilerine ziyaret sonrası serbest zaman tanınıyor oluşu, meydanda daha çok zaman geçirmelerini, meydanın etrafında ya da yakın çevresinde yer alan hediyelik eşya dükkânlarını fark etmelerini, buralardan alışveriş yapmalarını ya da farklı amaçlarla yakın çevreyi tanımak için meydandan ayrılarak kent mekânını tanımak istemelerini mümkün kılmıştır. Yalnızca bu düzenlemenin bile esnafa katkı sağlaması açısından önemli olduğunu söyleyenlerin olduğu görülmüştür. Meydanın, turistler için yalnızca ziyaret sonrası grubun diğer üyeleriyle buluşmayı sağlamadığını söyleyen bir katılımcı; "Büyük Sûfî (Mevlana)'ye ilham olan sözlerin, O'nun iç dünyası kadar dış dünyası; bulunduğu çevre ve yaşadığı mekânla da alakalı olduğu" vurgusunda bulunarak, "bütün bu tesir(ler)i anlamak adına da meydanda bulunmanın anlamlı olduğunu" ifade etmiştir. Yine bir Fransız turist, Eva de Vitray Meyeroviç'in[104] yaşam

[104] Eva de Vitray Meyeroviç, Mevlana Celaleddin-i Rumî'nin en önemli eseri olarak kabul gören Mesnevi'den etkilenerek İslam dinini seçen bir Fransız akademisyen. Hukuk ve Felsefe alanındaki eğitiminin ardından edebiyat, felsefe ve tasavvuf alanlarında çalışmalar yürüten ve Mevlana'nın

hikâyesinden ve ihtida öyküsünden etkilenerek geldiği bu kentte kendisini iyi hissettiği yerlerden birinin adı geçen meydan olduğunu; "Mevlana'nın söylediklerinin burada yankılandığını bilmenin bile farklı bir his yarattığını" vurgulamıştır. Bütün bu söylenenlerden meydanın spritüel/ruhani bir kişilikle ilişkilendirilmesinin ona yüklenen anlamı da farklılaştırdığı, dolayısıyla mekânın bir kentsel parça ya da kent mekânı planlanırken yaratılan bir açık alan oluşuyla sınırlı görülmediğini; görülmemesi gerektiğini göstermektedir.

3.3.2.5. Ulaşım Aksları Meydan İlişkisi

Meydanın raylı sitem aksı tarafından parçalanması konusundaki görüşler ise ihtilaflıdır. Yalnızca raylı sistemin bu alandaki varlığı bile "Konya'nın çehresini değiştiren", "kent siluetini zenginleştiren; kente farklı bir hava katan", "görsel olarak Mevlana Türbesi ile aynı karede yer alabilmesi bile anlamlı" kabul edilen bir unsur olarak değerlendiril(ebil)mektedir. Öte yandan mevcut meydanın karşısındaki alanda da birkaç adayı kapsayacak bir "temizleme"de daha bulunulacak olması düşünüldüğünde raylı sistem güzergâhı bu bütüncül olması beklenen alanı neredeyse ortadan ikiye bölecektir. Ancak şimdilik kullanıcı mekânı bu yönüyle algılamaktan çok Sultan Selim Camii önündeki mekânsal büyüklüğe, parçaya odaklanmakta ve raylı sistemi ya da ulaşım aksını meydanı sınırlayan bir unsur olarak değerlendirmektedir. Yine sefer sıklığı açısından şu an için rahatsız edici bir etkisi olmadığı düşünülmekte ve raylı sitem güzergâhının aks boyunca büyük ölçüde taşıt yolu olarak da kullanılabilmesi trafiği rahatlatacak oluşu beklentisiyle olumlu bulunmaktadır.

Bir kısım kullanıcı ise trafik güvenliği açısından raylı sistem aksının bu güzergâhı kullanmasını doğru bulmamakta; "zaten tramvay kazalarında en çok can kaybı yaşanan kent olarak anılan Konya'nın adının bundan sonra "3. Sayfa Haberleri'nde daha sık duyulacağı" endişesini dile getirmiştir.

---

bütün eserlerini Fransızcaya tercüme eden bu akademisyenin 1999 yılında 90 yaşındayken vefatının ardından naaşı vasiyeti üzerine 2008'de Mevlana Türbesi'nin yakınındaki Üçler Mezarlığına nakledilmiştir.

"Divan Yolu"nun (Mevlana Caddesi) bütünüyle yayalaştırılması gerektiğini savunan katılımcılar da söz konusudur. MKVP'nin önemli ve en çok katma değer üretmesi beklenen, çalışma alanımızın da diğer alt bölgesi olan, "Geleneksel Konya Çarşısı (Bedesten)" ile ilişkilendirilerek verilen cevaplarda "turisti bu alana yönlendirebilmenin, mekânda tutabilmenin, alışveriş yapmasını sağlayabilmenin yegâne yolu"nun Alâeddin Tepesi'nden sonrasının bütünüyle yayalaştırılmasından geçtiği belirtilmiştir. Bazı katılımcılar ise bunu mekânın daha iyi algılanması ile ilişkilendirmiş, bu güzergâhta ve yürüme mesafesinde bulunan diğer taşınmaz kültür varlıklarının algılanmasının mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı:

> "Eğer bu tramvay turist için yapıldıysa gerçekten fuzuli! Çünkü Konya'ya gelen turist zaten gruplarla geliyor, şuradan Kapadokya'ya geçmeden bir uğrayayım; Mevlana'yı da görmedi demesinler dercesine birkaç saatliğine uğruyor. Sen de biliyorsun gelen turist buradan çıktıktan sonra Horozlu Han'a uğrar bir -öğününe göre- öğle ya da akşam yemeği yer hadi oradan doğru Ürgüp'e…"

diyerek turist profili üzerinden bir değerlendirmede bulunmuş, eğer "bireysel olarak/yalnız seyahat eden" turisti türbeye ulaştırmak için bu maliyetli ulaşım yatırımında bulunulduysa bunun yersiz olacağı düşüncesini paylaşmıştır. Burada dikkat çeken ifadelerden biri Konya'nın turizm için temel destinasyonlardan biri olmadığına yöneliktir ki bu çok çarpıcıdır. Oysa yalnızca Mevlana Müzesi ziyaretçi rakamlarına bakıldığında bile Konya'nın önemli ölçüde turist ağırladığı görülmektedir. Burada vurgulanmak istenen, söz konusu turist profilinin 'geceleyen'; ziyaret ettiği yerde en az bir gece konaklayarak ekonomik anlamda daha çok 'katkı' sağlayan[105] turist olmadığı yönündedir. Bu katılımcının yanıtına bir başka katılımcı söz konusu ulaşım/raylı sistem aksının yalnızca turizme ya da müzeyi ziyaret edenlere yönelik hizmet sağlaması için oluşturulmadığını, kentin gelişmekte olan ve yeni yerleşim alanlarının oluşturulması ve farklı kamusal yapıların 'özeği' haline getirilmesiyle bir alt merkeze dönüşen 'Yeni Adliye ve çevresini' beslediğini ifade etmiştir. Aynı katılımcı her şeye rağmen bu aksın buradan geçmesini doğru bulmadığını; "keşke tarihi kent merkezinden değil de Lârende Caddesi'nden geçirilmiş olsaydı" sözleriyle ifade etmiştir. Konunun uzmanı bir şehir

---

[105] Turizm gelirlerinin çok önemli bir kısmını, gecelemeden kaynaklı/konaklama maliyeti olarak girdi sağlayan gelir kalemi oluşturmaktadır.

plancısının da burada ederi paha biçilemez, artık restorasyon ve diğer yapısal ölçekli koruma çalışmalarını gerçekleştirecek usta bulmakta bile zorlanılan Selçuklu Dönemi eserlerinin bulunduğu; bir anlamda kümelendiği bu akstan raylı sistemin geçirilmesini 'fecaat' olarak yorumlamıştır. Hem mekânın parçalanması, hem trafik güvenliği hem hâlihazırda -raylı sistem aksı geçirilmeden önce- taşıma kapasitesini aşan yoğunlukta bir aks oluşu hasebiyle bunu doğru bulmadığını ifade etmiştir. Gün içerisinde Alâeddin Caddesi ile birlikte her dakika trafik yoğunluğu oluşan bir aksa raylı sistemin eklenmesi taşıma kapasitesinin kaldıramayacağı bir yük oluşturacaktır diyen katılımcı; "şu an için sefer sıklığı fazla olmadığından bu belki algılanamıyor ancak birkaç sene sonra ilgili güzergâha yönelik talebin artacağı düşünülürse (Şehir Hastanesi, Yeni Adliye Binası, KTO Karatay Üniversitesi ve bu kamusal yapıların yaratacağı çekimin bölgede oluşturacağı yeni yerleşim alanları ile birlikte oluşacak kullanıcı talebi) bu durum daha iyi okunacaktır." ifadesini kullanmıştır.

Bir diğer hassasiyet noktası ise raylı sistemin yaratacağı titreşimin söz konusu çevredeki tarihi yapılara zarar vereceği yönündedir; "her ne kadar bu titreşimi sıfıra indiren bir teknoloji kullanıldığı iddia olunsa da bunun kolay kolay mümkün olamayacağı" ve "böyle bir riskin alınmasına gerek olmadığı" vurgusunda bulunan aynı katılımcı: "Bir İplikçi Camii, bir Şerafeddin Camii, bir Yusuf Ağa Kütüphanesi, bir Mevlana Dergâhı (Müze olarak kullanılan yapının kendisi) bırakın korumayı bugün yeniden inşa edilmesi mümkün dahi olmayan yapılardır, bütün bunlar o dönemin birikiminin; esasında 'örtük bilgi'sinin ürünüdür. Neden Alâeddin Camii'nin avlu kapısı (Sultan Türbelerinin yer aldığı avlu) üç yılda bir restorasyon görüyor sanıyorsunuz! Bu yapıyı bu şekliyle inşa eden bilgi artık yok da ondan… Bizimkisi 'tükürükle yapılan balçıkla sıvakabilinden' esasında; o yapıyı en iyi ancak onu yapan korur!" diyerek tarihi yapıların korunmasının çok güç olduğuna dikkat çekmiş, bunun için de; "yapının zarar görmesini önlemenin korumanın birinci kuralı olduğuna" vurgu yapmıştır.

Meydanın ulaşım aksı ve/veya raylı sistemle olan ilişkisine dönecek olursak, maalesef ülkemizde ulaşım aksları meydanı sınırlayan -yapay- sınırlandırıcı/sınırlayan unsur/eleman olarak kabul görmektedir/değerlendirilmektedir/algılanmaktadır (bkz. Kızılay Meydanı-Ankara için Atatürk ve GMK Bulvarları). Dolayısıyla trafikte kavşak

olarak tanımlanan ulaşım akslarının kesişim noktalarının meydan olarak değerlendirildiği ya da meydanın 'yol ile/ulaşım aksıyla' bittiği düşüncesinin yerleşmiş olduğu dikkatlerden kaçmamıştır. Oysa gerçek anlamda meydan toplumsal sınıfların, toplumun farklı kesimlerinin, bireysel kullanıcının, bir toplanma-dağılma mekânı olarak çeşitli grupların karşılaşmasına imkân tanıyan, kent mekânı içinde onları bir araya ya da karşı karşıya getiren yapısıyla farklı bir yer ve öneme sahiptir. Bu anlamda Mevlana Meydanı'na baktığımızda hem taşıt yolu hem de raylı sistemin kullandığı aynı doğrultunun ikiye ayırdığı (ya da şimdilik sınırlandırdığı); mekânı parçaladığı, bütünlüğünü ortadan kaldırdığı; büyük çaplı bir etkinlik ya da nümayiş/gösteri/protesto söz konusu olduğunda taşıt trafiğinin -ve raylı sitemin işleyişinin- durması gerektiği, gerçek anlamda işlevini yerine getirebilmesi için (toplanma/gösteri/etkinlik) bir diğer işlevi (ulaşım) engellemesi gerektiği görülmektedir. Bu açıdan söz konusu meydanın gerçek işlevinden (toplanma/karşılaşma/bir araya gelme/çatışma) uzaklaşma ihtimali düşünüldüğünde gerçek anlamda bir meydan işlevi görmediği kolaylıkla ifade edilebilir.

3.3.2.6. İdeoloji-Mekân İlişkisi Bağlamında Kente Müdehale Aracı Olarak Dönüşüm

Meydanın hizmete giriş tarihinin Şeb-i Arûs'a tekabül edişi, Mevlana'nın Vuslat Yıldönümü törenleri için kenti ziyaret eden merkezi iradenin/siyasi otoritenin (hem bu tarihte hem de yılın başka zamanlarında) gün içerisinde, yerelde sunulan hizmetleri tanıtma ya da yeni gerçekleştirilecek yatırımların müjdesini verme yahut yapımı tamamlanan tesislerin açılışı için burada 'miting' vâri bir etkinlikte bulunması da tartışılmaya değer görülebilir. 'Conservative' siyaset anlayışıyla politika yapan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yerel yönetim(ler)de de teveccüh görmesi, hem kentli hem de seçmen olarak Konyalının davranışlarını okumayı kolaylaştırmaktadır. Politik tercih olarak sağda yer alan seçmenin, 'conservative' ideoloji temelli siyaset yapan parti ya da partilere yönelmesini kolaylaştıracak 'kentsel politika'lar üretmek ya da mekânda gerçekleştirilecek müdahalelerle bu tercihin devamlılığı ya da güçlendirilmesini sağlayacak 'düzenleme'lere gitmek arasında bir ilişki kurulabilir. Genel olarak bakıldığı zaman oransal olarak politik tercihin %85'e %15 oranında sağ siyasal görüş lehine sonuçlandığı düşünüldüğünde, bu uygulamalar seçmene yönelik bir 'hizmet' sunumu olarak da değerlendirilebilir. Ancak ideolojinin mekândaki yansımasını görmek ve

mekânı nasıl yeniden yorumladığını ve biçimlendirdiğini okumak açısından bu meydan düzenlemesi ve 'meydan' kavramına yüklediği anlam tartışılabilir. Söz konusu meydanın, yalnızca bir ritüel mekân oluşturmak ya da kullanıcının mekânı kullanmasını kolaylaştırmak, kullanıcı yoğunluğunu absorbe edecek bir ölçek yakalamak için yaratılmadığı düşünülmektedir. Bu noktada siyasetin değer atfettiği olgu, şahıs kurum ve yapılar üzerinden mekânda kendini yeniden tanımlamak istediği, kendini onlarla ilişkilendirme arayışı içinde olduğu, siyasal tercihlerine ve politik uygulamalarına meşruiyet zemini kazandırmak istediği söylenebilir. Konzörvatif siyasetin din ile ilişkisi, dini referanslardan yararlanması, dini temsil eden şahıs ve söylemler üzerinden 'idelogya örgüsü'nü kurması belki de doğal kabul edilebilir (Bu okuma 'konzörvativizm' için benzer şekilde 'etnisite' üzerinden de yapılabilir. Yine aynı şekilde, kendisini -sadece- 'etnisite' ve 'etnik kimlik' üzerinden ya da toplumsal sınıflar üzerinden tanımlayan ideolojiler düşünüldüğünde aynı okuma onlar için de yapılabilir.). Ancak görüşmelerden yapılan çıkarsamalar bunun azınlık için (politik açıdan kendini sağda, konzörvatif ya da milliyetçi-konzörvatif olarak tanımlamadığını ifade eden kentliler) ayrıştırıcı bir etkiye sahip olabildiği yönündedir. Nitekim bir katılımcı; "evrensel bir değer olan Mevlana'nın, onun görüş ve düşüncelerinin siyasete malzeme yapılmasından rahatsızlık duyduğu" yönünde görüş belirtmiştir. "Mevlana Torunu şeklinde hitap edilmesinden rahatsızlık duymadığını ancak bunun bir siyasi parti liderince kullanılmasının bir taltif olmaktan çok bir ideolojik gönderme manası taşıdığı"; politik tercihinin de HDP çizgisinde olduğu vurgusuyla birlikte; düşüncesindeki bir diğer katılımcı da ideolojinin etkisinin sadece mekânla sınırlı olmadığı, kullanılan 'dil'in de ona göre şekillendiğini belirtmiştir.

MKM (Mevlana Kültür Merkezi), Vadi'nin sınırını belirleyen -hem bir başına kent hem de kent kültürü açısından kentli için- önemli yapılardan biri olması bakımından önem taşımaktadır. Yine Ak Parti döneminden yapımına başlanıp tamamlanmış; yapı ve çevresinin mimari planı -bir önceki yerel yönetim tarafından gerçekleştirilen ve- bir akademisyen ikilinin kazandığı yarışmayla belirlenen, aynı süreç içerisinde (Ak Parti iktidarı) yerel yönetimlerce ortaya konan diğer yapısal ölçekli tekil uygulamalarla kıyaslandığında daha nitelikli olduğu belirgin olan merkez (MKM), Konya'nın manevi şahsiyetlerinden ve mistik/manevi/ruhani mimarlarından olan Mevlana Celâleddîn-i

Rumî'nin ebediyete irtihalinin sene-i devriyesi olan ve her yıl Aralık ayında gerçekleştirilen anma etkinlikleri ile son gün düzenlenen Şeb-i Arûs ve Ayin-i Şerîf (Semâ) törenleri ile özdeşleşmiştir. Bu yönü ile merkezi iradenin siyasal ideolojisinin bir yansıması olması ve mekânda, toplumda karşılık bulduğu; bu siyasal düşüncenin mekânla ve toplumla buluştuğu yer oluşu yapıyı sadece bir bina olarak değerlendirmeyi yetersiz kılacaktır. Siyasal iradenin ve onun politik ideolojisinin mekânı nasıl dönüştürdüğü; mekânda yer vereceği ya da yer vermeyi planladığı tekil yapılar -ve bu tekil yapılara yüklediği anlamlar, üzerine inşa ettiği simgesel/sembolik değer- üzerinden, ortaya koymaya çalıştığı mekânsal düzenleme ve örüntüler yoluyla siyasal ideolojinin mekânda ve toplumda sürekliliğini devam ettirme, mekânı ve toplumu kontrol etme ve hatta tahakküme giderek toplumu değişime zorlaması, simgesel anıtsal öğeler/anıtlar/anıtsal yapılar inşa ederekmekânda bir karşılık yaratması açısından önemli görülmektedir (K2, 47, E).[106] Aynı katılımcı:

> "MKM sıradan bir mekân olmaktan çıktı, belki başlangıçta yalnızca bir kültür merkezi idi ama şimdi 'karşı devrim'in mekândaki karşılığıdır/yansımasıdır. Bir anlamda 'İslamcı'ların AKM (Atatürk Kültür Merkezi – Taksim/İstanbul)'sidir…"

diyerek merkezin -süreç içerisinde- bir ritüel mekân hüviyeti kazanmaktan çok 'ideolojik sembol' haline dönüştüğünü dile getirmiştir. Bu ifade, kimilerince muhalif bir kimliğin ya da 'patolojik bir saplantı' ya da 'niyet okuma'nın bir yansıması olarak görülse de (K76, 49, E; K75, 51, E; K74, 54, E) -yalnızca bu ifade üzerinden- aynı toplumun parçası olan bireyler arasında böyle düşünenlerin varlığını açıklamak için yeterli olmayacaktır. Bu yönüyle -her ne kadar- Konya gibi geleneksel yaşam biçimi ve 'conservative' politik tercihi itibariyle homojen bir toplumsal yapı ve örüntü ortaya

---

[106] İdeoloji(ler)in mekân üzerinden toplumu değiştirmeye yönelik uygulamalar eliyle kendisini yeniden ürettiği ve kentsel alan üzerinde varlığını hissettirdiği dönemler ağırlıklı olarak toplum mühendisliğine soyunulan 'devrim' sonrası süreçlerde karşımıza çıkar. Bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi Ankara'sı (1923-50) ve Ekim Devrimi sonrası Rus kentleri -özellikle St. Petersburg- ideolojinin mekâna yansıdığı ve yeni bir toplum yaratma idealinin mekan üzerinden inşa edilerek kurgulandığı önemli örneklerdendir. Yine aynı süreçlerin -benzer şekilde- Faşist ya da Sol İktidarlar dönemi kıta Avrupa'sında da yaşandığı söylenebilir (Hitler Almanyası, Mussolini İtalyası, Franco İspanyası ve Enver Hoca Arnavutluk'u). Ankara ve Rusya örneklerini daha iyi kavramak için bkz. Şenol-Cantek, L. Funda (2011). *"Yaban"lar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim; Şenyapılı, T. (2004). *"Baraka"dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim; Şenyapılı, T. (2006). *"Cumhuriyet"in "Ankara"sı*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık ve Kopp, A. (1970). *Town and Revolution*. New York: George Braziller.

koyuyor gibi görünse de ‘farklı düşünceden ya da farklı düşünceye sahip olanların’ varlığını devam ettirmelerine olanak sağlamanın hem her anlamda (kültürel, etnik, politik, sosyal vb.) bir zenginlik olduğunu hem de gerçek manada demokrasinin varlığının nişanesi olacağını en iyi anlayacak olanların artık Mevlana ile olduğu kadar Konya ile de özdeşleşen ‘Ne olursan ol, yine gel!’ vecizesini derinlikle içselleştirmeleri sebebiyle Konyalılar olduğu da dikkate alındığında, -özellikle- yerel yönetimlerin neden ‘ayrıştırıcı’ olmaktan çok ‘bütünleştirici’ bir kentsel politika izleme çabası/üretme arayışı içinde olmaları gerektiği daha iyi anlaşılacaktır. Esasında toplumsal tabanda var olan uzlaşının (hoşgörü, hüsn-ü niyet, anlayış, müsamaha, diğerkâmlık vb. değer, olgu ve kavramların hala daha varlığını koruduğu, anlam atfedildiği düşünülecek olursa) mekânsal/sınıfsal/politik ayrışmalar üretecek kentsel toplumsal/siyasal politikalar eliyle parçalanmaması gerektiğini, ‘İnsanı yaşat ki devlet yaşasın!’[107] veciz sözünü her fırsatta dile getirmekten geri durmayan bir siyasal ideolojinin esasında insan odaklı çözüm üretmenin önemine vurgu yapan bu ifadeyi çok daha iyi özümsemiş olacağı beklentisiyle bir kez daha vurgulamakta fayda görülmektedir.

3.3.2.7. Tarihsel Kültürel Birikime Uygunluk ve Kullanılan Malzeme Tercihi Açısından Meydan

Meydana ilişkin düşüncelerini ifade eden bir katılımcı Bedesten’e yönelik dönüşüm sürecinin sloganlarından biri haline gelen “Mevlana’nın gezdiği, alışveriş yaptığı, Şems’le karşılaştığı sokakları yeniliyoruz: Tarih yeniden canlanıyor!” ifadesine atıfta bulunarak; “meydanın olması gerektiği halden daha da uzaklaştığını” belirtmiştir. Gerekçesi ya da ‘olması gereken’le ne kastettiği sorulduğunda ise:

> “Allah aşkına bana bir söyler misin Mevlana o yazın sıcağında bu parke taşlardan yansıyan güneşin tesiriyle 50 ^{o}C’yi bulan sıcakta bu meydanı arşınlayıp dergah için alışveriş yapmaya bedestene gitmiş öyle mi!”

---

[107] Devlet-i Âli Osman’ın gerçek kurucusu Ertuğrul Gazi oğlu Osman’ın (Osman Bey) hem kayınpederi olan hem de bu ‘Cihanşümul Devlet’in manevi mimarlarından biri kabul edilen Şeyh Edebâli (ya da Edebalı)’nin devlet adamı olması hasebiyle damadına yönelik serdettiği nasihatlerinde geçtiği ifade olunan; kendisine atfedilen vecize.

diyerek yeni oluşturulan ‘doku’nun geçmişle bağdaşmadığına dikkat çekmiştir. Yine o dönem dergâhın çevresindeki yapılar ve yanı başındaki -o dönemin mevcut- konut dokusu düşünüldüğünde organik gelişen ve insan ölçeğinde bir kent oluşuyla geleneksel yerleşme dokusunun hâkim olduğu Selçuklu Kenti’nin bütün unsurlarını yansıttığı kolaylıkla öngörülebilecek bir Konya için bu denli bir açıklığın/meydan ölçeğinin söz konusu ol(a)mayacağı da aşikârdır.[108] Aynı katılımcı bu alanda bir meydan oluşturulması yerine dönemin mimari üslubunu her şeyiyle; mimari plan, ölçek, malzeme, işçilik, ‘doku’/detay/desen; yansıtacak bir kompleks/külliye inşasının mekânı daha anlamlı kılacağı ve; “insanı/kullanıcıyı/turisti işte gerçek anlamda o zaman geçmişe götüre(bile)ceği” düşüncesini savunmuştur. Esasında ‘doku’ ile kastedilen; asıl ifade edilmek istenen; şeyin kullanılan malzeme, malzemenin türü, yapısı ve niteliği olduğu düşünüldüğünde söylenmek istenen daha iyi anlaşılacak ya da konunun bir başka yönü daha açıklığa kavuşacaktır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü Konya’da, yazların sıcak ve kurak geçtiği de düşünüldüğünde, yaratılan sert zeminin güneşin yakıcı etkisini daha çok artıracağı; soğurduğu ısıyı daha çok yansıtacak olmasının mekânın kullanıcısını zor durumda bırakacağını kestirmek güç olmayacaktır. İster yerli/yabancı turist olsun ister vakit namazını kılmak için meydandaki Sultan Selim Camii’ni tercih eden cemaat olsun bu sıcaktan olumsuz yönde etkilenmekte; “adeta sığınacak bir saçak altı aramaktadır.” Bu da yaratılan sert zeminin meydanın üstlenmesi beklenen ‘gerçek işlev’ini yerine getirmesini engellediği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

3.3.2.8. Farklılıkların Karşılaşma Mekânı Olarak Meydan

Bazı katılımcılar bu meydan sayesinde -özellikle yaşlı erkek- kentlinin ‘farklılıkla/farklı olanla’ karşılaşmanın getirdiği bir ‘değişim’ yaşadığını ve ‘farklılaş’tığını; düşünce ve yaklaşım biçimi ile bakış açısı itibariyle -bir anlamında- zenginleştiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri:

> “Konya’mızın insanını bilirsiniz. Hep hoşgörülüdür. Farklılıklara müsamaha göstermesiyle bilinir. Ne bileyim, öyle çok insanların herhangi bir sebepten

---

[108] Bkz. dipnot 93 ve dipnot 96.

> baskıya maruz kalmadığı bir yerdir… Ancak, burada şu camiye gelen hacı amcaların düşüncelerini bile belli ölçüde değiştirmiştir bence bu meydan düzenlemesi. Önceden turisti buradaki yeşil alanda çok göremiyordunuz. Ancak şimdi çok daha belirgin ve özellikle grup halinde oldukları zaman daha iyi fark ediyorsunuz. O zaman işte insanların farklı giyinebildiklerini, farklı tercihleri olabildiğini daha iyi idrak ediyorsunuz. Bir süre sonra 'o' bir yabancı olmaktan çıkıyor. 'Senin benim gibi bir insana' dönüşüyor. Bu illaki yabancı bir turist de olmak zorunda değil; ne bileyim Malatya'dan gelmiştir, Erzurum'dan gelmiştir, Tebriz'den gelen bir İranlı olabilir… İnsanlar (kapalı bir toplumda yaşadığı kabulüyle) farklı örtünen birini gördüğü zaman bile bir dönüp kendini (düşüncelerini) 'check' ediyor; bir özdeşlik kuruyor, bir empati geliştiriyor… Geçen gün şurada iki amcanın sohbetine şahit oldum. Biri diğerine hararetle bir şeyler anlatıyor. Kulak kesildim. Diyor ki ötekine: "… Böyle saçları uzun (tarif ettiğini söylediği şey 'rasta'lı saçmış), kulağında küpe, çenede sakal şu kadar, bir oğlan (erkek, delikanlı) yanımda namaz kıldı! Dışarıda görsen 'satanist' sanırsın! … Meğer Eskişehir'den gelmiş Konya'yı gezmeye." … İşte bu açıdan bile buranın meydan olması iyi bir şey diye düşünüyorum ben. …"

Katılımcının ifade etmek istediği şey her ne kadar açık olsa da, kentsel alanda 'farklı'lıkların/farklı olanların karşılaşmasına, kendisini ifade edecek alan bulmasına imkân tanıyacak mekânsal düzenlemelere yer verilmesinin hem bu karşıt düşünce/fikir/anlayış vb. unsurların bir senteze ulaşması hem de toplumsal anlayışı, hoşgörü ve müsamahayı artıracağı, toplumsal kabulü kolaylaştıracağı ve birlikte yaşama kültürüne katkı sağlayacağı söylenebilir.

3.3.2.9.Öncesi ve Sonrasıyla Meydan: Mekânın Yeşilden Griye Dönüşü / Rekreasyonel Kullanıma Yönelik Beklentiler

Meydanın öncesi ve sonrasına ilişkin bir kıyaslamada bulunmaları istendiğinde katılımcıların çok büyük bir kısmı (görüş belirten 46 katılımcıdan 39'u) meydanın önceki durumunun şimdikine kıyasla daha tercih edilebilir nitelikte olduğu vurgusunda bulunmuştur. Her ne kadar meydanın yüklendiği yeni işlevlerden de memnun olunduğu ifade ediliyor olsa da kullanıcıların bu değişime içten içe kızdıkları, düzenlemeyi eleştirdikleri ve belli açılardan hoşnutsuzlukla karşıladıkları görülmektedir. Özellikle mekânın 'yeşil dokusunun bütünüyle grileştirilmesi' temel eleştiri konusu olmuştur. K17, 64, E:

> "Valla ben çok muzdaripim. Şuraya gelir türbenin gölgesinde iki üç refikle (arkadaş) laflar, vakit namazlarından önce olsun sonra olsun söyleşirdik. Şimdi nereye oturacaksın!? Oturmak mümkün olmadığı gibi gölgelik de bir yer bırakmadılar! …"

diyerek söz konusu meydanın öncesinde gördüğü rekreasyonel işleve dikkat çekmektedir. Yine akranlarıyla iletişim kurmasını kolaylaştıran, belki de yegâne yer olan, cami ve onunla ilişkili bir rekreasyon alanına duyulan ihtiyaca yönelik bir vurguda da bulunduğu dikkatlerden kaçmamıştır. Bedesten'de yer alan camiler ve çevresindeki alanların da böyle bir ihtiyacı karşıladığı düşünüldüğünde bu yaş grubunun yaşamla kurduğu bağ, kendisini mutlu hissetmesi ya da -emek temelli olmasa bile- kendini (bedenen ve ruhen) yeniden üretmesi açısından camilerin ve camiyle ilişkili bu tür alanların önemli bir işlevi olduğu düşünülmektedir. Aslında bu durum, belli bir yaşın üzerindeki insanların toplumun değişen yanlarıyla uyumlaşmak/entegrasyon sağlamak için yine aynı yaş grubundan insanlara ihtiyaç duydukları gerçeğini ortaya koyması açısından da önemlidir. Yine kullanıcıların, mekânın taleplerini artık karşılamayışı/karşılamaktan çıkması sonrası aynı türden farklı alanlara; Aziziye Camii yanındaki alan ve Kapı Camii avlusu gibi; yöneldiklerini göstermesi, kentlinin/kullanıcının kenti nasıl kullandığına yönelik ipucu vermesi ve kentsel mekânın kullanımına yönelik mobilizasyona/hareketliliğe örnek teşkil etmesi açısından da önemlidir.

Mekânın önceki yeşil dokusunun Konya'nın kimliğiyle de örtüşüyor olduğuna vurgu yapan bir diğer kullanıcı/katılımcı; "Konya denildiği zaman akıllara Türbe (Müze), Cami (Sultan Selim Camii) ve bu yeşil doku geldiği" yönündeki düşüncesini "eski kartpostalları bir hatırlayın; gözünüzün önüne bir getirin bakalım hatırınıza ne gelecek!" ifadesiyle desteklemektedir.

Özellikle çocukları ile birlikte mekânı ziyaret edenler için (yerli turist ya da kent içinden ziyaretçiler özelinde) bu yeşil dokunun çok daha anlamlı olduğunu belirten bir diğer katılımcı; "hem biz türbeyi ziyaret ediyorduk, hem çocuklar burada keyifli zaman geçirmiş oluyordu" sözleriyle yine bir rekreatif içerikli kullanıma dikkat çekmiştir. Bu durum (rekreatif bağlamlı kullanım), cami, türbe vb. inanç temelli turizm ya da inanç-ibadet yapıları değerlendirilirken ya da bu yapılara/bu yapıların yer aldığı alanlara yönelik bir uygulamada bulunulurken farklı yaş grupları (yaşlılar, gençler, çocuklar, çocuklu anneler, yetişkin erkek bireyler vb.), farklı kullanıcılar/farklı profillerdeki kullanıcılar (kentli, yerli/yabancı turist, kent içi ziyaretçi vb.), farklı kullanım

gerekçeleri (ziyaret, ibadet, bir ritüeli yerine getirme, rekreatif kullanım vb.) vb. unsurların da dikkate alınarak daha kapsamlı ve -bütüne hizmet eden- daha çoğulcu bir çözüm üretmenin gerekliliğini ortaya koyması açısından önemlidir.

İlgili alan çok büyük -hatta doğrudan rekreatif kullanıma yönelik- olmasa bile insanların küçük bir yeşil dokuyu; küçük ölçekli bir park büyüklüğündeki yeşil alanı; ne şekilde kullanmak istedikleri, bu alana yönelik nasıl bir tasarrufta bulunmak istedikleri görüldüğünde, kentlinin gerek 'emeğini yeniden üretmek' gerek çocuğuyla/çocuklarıyla etkili ve verimli zaman geçirebilmek için kent içine kademeli bir şekilde yayılan (kent parkı, semt parkı, mahalle parkı, komşuluk ünitelerinin paylaştığı yeşil alanlar vb. şeklinde) 'rekreasyonel alanlara' nasıl bir şiddette ihtiyaç duyduğu kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Kent çeperlerine serpiştirilen (Karaaslan Hadimi vb. büyük ölçekli) parklar yerine kentin içine sokulan; -kentsel dönüşüm süreçleri iyi değerlendirilecek olursa alan yaratımının da çok zor olmayacağı düşünüldüğünde- yaşamla buluşturulan 'yeşil'in çok daha anlamlı olacağını (ön)görmenin çok da zor olmayacağı söylenebilir.

Yeşil dokunun griye dönüşümünü eleştiren katılımcıların odaklandıkları bir diğer hususun ise yapılan düzenlemenin Mevlana'nın kendisi, düşünüş, yaklaşım ve yaşayışı ve O'nun bu topluma -belki de dünyaya demek lazım- getirdiği/kazandırdığı öğreti ile uyuşup uyuşmadığı yönündeki 'sorgulayış' etrafında şekillendiği görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı ölçek üzerinden hareketle (insan ölçeğini aştığını, organik dokunun beklenen yapı yüksekliği açıklık ilişkisini bozduğu ya da mekânın tanımlılığını kaybettirdiği gerekçesiyle), bir kısmı yeşil-gri dönüşümü üzerinden, bir kısmı evrensel olan düşüncelerinin tekelci bir yaklaşımla kullanılıyor olduğu iddiasıyla 'ideoloji-mekân' anlam ilişkisi üzerinden eleştirilerini dile getirmişlerdir. Hatta bazı katılımcıların daha da ileri giderek, duygusal bir yaklaşımla; "Mevlana -babası gibi- mezarından kalksa[109] ve meydanı bu halde görse bunu yapanlara: 'Siz gelmeyin!'[110] der!" şeklinde ifadeler kullandıkları görülmüştür.

---

[109] Bkz. Halk arasında Bahaeddin Veled'in oğlu Celaleddin'in ölümü sorası mezarından kalkarak oğlu Mevlana'ya yer verdiği şeklindeki söylence.

[110] Mevlana'nın o meşhur: "Ne olursan ol, gel!" sözüne atıfla söylenen bir ifadedir.

Bir belediye çalışanının da; "söz konusu dokunun mekânın ruhunu yansıtması ve aynı zamanda kendisiyle iftihar duyulduğu her fırsatta dile getirilen Mevlana'nın düşünceleriyle örtüşmesi bakımından da anlamlıyken sert zemine dönüştürülmesini doğru bulmadığını" belirttiği ifadesinde "alanda bir anıt ağaç bulunup bulunmadığından emin olmadığını ancak mevcut olanlar içerisinde yüz yaşında ya da yüz yaşına yakın 'asırlık' olanların olabileceğini" belirtmiştir. Yine meydanda kullanılan kaplama malzemesinin seçimine ilişkin bir hassasiyetin gözetildiğini sanmadığını; güneş ışınlarını daha az emen ya da yansıtan, mekâna özgü karakteristikte, malzemede, dokuda yahut nitelikli bir tasarım ürünü olması açısından; vurgulayan katılımcı "bu naif ve -bir şekilde- o dönemden izleri bugüne taşıdığına inandığı" yeşilin ortadan kaldırılmasını tasvip etmediğini ısrarla vurgulamıştır.

3.3.2.10. Dönüşüm Süreçleri – Katılım İlişkisi

Yine bir diğer katılımcı mekânın dönüşümüne ilişkin düşüncesini aktarırken bunun 'gerçekleştirilme' biçimine dikkat çekmiş ve:

> "Bu düzenleme yapılmadan önce Sayın Büyükşehir Belediye Başkanımız bizim fakültede bir konferansa geldi ve biz öğrencilerin sorularını yanıtlarken bu meydanın ne olacağı; buradaki yeşil alanın durumu, buradaki ağaçların kesileceği yönündeki söylentilerin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı yönündeki bir soruya cevap olarak buranın yeşil dokusunun korunacağını, (belediye olarak -internet sayfası üzerinde- gerçekleştirdikleri -elektronik- anketin sonucuna istinaden) -o dönemki- mevcut durumunu korumaya yönelik bir sonuca vardıklarını belirtmişti. Oysa çok geçmeden buranın bir gecede bu hale getirildiğini gördük!"

diyerek eleştirilerini dile getirmiştir. Katılımcı burada -kendi ifadesiyle-; "sağ gösterilip sol vurulmasından" duyduğu rahatsızlığı dile getirerek, toplumun görüş ve düşüncesi doğrultusunda bir karar alınması beklenirken; kenti, kentliyi hatta konu edilen alan düşünüldüğünde bütün ülkeyi, dünya ölçeğinde bir ziyaret destinasyonu olması sebebiyle belki de bir anlamda dünyayı ilgilendiren; bir anlamda katılımı önceleyen bir karar mekanizması işletildiği vurgusunda bulunulmuşken aksi yönde bir tercihin ortaya konmasının "şaşırtıcı olmaktan çok öfke uyandıran bir niteliğinin olduğu" vurgusunda bulunmuştur.

Bir diğer katılımcı da; "kentsel toplumsal bir muhalefet" olmadığından yakınarak Konya'da işleyişin bu şekilde yürüdüğünü; "hep bir şeyler olduktan sonra Konyalı hayıflanır, eleştirir, yerden yere vurur" diyerek sonuç almaya dönük bir kentsel muhalefet yapıl(a)madığını ifade etmiştir. Yine aynı katılımcı kentsel toplumsal muhalefetin cılızlığına vurgu yapması açısından bir başka konuya değinmiş; "Mevlana Müzesi'nin bahçesine yapılmak istenen yapının temel kazısında ortaya çıkan mezarların varlığından yerel medyada birkaç gazetenin eleştirel birkaç haber yapması, yazı yazmasıyla haberdar olunduğunu, ardından da İlber Ortaylı'nın bir köşede (köşe yazısında)[111] bunu dile getirmesiyle sürecin durdurulduğunu" dile getirmiştir.

Her şeye rağmen bir kısım kullanıcının meydanın yeşil dokusunu daha çok olumladığı ve mekânı o şekilde kullanmaya devam etmek isteyip istemedikleri sorulmuş olsa eski halini tercih edecekleri yönünde görüş bildirmeleri yerel yönetimlerin aldıkları/alacakları kararlarda, uygulayacakları kentsel/mekânsal politikalarda, dönüşüme konu veya dönüşüm dışı mekânsal müdahalelerde kullanıcının/kentlinin düşüncelerine başvurmasının, katılımcı bir anlayışla konuyu ele almasının önemli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcılardan birinin meydanın eski dokusuyla birlikte korunacağı söylendiği; yapılan/yaptırılan e-katılım (elektronik anket) neticesinde bu kararın alındığı yönünde bir açıklamada bulunulduğu yönündeki ifadesi, bu katılım sürecine başvurulduğu ancak çıkan sonucun yerel yönetimin istediği doğrultuda olmaması sebebiyle sürecin işletilmediği gerçeğini ortaya koyması bakımından anlamlıdır. Bu meyanda, yerel yönetimlerin yapması gerekenin bütün bir kentliyi -hatta ölçeğinden yola çıkarak mekânın potansiyel kullanıcıları olmaları itibariyle bütün yurttaşları- ilgilendiren bir müdahalede bulunmadan önce/müdahale sürecinde/yine bir feed-back (geri dönüş) almak için müdahale sonrasında sürecin nasıl yürütülmesinden tutun, işleyişinin ne yönde evrilmesi gerektiğini anlamaya kadar her konuda toplumsal katılıma -konzervatif

---

[111] İlber Ortaylı'nın konuya ilişkin görüşlerini de dile getirdiği ilgili köşe yazısı için bkz. "Şehircilik anlayışımızı neden gözden geçirmeliyiz?" 30 Nisan 2017, Hürriyet. Erişim: http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/sehircilik-anlayisimizi-neden-gozden-gecirmeliyiz-40442626 , Erişim Tarihi: 23.10.2017

politik söylemle meşverete- açık olması/başvurmaktan kaçınmaması gerekmektedir. Bu mekânsal düzenleme öncesinde Konya'nın toplu ulaşım yükünün önemli bir kısmını çeken raylı sisteme yönelik yapılan katılım arayışının[112] hem toplum tarafından hem yerel basından son derece olumlu bulunduğunun ifade edilmesi aslında toplumun buna açık, katkı vermeye istekli olduğunu göstermektedir. O yüzden yerel yönetimlerin yapılacak uygulamaları alternatiflendirerek kullanıcıya/kentliye sunması hem katılım tabanı ve düzeyini genişletmek/yükseltmek hem de toplumu bu süreçlere daha iyi hazırlamak açısından anlamlı ve önemli bir adım olacaktır. Toplumsal beklentinin de bu yönde olduğu böylece -söz konusu meydana ilişkin uygulama üzerinden- gözlemlenmiştir.

Uygulamanın ödül almış olduğu söylendiğinde ise aynı katılımcı, "Ödüllerin hakkaniyetli ya da liyakate göre dağıtıldığına inanmadığı ve Çekya'dan (o dönemki adıyla Çek Cumhuriyeti'nden) alınan ödül öncesinde alınan yeni tramvaylarla verilen söz konusu ödül arasında bir ilişki olduğunu" öne sürmüştür:

> "… Yani demek istediğim şu; biz Skoda'dan bilmem şu kadar tramvay almasak bize bu ödülü verirler miydi? Bence vermezlerdi. Niye? Eğer öyle olmuş olsaydı belediyenin sonraki süreçteki bir çalışması da ödül alırdı. Bana kalırsa bu bir tür örtülü rüşvet gibi bir şey, ben bu yönüyle değerlendirmek lazım diye düşünüyorum."

diyerek yerel yönetimlerin takdir edilmesini ya da onlara verilen ödülleri şaibeli bulduğunu belirtmiştir. Yine:

> "Hem şimdi herkes bir dernek kuruyor. Vay efendim bilmem kimler, bilmem neciler derneği! Aman ne kallavi isimler ne muteber merkezler, ne maliyetli toplantılar, buluşmalar…"

---

[112] Yaklaşık 4 yıl önce yenilenen tramvayların renk ve desenlerini tercih etmeleri için elektronik katılım yoluyla kentlinin tercihine başvurulmuş, hem 8 alternatif arasından tercihte bulunulacak olması, hem de bunun kent için bir ilk oluşu kendilerinin fikirlerinin dikkate alındığını görmek Konyalıları ziyadesiyle memnun etmişti. Yerel ve ulusal basına ve web sayfalarına yansıyan haberler için bkz.

http://www.milliyet.com.tr/konyalilar-tramvaylarinin-rengini-seciyor-konya-yerelhaber-226371/ , Erişim: 18.11.2017.

http://www.konhaber.com/haber-konya tramvayini seciyor-92633.html , Erişim Tarihi: 18.11.2017

http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=126625 , Erişim Tarihi: 18.11.2017

şeklinde sözlerine devam eden katılımcı "STK'ların toplum içindeki rolü, önemi, alması gereken sorumluluk, üzerlerine düşen vazifeler vb. hususlara dikkat çekerek önem(ler)ini vurgulamış, bizim toplumumuzda bir aygıt olarak STK'ların işletilemediğine" dikkat çekmiştir:

> "Lakin karınca kadar kıymet-i harbiyeleri yok! Ateş olsalar cürümleri kadar yer yakacak pozisyondalar!"

ifadesiyle söz konusu yapıların nitelik açısından tartışılır olduğuna ve bir siyasa üretme, geliştirilecek herhangi bir politikaya katkı sunma gibi siyasi otoriteye tesir edecek -ve siyasal işleyişin gidişatına etki edecek- yeterlikte olmadığına işaret etmiştir.

STK'ların 'cılız/yetersiz' kalmasının -katılımcı bir anlayışla üretilecek kentsel politikalar için olmazsa olmaz oldukları düşünüldüğünde[113]- en azından üretilecek bütüncül kentsel politikalar için verilerin ve/veya taleplerin sağlıklı bir şekilde yerel yönetimlere aktarılmasının bile mümkün olmadığı gerçeği ile yüzleşmemizi zorunlu kılacaktır. Her ne kadar sınıf temelli bir bütünsellik vurgusunda bulunmuyor olsak da kentlilerin talep ve önerilerinin fizik mekândaki karşılığının ancak kapsayıcı bir yaklaşımla ve mekânsal, sosyal, ekonomik vb. açılardan bütünlüklü bir planlama ile mümkün olacağını hatırlatmakta fayda vardır.

3.3.2.11. Dönüşüm Süreçlerine İlişkin İpucu Vermesi Açısından Meydan Düzenlemesi

Mekânın dönüşüm sürecine ilişkin bir diğer ipucunu ise başka bir katılımcıdan öğreniyoruz:

> "Burada bir havuz vardı. İyice eskidi her şey. Kaplama malzemesi falan yer(ler)inden sökülüyordu. Çoluk-çocuk için falan da tehlike arz etmeye başlamıştı. Bazı çocuklar suya falan da giriyordu; suyla oynuyorlardı. Bir yandan da ne bileyim tekinsiz bir yer haline gelmeye başladı. Değişik tipler dolaşmaya başladı buralarda, dilenciler sardı hem… Sonra belediye işte bu hale getirdi, havuzda gitti, yeşillik de gitti, ağaç da… Dümdüz oldu (meydan kaplamasına işaretle) her yer!"

---

[113] Katılım ve doğrudan ilişkili olduğu yönetişim kavramının daha iyi anlaşılması için bkz. Çukurçayır, Mehmet A., Eroğlu, Hacer T. ve Eşki-Uğuz, H. (2010). *Yönetişim: Kuram, Boyutlar, Uygulama*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Buradan anlaşılan, yerel yönetimin eskime sürecine müdahale etmediği ya da müdahale etmekte geç kalarak köhnemeye mani ol(a)madığı, sonraki süreçte de belirli ölçüde halkın/kullanıcının da duymaya başladığı güven sorunu ile birlikte kullanıcısının azaldığı/hiç kalmadığı ya da farklılaştığı ardından da meydan düzenlemesine yönelik uygulama kararının geldiği yönündedir. Burası için ne derece doğrudur belki tam olarak bilinemez ama genel olarak yönetimlerin -özelde de yerel yönetimlerin- köhneme süreçlerine mani olmaya yanaşmadığı, sürecin tamamlanmasının beklendiği, kullanıcısı değiştikten, bir 'süzülme' dönemi geçirildikten ve her defasında sosyal sınıf açısından daha da alt ekonomik gelir düzeyine mensup tabakanın yer seçmesi süreçlerinin birbirini takip etmesinin ardından, mekânın yaşadığı/yaşattığı güven problemi ve suç oranlarının bu alanlarda artış içinde olduğu gerekçesiyle bir 'soylulaştırma /mutenalaştırma'ya gidildiği görülmektedir.[114] Janti(y)leşme/Mutenalaş(tır)ma'ya dönük kentsel dönüşüm temelli uygulamalar neticesinde mekânın daha önceki kullanıcılarına (mülk sahiplerine) aynı yerde konut vb. yer sağlansa da kullanıcıların mekanı kullanma maliyetlerine katlanamadığı, sosyal yapıda yaşanan değişikliklerin 'var olma' şanslarını azaltması ya da yaşanan rant artışına karşı koyamayarak mekanı terk ettikleri görülmektedir.[115] Eski sakinler mekânı terk etmeseler bile soylulaştırma süreci sonrası gelen yeni sakinlerle aralarında yaşam biçimi farklılıkları, çalışılan ekonomik faaliyet alanları/geçim kaynakları/meslekler vb. sebeplerden kaynaklanan sorunlar yaşanabildiği hatta bu sorunların mekânda öngörülen rantsal artışın yaşanması şöyle dursun önceki ekonomik seviyenin bile altına düşülen süreçler yaşattığı görül(ebil)mektedir.[116]

---

[114] Bkz. Sulukule, Nelişah ve Hatice Sultan Mahalleleri'nde gerçekleştirilen ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi ve TOKİ tarafından yürütülen kentsel dönüşüm süreci için Mischek, 2006:57-162; Oprişan, 2006:163-171; İslam, 2005:121-136; İslam ve Behar 2006.

[115] Sulukule'de daire verilen Romanların dayanışma içinde oldukları sosyal çevreyi kaybetmeleri, söz konusu dairelerin bulundukları apartmanların aidatlarını karşılayamamaları ya da konutların yeni fiyatlarının bir önceki durumla kıyaslanamayacak ölçüde artması yahut buradaki küçük m^2'li konutların ederine kentin çeperinde aile büyüklüklerine uygun daha büyük m^2'de konut alabilecek olmaları gibi nedenlerle evlerini satarak 'mahalleleri'ni terk etmek zorunda kaldıkları görülür (Oya Akın, Kentsel Mekânda Dönüşüm dersi notları, 2007-2008 Bahar, Mimarlık Fakültesi, Yıldız Teknik Üniversitesi.).

[116] Bkz. Ankara-Koza Sokak'ta gerçekleştirilen yerinde ıslah uygulama sürecinin sonuçları için Varlı Görk ve Rittersberger Tılıç, 2016:23-43.

Yine düzenleme ile birlikte ‘güvenlik’ sorununun ortadan kalkması, gün içerisinde veya günün geç saatlerinde meydanı kullanma -yahut yaya olarak meydan üzerinden başka bir alana/kentsel mekâna geçmek için kentlinin burayı kullanma (pedestrian route/yaya geçiş güzergâhı)[117]- eğilimini artırdığı görülmektedir. Meydanın kullanımını artıran etkenlerden birinin de büyükşehir belediyesinin turizme ve turistlerin daha rahat seyahat etmelerini sağlamaya yönelik oluşturduğu “Turizm Zabıtası” ekiplerinin alandaki varlığı olduğu ifade edilmektedir.

3.3.2.12. Bir Toplanma Dağılma Mekânı Olarak Meydan / Kitlesel Hareketlerin Düzlemi Olarak Meydan

Mekânın meydan haline getirilmesini destekleyen katılımcılardan biri yine bu sözü edilen güven sorununun baş göstermesine atıfta bulunarak; “mekânın o haliyle Konya’ya yakışmadığını” belirtmiştir. Yeni durumuna ilişkin düşüncesini ise; “bir kere yenilenmiş oldu, çok daha fazla insana hizmet verebilecek yapıya kavuştu (kullanıcının ziyaret sonrası daha uzun süre mekânda kalabiliyor oluşu üzerinden)” kazandığı diğer işlevlere vurguyla da “bir iftar çadırı kurulacak yer yoktu” şeklinde ifade etmiştir.

Mevlana Meydanı’nın gerçek anlamda ‘meydan’ olarak nitelenmesini yaşanan darbe girişimi (15 Temmuz 2016) sonrası “Demokrasi Nöbetleri/Meydan Toplantıları” ile ilişkilendiren bir diğer katılımcı; “meydanın kimlik kazanması, toplumla özdeşleşmesi, zihinlerde meydan ifadesinin (kavramının) karşılığı haline gelmesi”ni bu süreçle ilişkilendirmiştir. Bu süreçte neden kentin en büyük meydanı hüviyetindeki Kılıçaslan Kent Meydanı’nın seçilmeyip burasının tercih edildiği yönündeki soruya ise; “mekanınruhundan ötürü, katılımcıların mütedeyyin/inançlı/dindar konzörvatif düşünceden insanlar olmaları sebebiyle vakit namazlarını ya da diğer ibadetlerini/dualarını camide ya da kalabalık sebebiyle caminin devamı niteliğindeki bu meydanda eda edebildiği için, türbenin varlığı ve kendisinin şahs-ı manevisinden güç alındığı için, yapılan etkinliğin/konuşmaların/atılan sloganların/birlikte dua edişlerin

---

[117] **yaya yolu:**[Alm. *Fußgängerweg*] [Fr. *chemin pédestre*] [İng. *pedestrian way*]: Kent ve kasabalarda yalnız yayaların gelip geçmesine ayrılmış, taşıt dolaşımına kapalı yol (Keleş, 1998:139).

O'nun ruhaniyetini rahatsız etmeyeceği düşünüldüğü için" şeklinde cevap vermiştir. Bu durumun konzörvatif olmayan kentlilerin katılımını etkileyip etkilemediği yönündeki soru ise bir başka katılımcı tarafından "solcuların özde değil sözde darbe karşıtı olduğu[118], o süreçte meydana çıkmanın yahut çıkmamanın ideoloji ile ilintili olmadığı, tanıdığı pek çok farklı siyasi görüşten arkadaşının meydanda bulunduğu, o dönem Konya'da bulunan her yaştan herkesin bu sürece ilişkin bir 'anı'sı olduğu" şeklinde cevaplanmıştır. Burada en dikkat çeken kelimenin 'anı' olarak karşımıza çıktığı; mekânı bizim yapan asıl şeyin o mekâna ilişkin 'yaşantı'larımız olduğudur (Ricoeur, 2017). Dolayısıyla -özellikle- kentsel toplumsal hareketlerin temelinde, insanların yaşadıklarına, geçmişten bugüne biriktirdikleri 'an' ve 'anı'lara sahip çıkma isteği/arzusu/güdüsü olduğu düşüncesini pekiştirenbu yanıt, aynı zamanda söz konusu kentsel açıklığı 'meydan' yapan asıl şeyin esasında Mevlana Meydanı'na ilişkin kentlilerin edindiği/biriktirdiği 'anılar' olduğu, bu 'an'ların varlığı olmasa -herhangi- bir mekânın kullanıcı(sı)yla, kitleyle/güruhla/kalabalıkla özdeşleşemeyeceği düşüncesinin altını çiziyor olması bakımından da önemlidir. Mekânın sert zemine dönüşmesi/betonlaşması pek çok katılımcı tarafından eleştirilirken, bir şekilde, toplumu/kentliyi/kullanıcıyı, sahip olduğu değerleri ve "o değerler etrafında kenetlen(ebil)meyi mümkün kılması" olumlu karşılanmıştır. Bu yönüyle meydanın toplumsal bütünleşmenin yansıdığı, bir başına bunun sağlamasa bile bunun sağlandığı zamanlara şahitlik eden, bir yer/bir sahne olduğu savı ağır basmaktadır. Kitlesel olarak toplumu harekete geçirebilmesi, takipçi/sempatizan ya da destekçilerini mobilize edebilmesi şeklinde yorumlanarak yalnızca bir siyasal hareketin örgütlenme gücünü yansıttığı düşüncesi üzerinden bu toplantıları/nöbetleri açıklamaya çalışmak yetersiz kalacaktadır. Özellikle toplumun -söz konusu süreçte- daha büyük ölçekli bir meydan varken ve daha güçlü bir mesaj ver(il)ebilecekken bu meydanda toplanmayı seçmesi/bunda ısrarcı oluşu, bir tek politik tercihe mensup olanların değil farklı siyasal görüşten insanların burada bir araya gelmeyi seçmesinin farklı bir anlamı olmalıdır.

---

[118] Bu ifadesini güçlendirmek için katılımcı, 'solcu'ların darbe karşıtlığı noktasındaki sınavı kaybettikleri yönündeki iddiasını, Roni Marguiles'in o dönemki yazısına atıflar yapmış/göndermelerde bulunmuştur. Söz konusu yazının tam metni için bkz. http://marksist.org/icerik/Yazar/5021/Darbeyi-kimler-engelledi , Erişim: 16.10.2017.

Bunu sağlayan şeylerden biri de söz konusu düzenleme, planlama, tarihi kültürel miras, geleneksel dokunun korunması vb. açılardan eleştiriliyor olsa bile bir kentsel politika tercihi olarak ya da siyasal/politik düşüncenin mekâna yansıması açısıdan olumlandığı, uygulamanın meşruiyetinin pekiştiği yönündeki tespitlerdir. Bir diğer etkenin ise Konya'nın -diğer kentlere kıyasla- çok daha 'homojen bir toplumsal yapı'sının olduğu, yakın ya da benzer politik görüşlerin kabul gördüğü yönündeki düşüncelerdir. Dolayısıyla bu noktada toplumun mu siyaseti yönlendirdiği, siyasal gücün ya da politik ideolojinin mi topluma yön verdiği konusu muğlâklaşabilmektedir.

3.3.2.13. Turizme Yönelik Dönüşüm Uygulamaları ve Turizm Politikası Eleştirisi

Bir diğer katılımcı da MKM'nin karşısındaki alanda gerçekleştirilen dönüşüm uygulamasına ilişkin düşüncelerini paylaşırken:

> "Bana kalırsa burada iyi kötü Konya'yı yansıtacak özellikleri olan evler vardı burada. Ne oldu? Belediye hepsini kürüdü (yıktı, temizledi (*slum clearence)* ortadan kaldırdı; küredi) yerine bu beton binaları dikti/dikmeyi sürdürecek. Ha ne olurdu (keşke anlamında, serzeniş belirten bir ifade, bir nida/ünlem) dursaydı şur (a)da iki-üç müstakil ev?! Kötü mü olurdu?! Şuraya tee (uzaklık anlatır bir ifade) Japanyalardan (Japonya), Gorelerden (G. Kore) gelen turis (turist) Gonya'ya ait (ilişkin) bir iki (şiy) şey görü (görür) nasiplenirdi! Adam (cinsiyet belirtmekten çok 'insan'ı karşılayan bir söylemle) oralardan zahmet idip (edip), parasına gıyıp (kıymak: kurban etmek; harcamaktan çekinmemek); bırak parayı o yaşta (genel turist profilinin yaş grubuna atıfla, Konya'nın yaşlı turistlerin tercih destinasyonu olduğu vurgusuyla) bunca zaman harcamaktan kaçınmayıp buraya geliyor! Gördüğü şey ne?! Bir-iki hediyelik eşya mağazası, antikacı, peynir şekerci (Konya'ya özgü bir tür şekerleme, bir tür akide) görüp, bir şey anlamadan itmeden (gerçek anlamda Mevlana ve Müze'nin ne olduğuna, içeriğine; muhtevasına, mahiyetine dair bir şey öğren (e)meden) türbeyi tavaf edip (etrafında dolaşıp) gidiyor. Adamın aklında Gonya (Konya) dinilince (denilince) bunlar kalsın istiyorsak (isteniyorsa) tamam amma (ama) bu iş böyle olmaz (olmamalı) yani! İnsanın içi razı gelmeyor (kabullenemiyor, içine sindiremiyor)!"

diyerek yerel yönetim(ler)e yönelik serzenişlerini dile getirmiş, geliştirilmesi gereken turizm politikasının nasıl olması gerektiği yönündeki soruya da:

> "Valla ben bu işin okulunu, mektebini neyin (falan manasında) okumadım. Ama o (bu) halimde bile bunu idrak edebiliyorum (anlayabiliyorum). Bir insan bir yerden bir yere seyahat amaçlı gittiğinde beton bina görmeye gitmez. Farklılık arar, rutini bozacak; gayri normal (sıra dışı), ne bileyim anormal (sıra dışı), onu: "Aaa!" didirtecek (dedirtecek); zaten her gün gördüğü (alışageldiği) şeylerden başka bir şey arar. Bi (bir) defa şunun bilinmesi lazım: Turizim (turizm) dinilen (denilen) şey deniz, gum (kum), güneşten ibaret; gidip otele kapanıyım, yiyiyim, içiyim

> (yiyeyim, içeyim), yatayım şeklindeki o paket turizimi dedikleri şeyden ibaret değil aslında (esasında). Bizim bunu görmemiz lazım."

diyerek bir anlamda Kültür Turizmi, Doğa Turizmi, Gastronomi Turizmi vb. gibi - Konya'nın da bilhassa potansiyel sahibi olduğu- alternatiflere[119] de yönelerek turizm anlayışında yelpazenin olabildiğince geniş tutulması gerektiği yönündeki düşüncelere atıfta bulunmuştur (K3, ?, E).[120]

---

[119] Kent olarak Konya, sanayi, ticaret, tarım, eğitim, turizm vb. kimliklerden hangisinin öne çıktığı belirgin olmayan ancak bütün bu kimlikleri hemen eş düzeyde kendisinde bulabileceğimiz bir kenttir. Dolayısıyla sadece turizm açısından zengin bir potansiyele sahip olmayıp kendisiyle özdeşleşen 'tarım kenti' olma hüviyetiyle birlikte sahip olduğu 4 üniversite (Selçuk, Necmettin Erbakan, KTO Karatay ve Konya Gıda ve Tarım Üniversiteleri), güçlü sanayi altyapısı ve yetişmiş kalifiye işgücü, farklı turist tipolojilerine hitap edecek turistik doğal ve kültürel değerleriyle zengin 'fırsatlara' ve çeşitli 'güçlü yanlara' da sahiptir. Detaylı aktarım için bkz. 21. yy. İçin Planlama Seminerleri2016 Bahar - II, *Kent ve Kentliler*, 5. Oturum, Anadolu Kentleri, Kentliler ve Bilim Kentleri, Yrd. Doç. Dr. Esra Banu Sipahi'nin Konyakentine ilişkin ***SWOT*** – **GZFT** (***S***trongness/**G**üçlü yanlar, ***W***eakness/**Z**ayıf yanlar, ***O***pportunities/**F**ırsatlar, ***T***hreats/**T**ehditler) Analizi sunumu, 2-3 Haziran 2016, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Mülkiye Şeref Salonu (https://youtu.be/Ie25Y2p25Yk , 2:54 – 24:52 dk'lar arası. Erişim: 20.01.2018).

[120] + makaleler.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin yürüttüğü kapsamlı kentsel dönüşüm projesinin bir alt projesi olan Konya Bedesten Dönüşüm Projesi bu çalışma kapsamında incelenen alanlardan biridir. Yapılan alan araştırmasının bulguları kültürel birikim, kimlik muhafazası ve aidiyet geliştirme unsurları üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre; geleneksel kültürün, davranış kalıplarının, sosyal öğrenme ile aktarılan birtakım değerlerin yakın geçmişteki ve günümüzde belirleyici olan neo-liberal ekonomik politikalar-muhafazakârsiyasal ideoloji çelişkisi, serbest piyasa ekonomisi, birey merkezli toplum, tüketim toplumu, kitlesel üretim vb.dinamiklere rağmen güçlü bir şekilde sürdürüldüğü tespit edilmiştir.

Dönüşüm projesinin sonuçlarına "mekân üretimi" ya da "kent imgesi" algıları üzerinden bakıldığında estetik birtakım değerlerin gölgelendiğinin, yeknesak bir mekân kurgusunun hâkim olmaya başladığının, mekânın bütüncül değil toptancı bir anlayışla ele alındığının farkında olunsa bile; fiziksel yenileme, altyapının iyileştirilmesi, mülkiyet dokusuna müdahale edilmemesi ve en önemlisi bu uygulama maliyetlerinin kendilerine yansıtılmaması projenin kabul görmesini -meşruiyet kazanması- ve bütünüyle desteklenmesini sağlamıştır.

Bütün bu yapılanların geleneği yücelten; Selçuklu-Osmanlı mimarisini yaşatmaya yönelik, geleneksel kültürün korunmasına yardımcı, mekânın kimliği ve mekân üzerinden kurulan aidiyeti güçlendiren; eskiyi bugüne taşıyan uygulamalar olarak kabul gördüğü söylenebilir.

Ekonomik canlanmanın yalnızca fizik mekâna ilişkin dokunuşlarla mümkün olmayacağı görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, turiste yönelik mal ve hizmet üreten sektörlerin olmaması, mekânın kendisinin de aslında turiste hitap etmemesi, mekânın tamamının bütün kentliye hitap etmemesi, sektör ya da ürüne göre sosyo-ekonomik kitlenin farklılaşmaması, AVM'lerle rekabet etmenin serbest piyasa ekonomisi içerisinde bir takım pozitif ayrım(cılık)lar olmadan mümkün ol(a)mayacağı, hitap edilen kitlede bir farklılaşma yaşanmayacağı için de esnafın ve kentin ekonomik gelirlerinde anlamlı bir artış olmayacağı tespit edilmiştir.

Konya Bedesten dönüşüm projesinin amaçlarına ulaşması için mekânın kullanıcılarına ve yararlanıcılarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Bunlardan en önemlisi, Bedesten çarşı yönetiminin bir an önce kurulması ve bu yönetimin mekânın sürdürülebilirliği için çalışmalar başlatması gerekmektedir. Belediye yönetiminin başlattığı yeni uygulamalar esnaf tarafından kabul görmeli ve takip edilmelidir. Bu anlamda belediye yine yönetimi denetim-değerlendirme işlevini sürdürmeye devam etmelidir.

Kültürel birikimin sürekliliği, kimlik muhafazası ve aidiyet geliştirme için esnafın da kendisini değiştirmesi gerektiği görülmektedir: "Esnafın güler yüzlü hizmet sunması; mekâna yatırım yapması; kanaatkâr olmakla yenilikçi olmanın karıştırılmaması gerektiği; post-fordist üretim, bireye yönelik, katma değeri yüksek, tasarım ağırlıklı üretime ağırlık verilmesi gerektiği; aile işletmesiyse özellikle yeni jenerasyonun diksiyon, hitabet, pazarlama vb. ticarete ilişkin temel konularda eğitilmesi gerektiği; günü kurtarmakla yetinmeyip bir takım alternatif yatırımlara da yönelmesinin doğru olacağı düşünülmektedir".

Son olarak, "kirleten öder" ya da "maliyetine katlanan temsil edilir" ilkelerinden hareketle yararlanıcıların ve kullanıcıların dönüşüm projelerine ortak edilmesi bu tür mekânların sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Bir diğer alt proje alanı olan Türbe Önü Meydanı Düzenlemesi'nin sonuçları mekânın öncesi ve sonrası üzerinden değerlendirilmiş, meydan kavramı, alanyazındaki karşılığı, yüklendiği ya da yüklenmesi beklenen, yüklenmek istenen işlevler üzerinden, kent planlaması, rekretif amaçlı kullanıma yönelik mekânlara duyulan ihtiyaç, güvenlik ve kentsel dönüşüme ipucu veren diğer bulgular üzerinden bir kanıya varılmaya çalışılmıştır.

Düzeleme öncesindeki durumu daha çok tercih ediliyor/kabul görüyor olsa da, mekânın yüklendiği yeni işlevler ve kazandığı yeni 'an'lamın da kullanıcı tarafından kabul gördüğü, tam olarak içselleştirilemiyor olsa da belirli bir talebe cevap veriyor ve işlevsel olması sebebiyle düzenlemenin büyük ölçüde desteklendiğini böylece meşruiyet zemininin sağlamlaştığı görülmektedir. Ulaşım aksları - meydan ilişkisi bağlamında bir

farkındalığın olmadığı ve mekânda oluşacak güvenlik kaygılarının mekânın tercih edilirliğini azalttığını, bunun içinde köhneme süreçlerine daha eskime aşamasındayken müdahale edilmesinin hem toplumsal hem de ekonomik maliyetleri azaltacağı söylenebilir. İdeoloji ile mekân arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yalnız bu ideoloji-mekân ilişkisinin devrimsel süreçler sonrası ortaya çıkan tahakküm temelli olmadığı, bir talebi karşılama ve karşılanan bu talep üzerinden aynı zamanda mekânı da biçimlendirme şeklinde kendini gösterdiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla bir toplum mühendisliği çalışmasından çok toplum-ideoloji ilişkisinin etkileşimi ve karşılıklı olarak birbirlerini dönüştürdükleri 'işteş' bir eylem olarak bu tür düzenlemelerin bir meşruiyet zemininin varlığından söz edilebilir. Düzenlemelerin düşünsel ve mekânsal olarak sürdürülebilirliği ve kalıcılığı açısından bunun önemli olduğu, evrimsel süreçlerin uzun vadede sonuç almasının daha muhtemel olduğu çıkarımında da bulunmak mümkündür.

Araştırmada ulaşılan bulgular ve bunlar üzerinden gerçekleştirilen çıkarımlar yoluyla ortaya konan düzenlemeler analiz edildiğinde ve çalışmanın hipotezleri değerlendirilmek istendiğinde:

Hipotez 1: *Kentsel dönüşüm projelerinde somut olmayan kültürel mirasın korunması yönünde bir hassasiyet güdülmemektedir, bir hassasiyet söz konusu olsa bile bu birincil amaçlardan değildir.*

Gerçekleştirilen düzenlemelerde, fiziki boyutunun daha çok öne çıktığı, mekânın ürettiği kültürün, belleğin, mekâna ilişkin 'anı' ve diğer değerlerin korunmasına ilişkin bir tedbir alınmadığı ya da sürdürülebilriliği sağlayacak bir politika geliştirilmediği söylenebilir. Mekânın ölçeği itibariyle olması beklenen küçük ölçekli üretimin tükenmeye yüz tutması ve bu türden (küçük ölçekli) mekânın dokusu ve ruhuna uygun yapılacak üretimlerin, soyut kültürel mirasın ve 'örtük bilgi'nin mekândaki varlığının desteklenmediği görülmektedir. Aynı zamanda bu, somut olmayan kültürel mirasın korunması yönünde bir hassasiyetin olmadığını, ileyişin önceden olduğu şekliyle ve piyasacı bir anlayışla devam ettirildiğinigöstermektedir. Oysa, küçük ölçekli üretim yapan, unutulmaya yüz tutmuş -hatta unutulan- meslekler ve meslek erbapları desteklenerek kültürel mirasın parçası olan bu yapıların sürdürülebilirliği desteklenmiş

olsa hem mekânın ve düzenlemenin ruhuna uygun bir adım atılmış olur hem de geçmişteki o zengin mesleki örüntünün varlığı devam ettirilir, bugün de çeşitliliğini koruyacak bir sektörel desen görmemiz sağlanabilir, böylece düzenlemenin anlamlılığına daha çok katkı sağlayabilirdi. Esnaf arasında var olduğu ve yaşatılmaya değer görüldüğü ifade olunan 'âhi'lik ruhu ve kültürünün oldukça zayıf olduğu görülmekte, yalnızca bir ritüel olarak Salı günleri sabah namazlarının ardından edilen dualarla ve okunan gülbenklerle dükkanların açılıyor oluşuyla bunun sürdürülebilmesinin mümkün olmadığı söylenebilir. Elbette esnaf arasında bir dayanışma vardır, aynı mekânı ve çalışma alaını/iş kolunu paylaşmanın getirdiği bir bağ vardır. Lâkin bunun iddia olunduğu gibi kurumsallaşacak ve mesleki ya da sektörel vb. çatı yapı kuracak/oluşturacak düzeyde olmadığı, henüz daha bir çarşı yönetiminin oluşturulamamış olmasından bellidir.

Hipotez 2: *Tarihi kent merkezilerinde gerçekleştirilen dönüşümler tarihi dokuyu koruyup öne çıkararak gelecek kuşaklara aktarmaktan çok toptancı ve populist bir anlayışla gerçekleştirilmektedir.*

Somut kültürel mirasın korunmasına yönelik olduğu iddia olunan dokunuşların da mekânın kimliksizleşmesi zeminini hazırladığı, yalnızca gerçekleştirilen bir cephe sağlıklaştırması ile bütün bir tarihi dokunun korunmasını iddiasında bulunmanın yersiz ve mesnetsiz olduğu görülmektedir. Alınan dönütlerden, gerçek anlamda korunmaya konu olması gerekenle, korunanın ayırt edilemiyor olduğunu görmek 'tarihi mekân' ve 'tarihi kimlik' konusundaki farkındalık ve bilinci zayıflatacak bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Böylesi olumsuz bir etkinin aşılması için, korunmaya değer olan ve nitelikli somut mirasın daha titiz, diğerlerinden ayrışacak bir biçimde düzenlemeye tabi tutulması belki de bu kafa karışıklıklarının aşılmasını sağlayacaktı. Ancak yekdiğerine benzetilmeye çalışılan tekil yapıların nitelikli olanın da iç (ler)inde kaybolması sonucunu doğurduğu söylenebilir. Zaten geçirdiği süreçler sebebiyle günümüze çok azı ulaşmış dokunun niteliksiz olanın içinde eritilmesi mekânın kimliğini büsbütün kaybetmesine yol açacağı tehlikesi de akıllardan çıkarılmamalıdır.

Hipotez 3: *Somut kültürel mirası koruma iddiasındaki dönüşüm uygulamaları neo-liberal politikaların kent mekânını dönüştürmek için kullandığı birer araçtır.*

Düzenlemenin çıkış noktasının kentin turizm potansiyelinin ekonomiye kazandırılması olduğu düşünüldüğünde ve somut olan soyut mirasın da bir meta olarak tüketime konu edilmek istenmesi dikkate alındığında, yapılan düzenlemeye ilişkin mahalle muhtarı ve bazı diğer katılımcıların bu düzenlemenin kazananı olarak esnafı ve toplumu değil uygulayıcıyı ve düzenleme için gereken malzeme sağlayan tüccarı göstermesi uygulamanın bir kaynak aktarımı yaratıp yaratmadığı/yaratmak için yapılıp yapılmadığı sorgusunda bulunmayı gerektirmekte/sorusunu gündeme getirmektedir. Bu itibarla, her ne kadar büyük metropollerde gerçekleştirilen büyük ölçekli ve devasa maliyetlere konu uygulamalar kadar olmasa da belirli ölçüde sermaye birikimine konu edilebilecek bir 'ekonomi'nin varlığı da dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Birincil önceliğin somut ya da soyut kültürel miras değil kentsel özeğin zaten varsıl olanlar (bedesten esnafı) için niteliğinin iyileştirilmesi/altyapı sorunlarının çözülmesi/mekânsal kalitenin artılması vb. şeklinde de algılanabileceği görülmektedir. En önemli eleştiri konusu bu dönüşümün maliyetlerine çarşının mukimlerinin hiç katlanmamış oluşudur.

Hipotez 4: *Kent kimliğini koruma iddiası taşıyan dönüşüm uygulamaları genellikle kentsel rantın tavan yaptığı ya da dönüşüm sonrası tavan yapacağı kentsel dokuda yer seçmektedir.*

Gerçekleştirilen dönüşüme konu uygulamalar Konya özelinde ele alındığında kent kimliğini korumaya yönelik müdahalelerin kentsel özekte yer seçtiği görülür. Oysa katılımcılardan birinin devamında turizm politikası eleştirisiyle sürdürdüğü görüşleri ve alanında uzman bir diğer katılımcının kentsel dönüşümün Konya'ya ilişkin tarihine ilişkin değerlendirmeleri dikkate alındığında kent özeğinin yakın çevresinde 'kimlik'i olan pek çok mahalle altı ölçek ve doku söz konusudur. Bu alanların eskime ve köhneme süreçlerine müdahale edilmeyerek bütünüyle çöküntüye uğraması beklenerek sonrasında bir 'temizle(n)me'ye tabi tutulması ve ölçeği kabul edilebilir olsa da bir şekilde mekânın mahalle dokusundan arındırılarak apartmanlaştırılması/sitelere dönüştürülmesi, bunun bir kısmının da yerel yönetim eliyle hayata geçirilen kooperatifler eliyle olması, sorgulanma sebebidir. Neden bu 'konut' işlevli alanlar değil de 'ticaret' işlevli alanlar tercih edildi sorusu, neden 'yoksul' olanların yaşam alanları değil de 'varsıl' olanların kazanç kapıları gündeme alındı şeklinde de sorulabilir.

Hipotez 5: *Kentsel mekânı dönüştüren uygulamaların ve bu uygulamaların arkasındaki kentsel politikaların merkezi ya da yerel otoritenin ideolojisinden bağımsız olduğu düşünülemez.*

Uygulamaların bir diğer boyutunu ise siyasal erkin yaslandığı ideoloji üzerinden okuyabiliriz. Bu durumda yalnızca her iki dönüşüm alanı için üretilen sloganlara ve söz konusu alanların tercih gerekçelerine bakıldığında bile bu kolaylıkla sağlanabilir. 'Mevlana' üzerinden geliştirilen ve tarihi kent merkezi ile O'nun yaşadığı dönemi ilişkilendirme çabası -slogan (ik) olarak-, geçmişe bir gönderme; müreffeh ve görkemli döneme bir atıf, geçmişi bu güne taşıma çabası ve 'konzörvatif' ideolojinin bir anlamda kendini mekânda yeniden üretmesiolarak değerlendirilebilir.

Hipotez 6: *İdeoloji ve ideolojinin ortaya koyduğu uygulamalar kentsel mekâna yansır ve mekânı bu doğrultuda dönüştürür.*

Bir önceki hipotezin devamı niteliğinde olan bu hipoteze ilişkin olarak, gerçekleştirilen uygulamaların sembolik anlamları ve üretilen bu anlamlar üzerinden mekânın istendik doğrultuda dönüşümünün sağlandığı görülmektedir. Kentsel bir açık alan yaratımının planlamanın bileşenlerinlerinden 'meydan' ile ilişkilendirilmesinden daha çok bir dini tesis/ibadethane ile ilişkilendiriliyor oluşu 'konzörvatif düşünce' için siyasal hareket düzlemi oluşturma (miting alanı vb.) olarak değerlendirilebilir. Yine 'ihya ve ihşa' söylemi üzerinden gerçekleştirilen uygulamaların 'tarihi yeniden yorumlama' çabasının (tarih yeniden canlanıyor) bir sonucu olarak da algılanabilir.

Ortaya konan politikaların bütünleştirici ya da ayrıştırıcı olmaları üzerinden bir sonuca varmaya çalışacak olursak bedestene yönelik düzenlemenin, bir süre sonra sektörel desende 'süzülme' ve 'mutenalaştırma'ya dayalı bir farklılık yaşatacağının görülmesi; yenilemenin getiridiği rantsal artıştan yararlanmak isteyen mülk sahiplerinin kiralarda artışa gitmek istemesinin getireceği rekabet gücü düşük sektörlerin alandan uzaklaşması, bir katılımıcının ifadesiyle alanın bir süre sonra yalnızca sarraf, kuyumcu ve döviz bürolarından oluşacağı ya da mülkiyet deseninin bu sektörlerin ya da bu sektörde iş yapan görece daha 'varsıl' olanların kontrolüne geçeceği düşüncesi uıygulamanın sonuçlarının bütünleştirici olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Yine

bu durumun mekânın sürdürülebilirliği için istendik bir şey olduğunun (K 82, ?, E) ifade edilmesi de uygulamanın ne kadar bütünleştirici olduğu konusundaki soru işaretlerini artırmaktadır. Kullanıcı profili açısından -sektörden sektöre farklılaşsa da- alt-orta sınıf yerine sosyo-ekonomik açıdan daha güçlü olan katmanın tercih etmesinin arzulanması ve düzenlemenin yarattığı rantın her ne kadar sınırlı olduğu söylense de kiracılara ve satılan mevcut ürünlere yansıtılmasının daha aşağıda olan ekonomik tabakayı farklı alanlara yönelttiğini görmek de mekânın alışveriş içerikli kullanım açısından çeşitlilikten/alternatiflilikten uzaklaşarak ileride yalnızca belirli bir zümreye hitap edecek bir 'değişim'e uğraması endişesini beraberinde getirmektedir. Bu da mekânın bütünleştiriciliğini zedeleyen unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Mekânsal açıdan baktığımızda ise, ilerleyen süreçte Aziziye Caddesi'nden Eski İl Halk Kütüphanesi'nden önceki adaya kadar olan dokunun temizlenerek yeniden inşa edilecek oluşu ve Eski Buğday Pazarı'nın aynı şekilde ticaret işlevli bir çarşıya dönüştürülmesi mekânsal bütünlüğü sağlayacak olmaları açısından önemli ve anlamlı bulunmaktadır. Ancak, raylı sistem aksının bir mekânsal parçalanma yaratıp yaratmadığı / ileride kullanım yoğunluğunun getireceği parçalanmayı güçlendireceği yönündeki endişeler ve soru işaretleri varlığını korumaya devam edecektir.

Mevlana Meydanı'nın ise kent planlaması disiplini açısından bir'meydan'dan bekleneni büyük ölçüde karşılamakta olup bu yönüyle -kentin homojen toplumsal yapısı da düşünüldüğümde- bütünleştirici kabul edilebilir. Ancak, insanların mekânı düzenleme öncesinde aynı zamanda rekreatif amaçlı kullanıyor oluşu ve mekânın 'yeşilden griye dönüşü' düzenlemenin bütünleştirici yönünü törpülemektir. Aslında temel sorun kentsel 'yeşil'in/yeşil alanların/parkların kent içerisinde yeterli ölçüde kademelenmeyişi ve insanların bul(abil)dikleri her yeşili aynı amaçla değerlendirme istek ve arayışları bu tür alanlara duyulan ihtiyacın büyüklüğünü göstermesi açısından da önemlidir. Her ne kadar kent merkezindeki eski fuar alanı 'Kültür Park' adıyla kent parkına dönüştürülse ve Alâeddin Tepesi'nin rekreasyonel kullanıma yönelik yeniden düzenlemesi tamamlanmış olsa da Konya ve kentli için bunun yeterli olmadığı meydan düzenlemesine getirilen eleştirilerden açıkça anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Ş. (2012). "6360 Sayılı Yasa'nın Türkiye'nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme". *Toplum ve Demokrasi, 6* (13-14), 153-176.

Ahunbay, Z., Dinçer, İ. ve Şahin, Ç. (2016). *Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray*. İstanbul: İş Bankası Kültür.

Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: YEM.

Akkar, Z. Müge (2006), "Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye", *Planlama,* (2006/2), 29-47.

Aktaş-Yasa, A. (1997). "Konya'nın Anadolu Selçukluları Dönemi Fiziki Yapısı". *VII. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 30 Nisan - Mayıs 1998)* içinde (s. 231-268). Konya.

Andersen, Hans S. (2004). "Konut Alanlarında Bozulma ve Konut AlanlarıYenileme Stratejilerinde Avrupa ve Amerika Deneyimleri*". Uluslararası KentselDönüşüm Uygulamaları Sempozyumu Kitabı*, İstanbul: *Küçükçekmece Belediyesi*, 151-163.

Aslanoğlu R. A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Ayvazoğlu, B. (2016). "Beş Şehir Okuma Klavuzu". A. H. Tanpınar (Yzr.). *Beş Şehir* içinde (s. 295). İstanbul: Dergâh.

Baş, A. ve Bozkurt, T. (2003). "Konya Bedesteni". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (10), 507-529.

Baycan-Levent T. vd. (2008). *Classics in Planning 9: Urban Planning*. Cheltenham, UK and Massachusetts, USA: Edward Elgar Publishing Limited. and Inc.

Benevolo, L. (2006). Avrupa Tarihinde Kentler. N. Nirven (Çev.). İstanbul: Literatür.

Bıçkı, D. (2010). "Tartışmalı Bir Kentsel Yenilenme Enstrümanı: Soylulaştırma". *Mekân, Kültür ve Yönetim Perspektifinde 21. Yüzyıl Kentleri*içinde (s. 197-224). Bursa: Ekin.

Bora, T. (2013). *Taşraya Bakmak*. İstanbul: İletişim.

Bozdayı, Ayşe M. (2005). *Çağdaş Kent Yaşamında Mekân Sorunları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Bozkulak, S. (2005). "Gecekondu'dan Varoş'a: Gülsuyu Mahallesi". H. Kurtuluş (ed.). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar* içinde (s. 239-266). İstanbul: Bağlam.

Brenner, N., Marcuse, P. Ve Mayer M. (2014). *Kar İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*. A. Y. Şen (Çev.). İstanbul: Sel.

Budak, S. ''Yeniden Yapılanma, Avrupa Birliği ve Kent''. *Kamu Yönetiminden Planlamaya Yeniden Yapılanma*, İstanbul: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, s. 98-104.

Campbell, H. E. and Corley, E. A. (2012). *Urban Environmental Policy Analysis*, New York: M. E. Sharpe.

Cansever, T. (2013). *Osmanlı Şehri Şiirden Şehire*. İstanbul: Timaş.

Cansever, T. (2014). *İslâm'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş.

Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür İkinci Cilt Kimliğin Gücü.* E. Kılıç (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2014). *Kent, Sınıf, İktidar*. Asuman Türkün (Çev.). Ankara: Phoenix.

Cengizkan, A. (2004). *Ankara'nın İlk Planı: 1924-25 Lörcher Planı*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Cihangir İ. S. ve Karakaya K. (2016). "Ahilik Kültürü ve Alışveriş Turizmi: Konya Bedesten Çarşısı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Algısı Üzerine Bir Araştırma".*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6* (2), 110-122.

Couch, C. ve Fraser, C. (2003). *Urban Regeneration in Europe*. Oxford, Madlen, Iowa, Victoria, Berlin: Blackwell. s. 1-17.

Couperus, S., Smit, C. and Wolffram, D. J. (2007), "Introduction: Local Elites and Urban Politics. A Conceptual Framework", içinde Couperus, S., Smit, C. and Wolffram, D. J. (eds.), *In Control of the City – Local Elites and the Dynamics of Urban Politics, 1800-1960*, Leuven: Peeters, ix-xix.

Cox, Kevin R. (1995). "Globalization, Competition and the Politics of Local Economic Development".*Urban Studies*, *32* (2), 213-224.

"Darbeyi Kimler Engelledi?", Roni Margulies, *http://marksist.org/Web Sayfası*, 19 Temmuz 2016,

http://marksist.org/icerik/Yazar/5021/Darbeyi-kimler-engelledi , Erişim: 16.10.2017.

Davies, J. S. ve Imbroscio, D. L. (2017). *Kentsel Politika Teorileri*. E. Ş. Ataman (Çev.). İstanbul: Litera.

Davis, M. (2006). *Planet of Slums*. London, New York: Verso.

Doğan, Ali E. (2002). *Birikimin Hamalları*. İstanbul: Donkişot.

Duru, B. ve Alkan, A. (2002). *20. yy. Kenti*. Ankara: İmge Kitabevi.

Durukan, A. (1997). "Anadolu Selçuklu Sanatı Açısından Vakfiyelerin Önemi". *Vakıflar Dergisi*, *(*26),25-44.

Egli, E. A. (1957). *Şehirciliğin ve Memleket Planlamasının Esasları*. Ankara: TODAİE.

Enlil, Z. M. (1999). "IXX. yy.İstanbul'unda Konut Yapı Gelenekleri ve Kent Kültürü". *Osmanlı Mimarlığı'nın Yedi Yüzyılı "Uluslararası Bir Miras" Kongresi* içinde (s. 221-230). İstanbul: Yem.

Eraydın, A. (2006). *Değişen MekânMekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003*. Ankara: Dost Kitabevi.

Erci, B. N. (2008). *Kentsel Sürdürülebilirlikte Yerel Yönetimlerin Rolü: İzmir Büyükşehir Belediyesi Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankaya.

Erdem, R., Deniz K., Kızıldağ Y. ve Çakırer Y. (2003). "Plan Kararlarının Konya Kent Kimliğine Etkisi". *Konya Planlama Tartışmaları Kolokyumu*, Konya.

Ergenç, Ö. (1996)."Osmanlı Şehrinde Esnâf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri". V. Akyüz ve S. Ünlü (Ed.).*İslam Geleneğinden Günümüxe Şehir ve Yerel Yönetimler 1* içinde (s. 407-417). İstanbul: İlke.

Ergenç, Ö. (2007). "Ahi Loncalarının Bursa'nın Kent Dokusuna Etkisi". C. Çiftçi (Ed.). *Bursa'nın Kentsel ve Mimari Gelişimi Sempozyumu* içinde (s. 59-97). Bursa: Bursa Osmangazi Bld.

Ergenç, Ö. (2012). *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Ergin, O. (1997). "Çarşı". *İslam Ansiklopedisi*, *3*, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı.

Ersoy, M. (2001). "Sanayisizleşme Süreci ve Kentler". *Praksis*, **(**2), 32-51.

Ersoy, M. (2012).*Kentsel Planlama Kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi.

Erman, T. (2010)."Kent ve Gecekondu".*Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* içinde (s. 227-265).İstanbul: Örgün.

Erman, T. ve Özaloğlu, S. (2017). *Bir Varmış Bir Yokmuş Toplumsal Bellek, Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi.

Genç, F. Nevval (2003). "Kent Yenileme ve Yerel Yönetimler Kamu YönetimiPerspektifi". *Yerel ve Kentsel Politikalar* içinde (s. 413-462).Konya: Çizgi.

Gottdiener, M. (2001). "Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksis'e Doğru". *Praksis*, (2), s. 248-269.

Göksu, F. (2002). *Dönüşüm Projelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, s. 1-15.

Grunebaum, G. E. Von (1961). "The Structure of Muslim Town". *Islam: Essays in the Nature and Growth of a Cultural Tradition*. Londra: Routledge and Kegan Paul.

Gülersoy, Ç. (1980). *Story of the Grand Bazaar*. İstanbul: İstanbul Kitaplığı.

Gülersoy, N. Z., Özsoy A., Tezer, A., Genli Yiğiter R. ve Günay Z. (2005). *Mevcut Kentsel Dokuda Çevresel Kalitenin İyileştirilmesi – Stratejik Kalite Planlaması Modeli*. *İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Araştırma Projesi, Prj. No:990*. İstanbul.

Güney, G. (2014). "Konya Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesinde Müzehheb Bir Yazma: Fütûhat-ı Mekkiyye". *Akdeniz Sanat Dergisi*, *7* (14), 1-20.

Gürler, E. (2002). *A Comparative Study in Urban Regeneration Process: The Case Of İstanbul*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gürler, E. (2003). "Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma". *Kensel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 113-158). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi.

Gürman, T. (2002). "Bursa Kültür Haritası".*Güney Marmara Mimarlık Dergisi, (*13),50-54.

Harvey, D. (1981). *Labour, Capital and Class Struggles Around the Built Environment*, London: Methuen.

Harvey, D. (1985). *The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization*. Baltimore: John Hopkins University.

Harvey, D. (1989). "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism". *Geografiska Annaler*, *71 B* (1), 3-17.

Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Blackwell.

Harvey, D. (1996). *Justice, Nature and the Geography of Difference*, Oxford: Blackwell, s. 406-407.

Harvey, D. (2011). *Umut Mekânları*. Z. Gambetti (Çev.). İstanbul: Metis.

Harvey, D. (2013).*Paris, Modernitenin Başkenti*. B. Kılınçer (Çev.). İstanbul: Sel.

Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. M. Moralı (Çev.). İstanbul: Metis.

Harvey, D. (2013).*Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. A. Deniz Temiz (Çev.). İstanbul: Metis.

Harvey, D. (2014).*Sermaye Muamması Kapitalizmin Krizleri*. S. Savran (Çev.). İstanbul: Sel.

Harvey, D. (2015).*Sermayenin Mekânları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*. B. Kıcır, D. Koç, K. Tanrıyar ve S. Yüksel (Çev.). İstanbul: Sel

Harvey, D. (2015).*Sermayenin Sınırları*. U. Balaban (Çev.). İstanbul: Yazılama.

Harvey, D. (2015).*Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. A. Onacak (Çev.). İstanbul: Sel.

Harvey, D. (2016).*Kent Deneyimi*. E. Soğancılar (Çev.). İstanbul: Sel.

Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: YEM

Hodder, I. (2017). *Çatalhöyük - Leoparın Öyküsü: Türkiye'nin Antik "Kasaba"sının Gizemleri Günışığına Çıkıyor*. D. Şendil (Çev.). İstanbul: YKY.

Huot, J-L., Thalmann J-P. ve Valbelle D. (2000). *Kentlerin Doğuşu*. A. Bektaş Girgin (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu M. Melih (2013). *Nöbetleşe Yoksulluk - Gecekondulaşma ve Kent*

İslam, T. (2005). "Outside the Core: Gentrification in İstanbul", in R. Atkinson and Gary Bridge (eds.), *Gentrification in Global Context: The New Urban Colonialism*, New York: Routledge, s. 121-136.

İslam, T. ve Behar, D. (2006). *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

İslam T. (2013). "Bir Roman Mahallesinin Yeniden Tanzim Edilmesi". A. Çavdar ve P. Tan (Ed.). *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali* içinde (s. 167-175). İstanbul: Sel.

Karavelioğlu, C. (2004). *İmar, İhale, İdari Dava*. Ankara: Hukuk Yayınevi.

Kaygalak, İ. ve Işık, Ş. (2007). "Kentleşmenin Yeni Ekonomik Boyutları".*Ege Coğrafya Dergisi*, *16* (2007), 17-35.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset.* İstanbul: Cem.

Keleş, R. ve Mengi, A. (2013). *Avrupa Birliği ve Bölge Politikaları*. İstanbul: Cem.

Keleş, R. (2014). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Cem.

Kes-Erkul, A. (2015). "Yazılı Basında Kentsel Dönüşüm: Yüksek Tirajlı Gazeteler Üzerine Bir İnceleme". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 33* (2), 47-64.

Keyman, E. F. ve Koyuncu-Lorasdağı B. (2010). *Kentler Anadolu'nun Dönüşümü, Türkiye'nin Geleceği.* İstanbul: Doğan Kitap.

Kuş, A. (2012). "Konya Sanayi Mektebi". *Merhaba Gazetesi, Akademik Sayfalar, 12* (14), 215.

Kocabaş, A. (2006). *Kentsel Dönüşüm (Yenileş (tir) me): İngiltere Deneyimi veTürkiye'deki Beklentiler*. İstanbul: Literatür.

"Konya'nın İki Bin Yıllık Merkezi Yenileniyor", *Konya Büyükşehir Belediyesi Resmi Web Sayfası,* 05 mart 2012, http://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=3215,Erişim: 28.10.2016.

Konyalı, İ. H. (1964). *Konya Tarihi*. Konya.

Kopp, A. (1970). *Town and Revolution*. New York: George Braziller.

Küçükkömürcü, B. (2005). *Geleneksel Türk Osmanlı Çarşı Yapıları ve Günümüzdeki Alışveriş Merkezleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kurtuluş, H. (2009). "Kentsel Dönüşümün Politik Ekonomisi". *İktisat Dergisi*, 499, 27-33.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983). *T. C. Resmi Gazete, 18113,* 21 Temmuz 1983.

Lefebvre, H. (2014a). *Mekânın Üretimi.* I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2014b). *Kentsel Devrim.* S.Sezer (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2016).*Şehir Hakkı.* I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

LeGates R. T. ve Stout F. (2011). "Modernism and Early Urban Planning". Richard T. LeGates ve F. Stout (Eds.). *The City Reader* içinde (s. 299-313). New York: Routledge.

Lenger, Friedrich (2012), *European Cities in the Modern Era, 1850-1914*, Leiden: Global Oriental, Hotei Publishing.

Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi*. İ. Başaran (Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

McDonald, R. C. (2012), "Sustainable Buildings: A Necessary Component of Sustainable Communities", in A. Dale, W. T. Dushenko and P. Robinson (Eds.), *Urban Sustainability-Reconnecting Space and Place*, Toronto: University of Toronto Press, s. 239-267.

McKee, A. J., 'Broken Windows Theory' https://www.britannica.com/topic/broken-windows-theory , Erişim: 28.11.2018.

Mengi, A. (2007). *Kent ve Planlama Geçmişi Korumak Geleceği Tasarlamak*. Ankara: İmge Kitabevi.

Mischek, U. (2006). "Mahalle Identity: Roman (Gypsy) Identity Under Urban Conditions", in A. Marsh and E. Strand (Eds.), *Gypsies and the Problem of Identities: Contextual, Constructed and Contested*, İstanbul: Swedish Research Institute, s. 57-162.

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. G. Koca ve T. Tosun (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Muşmal, H. (2008). "1867 Konya Çarşısı Yangını ve Etkileri Üzerine Bir İnceleme Denemesi". *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32 (*1), 97-116.

Oprişan, A (2006). "An Overview of the Romanlar in Turkey", in A. Marsh and E. Strand (Eds.), *Gypsies and the Problem of Identities: Contextual, Constructed and Contested*, İstanbul: Swedish Research Institute, s. 163-171.

Oruç, G. Demet ve Giritlioğlu, C. (2005). "Planlama'da Yeni Politika veStratejik Riskler ve Fırsatlar". *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu*, İstanbul, 7-9 Kasım.

Osmay, S. (1998). "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü". Y. Sey (Ed.). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98* içinde (s. 139-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Öncü A. ve Weyland P. (2016). *Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*. L. Şimşek ve N. Uygun (Çev.). İstanbul: İletişim.

Önder, M. (1971). *Mevlana Şehri Konya*. Ankara: Güven Matbaası, s. 417-432.

Önder, S. ve Aklanoğlu, F. (2002). "Konya Kenti Meydanlarının Planlama ve Tasarım Yönünden Değerlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 16* (30), 102-111.

Özcan, K. (2006). "Anadolu Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme". *METU JFA*, *23* (2), s. 21-62.

Özcan, K. (2007). "Vakfiyelere Göre Selçuklu Kentinde Ticaret Mekânlarının Örgütlenme Düzeni ve Mekânsal Diziliş Biçimleri Üzerine Bir Deneme: Konya Örneği", *Vakıflar Dergisi*, (30), 87-100.

Özcan, K. (2008). "Sürdürülebilir Kentsel Koruma İçin Açık Yeşil-Alan Etkin Bir Planlama Modeli". *Ekoloji Dergisi, 17 (*68), 43-53.

Özcan, K. (2009). "Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği". *METU Journal of the Faculty of Architecture*, *26 (*2), 1-18.

Özdemir, D. (2003). ''Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm veEmlak Piyasaları Üzerine Kurulu Stratejilerin Başarı (sızlık) KoşullarınınİncelenmesiI". *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*,384-397.

Özden, PelinP. (2001). "Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 255-269.

Özden, Pelin P. (2002). Yasal ve Yönetsel Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özden, Pelin P. (2006). "Türkiye'de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35.

Özden, Pelin P. (2007). "Belediyelerin Sosyal Programları ve Kentsel Yenileme". *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar II*. İstanbul: Nobel, s. 197-225.

Özden, Pelin P. (2008). *Kentsel Yenileme: Yasal-Yönetsel Boyut, Planlama ve Uygulama*. Ankara: İmge Kitabevi.

Özdeş, G. (1998). *Türk Çarşıları*.Ankara: Tepe.

Park, Robert E., Burgess, Ernest W. ve McKenzie, Roderick, D. (1984).*The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the City Environment*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Peng, Y., Lai, Y., Li, X. ve Zhang, X. (2015). "An alternative model for measuring the sustainability of urban regeneration: the way foeward", *Journal of Cleaner Production*, 109, 76-83.

Poulantzas, N. (2014).*Kapitalist Devlette Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar*. Ankara: Epos.

Rapoport, A. (1983). "Environmental Quality, Metropolitan Areas and Traditional Settlements".*HABITAT INTL.,7* (3/4), 37-63.

Ricoeur, P. (2017). *Hafıza, Tarih, Unutuş*. İstanbul: Metis.

Sadioğlu, U., Tiryaki, V. ve Korkmaz, A. (2016). "Altındağ Belediyesi Örneği Üzerinden Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Politikasının Değerlendirmesi" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 71*(3), 757-796.

Sadioğlu, U. ve Eseroğlu, İ. (2017). "Kentsel Dönüşümde Kültürel Birikimin Sürekliliği, Kimliğin Muhafazası ve Aidiyet Geliştirme Sorunu: Konya-Bedesten Örneği". U. Ömürgönülşen vd. (Ed.). *Sürdürülebilir Kent ve Çevre Yönetimi Üzerine Yazılar I* içinde (s. 223-244). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Sassen, S. (1994).*Cities in a World Economy*. Londra:Pine Forge Pres.

Saunders, P. (2013). *Sosyal Teori: Kentsel Sosyoloji*. S. Doğru-Getir (Çev.). İstanbul: İdeal Kültür.

Sert, E., Karpuz, H. ve Akgün, G. (2005). "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekân ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması". *Planlama*, (2005/2), 101-110.

Sipahi, E. Banu (2016). *Suç Korkusu Türkiye Kentlerinde Bir Alan Araştırması*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Sipahi, E. Banu (2012). "'Yeni' Liberalizmin 'Yeni' Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği". *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi*, (7).

Sipahi, E. Banu (2011). 1980 Sonrası Yeni-Liberalizm ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Smith, N. ve Williams, P. (2015). *Kentin Mutenalaştırılması*. M. Uzun (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.

Smith, N. (1979). "Toward a Theory of Gentrification a Back to the City Movement by Capital, not People". *Journal of the American Planning Association*, *45* (4), 538-548.

Susser, I. (2002). *The Castells Reader on Cities and Social Theory*.Oxford: Blackwell.

Swyngedouw, E., Moulaert, F. ve Rodriguez, A. (2002). "Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy". *Antipode*, *34* (3), 542-577.

Şahinalp, M. S. ve Günal, V. (2012). " Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi". *Millî Folklor*, *24* (93). s. 149-168.

Şen, B. (2010). "Kentsel Dönüşüm ve Kaybetmeden Mücadele Etme ArayışıGülsuyu-Gülensu ve Başıbüyük Deneyimleri". Şen B. ve Doğan A. E. (Ed.). *Tarih, Sınıflar, Kent* içinde (s. 309-352). Ankara: Dipnot.

Şengül, T. (2001). "Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı". *Praksis*, (2), 9-31.

Şengül, T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*. İstanbul: İmge Kitabevi.

ŞenolCantek, L. Funda (2011). *"Yaban"lar ve Yerliler: Başkent Olma Sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim.

Şenyapılı, T. (2004). *"Baraka"dan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim.

Şenyapılı, T. (2006). *"Cumhuriyet"in "Ankara"sı*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Tanpınar, Ahmet H. (2016). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh.

TDK Türk Dil Kurumu Sözlüğü (t.y.). Erişim: 08.04.2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.585d8cc74c41f0.70002420

TDK Türk Dil Kurumu Sözlüğü (t.y.). Erişim: 12.04.2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.585d8cbecfcd34.97930343

Tekeli, İ. ve Ortaylı, İ. (1978). *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*. Ankara: Türk İdareciler Derneği Yayınları, s. 50-67.

Tekeli, İ. (1982). "Türkiye'de Konut Sunumunun Davranışsal Nitelikleri ve Konut Kesiminde Bunalım". *Kent-Koop: Konut 81* içinde (s. 57-101). Ankara. https://www.academia.edu/35271120/T%C3%BCrkiyede_Konut_Sunumunun_Davran%C4%B1%C5%9Fsal_Nitelikleri_ve_Konut_Kesiminde_Bunal%C4%B1m._Kent-Koop_Konut_81_Ankara.1982_s.57-101 , Erişim 09.09.2017.

Tekeli, İ. (1998). "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması". Y. Sey (Ed.). *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Bilanço 98* içinde (s. 1-24). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. https://www.academia.edu/30885669/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_CUMHUR%C4%B0YET_D%C3%96NEM%C4%B0NDE_KENTSEL_GEL%C4%B0%C5%9EME_VE_KENT_PLANLAMASI , Erişim: 06.09.2017.

Tekeli, İ. (2009a). *Türkiye'de Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2009b). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ter, Ü. ve Özbek, Ö. (2005). "Kent Merkezlerinin Oluşumunda Alansal Gömülülük: Konya Tarihi Kent Merkezi", *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *20 (*4), 527-536.

Thorns, David C. (2004). *Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*. İstanbul: Soyak.

Turgut, S. ve Ceylan, Eda Ç. (2010). *Bir Yerel Yönetim Deneyimin Ardından: Küçükçekmece/Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi*. İstanbul: Alfa.

Turok, I. (2004). "Kentsel Dönüşümde Yeni Eğilimler ve Yönetişim". *Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu*, İstanbul, s. 24-30.

Tunçel, H. (2003). "Anadolu Şehirlerinde Semt Pazarları: Elazığ Örneği". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13* (1), 49-70.

Tunçer, M. (2006). *Tarihsel Çevre Politikaları: Konya*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi.

TÜBA (2016), "Kentsel Dönüşüm", *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*, www.tubaterim.gov.tr (22.06.2016).

Tümtaş, Sertaç M. (2008). " Yeni Dönem Kentsel Politika Önerisi: Kentsel Dönüşüm". *İktisat Dergisi*, (500), 56-61.

Türkün, A. ve Yapıcı, M. (2008). "Kentsel Dönüşüm ve Yasaların Araçsallaşan Rolü". *İktisat Dergisi,* 48-58.

Uslu, Z. (2006). *Alışveriş Merkezlerinin Gelişimi: Konya Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Uydaş, N. vd. (1993). "Koruma Kalkınma Gelecek". *Ulusal KorumaPlanlaması Semineri II*.İstanbul: Yıldız TeknikÜniversitesi Yayınları, 2-8.

Uysal, E. Ülke (2006). "Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul'daUygulanabilirliği: Cihangir Örneği".*Planlama*, (2006/2),77-91.

Uysal, M. (2010). "Tarihi Süreçte Geleneksel Konya Çarşısı İçin Bir Mekânsal Analiz". *Milli Folklor, 22 (*86), 149-162.

Uzun, C. N. (2006)."Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri". *Planlama*, (2006/2)49-63.

Uzunçarşılı Baysal, C. (2015). *Kentin Tozu Kent Hakkı Üzerine Konuşmalar*. İstanbul: Encore.

Üskent, S. (2003)."Dönüşümün Kentlere Yeni Bir Gelecek Yaratmadaki Gücü: Cardiff Körfezi Örneği". *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara, 415-420.

Üstün, G. (2009).*Kentsel Dönüşümün Hukuki Boyutu*. İstanbul: Levha.

Warde, A. (1991). "Gentrification As Consumption: Issues of Class and Gender". *Environment and Planning D: Society and Space*, *9* (2), 223-232.

Varlı Görk, R. ve Rittersberger Tılıç, H. (2016). "An Example of a Gentrification: Unintended Consequences of an in Situ Rehabilitation Project in Ankara". *Journal of Ankara Studies*, *4*(1), 23-43.

Yılmaz, A. (2004). *İkinci Küreselleşme Dalgası: Kavram, Süreç ve Sorunlar*. Ankara: Vadi.

Yırtıcı, H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi.* İstanbul: BilgiÜniversitesi.

*Yerel Yönetimler Kentleşme ve Demokrasi (*2015). Sempozyum Kitabı, *23-24 Ocak 2014, İstanbul*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

EKLER

EK 1: MÜLAKAT SORULARI

Mülakat Soruları[121]

1. Kentsel dönüşüm denildiğinde ne anlıyorsunuz? Dönüşüm sonrası sürece yönelik beklentileriniz nelerdir? Dönüşüm uygulaması ile hedeflediğiniz şey/şeylernelerdir? Hangi sorunlara yönelik bir çözüm üretilmiş olduğuna inanmaktasınız?

   Kentsel dönüşüm denildiğinde ne anlıyorsunuz? Dönüşüm sonrası sürece yönelik beklentileriniz neler? Dönüşüm uygulaması ile hedeflenen şey/şeyler sizce neler olabilir? Hangi sorunlara yönelik bir çözüm üretilmiş olduğuna inanmaktasınız?
2. İlgili dönüşüm süreçlerinde mekânın kullanıcılarının, yaşayanların, paydaşların fikir ve düşüncelerine başvuruldu mu? Sürece yönelik beklenti ve süreç sonuna yönelik düşünceleri dikkate alındı mı?

   İlgili dönüşüm süreçlerinde mekânın kullanıcıları olarak szilerin; yaşayanların, çalışanların, kullanıcıların ve diğer paydaşların fikir ve düşüncelerine başvuruldu mu? Sürece yönelik beklenti ve süreç sonuna yönelik düşünceleriniz dikkate alındı mı?
3. Dönüşüm uygulamalarının finansmanı nasıl sağlandı; bir başına dönüşüm sonrası oluşacak rantın kaynak yaratmada etkili olduğu söylenebilir mi? Mülk sahibi ya da kiracıların borçlandırılması bir kaynak yaratma aracı olarak değerlendirildi mi?

   Dönüşüm uygulamalarının finansmanı nasıl sağlandı; bir başına dönüşüm sonrası oluşacak rantın kaynak yaratmada etkili olduğu söylenebilir mi? Mülk sahibi ya da kiracı olarak sizlerin uygulamaya katkıda bulunması istendi mi?

---

[121] Değişen muhataba göre sorular farklılaşacağından, farklı muhataba yönelik sorular aynı sorunun altında ***italik font*** kullanılarak verilmiştir.

4. İlgili dönüşüm uygulamalarının tamamlayıcısı olacak farklı dönüşüm uygulamaları icraat planlarınız arasında yer almakta mıdır? Mekânsal olarak bu dönüşüm uygulamalarının yayılması, genişlemesini öngörüyor musunuz?
   İlgili dönüşüm uygulamalarının tamamlayıcısı olacak farklı dönüşüm uygulamalarına gidilmesine yönelik bir beklentiniz var mı? Mekânsal olarak bu dönüşüm uygulamalarının yaygınlaşması, genişlemesi doğrultusunda bir arzunuz söz konusu mu?

5. Sosyoekonomik olarak ilgili dönüşüm uygulamalarının söz konusu olduğu alanlarda yaşayanların, mekânın kullanıcılarının eğilimlerinde bir değişiklik oldu mu? Mülkiyet dokusunda, ortaya çıkan rantın kazanca dönüştürülme kaygısı ya da farklı birtakım gerekçelerle bir farklılaşma yaşandı mı? Mekânın kullanıcılarının değiştiği (yaş, eğitim durumu, cinsiyet, gelir durumu vb.) yönünde bir çıkarımda bulunulabilir mi? Yine oluşan rantın getirdiği kira artışlarından kaynaklanan kullanıcı desenindebir farklılaşmadan bahsedilebilir mi?
6. Ticaret işlevi taşıyan alan(lar)da dönüşüm sonrası süreçte sektör bazında bir değişimden bahsetmek mümkün mü? Mevcut ticari ilişkilerde, arz edilen mal çeşitliliğinde ya da ticari uğraş yelpazesinde bir farklılaşma söz konusu mu? Buralarda geleneksel üretim yapıldığı söylenebilir mi yoksa yalnızca yeme içme ve turistik eşya satışının söz konusu olduğu; üretimden arındırılış bir bölge olarak mı değerlendirmeli miyiz?
7. İlgili çalışmaları tanımlamak isteseniz bunu restorasyon, sağlıklaştırma, yeniden canlandırma, yeniden inşa etme gibi kavramlardan hangisi ya da hangileriyle tanımlardınız?
8. Özellikle geleneksel dokunun söz konusu sit alanı içerisinde yer alan bu çarşının dönüşümsürecinde, mevcut dokunun gerektirdiği, bulunulan coğrafyanın getirdiği olanaklarla inşa edilen bölgedeki sivil mimarlık örnekleriyle örtüşen, bir malzeme kullanımı söz konusu mudur? Bu konuda bir hassasiyet gösterdiniz mi?

Özellikle geleneksel dokunun söz konusu sit alanı içerisinde yer alan bu çarşının dönüşüm sürecinde, mevcut dokunun gerektirdiği, bulunulan coğrafyanın getirdiği olanaklarla inşa edilen bölgedeki sivil mimarlık örnekleriyle örtüşen, bir malzeme kullanımı söz konusu mudur? Bu konuda bir hassasiyet gösterildiği kanaatinde misiniz?

9. Yeni raylı sistem güzergâhının (H2) Mevlana Caddesi'nden geçirilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz; bu kararın alınmasında/verilmesinde çıkış noktası ne olmuştur?

   Yeni raylı sistem güzergâhının (H2) Mevlana Caddesi'nden geçirilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz, bu kararın ilgili dönüşüm alanlarını ve bu alanların kullanımını ne yönde etkilemiştir?

10. Ekonomik olarak hangi gelir grubuna mensup insanlar alışveriş için bu alanı kullanıyor, buradaki esnafın ekonomik kazancını artırması beklenen bu uygulama ile birlikte ilgili sosyoekonomik sınıfın -hangi sınıfsa- burayı tercih etmelerini devam ettirmeye ya da farklı sosyo ekonomik gruplar için de bir çekim merkezi olabilmesine yönelik bir arayışınız/düşünceniz söz konusu mudur?

    Ekonomik olarak hangi gelir grubuna mensup insanlar alışveriş için bu alanı kullanıyor, buradaki esnafın ekonomik kazancını artırması beklenen bu uygulama ile birlikte ilgili sosyoekonomik sınıfın -hangi sınıfsa- burayı tercih etmelerini devam etmekte midir? Söz konusu uygulama mekânı farklı sosyoekonomik gruplar için de bir çekim merkezine dönüştürmüş müdür?

11. Adı geçen çarşıda hangi sektörler ne oranda yer seçmektedir?
12. Müşterinin/vatandaşın/turistin/kullanıcının mekânda kaldığı süre içerisindeyeme-içme ihtiyacını karşılayacak -ya da mekânı sadece bu amaçla ziyaret edeceklere hizmet sunacak- yeterli miktarda işletme var mıdır?

    Müşterinin/vatandaşın/turistin/kullanıcının mekânda kaldığı süre içerisinde yeme-içme ihtiyacını karşılayacak -ya da mekânı sadece bu amaçla ziyaret edeceklere hizmet sunacak- yeterli miktarda işletme olduğunu düşünüyor musunuz?

13. Söz konusu uygulamadainsanların uzun alışveriş saatleri boyunca ihtiyaç duyacağı rekreatif (dinlenme/soluklanma) alanlara mekân içerisinde yeteri kadar yer verilmiş midir?

    Söz konusu uygulamada insanların uzun alışveriş saatleri boyunca ihtiyaç duyacağı rekreatif (dinlenme/soluklanma) alanlara mekân içerisinde yeteri kadar yer verildiğini düşünüyor musunuz?

14. Mekân içerisinde, bu dinlenme süresince çocuklu ailelerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirebilecekleri-artık modern tüketim kültürünün bir parçası olan- çocuk oyun alanlarına da kurgu içerisinde yer verildi mi? Bu dönüşüm sürecinde, çocuk sayılabilecek yaş gruplarındaki kullanıcılar da hassasiyet konusu oldu mu?

    Mekân içerisinde, bu dinlenme süresince çocuklu ailelerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirebilecekleri -artık modern tüketim kültürünün bir parçası olan- çocuk oyun alanlarına da kurgu içerisinde yer verildiğini düşünüyor musunuz? Sizce bu dönüşüm sürecinde, çocuk sayılabilecek yaş gruplarındaki kullanıcılar da hassasiyet konusu olmuş mudur?

15. Temel hedef kitlelerinden birinin turistler olduğu düşünüldüğünde turistlerin buradan alışveriş yapmalarını sağlayacak; onları teşvik edecek ne tür uygulamalara yer verildi, sektörel anlamda turistlerin buradan alışveriş yapmalarını sağlayacakne tür bir üretimde bulunulmaktadır? Ürün çeşitliliğive hangi sektörlerin (doğrudan/dolaylı) turist (ler)e yönelik ürün sattığıhakkında ne söyleyebiliriz?

    Temel hedef kitlelerinden birinin turistler olduğu düşünüldüğünde, sektörel anlamda turistlerin buradan alışveriş yapmalarını sağlayacak ne tür bir üretimde bulunulmaktadır? Ürün çeşitliliği ve hangi sektörlerin (doğrudan/dolaylı) turist (ler)e yönelik ürün sattığı hakkında ne söyleyebiliriz?

16. Turist (ler)in ekonomik katkısının ne olduğu, bunun toplam ekonomik getiriye oranı konusunda (en azından tahmini olarak) bir şey söyleyebilir misiniz?

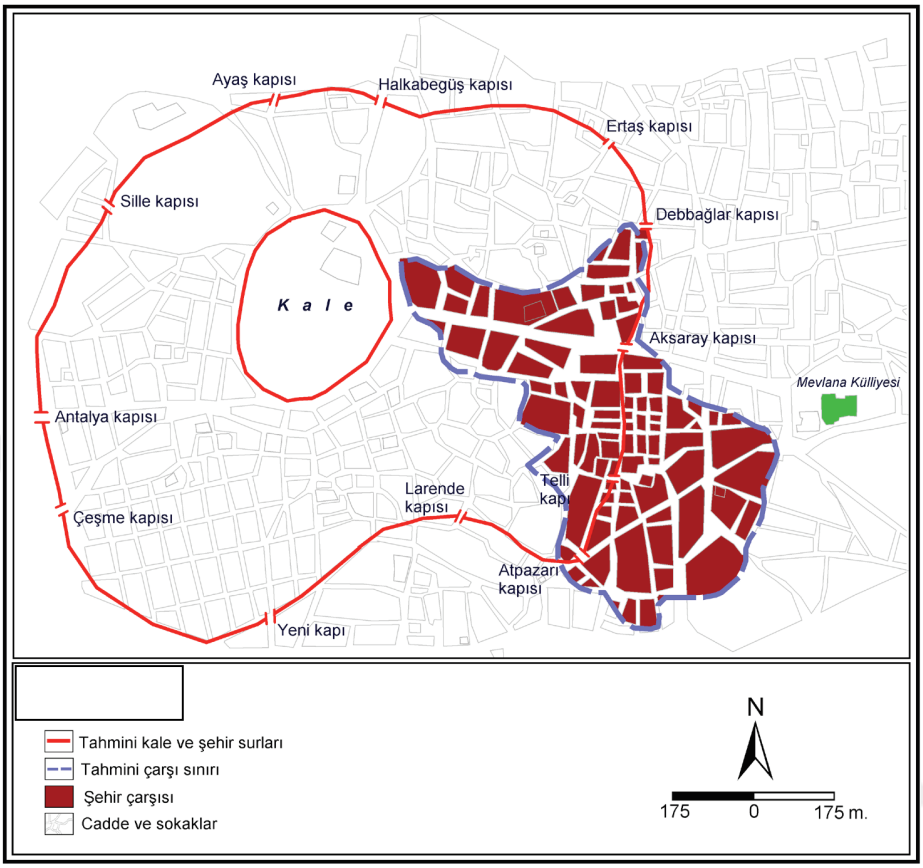
EK 2: MÜLAKAT YAPILAN KATILIMCILARIN LİSTESİ

Görüşme Sırası, Yaş, Cinsiyet (E: Erkek, K: Kadın)	Katılımcının Durumu/Mesleği (Kullanıcı, Esnaf, Belediye Çalışanı, Belediye Yöneticisi, Medya Temsilcisi, Mimar, Şehir Plancısı, vb.)	Görüşme Tarihi
1, 36, E	Mülteci – Mekânın Kullanıcısı	13.04.2017
2, 47, E	Turist – Mekânın Kullanıcısı	13.04.2017
3, ?, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	13.04.2017
4, 27, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	13.04.2017
5, 34, E	Esnaf	13.04.2017
6, 46, E	Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
7, 37, K	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
8, 32, E	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
9, 49, E	Esnaf	14.04.2017
10, 53, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
11, 57, E	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
12, 41, E	Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
13, 34, E	Esnaf	14.04.2017
14, 23, E	Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
15, 25, E	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	14.04.2017
16, 48, E	Esnaf	15.04.2017
17, 64, E	Mekânın Kullanıcısı	16.04.2017
18, 30, E	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	16.04.2017
19, 55, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	16.04.2017
20, 40, E	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	16.04.2017
21, 46, E	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	16.04.2017
22, 67, E	Esnaf	17.04.2017
23, 63, K	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	17.04.2017
24, 43, K	Müşteri, Mekânın Kullanıcısı	17.04.2017
25, 55, E	Esnaf	18.04.2017
26, 55, E	Esnaf	20.04.2017
27, 63, K	Mekânın Kullanıcısı	22.04.2017
28, 37, E	Esnaf	22.04.2017
29, 64, E	Esnaf	22.04.2017
30, 25, E	Mekânın Kullanıcısı	22.04.2017
31, 49, E	Mekânın Kullanıcısı	23.04.2017
32, 28, E	Mülteci – Mekânın Kullanıcısı	23.04.2017
33, 46, E	Esnaf	23.04.2017
34, 50, E	Mekânın Kullanıcısı	23.04.2017
35, 45, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	23.04.2017
36, 20, E	Öğrenci, Mimarlık Bölümü / Üniversite – MekânınKullanıcısı	23.04.2017
37, 45, E	Esnaf	23.04.2017
38, 33, K	Mekânın Kullanıcısı	24.04.2017
39, ?, K	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	24.04.2017
40, 35, E	Esnaf	25.04.2017

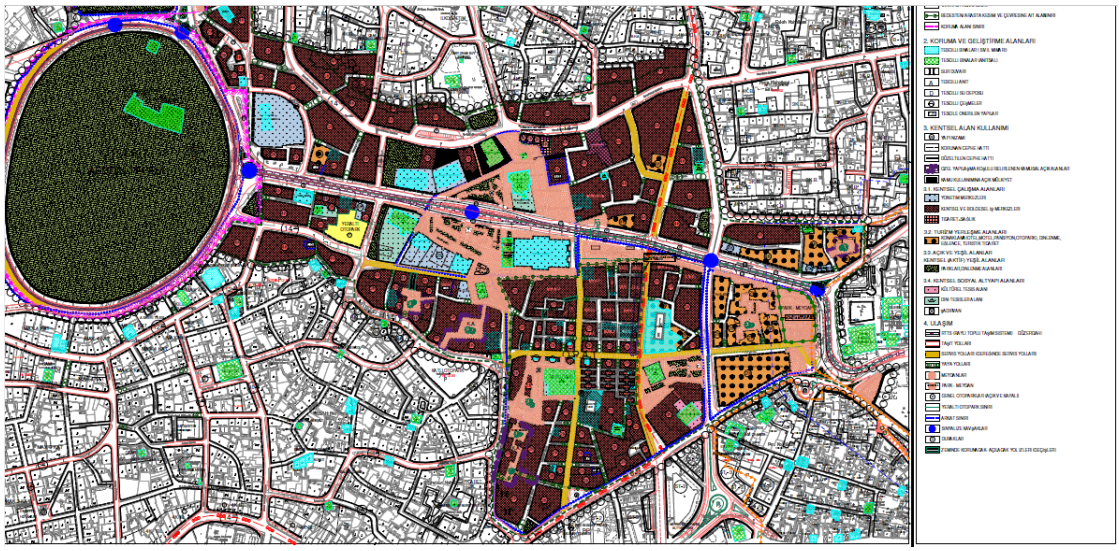
41, 56, E	Mekânın Kullanıcısı	25.04.2017
42, 50, E	Esnaf	25.04.2017
43, ?, E	Mekânın Kullanıcısı	25.04.2017
44, 73, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
45, 36, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
46, 40, E	Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
47, 63, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
48, 43, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
49, 51, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
50, 43, E	Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
51, 40, E	Esnaf	26.04.2017
52, 39, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	26.04.2017
53, 33, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
54, 37, E	Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
56, ?, K	Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
57, 44, E	Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
58, 47, E	Esnaf	27.04.2017
59, 42, E	Kentli – Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
60, 30, E	Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
61, 53, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	27.04.2017
62, 56, E	Esnaf	28.04.2017
63, 52, E	Esnaf	28.04.2017
64, 39, E	Mekânın Kullanıcısı	28.04.2017
65, 69, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	28.04.2017
66, 32, E	Esnaf	28.04.2017
67, 26, K	Esnaf	28.04.2017
68, 48, E	Mekânın Kullanıcısı	28.04.2017
69, ?, K	Esnaf	29.04.2017
70, 39, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	29.04.2017
71, ?, E	Mekânın Kullanıcısı	29.04.2017
72, ?, E	Cami Cemaati, Mekânın Kullanıcısı	29.04.2017
73, 49, E	Esnaf	29.04.2017
74, 54, E	Mekânın Kullanıcısı	29.04.2017
75, 51, E	Mekânın Kullanıcısı	29.04.2017
76, 49, E	Mekânın Kullanıcısı	29.04.2017
77, ?, K	Mimar – KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Bürosu / Konya Büyükşehir Belediyesi) BelediyeYöneticisi	30.04.2017
78, ?, E	Memur – Belediye Çalışanı	30.04.2017
79, ?, E	Memur – Belediye Çalışanı	30.04.2017
80, ?, K	Mimar – Belediye Çalışanı	30.04.2017
81, ?, K	Şehir Plancısı – Belediye Çalışanı	30.04.2017
82, ?, E	Mimar – Projenin Müellifi ve Uygulayıcı Mimarlık Ofisinin Sahibi	30.04.2017
83, 55, E	Şükran Mahallesi Muhtarı	30.04.2017

EK 3: GÖRSELLER

LEJANT

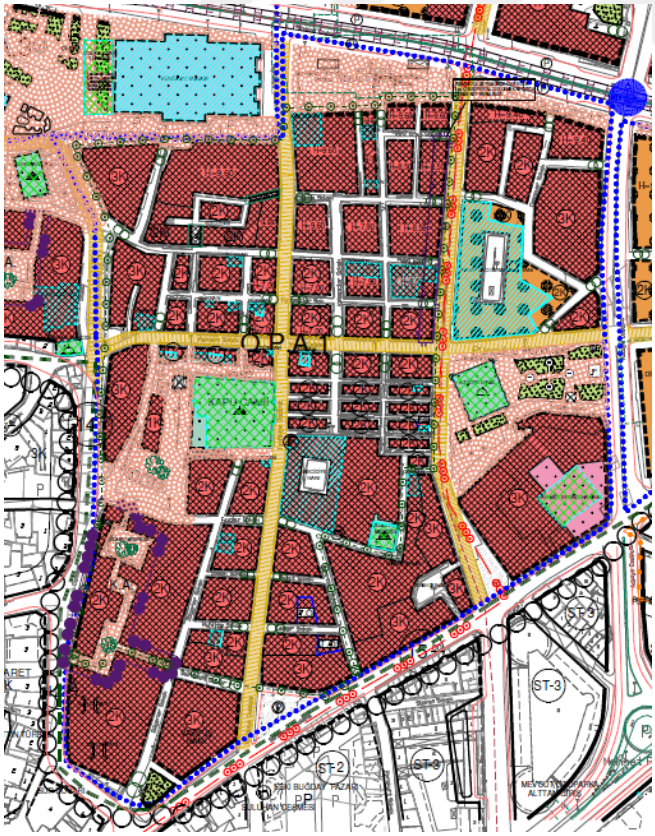
Görsel 1: Tarihi Konya Çarşısı'nın Lokasyonu ve Çarşı'nın kente göre konumu. *Aktaran*; Şahinalp, M. S. ve Günal, V. (2012), **A.g.e.**, s. 156.

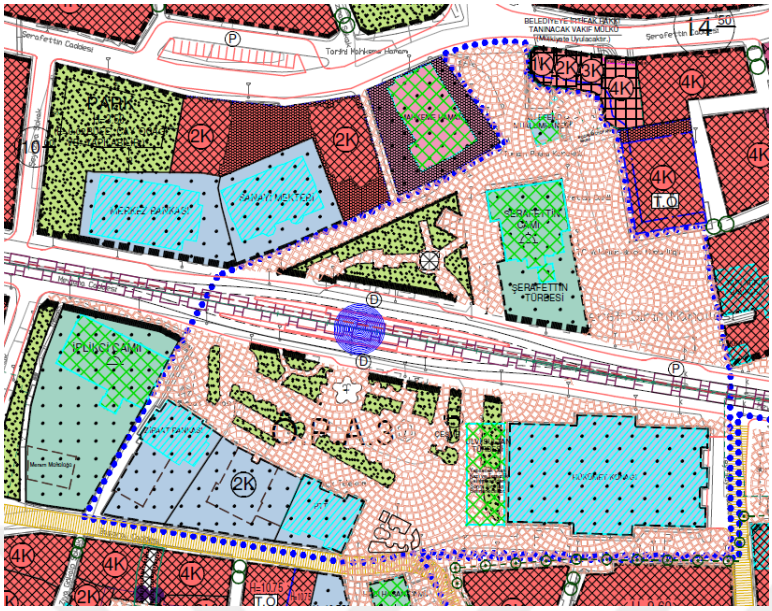
Görsel 2: Konya Tarihi Kent Merkezi ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı.

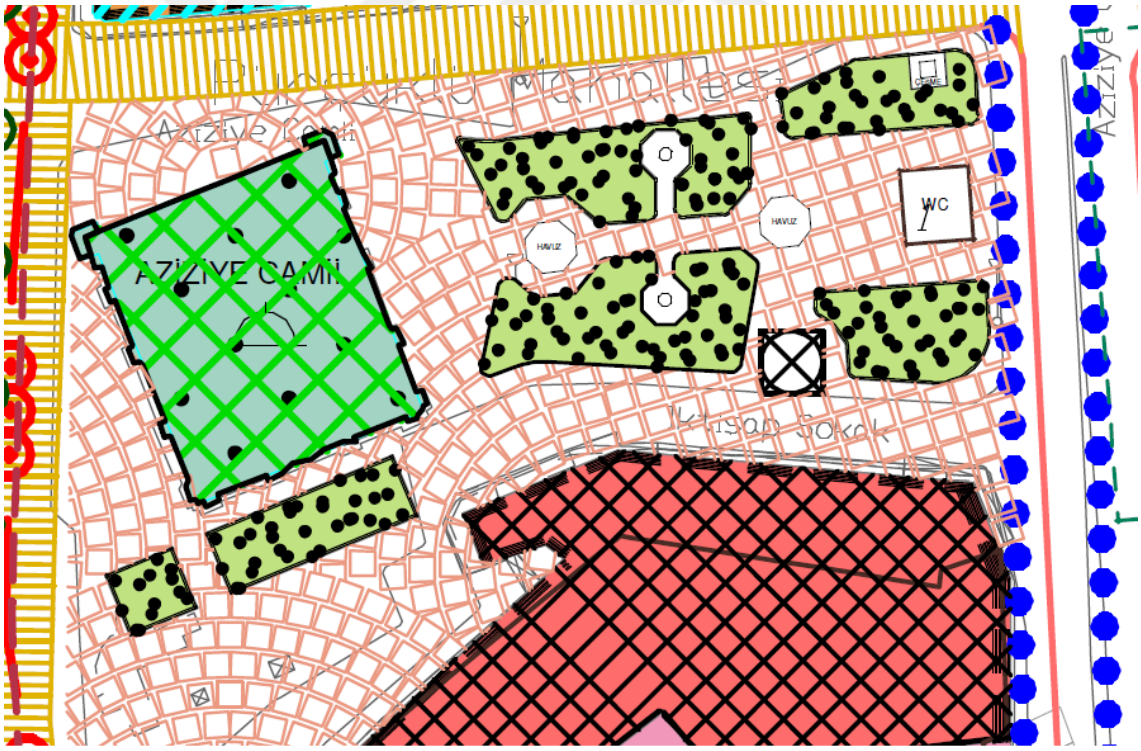
Görsel 3: MKVP Alanında Yer Alan Tarihi Yapılar ve Alanlar, Meydanlarve Ana Ulaşım Aksı.

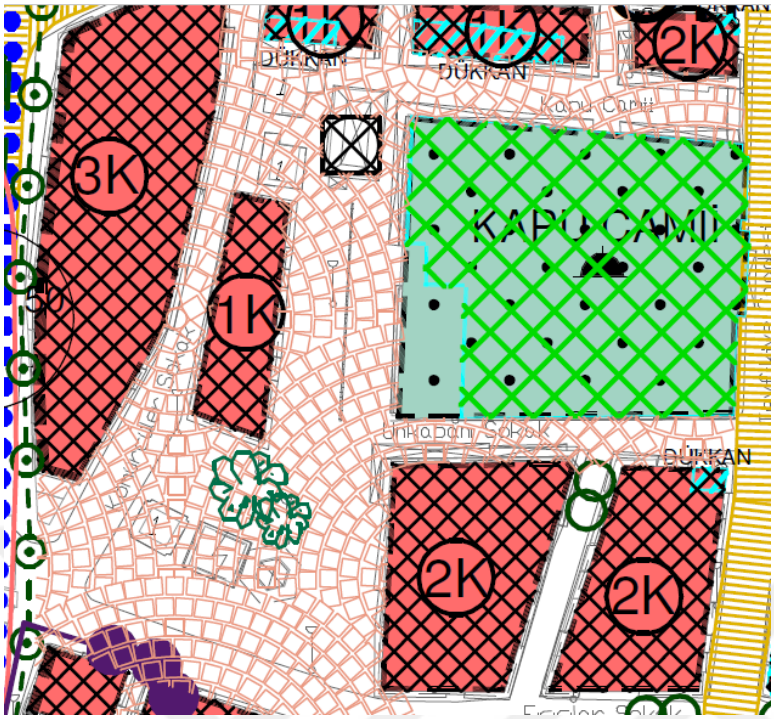
Görsel 4: ÖPA 1, Tarihi Geleneksel Çarşı Koruma Planı.

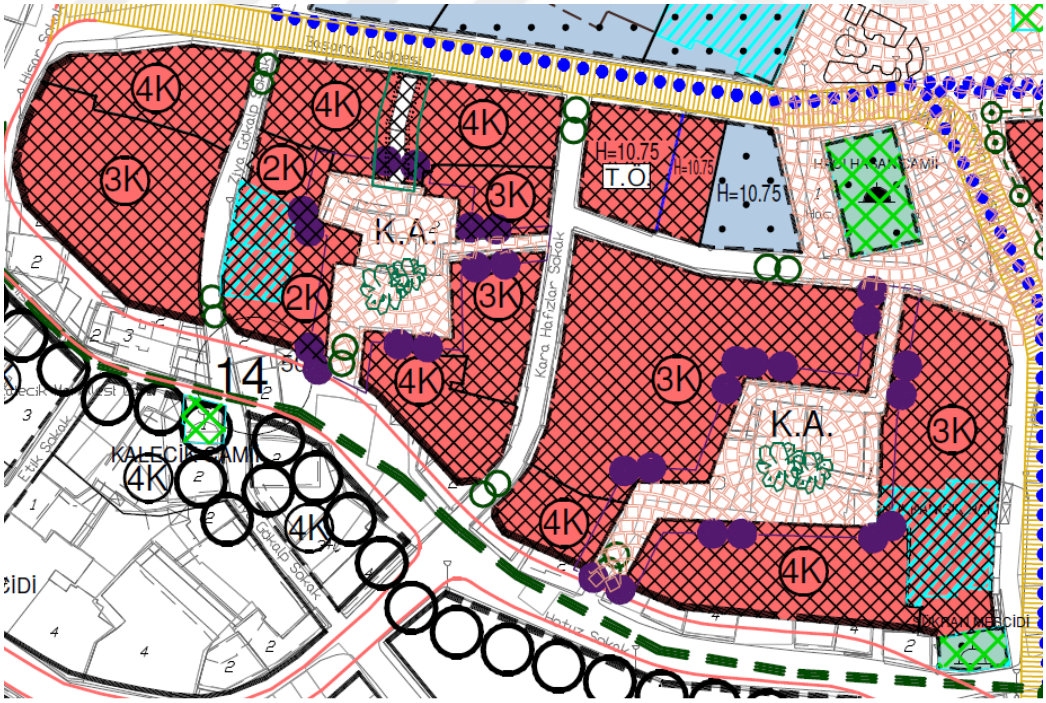
Görsel 5: Hükümet Konağı ve Çevresi Yaya Kullanım Aksları.

Görsel 6: Bir İmaj Öğesi Olarak Aziziye Camii ve Rekreatif Amaçlı Kullanılan Cami Çevresini Gösterir Plan.

Görsel 7: Bir İmaj Öğesi Olarak Kapu Camii ve Rekreatif Amaçlı Kullanılan Cami Avlusunu Gösterir Plan.

Görsel 8: Büyük Ölçekli Ticari Hacimler (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç 'Avlu'lar.

EK 4: FOTOĞRAFLAR[122]

Fotograf 1a: Mevlana Caddesi ve Raylı Sistem Aksının Taşıt Yolundaki Kesiti (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotograf 1b: Mevlana Caddesi ve Raylı Sistem Aksının Taşıt Yolu ile İlişkisi (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

---

[122] Kaynak belirtilmayen fotoğraflar Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından "Bedesten Çarşısı" ismiyle yayınlanan ve ilgili dönüşüm uygulamasını anlatan videodan alınmıştır (Kaynak: https://www.youtube.com/watch?v=5S6dDztnKtE , Erişim:15.12.2018).

Fotoğraf 2a: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası).

Fotoğraf 2b: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası).

Fotoğraf 2c: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası).

Fotoğraf 2d: Mevlana Meydanı (Düzenleme Sonrası). (Kaynak: http://koncuygd.com/portfolio_page/mevlanaturbeonu/ , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 3: Mevlana Türbesi Önü ve Karşısındaki Eski İl Halk Kütüphanesi Binası (Düzenleme Öncesi). (Kaynak: http://sillehan.com/mevlana-muzesi/ , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 4: Mübarek Gecelerden Birinde Meydanın Kazandığı İşlev/Kullanım Amacı: İbadet.

Fotoğraf 5a: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu (Kaynak: http://www.ilkehaberajansi.com.tr/images/photo/93159.jpg , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 5b: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu (Kaynak: http://www.ilkehaberajansi.com.tr/images/photo/93157.jpg , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 5c: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu (Kaynak: http://www.yenimeram.com.tr/mevlana-meydaninda-gelenek-bozulmayacak-250739.htm , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 5d: Meydanın Farklı Etkinliklere Ev Sahipliği Yapıyor Oluşu (Kaynak: http://aa.com.tr/tr/turkiye/konyada-156-bin-lale-ile-turk-bayragi-olusturuldu/795750 , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 6: Meydan ve Raylı Sistem Aksı İlişkisi. (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 7: Meydan ve Çevresindeki Küçük Ölçekli Ticari İşletmeler. (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 8: Aziziye Camii ve Çevresi (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 9: Aziziye Camii ve Çevresi (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 10: Aziziye Camii ve Rekreasyonel Kullanıma Konu Olan Çevresi (Kuşbakışı Görünüm).

Fotoğraf 11a: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 11b: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 12a: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 12b: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 12c: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 12d: Kapı Camii ve Avlusu (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 13a: Büyük Ölçekli Ticaret Hacimleri (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç ‘Avlu’lar.

Fotoğraf 13b: Büyük Ölçekli Ticaret Hacimleri (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç ‘Avlu’lar.

Fotoğraf 13c: Büyük Ölçekli Ticaret Hacimleri (Hanlar vb.) ve Nitelikli Mekânsal Kullanım Açısından İç ‘Avlu’lar.

Fotoğraf 14a: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 14b: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 14c: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 15a: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 15b: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 15c: Bedesten'in Genel Görünümü (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 16: Cephe Sağlıklaştırması (Sokak Örneği - 1).

Fotoğraf 17: Cephe Sağlıklaştırması (Sokak Örneği - 2).

Fotoğraf 18: Cephe Sağlıklaştırması (Sokak Örneği - 3). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 19: Cephe Sağlıklaştırması (Cadde Örneği - 1).

Fotoğraf 20: Cephe Sağlıklaştırması (Cadde Örneği - 2).

Fotoğraf 21: Cephe Sağlıklaştırması (Cadde Örneği - 3). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 22: Çarşı İçi Yayalaştırılan Cadde – Ana Yaya Arteri (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 23a: Çarşı İçi Yayalaştırılan Cadde – Ana Yaya Arteri (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 23b: Çarşı İçi Yayalaştırılan Cadde – Ana Yaya Arteri (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 24: Kapasite Fazlası Kullanım (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 25: Yaya Hareketliliğini Kolaylaştıran Kapasite Kullanımı (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 26a: Düzenleme Öncesi – Görsel Kirlilik.

Fotoğraf 26b: Düzenleme Öncesi – Görsel Kirlilik, Sokak ve İşletme Birimleri Arasındaki Yaya ve Engelli Kullanımını Zorlaştıran Kot Farkı.

Fotoğraf 27: Düzenleme Sonrası – Görsel Estetik, Yaya ve Engelli Kullanımını Kolaylaştıran Eş Düzeyli Kot Uygulaması.

Fotoğraf 28: Geliştirilen Estetik Dil – Kent Mobilyaları, Aydınlatma Elemanları, İşletme İsimlerinin Yer aldığı Tabelalar (1).

Fotoğraf 29: Geliştirilen Estetik Dil – Kent Mobilyaları, Aydınlatma Elemanları, İşletme İsimlerinin Yer aldığı Tabelalar (2).

Fotoğraf 29: Geliştirilen Estetik Dil – Kent Mobilyaları, Aydınlatma Elemanları, İşletme İsimlerinin Yer aldığı Tabelalar (3).

Fotoğraf 30: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 31a: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Sonra). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 31b: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Sonra). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 31c: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (Düzenlemeden Sonra). (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

Fotoğraf 32: Mevlana Caddesi Genel Görünüm (1960-70 Arası).

Fotoğraf 33: Bedesten'in Devamı Niteliğinde Bir Ticaret Birimine Dönüştürülen ve Her İki Ticaret Alanının Otopark İhtiyacını Karşılamak İçin İçerisinde Otopark Alanı da Çözümlenen Eski Buğday Pazarı.

Fotoğraf 34: Bedestenden Bir Sokak (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 35: Bedestenden Bir Sokak (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 36: Tevfikiye Caddesi (Düzenlemeden Önce).

Fotoğraf 37: Tevfikiye Caddesi (Düzenlemeden Sonra).

Fotoğraf 38: Birer İmaj Öğesi Olan Aziziye ve Kapı Camilerinin Bedesten'e Göre Konumu.

Fotoğraf 39a: Unutulmaya Yüz Tutan Mesleklerden ve Dünden Bugüne Taşınan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Son Varislerinden İki Bakır Ustasından Biri ve Çalıştığı İşlik.

Fotoğraf 39b: Bedestende Artık Görmeye Alışkın Olunmayan Küçük Ölçekli Üretim Yapan ya da Tamiratta Bulunan Son Kundura Ustalarından Biri ve İşliği.

Fotoğraf 40: Meydan Düzenlemesini Eleştiren Bir Yerel Gazetenin Meydanın Öncesi ve Sonrasına İlişkin Fotoğrafları Kullanarak Yaptığı (İnternet Sitesi'ndeki) Haber Başlığı – Salih Köprülü, Yeni Meram Gazetesi, 22 Haziran 2013. (Kaynak: http://srfdn.blogspot.com.tr/2013/06/mevlana-meydannda-vatandas-agac-aryor.html , Erişim: 22.01.2018).

Fotoğraf 41: Meydanın Miting Alanı Olarak Kullanılması.

Fotoğraf 42: Geleneksel Sivil Mimarlık Örneklerinin Son Temsilcilerinden Bir Konut Yapısı. (Kaynak: İbrahim Eseroğlu Arşivi).

EK 5: ETİK KURUL İZNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-1736

09 Mayıs 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 07.04.2017 tarih ve 2407 sayılı yazınız.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **İbrahim ESEROĞLU**'nun **Yrd. Doç. Dr. Uğur SADİOĞLU** danışmanlığında yürüttüğü **"Farklı Kentsel Dönüşüm Alanları Üzerinden Bir Yerel Yönetim Deneyimi Okuması: Altındağ Belediyesi Örneği"** başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Nisan 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi için:
Yazı İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1008

EK 6: TEZ ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28/02/2018

Tez Başlığı: Kentsel Dönüşümde Kültürel Birikimin Sürekliliği ve Korunması Sorunu: Konya-Mevlana Kültür Vadisi Projesi Örneği

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 180 sayfalık kısmına ilişkin, 28/02/2018 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:
1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç
4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

28/02/2018

Adı Soyadı:	İbrahim ESEROĞLU
Öğrenci No:	N14128043
Anabilim Dalı:	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı:	Kamu Yönetimi
Statüsü:	☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Uğur Sadioğlu